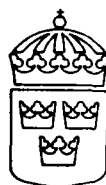

Riksdagens protokoll

1987/88:115

Protokoll
1987/88:115

5 maj 1988

Debatter m. m.

Torsdagen den 5 maj

Kompletteringsval till utskott	3
Knivförbud i vissa fall m. m.	8
Invandring m. m.	16
Bidrag till sjukförsäkringen m. m.	35
Alkohol- och narkotikapolitik, m. m.	67
Anslag till socialdepartementet m. m.	84
Hälsoupplýsning, m. m.	94
Näringspolitik	107
Vissa anslag inom industridepartementets område	136
Meddelande om frågor	
1987/88:486 av Karin Falkmer (m) om hjälp åt dödsdömda svarta sydafrikaner	141
1987/88:487 av Lars Werner (vpk) om enskilt inflytande i PK-banken	141
1987/88:488 av Ulla Orring (fp) om informationen om livsmedelskontrollen	141

Avgjorda ärenden

Torsdagen den 5 maj

Val av en suppleant i socialförsäkringsutskottet	3
<i>Näringsutskottets betänkanden</i>	
1987/88:28 om utrikeshandel	3
1987/88:29 om tekoindustri och tekohandel	3
<i>Trafikutskottets betänkanden</i>	
1987/88:21 om Sverige och Europa	3
1987/88:22 om luftfart	3

Prot.	<i>Finansutskottets betänkanden</i>	
1987/88:115	1987/88:16 om anslag till sparfrämjande åtgärder	3
	1987/88:22 om tilläggsbudget II: finansdepartementet	3
	<i>Utbildningsutskottets betänkande</i>	
	1987/88:15 om verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning under år 1987	3
	<i>Jordbruksutskottets betänkande</i>	
	1987/88:26 om tilläggsbudget II	3
	<i>Justitieutskottets betänkanden</i>	
	1987/88:47 om tilläggsbudget II	8
	1987/88:40 om knivförbud i vissa fall m. m.	8
	<i>Socialförsäkringsutskottets betänkanden</i>	
	1987/88:21 om invandring m. m.	8
	1987/88:22 om bidrag till sjukförsäkringen m. m.	8
	<i>Socialutskottets betänkande</i>	
	1987/88:17 om anslag till socialt behandlingsarbete m. m.	66

Torsdagen den 5 maj
Kl. 11.00

*Kompletteringsval till
utskott*

1 § Kompletteringsval till utskott

Anf. 1 TALMANNEN:

Moderata samlingspartiets partigrupp har som suppleant i socialförsäkringsutskottet under Ulf Adelsonhs ledighet anmält hans ersättare Barbro Nilsson i Visby.

Talmannen förklarade vald till

suppleant i socialförsäkringsutskottet
Barbro Nilsson i Visby (m)

2 § Justerades protokollet för den 27 april.

3 § Föredrogs och hänvisades
Proposition
1987/88:175 till utrikesutskottet

4 § Föredrogs men bordlades åter
Trafikutskottets betänkande 1987/88:19

5 § Företogs till avgörande näringsutskottets betänkanden 1987/88:28 och 29, trafikutskottets betänkanden 1987/88:21 och 22, finansutskottets betänkanden 1987/88:16 och 22, utbildningsutskottets betänkande 1987/88:15 samt jordbruksutskottets betänkande 1987/88:26 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 114).

Näringsutskottets betänkande 28

Mom. 1 (fri handel med varor och tjänster)

Först biträdades reservation 2 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson med 41 röster mot 16 för reservation 3 av Jörn Svensson. 234 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 1 av Erik Hovhammar m. fl. med 109 röster

mot 48 för reservation 2 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson. 134 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 137 röster mot 106 för reservation 1 av Erik Hovhammar m. fl. 48 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (u-landshandeln)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* hemställan i reservation 5 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson, *dels* hemställan i reservation 6 av Jörn Svensson – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 4 av Erik Hovhammar m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 5 (socialklausul i internationella handelsavtal)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Ivar Franzén m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (bojkott mot Shell)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Jörn Svensson – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (kostnader för handelspolitiska åtgärder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (vidareexport av högteknologiska varor)

Utskottets hemställan bifölls med 274 röster mot 15 för reservation 10 av Jörn Svensson.

Mom. 10 (spridning av utrikeshandeln)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Jörn Svensson – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (tillfällig utförsel av metallskrot)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande 29

Mom.1 (mål för tekopolitiken)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 243 röster mot 51 för hemställan i reservation 2 av Per-Ola Eriksson m. fl.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 1 av andre vice talman Christer Eirefelt m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 2 (försörjningsberedskapen på tekoområdet)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 4 av Ivar Franzén m. fl. – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 3 av andre vice talman Christer Eirefelt m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 3 (utvecklingslån)

Utskottets hemställan bifölls med 254 röster mot 38 för reservation 5 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson.

Mom. 4 (stöd till industripolitiska åtgärder för tekoindustrin)

Först biträdades reservation 7 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson med 41 röster mot 19 för reservation 8 av John Andersson. 232 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 6 av andre vice talman Christer Eirefelt m. fl. med 105 röster mot 34 för reservation 7 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson. 152 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 148 röster mot 105 för reservation 6 av andre vice talman Christer Eirefelt m. fl. 42 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 (importbegränsningar)

Utskottets hemställan bifölls med 189 röster mot 101 för reservation 9 av andre vice talman Christer Eirefelt m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 6 (ursprungsmärkning av kläder)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 271 röster mot 19 för hemställan i reservation 11 av John Andersson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 10 av andre vice talman Christer Eirefelt m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 7 (klassificering av tekovarors ursprung)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av andre vice talman Christer Eirefelt m. fl. – bifölls med acklamation.

Utskottets hemställan bifölls.

Trafikutskottets betänkande 21

Mom. 1 (svenska åtgärder för att uppnå en gemensam europeisk transportmarknad)

Utskottets hemställan bifölls med 278 röster mot 16 för reservation 1 av Viola Claesson.

Mom. 2 (arbetsvillkor för yrkesbiförare)

Utskottets hemställan bifölls med 277 röster mot 16 för reservation 2 av Viola Claesson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Trafikutskottets betänkande 22

Mom. 1 (övergripande luftfartspolitiska riktlinjer för den internationella trafiken)

Utskottets hemställan bifölls med 233 röster mot 61 för reservation 1 av Rolf Clarkson m. fl.

Mom. 5 (hänförande av Borlänge flygplats till primärnätet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Viola Claesson – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (en prioriterad ställning för SAS och Linjeflyg i den nationella flygtrafikförsörjningen)

Utskottets hemställan bifölls med 153 röster mot 142 för reservation 3 av Rolf Clarkson m. fl.

Mom. 14 (utvärdering av resultatutjämningsystemet m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Gösta Andersson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 17 a (prövning av flygplatsinvesteringar, såvitt avser en trafikpolitisk prövning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Rolf Clarkson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 19 (viss utformning av en miljöavgift)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Rolf Clarkson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 20 (användning av inkomsterna av en miljöavgift)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Rolf Clarkson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (miljöavgift på utrikesluftfarten)

Utskottets hemställan bifölls med 255 röster mot 36 för reservation 8 av Gösta Andersson och Rune Thorén. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 23 (LFV:s affärs- och myndighetsfunktioner)

Utskottets hemställan bifölls med 189 röster mot 105 för reservation 9 av Rolf Clarkson m. fl.

Mom. 24 (ett finansieringsbolag för LFV)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Rolf Clarkson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (vissa besiktningavgifter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Rolf Clarkson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 27 (kravet på LFV:s soliditet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Rolf Clarkson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 28 (inbetalning från LFV som budgetförstärkning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Gösta Andersson och Rune Thorén – bifölls med acklamation.

Mom. 30 (utbyggnader på Arlanda)

Utskottets hemställan bifölls med 279 röster mot 16 för reservation 14 av Viola Claesson.

Mom. 31 (finansieringen av en ny inrikesterminal på Arlanda)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Hugo Bergdahl och Ingrid Hasselström Nyvall – bifölls med acklamation.

Mom. 32 (påbörjande av en tredje bana på Arlanda)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Rolf Clarkson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 33 (behovet av en ny flygplats för Karlstadsregionen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Viola Claesson – bifölls med acklamation.

Mom. 36 (Bromma flygplats)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Rolf Clarkson m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkande 16

Mom. 1 (sparfrämjande åtgärder)

Utskottets hemställan bifölls med 155 röster mot 140 för reservation 1 av Anné Wibble m. fl.

Prot. 1987/88:115
5 maj 1988

*Knivförbud i vissa fall
m. m.*

Mom. 2 (ökade befogenheter för spardelegationen)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 2 av Anne Wibble m. fl. anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Finansutskottets betänkande 22

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 15

Utskottets hemställan bifölls.

Jordbruksutskottets betänkande 26

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Föredrogs

justitieukskottets betänkande

1987/88:47 om tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1987/88 (prop. 1987/88:125 delvis).

Utskottets hemställan bifölls.

7 § Föredrogs

justitieukskottets betänkande

1987/88:40 om knivförbud i vissa fall m. m. (prop. 1987/88:98),

socialförsäkringsutskottets betänkanden

1987/88:21 om invandring m. m. (prop. 1987/88:100 delvis) och

1987/88:22 om bidrag till sjukförsäkringen m. m. (prop. 1987/88:100 delvis).

Talmannen meddelade att betänkandena skulle debatteras i angiven ordning och avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptogs till behandling justitieukskottets betänkande 40 om knivförbud i vissa fall m. m.

Knivförbud i vissa fall m. m.

Anf. 2 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Under de senaste åren har en ökad våldsbrottslighet utvecklat i vårt land. Detta är klart belagt i den brottsstatistik vi varje år tar del av. Tyvärr har också i viss mån olika typer av vapen såsom knivar, kastföremål och stickvapen kommit till användning i ökad utsträckning. Mot den bakgrunden har regeringen, efter utredning, förelagt riksdagen ett förslag om att införa förbud mot att i vissa fall inneha kniv och andra farliga föremål. Förbudet skall gälla vid offentliga tillställningar och allmänna sammankomster.

Man bör emellertid ha klart för sig att flertalet av de våldsbrott som begås här i landet med t. ex. kniv absolut inte sker vid offentliga tillställningar och allmänna sammankomster. Flertalet av dessa brott begås faktiskt i hemmen. Därför är det förbud som nu föreslås inte riktat mot huvuddelen av de våldsbrott som begås med kniv, utan endast mot en ringa del av dem. Det hindrar dock inte att detta förbud i vissa fall kan ha en brottsförebyggande och brottsförhindrande verkan.

I förslaget, som innebär ett generellt förbud mot att medföra och inneha bl. a. kniv vid offentliga tillställningar och allmänna sammankomster, finns regler för undantag i tre fall. Undantag från förbudet innebär alltså att man får ha kniv vid vissa tillfällen. Vi moderater anser att dessa regler om undantag på en punkt stämmer dåligt överens med ett sunt tänkesätt.

Som lagtexten är formulerad kan den innebära att man blir gripen av polisen, om man t. ex. direkt efter att ha arbetat i skogen, eller efter att ha varit ute i skärgården, besöker en offentlig tillställning eller allmän sammankomst och då fortfarande har kniv på sig. Man kan alltså bli gripen trots att man inte har haft någon brottslig avsikt eller ens tänkt på att kniven skulle kunna komma till användning i syfte att begå brott. Regeln om undantag från knivförbud försöker egentligen ta sikte på de fall där knivar används som arbetsredskap på plats för offentlig tillställning eller allmän sammankomst. I det exempel jag nämnde är inte avsikten att använda kniven för arbete på platsen för tillställningen eller sammankomsten. Kniven kanske inte heller senare skall användas för arbete.

Man bör vara medveten om att många människor bär kniv för att använda den i olika praktiska sysslor, utan att de för den skull kan sägas inneha kniv för yrkesmässigt arbete. En kniv är praktisk att ha med sig i många sammanhang, utan att man använder den som yrkesredskap.

Mot denna bakgrund har vi i en reservation förordat att regeln om detta undantag skall utformas på ett annat sätt än som föreslås i propositionen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 2 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 3 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Vad kan vi göra för att förhindra meningslöst våld? Finns det över huvud taget något vi kan göra? Vi är många som ställer oss dessa och andra frågor, när vi hör talas om hur oskyldiga människor runt omkring oss utsätts för våld och lidande – meningslöst våld, grovt våld, oförklarligt våld som följs av såväl psykiskt som fysiskt lidande, rädsla, mardrömmar, invalidisering och också död.

Ställdes frågan om man vill göra något som skulle kunna förhindra onödigt våld, blir den enkel att besvara för de flesta. Det är klart att man då uttalar en bestämd vilja att göra allt som är möjligt för att minska det ökande våldet i samhället. Så uttalar man sig. Men när det kommer till konkreta förslag och lagstiftning, som centerns förslag i dagens betänkande, där vi kräver att knivförbud skall gälla även på allmän plats, då drar sig övriga partier tillbaka in i dimmiga bortförklaringar. Varför denna svaghet? Varför denna tvekan? Vill ni inte skydda alla stackars människor som riskerar att bli utsatta för knivhugg?

Vi vet hur verkligheten ser ut i dag. Våldet, framför allt i våra större orter och städer, har ökat och förråats. Det hörde vi Björn Körlof vidimera nyss. Allt fler känner sig hotade när de ensamma t. ex. på kvällar och nätter – men också i fullt dagsljus – måste gå på gator och torg för att komma hem eller till sina jobb. Många känner sig rädda med fog. Allt oftare används knivar och andra stickvapen i våldssituationer. Utredningar har visat att vapen förekommer vid vart femte anmält våldsbrott. Stick- och skärvapen, vanligen knivar av olika slag, förekommer i ungefär vart tionde våldsbrott. Det är självklart att en begränsning av rätten att bära kniv och andra farliga föremål bör minska såväl antalet våldsbrott som antalet personer som dödas eller skadas i samband med sådana brott. Tyvärr vill övriga partier endast ha förslag om ett begränsat knivförbud som enbart skall gälla på offentliga tillställningar och allmänna sammankomster. Detta är otillräckligt. Förslaget är en halvmesyra, och räcker inte till för en önskad preventiv effekt och för att minska användandet av kniv som tillhygge i exempelvis gatuvåld.

Ett förbud mot att bära kniv är avsett att förebygga fall där det föreligger en ökad risk för våldshandlingar. Det skall verka preventivt. Den som i dag arrangerar en offentlig tillställning har själv rätt att bestämma vilka villkor som skall gälla vid arrangemanget. Polisen kan i dag bestämma om vilka villkor som skall gälla i fråga om ordning och säkerhet, eftersom det redan finns möjligheter till begränsningar och föreskrifter. Polisens befogenheter gäller både för offentliga tillställningar och för allmänna sammankomster. Man har alltså redan i dag en bättre förutsättning för åtgärder på nämnda platser, jämfört med vad man har på allmän plats. Behovet av knivförbud är enligt vår mening i dag störst på allmän plats.

Förslaget i betänkandet om knivförbud vid allmänna sammankomster och offentliga tillställningar, men inte på allmän plats, innebär i praktiken att det inte är förbjudet att bära kniv medan man står i kö för att komma in på ett diskotek, en dansplats eller en idrottsplats. Men det blir förbjudet i samma stund man släpps in. De som är bråkiga och eventuellt drogpåverkade och som därför inte släpps in – för dem är det tillåtet att bära kniv. Håll med om att det är ologiskt! Risken att de som inte släpps in på dessa tillställningar och sammankomster skall bli våldsamma och använda kniven som tillhygge är väl lika stor, om inte större. Det har visat sig senast nu i helgen.

Ett förbud mot att bära kniv även på allmän plats skulle vara attitydpåverkande, menar vi i centern. Fler skulle lämna kniven hemma när de gav sig ut på stan. Det är åtminstone den erfarenhet man gjort i vårt grannland Finland, där man infört knivförbud på allmän plats, alltså även på järnvägs- och tunnelbanestationer, flygplatser, varuhus, restauranger, gator och torg.

Det är inte bara Finland som infört knivförbud på allmän plats. Även våra nordiska grannländer Danmark och Norge har gjort detta. Det uttalas i alla andra sammanhang att det är önskvärt med en gemensam lagstiftning i Norden. Men i detta fall stretar ni andra partier emot. Varför gör ni det? Tillämpningen av lagen har inte lett till några svårigheter i de andra nordiska länderna, så varför skulle det bli svårigheter i Sverige? Vi i centern tror att vi svenskar är lika dugliga som våra grannar i de övriga nordiska länderna när det gäller att klara eventuella uppkommande gränsdragningsproblem.

Visst kan gränsdragningsproblem uppstå när det gäller regler om undantag

från förbudet. Men vi anser att behovet av att bära kniv på allmän plats är ytterst begränsat. Ett förhållandevis litet antal människor berörs av en reglering på detta område. Undantagsreglerna måste utformas så att förbudet tillåter yrkesutövare och andra med godtagbara skäl att bära kniv på allmän plats.

I betänkandet föreslås hur sådana undantagsregler skall utformas för den nu föreslagna lagen. Enligt vårt sätt att se borde undantagsreglerna utformas på samma sätt när det gäller ett knivförbud på allmän plats. Knivförbudet skall naturligtvis därutöver inte omfatta knivar av mindre typ, exempelvis pennknivar – det är vi överens om.

Flera tunga remissinstanser har krävt att det införs ett förbud mot att bära kniv på allmän plats. Bland dem som vill utvidga den föreslagna lagen kan nämnas rikspolisstyrelsen, polismyndigheterna i Stockholm och Göteborg, Svenska polisförbundet och Sveriges länspolischefer. Detta visar med all önskvärd tydlighet att de instanser som i sitt arbete kommer i kontakt med situationer där knivar är inblandade är för en utvidgning av knivförbudet, som ger polisen möjligheter att förebygga brott.

Herr talman! Menar man verkligen allvar med uttalandena om att göra allt man kan för att förhindra onödigt våld kan man konkret förverkliga det genom att rösta för centerns förslag om knivförbud även på allmän plats. Tyvärr misstänker jag att ni i de andra partierna återigen kommer att gömma er bakom ord och uttryck som: Vänta och se! Utvärdera först! Inte nu! Återkom senare! Från er kan man med andra ord inte vänta sig handling, bara ord och fördröjande.

Hur många skall under denna väntan och detta fördröjande bli utsatta för mer våld och onödigt lidande? Självfallet kan man inte förhindra alla knivdåd med den lag vi i centern föreslår. Men tänk om vi räddar bara en enda eller några få med förslaget – skulle det då inte vara värt ett försök?

Anf. 4 BJÖRN KÖRLOF (m) replik:

Herr talman! Egentligen är det väl inte jag som skall försvara regeringens förslag utan Göran Magnusson, men eftersom moderata samlingspartiet står bakom huvudförslaget om att införa ett knivförbud vid offentliga tillställningar och allmänna sammankomster men inte på allmän plats, som centerpartiet vill, måste jag säga några ord om vad Ingbritt Irhammar anförde.

Jag undrar om centerpartiet har gjort riktigt klart för sig vad allmän plats innebär. Det innebär i stort sett alla yttre platser utanför hus och hem i alla tätorter och kommuner i hela landet. Jag kommer från en valkrets där vi inte har särskilt många storstäder och där de flesta människor bor i ganska små orter. Väldigt många människor arbetar där inte med sådant som man gör i Stockholm utan är jordbrukare eller skogsbrukare eller arbetar i småföretag där man ofta har t. ex. kniv som arbetsredskap. Om man inför ett förbud mot att bära kniv på allmän plats i de orterna och om människor fortfarande skulle få bära de här arbetsredskapen på vägen till och från sitt arbete, när de tar sig en kaffepaus osv. skulle det få införas så många undantag att det blir fler undantag än förbud.

Litet större förståelse har jag för centerpartiets krav när det gäller en tätort

som Stockholm. Där är det förmodligen färre som har behov av att bära kniv av arbetsskäl och andra liknande skäl. Därför får vi väl anledning att titta ytterligare på det när vi sett hur den här lagstiftningen verkar. Men de väljare som centerpartiet ofta gör sig till tolk för skulle, tror jag, inte vara särskilt betjänta av ett knivförbud på allmän plats. Det skulle drabba oerhört många yrkesverksamma medborgare runt om i landet på ett sätt som enligt min mening inte är rimligt.

Anf. 5 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Herr talman! Jag skall börja med att yrka bifall till reservation 1, vilket jag glömde i mitt förra inlägg.

Till Björn Körlof vill jag säga att de gränsdragningsproblem som det talas om och som vi alla är väl medvetna om inte är unika för Sverige – det finns storstäder och mindre orter också i Danmark, Norge och Finland, och där har man positiva erfarenheter på det här området. Vi har ju sagt att samma undantagsregler skall gälla för knivförbudet på allmän plats som för knivförbudet på de övriga platserna, och det förslaget har ju även ni moderater ställt er bakom.

Detta är framför allt ett storstadsproblem – det sade jag i mitt första inlägg. Det innebär dock inte att problemet inte finns på mindre orter. Jag har gjort ett axplock ur dagstidningarna den senaste tiden. Under rubriken: "Man blev knivskuren i centrala Ystad" kan man läsa: "Två män kom i gräl med varandra på en gård i ett bostadsområde och den ene mannen högg 45-åringen i halsen med sin kniv."

Ett annat exempel är rubricerat: "Knivhögs i taxikö". När en 31-åring och hans kamrat stod i en taxikö och sade till en annan man att hålla sig i kön blev 31-åringen knivhuggen. Detta skedde i Stockholm, så på den punkten har kanske Björn Körlof rätt.

Här är ett exempel från Gävle: "Tre män i Gävle blev svårt skurna natten till söndagen." De var på hemväg. De hann upp en fjärde man, som tyckte att de hade förolämpat honom genom att komma för nära.

Det finns åtskilliga sådana exempel. Vi kan dagligen läsa om detta i tidningarna. Enligt vad jag har kunnat se i de utredningar som finns sker det ungefär två knivhuggningar om dagen på allmän plats.

Anf. 6 BJÖRN KÖRLOF (m) replik:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort.

Ett av de exempel som Ingbritt Irhammar anförde gällde ett knivdrama som utspelade sig på en gård – det är inte allmän plats, och där hade alltså inte ett knivförbud som gäller allmän plats haft någon verkan.

Men det väsentliga i argumenteringen kring det här är att centerpartiet inte, tror jag, har gjort riktigt klart för sig vad en förbudsregel som gäller allmän plats i realiteten innebär. Om det ändå skall fungera – det verkar som om Ingbritt Irhammar och jag är överens om att det måste finnas undantag – blir det mer undantag än förbud. Då vilar, tror jag, lagstiftningen på en felaktig grund.

Ingbritt Irhammar anförde också ett exempel som gällde en gärning som utförts i taxikö. Det är inte säkert att man kommer åt sådana företeelser

genom ett förbud som gäller allmän plats. Jag tror att man måste ha en högre polistäthet och högre närvaro just vid de tillfällen på kvällar och nätter när restauranger stänger och berusade människor är ute och rör sig. Det är viktigt att polisen då finns på plats med resurser och kan ingripa, och det vet jag att polisen arbetar med. Ett allmänt förbud mot att bära kniv tror jag inte har någon större inverkan på den typen av brottslighet.

Anf. 7 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Herr talman! Jag tror att Björn Körlof och jag är överens om att vi behöver fler poliser – det har vi ju yrkat i motioner här i riksdagen. Men jag tror också att vi kan vara överens om att hur många poliser vi än får är det inte en tillräcklig förebyggande åtgärd som kan resultera i att det inte används kniv i våldssituationer.

Såsom det är i dag måste vi försöka verka förebyggande och preventivt. Så har lagen också fungerat i övriga nordiska länder. Vi vet att det finns ungdomar som ger sig ut på stan på kvällarna och har med sig kniv därför att de inte vågar vara utan. I sådana fall skulle ett förbud mot att bära kniv på allmän plats kunna verka preventivt. Om vi därmed så bara räddar en eller två, är väl deras liv värda den solidariska insats som krävs. Det har man lyckats med inom olika yrkesgrupper i de andra nordiska länderna.

Anf. 8 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! Regeringen har i en proposition föreslagit att riksdagen skall anta en lag om förbud att i vissa fall inneha knivar och andra farliga föremål.

I justitiekammarens betänkande 1987/88:40 behandlas förslagen jämte med anledning av propositionen väckta motioner.

Frågan om knivförbud har varit föremål för riksdagens behandling vid flera tillfällen under senare år. Den aktualiserades senast hösten 1986 i en skrivelse från regeringen om åtgärder mot vålds- och egendomsbrott. En särskild utredare tillkallades senare för att göra en översyn av vapenlagen. Inom ramen för detta arbete lämnades direktiv om att utredaren med förtur skulle behandla frågan om förbud mot innehav av knivar i vissa fall samt andra farliga föremål.

Utredningen blev klar i oktober och har sedan remissbehandlats.

Det finns bland remissinstanserna en mycket klar majoritet för ett knivförbud liksom för förbud mot s. k. gatustridsvapen, exempelvis knogjärn, batonger, kaststjärnor, karatepinnar och andra sådana föremål som kan användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa.

Innebörden av nu föreliggande förslag är att det inte blir tillåtet att inneha kniv, andra skär- eller stickvapen och andra föremål vid offentliga tillställningar som avses i allmänna ordningsstadgan. Vissa undantag görs från detta, så att det blir möjligt för den som skall utföra arbete på platsen att inneha kniv. Vidare får kniv innehas, om det står i överensstämmelse med ändamålet med tillställningen. Förbudet gäller inte heller om innehavet med hänsyn till föremålets art och övriga omständigheter är att anse som befogat. Förbudet beträffande gatustridsvapnen gäller på allmän plats, eftersom det knappast kan vara befogat att ha sådana vapen i något sammanhang. Till betänkandet har fogats två reservationer.

I reservation 1, av centerpartiets ledamöter, hävdas att knivförbudet enligt första paragrafen i lagen skall gälla på allmän plats. Den frågan berörs i utredningen och i propositionen. Utskottet har för sin del funnit att den föreslagna omfattningen av knivförbudet är en rimlig avvägning. Att utsträcka förbudet till att gälla allmän plats kan medföra besvärliga avvägningsproblem, eftersom knivar i många sammanhang är nödvändiga arbetsredskap och behöver kunna medföras till och från olika fritidsaktiviteter eller arbetsplatser där användning av kniv är invändningsfri. Det är också tveklöst om det på alla orter finns något verkligt behov av knivförbud på allmän plats.

Departementschefen har förklarat att hon inte utesluter att frågan om ett mera generellt knivförbud kan bli föremål för förnyade överväganden. I utredningen framhålls att den nu föreslagna lagen bör utvärderas och att frågan om det finns skäl att utvidga ett knivförbud till allmän plats kan övervägas i det sammanhanget.

Jag yrkar därmed avslag på reservation 1.

Undantagsregeln i 1 § berörs i reservation 2. De moderata ledamöterna vill ha vidsträcktare undantag. Det bör enligt motionärerna vara tillåtet att vid en tillställning bära med sig kniv, som visserligen inte skall användas på platsen, men som är avsedd att användas senare eller nyss har använts som arbetsredskap.

Ett knivförbud kan självfallet inte vara undantagslöst, men samtidigt gör sig olika synpunkter gällande i fråga om hur förbudets tillämpningsområde bör vara avgränsat. Mot varandra står kravet på förbudets effektivitet och hänsynen till den enskildes integritet. Enligt utskottets mening har förbudets omfattning avgränsats på ett bra sätt. Det finns också skäl att erinra om propositionens uttalande om att undantagsreglerna skall tillämpas generöst och med förnuft, så att knivförbudet inte av allmänheten uppfattas som ett otillbörligt ingrepp i den personliga friheten.

I denna reservation förs också farhågor fram om att utformningen av undantagsregeln skulle kunna tolkas så, att det skall åligga den tilltalade att bevisa att regeln är tillämplig. Utskottet kan inte finna annat än att fördelningen av bevisbördan är den som normalt gäller i brottmål.

Jag yrkar avslag på reservation 2.

Herr talman! Den tilltagande våldsbrottsligheten är ett allvarligt samhällsproblem. Ökad användning av knivar eller andra farliga föremål gör det än angelägnare att på olika sätt vidta åtgärder mot våldsbrotten. Det nu föreliggande förslaget om förbud mot att bära kniv och andra farliga föremål är ett inslag i brottsbekämpningen. Förbudet bör leda till att antalet våldsbrott minskar och att skadorna vid de brott som ändå begås kan begränsas och bli mindre allvarliga.

Skall man komma till rätta med våldsbrotten fordras det också andra insatser på flera olika områden. Leif G. W. Persson säger i sin utredning: "Med hänsyn till den stora roll som alkoholen spelar som en utlösande faktor vid de flesta våldsbrott finns det skäl att betona vikten av åtgärder för att förbättra folknykterheten."

Herr talman! Jag yrkar till sist bifall till hemställan i justitieutskottets betänkande nr 40.

Anf. 9 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Återigen: Vad är det som gör oss svenskar så mycket dummare än andra nordiska länders invånare att vi inte kan klara av gränsdragningsproblemen? Jag kan inte förstå detta. Vi är väl inte sämre än andra, vi kan väl klara det här lika bra. Dessutom kan vi väl klara av att generöst tolka reglerna även när det gäller allmän plats, lika bra som när det är fråga om allmänna sammankomster och offentliga tillställningar.

Ni skapar ju problem. Återigen bara ord: man går in i dimridåer och försöker sedan utvärdera. Men vi kan ju göra utvärderingar på basis av de erfarenheter som man har i de andra nordiska länderna. Vem hade väl trott att finländarna skulle klara av de här problemen före oss. Man har ju alltid skämtsamt sagt att Finland är knivarnas land. Men i Finland har man positiva erfarenheter.

Det sades att det här bara skulle gälla större orter. Jag vet inte hur stor ort Bengtsfors är. Där knivhögs i lördags en 16-åring svårt utanför Folkparken. Var skall era gränsdragningar mellan större och mindre orter göras?

Anf. 10 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Jag tycker att det är viktigt att fästa uppmärksamheten på vad Göran Magnusson egentligen var inne på i slutet av sitt anförande. Han sade att våldsbrottsligheten ju inte hänger ihop med att människor har en kniv eller något annat tillhygge i handen, utan den hänger ihop med den människa vars mentalitet är sådan att hon är beredd att använda tillhyggen eller vapen. Att angripa våldsbrottsligheten genom att vända sig mot det redskap som används för utövandet av våldet kan i och för sig vara bra. Det viktiga är emellertid att vi för en diskussion om hur det kommer sig att människor blivit benägna att använda våld. Vad är det för någonting i deras normsystem, deras bakgrund, deras uppfostran osv. som har gjort att de är så benägna att tillgripa så kraftigt våld som brott med användande av knivar och sådana tillhyggen innebär? Detta är den viktiga diskussion som vi måste föra. Här kommer drogproblematiken och alkoholsituationen i landet in. Vidare måste man fråga sig varifrån våldsbenägna ungdomar får sina modeller. En diskussion om dessa saker är mycket viktigare att föra än någon annan diskussion, men samtidigt är den också mycket svårare. Jag tycker att Göran Magnusson hade rätt när han sade att det är detta som det egentligen handlar om.

Anf. 11 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! Självfallet är vi i Sverige inte sämre än andra när det gäller att klara avgränsningsproblemen. Men utredaren har ju diskuterat frågan om knivförbudets geografiska avgränsning. En diskussion har också förts i anslutning till arbetet med propositionen. Det råder inget tvivel om att man i det här sammanhanget stöter på en rad gränsdragningsproblem. Därför finns det anledning att se vilka erfarenheter man kan vinna av den lagstiftning som nu föreslås. Senare kan man diskutera om man på olika sätt bör utsträcka knivförbudets omfattning. Jag kan inte tänka mig något annat än att man i så fall måste diskutera frågan med en annan utgångspunkt än just begreppet allmän plats. Det blir ju, som också bl. a. Björn Körlof sade, vittgående

konsekvenser för ganska stora delar av befolkningen. Jag tror att knivnehav och knivanvändning på många håll är någonting som är motiverat med tanke på arbete och fritidsaktiviteter.

För övrigt vill jag peka på de möjligheter som finns enligt brottsbalken. Man kan förebygga brott, t. ex. utanför restauranger och samlingslokaler, genom att förbjuda knivar. Här har ju polisen så sent som för några år sedan fått vidgade befogenheter att ingripa.

Jag vill gärna återigen understryka att jag inte tror att det är tillräckligt med den här typen av lagstiftning. Inte heller är det tillräckligt att ropa på fler poliser, om man vill komma till rätta med den våldsbrottslighet som vi alla tycker är ett allvarligt bekymmer. En rad åtgärder måste vidtas för att man skall kunna få bukt med problemen.

Anf. 12 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Både Göran Magnusson och Björn Körlof var inne på tanken att man på flera olika fält måste motverka våldsbrotten. Det är vi överens om. Men då ingår ju även familjepolitik, missbrukspolitik, utbildningspolitik, osv. I dag gäller det ju knivförbud på allmän plats.

Vilken omfattning rör det sig om? I propositionen, s. 6, står det bl. a.: "De fall där vapen har utnyttjats och som hänförs till allmän plats uppskattar utredningen till 1 600–2 000 för hela landet år 1986." De fall som avser stick- och skärvapen på allmän plats är 3 per dag. I dag sker alltså sådana brott tre gånger runt om i landet. Det tycker jag är siffror som talar för sig själva. Dessutom har de remissorgan som har att handlägga sådana här problem, närmast polisen, uttalat att ett knivförbud på allmän plats skulle vara till nytta för deras arbete.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om socialförsäkringsutskottets betänkande 22.)

Kammaren övergick till att debattera socialförsäkringsutskottets betänkande 21 om invandring m. m.

Invandring m. m.

Anf. 13 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Det betänkande som vi nu skall diskutera är ett i raden av flera betänkanden som behandlar flykting- och invandrarfrågorna. Detta betänkande behandlar i första hand budgetanslagen och motioner i anledning av budgetpropositionen.

Utskottet har samfällt uttalat att de långa handläggningstiderna i utlänningsärendena är ett mycket allvarligt problem, men vi konstaterar samtidigt att en rad åtgärder är på gång för att förbättra situationen. Och låt mig säga att det brådskar med att väntetiderna förkortas. Det är djupt otillfredsställande att asylsökande och flyktingar får vänta i många månader på förläggningar i avvaktan på att få ett besked huruvida de får stanna i vårt land

eller inte. Det är djup tragik i att asylsökande som rotat sig ute i kommunerna skall stå inför ett utvisningsbeslut. Vi vet att det inte sällan utspelas många tragiska scener.

Man kan inte stå oberörd i dessa frågor, och vi vet att många människor engagerar sig för enskilda familjer. De kan inte förstå varför en asylsökande som redan har placerats ut i en kommun inte får stanna. Vi vet ju att det nu är en hel del åtgärder på gång för att förkorta handläggningstiderna, så att flyktingstatus redan skall vara konstaterad när man placerar ut vederbörande i kommunerna. Det är bra, men det brådskar med åtgärder.

För någon vecka sedan fattade riksdagen beslut om det nya stödet i asylärenden som trädde i kraft fr. o. m. den 1 maj 1988. Vi har nyss i utskottet behandlat en proposition om en ny organisation för statens invandrarverk. Dessutom ligger en utredning från riksdagsrevisorerna på utskottets bord.

I det här betänkandet redovisas de båda utredningar som avlämnat sina förslag, asylärendeutredningen och utredningen om översyn av utlänningslagen. Dessa betänkanden är för närvarande ute på remiss, och propositioner är väl att vänta relativt snart.

I budgetpropositionen har förslagits ytterligare förstärkningar till statens invandrarverk, och det måste väl betraktas som positivt för sakfrågan att det råder stor uppslutning i utskottet i den här frågan.

Herr talman! Med dessa inledande ord övergår jag nu till att kommentera de moderata reservationerna i betänkandet. En del av de frågor som vi hade tagit upp i årets kommittémotion har behandlats välvilligt av utskottet, och vi har därför kunnat ansluta oss till utskottsmajoriteten. Det gäller t. ex. vårt förslag om att såväl enskilda som organisationer skall kunna bedriva flyktingförläggningar. Vi är eniga i utskottet om att *alla* goda krafter måste till för att vi skall kunna lösa flyktingfrågorna på ett så positivt sätt som möjligt.

I reservation 2 följer vi upp vårt förslag om att samtliga flyktingärenden bör avgöras av två tjänstemän, oavsett om förslaget till beslut innebär bifall eller avslag på en ansökan. I viss mån är kanske denna fråga nu överspelad i och med att vi skall besluta om en helt ny organisation för statens invandrarverk.

I reservation 7 anser vi – liksom reservanterna i reservationerna 8 och 9 – att flyktingkvoten bör ökas. Vi har till skillnad från de andra reservanterna inte fixerat något antal. Vi anser i korthet att den flyktingkvot som fastställs tillsammans med FN:s flyktingkommissarie bör vara flexibel och anpassad efter förhållandena i länder som för krig eller utövar förtryck. Kriget mellan Irak och Iran är för närvarande ett skäl till utökning av kvoten. Vi behöver dessutom bara erinra om de miljontals flyktingar som finns i flyktingförläggningar bl. a. i Asien och Afrika för att inse att de 1 250 personer som flyktingkvoten för närvarande omfattar är ett för lågt antal i förhållande till behoven.

I reservation 12 för vi fram förslaget om en utredning om möjligheterna att ge kommunerna statlig ersättning för ekonomisk hjälp till flyktingar under längre tid än tre år, utöver det år då uppehållstillståndet beviljades, som det statliga ansvaret sträcker sig till i dag. Det är väl ingen hemlighet att det har blivit allt kärvare att förmå kommunerna att ta emot ett tillräckligt antal

flyktingar. Det har tyvärr visat sig att många invandrare har haft svårt att få ett arbete som de kan försörja sig på inom den stipulerade tiden, och kommunernas socialbidragskostnader har därför skjutit i höjden. Jag vill i detta sammanhang erinra om att såväl Norge som Danmark betalar statligt stöd till kommunerna längre tid än vi gör här i Sverige.

I reservation 14 återkommer vi med ett förslag om att kommunerna bör få större frihet att utnyttja de resurser som satsas på flyktingmottagningen än i dag. Vi menar att kommunerna t. ex. skulle kunna erbjuda utbildning varvad med beredskapsarbete eller liknande mot någon form av "flyktinglön".

Vi noterar med tillfredsställelse att ett förslag till försöksverksamhet i exempelvis Malmöhus län i riktning mot vårt förslag för närvarande övervägs inom arbetsmarknadsdepartementet. Försöket skall – det har vi förstått i utskottet – gälla svenskundervisning varvad med praktikarbete, varvid flyktingen skall få avtalsenlig lön. Jag har också i kompletteringspropositionen läst mig till att den upptar anslag för varvad utbildning och arbetslivskontakt.

Det händer alltså en del, och det är bra, men det finns skäl för viss otålighet. Vi måste tänka många nya tankar och låta tusen blommor blomma och framför allt låta folk ute i kommunerna, som kommer närmast flyktingarna, få större möjlighet än i dag att finna okonventionella lösningar för att vi skall kunna lösa flyktingfrågorna på ett så bra och humant sätt som möjligt.

I reservation 15, som vi har avgivit tillsammans med centerpartiets representanter i utskottet, anser vi att flyktingarna i stället för bidrag till kostnaderna för sin bosättning skall få bosättningslån. Vi anser att detta är ett för flyktingarna positivt förslag, som understödjer deras självkänsla.

Till sist bara några ord om det särskilda yttrande om invandrarkvinnornas situation som vi har fogat till betänkandet. I betänkandet har redogjorts för en del åtgärder till gagn för invandrarkvinnornas särskilt ömtåliga situation, och vi har därför inte funnit skäl att reservera oss i ärendet. Vi har emellertid velat fästa uppmärksamheten på att vi fullt ut måste respektera andra kultur- och familjemönster, inte minst när det gäller familjepolitiken. Invandrarfamiljerna måste ha rätt till valfrihet mellan olika barnomsorgsformer, och de familjer som själva väljer att vårda och fostra sina egna barn i det egna hemmet skall ha full möjlighet att göra detta.

Vi vill också betona vikten av invandrarkunskap, t. ex. i vårdutbildningarna, och att man inte minst inom vården tar största möjliga hänsyn till invandrarkvinnornas särskilt ömtåliga situation.

Därmed, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till reservationerna 2, 7, 12, 14 och 15 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 14 TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 15 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! Vi skall i dag debattera ett ämne som vi många gånger här i kammaren har debatterat och som vi haft olika uppfattningar om men som

jag tror att vi ändå längst in i själen haft i princip samma uppfattning om. Därför känns det i dag bättre än på länge, då det finns en möjlighet att vi skall kunna komma fram till resultat i olika frågor som har med invandrare och flyktingar att göra vid deras ankomst eller vid eventuell vidare levnad i vårt land.

Från folkpartiets sida tycker vi att det var bra att invandrarministern snabbt tillsatte två olika utredningar, som fick i uppdrag att se över en del av de problem som vi tryckt på vid flera tillfällen i debatter, frågor, interpellationer och anföranden. Vi i folkpartiet hade hoppats att vi nu i vår skulle kunnat få behandla allt som har med utredningarna att göra på en gång tillsammans med de olika motioner som har väckts under en lång tid. Nu blev det inte så, eftersom utredningarnas betänkanden ligger ute på remiss. Vi utgår emellertid ifrån att proposition i dessa ärenden kommer att föreläggas riksdagen fortast möjligt under hösten för vidare behandling och beslut. Vi måste göra allt vi kan för att minska handläggningstiderna samt för att bemöta flyktingarna på ett humanare sätt redan vid ankomsten till vårt land. Flyktingbarnens situation måste också uppmärksammas och ges en högre status i utredningsarbetet. Mer hänsyn måste tas till den situation som barnen befinner sig i vid ankomsten till vårt land. De långa väntetiderna blir än mer destruktiva för den asylsökande som inte får lov att arbeta under tiden som han väntar på besked. Det är självfallet negativt och förödmjukande att tvingas gå utan arbete under en längre tid. Vi anser att det för dem vore en stor fördel att kunna få ha ett arbete under väntetiden. Integreringen i samhället underlättas och självkänslan stärks av att de berörda känner att de kan göra nytta och få del av en arbetsgemenskap.

Vi anser också att det är bra att en organisationsöversyn har gjorts beträffande invandrarverket, vilket har redovisats i en särskild proposition som behandlas vid annat tillfälle. Vi vill redan nu uttala vårt stöd för ökade resurser till invandrarverket, för att det skall kunna utföra sitt arbete på ett för Sverige och flyktingarna riktigt sätt, men först vill vi utröna vad den nya organisationsöversynen innebär i praktiken.

På grund av det som jag nu har framfört har vi inte avgivit reservationer i den omfattning som vi kanske borde ha gjort med tanke på de yrkanden vi har i våra motioner som behandlas i detta betänkande. Vi vill dock tro att invandrarministern nu verkligen skall lösa de problem som finns i samband med flyktingverksamhet och invandring. Vi väntar med spänning på de förslag som skall läggas på riksdagens bord framöver.

Vi kan också märka att skrivningen i betänkandet andas en större samstämmighet än förut i de frågor som vi länge ansett vara angelägna att fatta beslut i för att göra mottagandet vid våra gränser lindrigare. Detta anser vi vara positivt för det fortsatta arbetet i dessa frågor.

Från folkpartiets sida har vi vid tidigare tillfällen tagit upp frågan om höjd flyktingkvot. Vi anser att vi efter flera år med oförändrad kvot bör höja denna från 1 250 personer till 1 500 personer. Det är ändå en mycket liten del av våra flyktingar som får komma till Sverige denna väg. Eftersom vi vet att många flyktingläger är överfulla runt om i världen och att FN har svårt att bereda flyktingar plats i många länder, är det vår plikt att göra det lilla vi kan. Vi vet att spontanflyktingmottagningen ökar i vårt land, och att det är fler och

fler som söker sig till vårt land den vägen. Detta får dock inte hindra oss att göra vår insats för s. k. kvotflyktingar. Denna fråga har också tagits upp av andra partier i utskottet. Det är viktigt att frågan väcks, och vi vädjar härmed till regeringen att se över frågan på ett seriöst sätt. Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till reservation nr 8.

Jag anförde vid ett tidigare tillfälle i mitt anförande att barnens situation måste uppmärksammas. Särskild expertis bör kopplas in redan vid början av utredningen. Det är därför anmärkningsvärt att PBU i Stockholms län har behövt vänta mycket lång tid på beslut från regeringen om stöd till det specialteam för flyktingbarn som man vill skapa i samarbete med Stockholms läns landsting. Vi tror att ett sådant projekt även skulle kunna utgöra vägledning för övriga landsting när det gäller arbetet med flyktingbarnen. Vi anser att ett sådant utrymme för kostnader bör skapas genom ett anslag av 1,1 milj. kr. Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservation nr 5.

Diskrimineringsombudsmannen har, herr talman, framfört ett förslag om möjlighet att inrätta från invandrarverket fristående asylnämnder som skall pröva de asylansökningar som invandrarverket inte ansett sig kunna bifalla. Ett sådant förfaringsätt skulle kunna öka rättssäkerheten, och vi anser att utskottet borde ifrågasätta om det är rimligt att en och samma myndighet skall upprätthålla Sveriges gränsskydd genom att besluta om avvisning och samtidigt stödja och bistå invandrarna vid behov samt bekämpa rasism. Vi anser att denna fråga bör utredas och yrkar därför bifall till reservation nr 3.

Vi har också, herr talman, tillsammans med moderaterna ett särskilt yttrande om invandrarkvinnornas situation. Utskottet har i betänkandet tagit upp en del åtgärder för att förbättra situationen för dessa kvinnor. Med detta särskilda yttrande vill vi uppmärksamma denna fråga och peka på en del viktiga frågor som har stor betydelse för kvinnornas situation vid besök inom vården. Invandrarkunskap bör uppmärksammas speciellt i vårdutbildningen, och vi anser också att invandrarkvinnornas situation fortlöpande bör följas.

Herr talman! Jag vill till slut framföra en förhoppning om att vi här i Sveriges riksdag skall nå fullständig enighet om hur vi skall ta emot och behandla dessa våra vänner när de kommer till vårt land. Då först kan vi hoppas att de människor som i dag är motståndare till flyktingar skall ställa upp bakom Sveriges flyktingpolitik samt visa flyktingar den respekt och erbjuda dem den mänskliga gemenskap som de är värda.

Anf. 16 RUNE BACKLUND (c):

Herr talman! Det har gått fyra år sedan riksdagen senast förnyade samhällets mål för invandrapolitiken. I allt väsentligt innebar beslutet 1984 att riktlinjerna från 1975 ligger fast. Riktlinjerna brukar delas in i tre huvudmål, nämligen jämlikhet, valfrihet och samverkan.

Jämlikhetsmålet bör ses som det övergripande målet för invandrapolitiken. Målet innebär dels att invandrarna skall ha samma rättigheter, dels att de skall ha likvärdiga möjligheter. Invandrarna skall alltså behandlas på samma sätt som övriga medborgare inom ramen för den generella politik som fastställs för olika samhällsområden, t. ex. när det gäller arbetsmarknad, bostad och utbildning. För att invandrarna skall kunna behandlas likvärdigt

krävs ofta riktade insatser. Varje myndighet har ju ett ansvar för att sådana åtgärder vidtas när de behövs.

Valfrihetsmålet ger invandrarna rätt att leva och verka i den svenska samhällsgemenskapen och samtidigt behålla och utveckla sitt kulturarv. Detta skall ske inom ramen för de grundläggande normer som gäller i det svenska samhället för mänsklig samlevnad och respekt för andra människor.

Det tredje målet innebär att samverkan bör komma till stånd mellan invandrare och majoritetsbefolkning. Målet inbegriper tolerans och gemenskap mellan människor av olika ursprung. Invandrapolitiken skall präglas av en vilja att utveckla goda etniska relationer i det svenska samhället, så att alla som bor här skall kunna leva i trygghet och åtnjuta tolerans och respekt för sitt ursprung.

Den fråga man då ställer sig är: Hur uppfyller samhället dessa vackert formulerade mål? Svaret på den frågan måste nog tyvärr bli att det är litet så och så i vissa avseenden när det gäller samhällets vilja att uppfylla de mål som vi har fastställt. Det finns betydande brister på flera samhällsområden. Jag skall helt kort ge några exempel som får belysa förhållandena.

Den s. k. öppna arbetslösheten bland invandrare är ungefär dubbelt så hög som bland svenskar. Särskilt hög är den bland ungdomar i åldern 16 till 24 år, bland vilka återfinns andra generationens invandrare. De ungdomar som blir bortsorterade på grund av ett utländskt namn redan från början när de söker arbete känner inte att jämlikhetsmålet omfattar dem.

Ett annat exempel är skolans värld. Vi vet att övergången mellan grundskola och gymnasieskola fungerar sämre för invandrabarnen, dvs. de avstår i större omfattning från en högre utbildning.

De senaste månaderna har flitigt debatterats skolministerns syn på när hemspråksundervisningen skall vara förlagd – på schemalagd tid eller utanför schemat. Frågan har redovisats i budgetpropositionen. Många invandrare upplever nog de skrivningar som har gjorts och de åsikter som har framförts som ett hot mot valfrihetsmålet – att vi därmed inte skall uppfylla det mål som riksdagen har fastställt. Det handlar om rätten att behålla sitt språk och sin kultur.

En annan punkt där det finns betydande brister i fråga om valfrihetsmålet och möjligheten att behålla sin kultur gäller det utbud av program på invandrarpråk som erbjuds av Sveriges Radio och TV. De besparingar som har genomförts på Sveriges Radio och TV har i hög grad drabbat invandrarprogrammen. När man har sökt utöka språkgruppernas antal har detta skett på andra språkgruppers sändningstid.

Ett annat område där samhället inte har hängt med i utvecklingen gäller samhällets stöd till invandrarernas organisationer, invandrarernas tidningar – och deras kyrkor, som är ett område som har utretts utan att förslag har framlagts om hur stödet skall ge invandrarna möjlighet att behålla sin religion även i vårt land. De flesta invandrarna står utanför de svenska kyrkorna och samfunden.

Ett annat område där vi har anledning att vara självkritiska gäller hur vi har planerat på vårdsidan, inte minst i fråga om åldringsvården. Få kommuner har planerat för att ta emot betydande grupper av åldringar som har sitt ursprung i olika invandrargrupper.

Jag må säga att jag tycker vi alla här har ett stort ansvar, eftersom vi ju i stor enighet här i riksdagen har fastställt dessa tre mål, att tillsammans se till att de uppfylls. Riksdagen måste naturligtvis vara beredd att vidta de åtgärder som behövs på olika samhällsområden så att det inte bara blir vackra formuleringar som gäller för invandrarpolitiken.

I motion Sf527 har vi från centerpartiets sida begärt en utvärdering av hur långt vi har kommit i fråga om uppfyllandet av målen för olika samhällssektorer. Den invandrarpolitiska utredning som tillsattes av den föregående regeringen, under invandrarminister Karin Anderssons tid, hade i uppdrag att se över de invandrarpolitiska målen och även göra utvärderingar. Tyvärr kom efter regeringsskiftet den utredningens arbete att snävas in betydligt i och med att den fick ändrade direktiv. Eftersom det arbete som det var tänkt att utredningen skulle utföra aldrig kom att utföras och eftersom man heller inte fick lägga fram några förslag som kostade pengar vid den tidpunkten, blev man på många punkter mycket otydlig och kunde inte komma med konkreta förslag om vad som skulle ske på olika samhällsområden. När vi nu förnyar kravet på en utvärdering gör vi det därför med utgångspunkt i att det uppenbarligen är så, att även om vissa myndigheter har en skyldighet enligt sina direktiv att ta hänsyn till invandrarna, så sker det på ett sådant sätt att man ändå inte uppfyller de mål som finns uppställda. Då, menar vi, måste riksdagen ingripa och genomföra en utvärdering. Vi förutsätter naturligtvis att en sådan utvärdering skall mynna ut i ett åtgärdsprogram som kan genomföras under första hälften av 1990-talet. Jag yrkar bifall till reservation 18.

Herr talman! Stora delar av det här betänkandet handlar om hur vi skall ta emot asylsökande och flyktingar. Flera av motionerna handlar om de två stora huvudproblem som vi för närvarande brottas med när det gäller flyktingmottagandet. Det ena är de långa handläggningstiderna, det andra är bristen på kommunplatser.

De långa handläggningstiderna är ett problem som delvis beror på att vi har en del underlåtenhetssynder bakom oss. Det var ju så att man under 1970-talets senare hälft hade långa handläggningstider, men det gjordes betydande förstärkningar hos invandrarverket för att få ned dem. Man kan säga att i början av 1980-talet, runt 1983–1984, hade vi förhållandevis korta handläggningstider, sett ur ett historiskt perspektiv. När den ökade asylinvandringen kom sommaren 1984, reagerade emellertid regeringen mycket sent på de signaler som kom från invandrarverket, och detta innebar att det kom att gå ganska lång tid innan man fick de resurstillskott som behövdes. Under den tiden kom det därmed att samlas upp en balans hos invandrarverket, hos polisen och så småningom även i departementet, som sedan har kommit att hänga med som en följetong genom åren. Varje år när vi har debatterat detta sedan 1984 har vi från centerpartiet sagt att det är beklägligt att man är så rädd för att sätta in kraftfulla insatser och att de insatser som sker ofta kommer för sent och är för små och därmed inte löser problemen. Man gör punktinsatser i departementet och periodvis hos polisen, men man har inte tagit ett grepp i hela problemet.

Sedan det skedde ett skifte på invandrarministerposten har vi ju fått en markering om att det skall tas krafttag, och det har tillsatts ett stort antal

utredningar som har till syfte att åstadkomma förändringar som gör det möjligt att förkorta handläggningstiderna. Jag må säga att det har varit kraftfulla försök att komma till rätta med problemet, men jag är litet orolig för att man i alltför hög grad knyter stora förhoppningar till att en ny organisation skall lösa alla problem, om man går in i den med rester av den gamla organisationen med sig. Det som jag tycker är bekymmersamt är att man inte riktigt har klargjort att det viktigaste är att innan man går in i en ny organisation ha ett rent bord. Där borde man lära sig en hel del av det som hände 1984–1985, när vi bytte organisation i och med att invandrarverket tog över hela flyktingmottagandet från AMS. Också då hade man rester kvar från den gamla organisationen, som under lång tid kom att ställa till problem för invandrarverket och som också skapade problem när det gällde utflyttningen till kommunerna.

Därför är vi från centerpartiets sida, som så hårt har drivit kravet att se till att få rent bord innan man går över i en ny organisation, glada över att vi har fått enighet i utskottstexten om detta. Det vi tar fasta på är att utskottet understryker vikten av att det sker en minimering av ärendebalanserna innan man går in i den nya organisationen. Jag hoppas verkligen att regeringen tar åt sig av de här orden och också genomför de insatser som nu behövs. Det är uppenbarligen så att de långa handläggningstiderna och de problem som är förenade med dem skapar en misstro mot den svenska flyktingpolitiken och innebär en mycket svår situation för de asylsökande som sitter ute i landet och väntar på ett besked om huruvida de skall få stanna eller inte.

Den andra punkt som gäller flyktingmottagandet där vi vill höja ett varningens finger gäller kommunernas mottagande av flyktingar. Staten har ju det ekonomiska huvudansvaret för mottagandet och betalar kommunerna olika ersättningar för att de ställer upp och svarar för det praktiska genomförandet. Men det är bara att konstatera att på en hel del punkter får kommunerna tyvärr inte full kostnadstäckning, och det kan innebära att inte minst de nya kommuner som har kommit in i flyktingmottagandet de senaste åren blir försiktigare och skjuter upp besluten att ta emot flyktingar i nästa omgång. Det tycker vi är något oroande. Vi menar att det är viktigt att staten klart och tydligt tar hela det ekonomiska ansvaret för flyktingmottagandet. I ett särskilt yttrande har vi redovisat att vi förutsätter att så sker, eftersom det finns ett beslut på det. Detta kräver återigen handlingskraft från regeringens sida och att regeringen i förhandlingar med Kommunförbundet löser de eventuella tekniska och ekonomiska problem som kan finnas för vissa kommuner.

Herr talman! Jag vill till sist bara säga några ord om bosättningslånen. Vi har tillsammans med moderaterna en reservation om detta. Jag vill säga att det kan vara ett sätt att öka förståelsen för flyktingmottagandet ute i kommunerna, att man utgår från att allä människor får ungefär likvärdiga möjligheter att bygga upp sitt liv. Det finns skillnader i fråga om hur man har behandlat människor genom åren. Vi tycker att de bosättningslån som tidigare fanns hos AMS skulle vara bra att åter införa.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 4, 15 och 18.

Anf. 17 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! I det betänkande vi nu debatterar behandlas tre partimotioner från vänsterpartiet kommunisterna: en om invandrarpolitiken, en om flyktingpolitiken och en om speciella insatser i kampen mot rasismen.

Vad gäller invandrarpolitiken har vänsterpartiet kommunisterna under en följd av år utförligt beskrivit den situation som invandraren befinner sig i. En rad åtgärder har föreslagits som skulle kunna bidra till att uppfylla invandrarpolitikens målsättningar. Samtidigt har många olika utredningar belyst problemområdet inom invandrarpolitiken och kommit med förslag till lösningar.

En omfattande organisationsstruktur har under åren byggts upp. Den består av invandrarorganisationer. De har möjliggjort invandrararnas egenaktiviteter och ökat deras deltagande i samhällsarbetet. En lika omfattande organisation har utvecklats och håller fortfarande på att utvecklas i olika kommunala förvaltningar, skolor och institutioner som har till uppgift att förverkliga beslut på invandrarpolitikens område. Med åren har det successivt samlats en stor och värdefull erfarenhet hos dessa personer. De utgör en oerhörd tillgång för samhället. En stor och avgörande roll för denna utveckling har invandrarverket spelat.

Invandrarverket har till uppgift dels att se till att de beslut som fattas av riksdagen på området förverkligas, dels att övervaka invandrarpolitikens praktiska tillämpning i olika kommuner. Man kan säga att invandrarverkets verkställande, bevakande och undersökande verksamhet har varit en avgörande drivkraft för invandrarpolitikens utveckling men också för invandrararnas egen organisering och ökande politisering. Men nu finns det uppenbara risker för att detta tålmodiga och mödosamma uppbyggnadsarbete med motsvarande kunskaper och erfarenheter håller på att raseras om ingenting görs.

Invandrarverkets ständigt otillräckliga resurser i kombination med den 300–400-procentiga arbetsmässiga volymökningen i form av ökad tillströmning av flyktingar och det nya systemet med det kommunala omhändertagandet av flyktingar har gjort att invandrarverket i dag inte kan uppfylla sina arbetsuppgifter. Det invandrarpolitiska arbete som verket bedrev tidigare har nästan upphört till förmån för akuta insatser inom flyktingmottagandet.

Det går lätt att konstatera att förverkligandet av de av riksdagen fastställda målsättningarna för invandrarpolitiken nu är mer avlägset än någonsin – åtminstone vad gäller frågor som berör invandrararnas situation på arbetsmarknaden, dvs. konstant hög arbetslöshet, utslagning och diskriminering, och frågor som rör andra generationen invandrare, kvinnors ställning samt återvändande.

Samtidigt har vi en alltmer tilltagande segregation på arbetsmarknaden – dels som en följd av en alltmer näringslivsanpassad arbetsmarknadspolitik, dels som ett resultat av de nya och annorlunda krav som industrin ställer på arbetskraften i dag.

Detta skapar en växande grupp av människor som är kroniskt arbetslösa eller som är hänvisade till lågavlönade serviceyrken. Till den gruppen hör större delen av invandrarerna, framför allt kvinnor och ungdomar. Därför är det helt nödvändigt att invandrarverket får de resurser som verket så väl

behöver för att kunna uppfylla sina arbetsuppgifter.

Vidare skriver invandrarverket i sin anslagsframställning: "Det invandrarpolitiska och opinionsbildande arbetet måste få stabiliseras på en nivå som är förenlig med statsmakternas mål och den aktuella utvecklingen på området."

Vi i vpk anser att det är ytterst viktigt att förutsättningar skapas, så att invandrarverket kan uppfylla sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt. Regeringens förslag i budgetpropositionen om tillförande av medel till invandrarverket är helt otillräckligt.

Vänsterpartiet kommunisterna har i en rad motioner utförligt motiverat behovet av ökade insatser på en hel del områden inom invandrarpolitiken. De områden som vi anser bör prioriteras anslagsmässigt är bl. a. organisationsstödet till invandrarorganisationernas verksamhet, stöd till verksamhet bland invandrarkvinnor, stöd till vissa avgörande projekt och svenskundervisning för invandrare. Dessa krav återfinns i våra reservationer.

Vad gäller flyktingpolitiken vill jag framhålla att flyktinginvandringen till Sverige och andra länder är en återspeglning av förhållanden och händelser i vår omvärld. De allt större klyftorna mellan rika och fattiga länder och ökningen av orättvisorna skapar ett växande antal sociala, ekonomiska och politiska krissituationer. Människor tvingas fly undan förtryck, förföljelse och svåra lidanden som de utsätts för i sina hemländer.

Man kan konstatera att flyktingproblemen i världen i dag är mycket stora och att de växer. Bördan när det gäller flyktingströmmarna bärs i dag huvudsakligen av fattiga och underutvecklade länder i tredje världen, medan de högt industrialiserade länderna i Europa anstränger sig att bygga upp vattentäta murar omkring sig för att skydda sig mot flyktingtillströmningen.

Läget i Västeuropa är allt annat än gott för flyktingarna i dag. Tolkningen och tillämpningen av flyktinglagstiftningen har skärpts i så gott som alla västeuropeiska länder. I vissa länder – bl. a. Danmark – har själva lagstiftningen skärpts. Också i Norge håller man på att göra flyktingreglerna strängare. Vi har fått strängare visumregler, och i vissa länder har man överfört ansvaret för visum- och passgranskningen till flygbolagen osv. I många länder – bl. a. Frankrike och Västtyskland – sammankopplar man flyktingfrågan med terroristhotet. Förändringar har gjorts i polis- och terroristlagstiftningen osv.

Vi i vänsterpartiet kommunisterna anser att flyktingproblemet aldrig får göras till en arbetsmarknadsfråga. Detta arbete skall inte gå ut på att vi tar emot flyktingar bara när vi behöver dem som arbetskraft. Det får inte heller bli en fråga om välgörenhet – alltså att man delar ut smulor som blir över från den rike mannens bord, om det nu blir något över. Flyktingpolitiken är en fråga om internationell solidaritet, vilket innebär att man skall kunna dela med sig när det är nödvändigt, även om det egna landet har små resurser. Vem som helst kan vara solidarisk när det inte kostar någonting. I dag är det viktigare än någonsin att slå vakt om de värderingar av humanism, medmänsklighet och solidaritet som ligger till grund för en human flyktingpolitik och som i dag prövas genom en generös flyktingpolitik.

I bedömningen av flyktingpolitiken bör vi alltid utgå från att de som kommer och knackar på vår dörr inte i första hand är palestinier, libaneser, kurder, iranier, indier eller greker. De är i första hand människor med

problem, människor som förföljs. Men de är också människor med känslor, idéer, skaparkraft, kreativ förmåga, erfarenhet och yrkesutbildning. Därför är de en tillgång för landet i lika stor utsträckning som arbetarklassen i övrigt, i den mån man lyckas frigöra dess skaparkraft.

I den flyktingpolitiska bedömningen bör vi också utgå från att flyktingar inte är detsamma som problem. Människor skall inte uppfattas som ett problem. Vi i vpk kommer aldrig att acceptera att människan uppfattas som ett problem. Därför är vi för en human och generös flyktingpolitik.

Det är en förutsättning för att vi skall bibehålla vår självrespekt. Det är också en förutsättning för att vi skall bibehålla vår uppfattning om människovärdet. Vidare är det en förutsättning för en solidarisk samhällsutveckling, som innebär att människor kan leva i harmoni.

När riksdagen 1984 för första gången behandlade frågan om det kommunala flyktingmottagandet, rådde det stor enighet bland riksdagspartierna om att invandrarverket i sina frivilliga överenskommelser med de olika kommunerna för utplacering av flyktingar skulle utgå från vissa på förhand bestämda kriterier.

Invandrarverket skulle alltså överväga utplaceringar mellan olika kommuner beroende på tillgång till bostäder, en god arbetsmarknadssituation, utvecklade servicerutiner i den kommunala administrationen och en rad andra kriterier.

Av olika skäl har den här ideala situationen aldrig funnits. Vi måste konstatera att vi i dag befinner oss i en krissituation, där invandrarverket till varje pris – och utan hänsyn till några kriterier – måste placera flyktingar i olika kommuner, även om lämpligheten beträffande vissa utplaceringar starkt kan ifrågasättas. Nära 10 000 flyktingar väntar nämligen för närvarande i flyktingförläggningar på att bli placerade i olika kommuner.

De problem som finns i dag i fråga om det kommunala flyktingmottagandet är mycket stora. Det finns en uppenbar risk att själva systemet med det kommunala flyktingmottagandet och de svårigheter som detta i sig möter kan utgöra ett hinder för förverkligandet av den humana och generösa flyktingpolitik som riksdagen har fattat beslut om.

Den av invandrarverket praktiserade hela-Sverige-strategin, som går ut på att man placerar flyktingar i så många kommuner som möjligt, har medfört stora svårigheter.

Den bristande, eller obefintliga, hänsynen till de tidigare nämnda kriterierna för utplacering, som i sig utgjorde förutsättningar för ett harmoniskt, rationellt och effektivt kommunalt omhändertagande, har medfört att sekundäromflyttningen från små kommuner har blivit mycket stor.

Vi i vpk anser att det är nödvändigt med en översyn av det nuvarande systemet med kommunalt omhändertagande av flyktingar. Det finns mycket som talar för att man borde överge den s. k. hela-Sverige-strategin och koncentrera sig på ett mindre antal kommuner som uppfyller de av riksdagen fastställda kriterierna och som framför allt har en bra arbetsmarknadssituation.

Då det gäller bostadssituationen för flyktingar bör regeringen snarast lägga fram förslag för riksdagen om statliga bostadslån för s. k. genomgångsbostäder. Självfallet skall flyktingar ha samma rättigheter till fullvärdig bostad som

andra. För att akuta bostadsproblem skall kunna lösas kan emellertid vissa möjligheter till avsteg från kraven göras, ungefär som för olika typer av kollektiva boendeformer. Vissa minimikrav, som nu exempelvis gäller för bostadslån till ombyggnad av ålderdomshem, bör emellertid gälla.

De s. k. genomgångsbostäderna skall emellertid kunna utnyttjas inte bara av flyktingar utan av alla som är i omedelbart behov av en bostad. Bostadssökande som erhåller "tillfällighetsbostad" skall inte förlora sin plats i ordinarie bostadskö. Tillskapandet av flera s. k. genomgångsbostäder skall ses som en tillfällig, konstruktiv lösning tillsammans med andra initiativ för att upplåta lägenheter under kortare tid. Alla resurser måste tillvaratas och utnyttjas i avvaktan på att ett ökat bostadsbyggande kommer i fatt efterfrågan, vilket torde dröja något eller några år, i varje fall i storstadsregionerna.

Herr talman! Vad gäller kampen mot rasismen anser vpk att det krävs åtgärder som syftar till att öka informationen till det svenska folket om invandringens historiska orsaker, klassmässiga aspekter och inte minst samhällsekonomiska effekter.

Det krävs åtgärder som främjar allsidiga kontakter och ökar förståelse och tolerans mellan invandrare och svenskar, exempelvis i form av gemensamma politiska, sociala och kulturella arrangemang, såsom de politiska partiernas manifestation mot rasismen sommaren 1987.

Vpk anser att det är nödvändigt att bemöta rasismens och nationalchauvinismens tarvliga och enfaldiga exploatering av nationalkänsla och patriotism i en brett upplagd idédebatt. Anledningen till detta är vår övertygelse om att det inte räcker med allmänna fördömanden eller avståndstaganden från invandrarfientliga yttringar.

Överallt dyker det upp en rad pseudopatrioter, som återigen, såsom har skett tidigare i historien, spekulerar i patriotismen. Dessa väljer ut en del av vad de kallar svenskhet och försöker bevara den genom att "skydda" den mot flyktingar och yttre påverkan, genom att mumifiera den, förpuppa den och isolera den från verkligheten.

Detta är den såväl gamla som kända stockkonservatismen, som när den övergår till nationalchauvinism prisar döda och mumifierade nationella symboler för att uppnå sina utvecklingsfientliga och antiintellektuella syften.

Den här sortens pseudopatriotism, som breder ut sig i landet i dag och som säger att svenskhet är att ha blå ögon och blont hår, behöver bemötas av någon. Även om många tror att argument av typen "blont hår och blå ögon" är så uppenbart enfaldiga att de inte behöver bemötas, råder det faktiskt en rätt så stor osäkerhet hos många människor i dag kring dessa frågeställningar.

Med det, herr talman, yrkar jag bifall till samtliga vpk-reservationer i detta betänkande.

Anf. 18 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Herr talman! I socialförsäkringsutskottets betänkande nr 21 behandlas de anslag som rör invandrar- och flyktingpolitik samt en rad motioner från den allmänna motionstiden. I motionerna behandlas till stor del frågor som tas upp i de utredningar som jag skall lämna en kort redogörelse för.

Vi vet att de långa handläggningstiderna för närvarande är ett stort

problem, och i utskottet finns en samstämmighet om att åtgärder måste vidtas för att förkorta handläggningstiderna.

Regeringen inledde under förra året ett översynsarbete när det gäller invandrar- och flyktingpolitiken. Arbetet syftar bl. a. till att förkorta handläggningstiderna och få till stånd en effektivare flyktingmottagning. Arbetet är, kan man säga, uppdelat i fyra delar:

1. En teknisk översyn av utlänningslagstiftningen.
2. Utredning om nya rutiner för handläggning av asylärenden.
3. Ny lag för bistånd åt de asylsökande under väntetiden.
4. Översyn av organisationen vid statens invandrarverk.

Det finns flera starka skäl för att minska väntetiderna i asylärenden.

Det första och kanske viktigaste skälet är humanitärt. För många är det påfrestande och ångestskapande att under lång tid få vänta på beslut.

Det andra skälet gäller rättssäkerheten. De långa väntetiderna är knappast förenliga med kravet på rättssäkerhet.

Det tredje skälet är ekonomiskt. Kortare väntetider minskar kostnader för bl. a. bostäder och ekonomisk hjälp.

Det fjärde skälet är invandrarpolitiskt. Långa väntetider motverkar en bra integration för den som får stanna i landet.

Regeringen tillsatte i februari 1987 två utredningar med bl. a. syftet att kraftigt förkorta handläggningstiderna för asylsökande. Enligt direktiven bör målsättningen vara en handläggningstid som inte överstiger två månader från ansökningsdagen till dess invandrarverket fattar beslut och två månader för regeringen att pröva ärendet.

Den ena utredningen skall göra en teknisk översyn av utlänningslagen, men det underströks också i direktiven att det inte var aktuellt att ändra grundprinciperna för vår invandrar- och flyktingpolitik. Utredarens huvuduppgift var att föreslå sådana ändringar av reglerna som kan bidra till att förkorta handläggningstiderna.

I den andra utredningen, asylärendeutredningen, skall utredaren undersöka och lämna förslag på vilka organisatoriska och administrativa förändringar som krävs för att förkorta handläggningstiderna.

Asylärendeutredningen föreslår åtgärder som skall medföra att en asylutredning normalt bör kunna genomföras inom två veckor från ansökan. Därefter bör beslut kunna fattas i klara bifallsärenden. Utredaren säger också att det bör vara möjligt att invandrarverket fattar beslut inom två månader från ansökan medan vissa ärenden kan ta längre tid. Det kan t. ex. gälla ärenden som kräver en kompletterande utredning från en utlandsmyndighet.

Vid överklagandet bör i de flesta fall en tid på sex veckor från invandrarverkets beslut till dess överklagande kommer in till regeringen vara tillräcklig och handläggningen hos regeringen vara möjlig att klara inom två månader.

Den normala tiden från ansökan om asyl till ett slutgiltigt beslut från regeringen skall alltså inte behöva överstiga sex månader.

Förslagen går i första hand ut på att asylutredningarna i så stor utsträckning som möjligt koncentreras till utredningsslussar där de asylsökande skall stanna tills utredningen är genomförd. Motiven är bl. a. att ett fullständigt

förhör med den asylsökande kan hållas kort efter ansökan.

Grundutredningen kan bli komplett redan från början genom att utredarna är specialiserade på den uppgiften. Det ger också möjlighet att sortera ärendena i klara bifallsärenden och ärenden där offentligt biträde skall förordnas.

Asylärendeutredningen framhåller också att det krävs välutbildad personal för en snabb och rättssäker handläggning.

I januari i år redovisade utredarna sina arbeten. Betänkandena har remissbehandlats och bearbetas nu i regeringskansliet.

Regeringen har också inlett en översyn av invandrarverkets organisation. Arbetsbelastningen i verket har ökat i takt med att antalet flyktingar och asylsökande har ökat. Även om mindre organisationsändringar har genomförts och både permanenta och tillfälliga personalförstärkningar har gjorts är stommen i verkets organisation i stort sett densamma som vid verkets tillkomst 1969.

Det finns inte anledning att nu närmare gå in på invandrarverkets organisation. Regeringen har lämnat en proposition om principerna för en ny organisation för statens invandrarverk som riksdagen får ta ställning till om några veckor.

Till utskottets betänkande har fogats ett antal reservationer, där flera av de förslag som behandlas i utredningarna tas upp.

I reservation 1 anförts att det invandrapolitiska arbete som invandrarverket tidigare bedrev nu har försvunnit på grund av akuta insatser för flyktingar. Det är inte helt riktigt. Visserligen är invandrarverket hårt belastat, men det har också tillförts medel under året för att klara sin verksamhet. Organisationen vid invandrarverket är inte avpassad för den situation som nu råder, och därför har regeringen också föreslagit en ny organisation. Men invandrapolitik bedrivs inte enbart av statens invandrarverk utan framför allt av och i landets kommuner. Jag yrkar avslag på reservationen.

I reservation 2 föreslås att fler än en handläggare bör delta i beslutet vare sig det innebär bifall eller avslag på en ansökan. Men som Gullan Lindblad själv sade är den frågan delvis överspelad, eftersom den behandlats av de utredningar vars betänkanden nu bereds i regeringskansliet.

Reservationerna 7, 8 och 9 tar upp frågan om flyktingkvoten. I propositionen föreslås att flyktingkvoten liksom hittills skall vara 1 250 personer. Men statsrådet förutsätter att regeringen liksom tidigare kan besluta om ytterligare överföring och övriga åtgärder som kan bli nödvändiga under budgetåret. Jag yrkar därför avslag på reservationerna 7, 8 och 9.

Herr talman! Som jag tidigare sagt råder det enighet i utskottet om invandrar- och flyktingpolitiken. Även om det fogats 19 reservationer till utskottets betänkande, ser jag det mera som uttryck för skilda uppfattningar om vägen till målet än som ett ifrågasättande av målet för invandrar- och flyktingpolitiken.

Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 19 KENTH SKÅRVIK (fp) replik:

Herr talman! Det är bra att, som vi nu återigen fick höra, remissarbetet har kommit så pass långt att beredning av utredningsförslagen nu pågår i regeringskansliet. Jag hoppas att det finns goda förutsättningar för att behandlingen av utredningarna och remissvaren skall bli både positiv och så snabb att vi kan få förslag till hösten i dessa frågor, som vi nu så länge har diskuterat. Det hela verkar gå i positiv riktning, och jag hoppas att vi snart skall kunna fatta beslut i dessa frågor.

Vad jag inte riktigt kan förstå är det som Maud Björnemalm i slutet av sitt anförande sade om flyktingkvoten. Vi fick höra att invandrarministern har ställt i utsikt att i detta avseende vara flexibel och vid behov eventuellt öka kvoten. Flyktingkvoten har legat stilla länge, medan flyktingströmmen i världen har ökat kraftigt. Jag tycker att vi från svensk sida skall visa den generositeten att vi ökar kvoten med det lilla vi i folkpartiet begär. Det är emellertid viktigt att vi i Sverige även på detta sätt visar omvärlden att vi är positiva till flyktingar och invandrare.

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag i mitt tidigare anförande glömde att yrka bifall till två reservationer. Jag vill göra det nu i stället och yrkar alltså bifall till reservationerna 10 och 11.

Anf. 20 RUNE BACKLUND (c) replik:

Herr talman! Maud Björnemalm talade om de olika förslag som nu bereds i regeringskansliet. Från centerns sida har vi naturligtvis stora förhoppningar att förslagen skall kunna genomföras och handläggningstiderna därigenom minskas.

En av huvudpunkterna i mitt inledningsanförande var den oro vi känner för att man går in i en ny organisation med felaktiga förutsättningar, dvs. att man har kvar rester från den gamla organisationen. De synpunkter som jag framförde i det avseendet kommenterade inte Maud Björnemalm. Jag anser att det är väldigt viktigt att vi från riksdagens sida gör klart att för att den nya organisationen skall kunna fungera måste vi ha så rent bord som möjligt. I annat fall kommer den nya organisationen redan från starten att vara så belastad att inte heller den kommer att kunna fungera. Jag anser att vi måste ta lärdom av erfarenheterna från 1984 och 1985 då vi bytte organisation.

Till slut vill jag åter beröra vår reservation om en utvärdering av de invandrapolitiska målen. Alla partier står ju bakom de övergripande målen om jämlikhet, valfrihet och samverkan. Vad vi i centern anser är att man borde se över hur dessa mål uppfylls på olika samhällsområden. Som vi ser det saknas det på vissa områden resurser och vilja att uppfylla dessa mål, och vi tror att det vore värdefullt om riksdagen fick en ordentlig redovisning av hur långt vi kommit när det gäller att nå målen. På det sättet får vi underlag för att fatta beslut om de konkreta åtgärder som behövs. Jag anförde några exempel på områden där jag anser att vi inte uppnått målen. Det gäller t. ex. arbetsmarknad, utbildning samt radio och TV. Även om det inte funnits något som helst stöd här i kammaren för våra motionskrav, hoppas jag att vi när vi skall behandla enskildheter trots allt ändå kan vara överens om de konkreta åtgärder som behöver vidtas. Jag kan för centerns del lova att vi skall återkomma på denna punkt.

Anf. 21 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Herr talman! Som argument för yrkandet om avslag på vpk-reservation nr 1 om ökat anslag till invandrarverket anför Maud Björnemalm att invandrapolitiken inte bedrivs av invandrarverket utan av de olika kommunerna. Men vi vet att invandrarverket har till uppgift att fullfölja de av riksdagen fattade besluten på invandrapolitikens område, att granska hur de förverkligas och kartlägga hur kommunerna fungerar på detta område samt även ge hjälp åt de enskilda och ibland dåligt utbildade flyktingsamordnarna i kommunerna – dessa har en utbildning på tre dagar – så att den politik som riksdagen fattar beslut om kan förverkligas. För att invandrarverket skall kunna fullgöra dessa uppgifter måste det ha bättre resurser.

I dag finns det 10 000 personer på olika flyktingförläggningar som väntar. Men alla väntar inte av samma anledning. Den allra största delen av dessa personer väntar på beslut huruvida de skall få stanna eller inte. 18–20 % av dem har redan beviljats politisk asyl men väntar i alla fall. De väntar på att få bostad i någon kommun, där de kan leva vidare som fullvärdiga medborgare. Här krävs det insatser. Det största problemet i dag när det gäller flyktingmottagandet är att skaffa bostäder. Tiden i väntan på en bostad är lika påfrestande som väntan av något annat skäl. När det gäller det problemet hade Maud Björnemalm ingenting att komma med.

Från vpk:s sida har vi försökt finna en konstruktiv lösning med tillfälliga genomgångsbostäder, som skall vara tillgängliga för alla som är i omedelbart behov av en bostad. Men tilldelningen av sådana bostäder skall ske på frivillig grund, och den som får en sådan bostad skall få behålla sin plats i den ordinarie bostadskön. Detta är ett sätt att lösa ett akut problem, som gör att hela flyktingpolitiken håller på att kollapsa.

På vad sätt anser ni att detta vpk-förslag är realistiskt? Varför kan detta förslag inte genomföras? Till detta skulle jag gärna vilja ha en kommentar.

Anf. 22 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Herr talman! Som Kenth Skårvik säkert känner till bestäms flyktingkvoten i samråd med FN:s flyktingkommissarie, och man har ansett att den kvot vi nu tillämpar är fullt tillräcklig. Man kan också säga att den är flexibel, eftersom det år 1987 var 1 457 personer som fick komma till Sverige på flyktingkvoten.

Till Rune Backlund: Målsättningen är att när den nya organisationen för invandrarverket införs skall den börja med ett rent bord, och man har redan gjort personalförstärkningar. Beträffande en utvärdering av invandrapolitiken tycker jag man kan låta de olika utredningsförslagen verka en tid så att man kan se hur den nya organisationen fungerar innan man gör en utvärdering.

Till Alexander Chrisopoulos vill jag bara säga att invandrarverket får resurser för att klara sin verksamhet. Visst är det bostadsbrist, men samtidigt har bostadsbyggandet ökat. Det kommer också att bedrivas en försöksverksamhet med kommunala mottagningscentra, och det förslaget innebär att kommunerna inrättar genomgångsbostäder för flyktingarna.

Anf. 23 KENTH SKÅRVIK (fp) replik:

Herr talman! Det förvånar mig att FN skulle känna sig nöjda med den flyktingkvot vi har, men det kan jag inte kommentera – det är möjligt att det är så. Men det borde trots allt även för FN vara bra att veta hur många flyktingar som kan sändas till Sverige, och det borde vara önskvärt med en högre kvot än vad vi har i dag. Från ett besök vid invandrarverket för en tid sedan vet vi att man från det hållet gärna skulle se att flyktingkvoten höjdes något och att man kunde arbeta efter dessa riktlinjer. Det vore också bra ur en annan synvinkel att höja flyktingkvoten. Vi vet att vi har bekymmer för att våra grannländer – Norge, Finland, Danmark, Tyskland – vill dra in på flyktingsidan och inte ta emot så många flyktingar som förr. I och för sig skall man inte göra det bara för syns skull, men jag tror det skulle se bra ut om vi visade vilken syn vi har och att vi kan tänka oss att öka flyktingkvoten utan att därmed göra några inskränkningar på spontanflyktingsidan. Jag tror att det skulle bidra till att få med de andra länderna att öka sin flyktingmottagning.

Anf. 24 RUNE BACKLUND (c) replik:

Herr talman! Maud Björnemalm hänvisar till att invandrarverket och andra myndigheter har fått resurstillskott. Jag vill bara påminna om att om man nu följer de förslag som finns skall den nya organisationen börja tillämpas under 1989. Vi har i stort sett ett år på oss att klara målsättningen rent bord. Jag är inte säker på att det som hittills är beslutat och det som är föreslaget när det gäller resursförändringar och -förstärkningar räcker för att klara denna målsättning. Jag är faktiskt tveksam på den punkten, och därför hyser jag viss oro för att man drar med sig de gamla problemen in i den nya organisationen. Då kommer den inte att fungera som det är tänkt, och detta medför problem redan från starten. Det är därför viktigt att vi från riksdagen markerar gentemot regeringen, som har frihet att under detta budgetår utnyttja den fullmakt riksdagen ställt ut, att den skall ta till vara denna möjlighet och se till att resurserna finns under en tid fram till dess att den nya organisationen skall börja verka. Man bör inte i detta läge sitta och väga och i alltför hög grad tänka att när vi nu skall in i en ny organisation kommer det att lösa alla problem. Det vore att tänka på ett felaktigt sätt, och det vore att skapa fler problem än man löser.

Maud Björnemalm nämnde utvärderingen av invandrapolitiken, och jag tror hon blandade samman det som gäller invandrarverkets hantering av frågorna och den mera allmänna invandrapolitiken. Vad vi är ute efter är en total genomgång av hur vi löser de invandrapolitiska målen på olika samhällsområden. Här ligger ansvaret inte bara på invandrarverket utan även på andra myndigheter i vårt samhälle. De stora är AMS och SÖ som står för den stora delen på detta område, men även socialstyrelsen har betydande bitar.

Anf. 25 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Herr talman! Vad gäller stödet till invandrarverket vet vi att invandrarverket har fått ökade resurser, men de i budgetpropositionen föreslagna ökningarna är inte alls tillräckliga för att lösa invandrarverkets problem. Samtidigt som dessa resurser har tillförts säger man själv på invandrarverket

att det invandrapolitiska opinionsbildande arbetet måste få stabiliseras på en nivå som är förenlig med statsmakernas mål och den aktuella utvecklingen på området. De föreslagna resurserna räcker inte till – det är problemet.

Vpk anser att det viktigaste problemet inom flyktingmottagandet är bostadssituationen, som utgör en broms för förverkligandet av det av riksdagen fattade beslutet om en human och generös flyktingpolitik. Det som praktiseras i dag i olika kommuner är att man antingen får en kvot av tilldelningen av bostäder till flyktingar, eller också prioriteras vissa flyktingar i bostadskön. Båda dessa metoder används, men det är inte friktionsfritt utan det skapar problem i förhållande till den inhemska befolkningen. Trots att man använder dessa metoder och trots att det finns en viss försöksverksamhet med genomgångsbostäder så väntar i dag mellan 15 och 20 % av de 10 000 flyktingarna i olika flyktingförläggningar. De har redan fått politisk asyl men kan inte placeras in i olika kommuner på grund av de svårigheter som det kommunala flyktingmottagandet brottas med. Detta måste lösas. Det gäller ju inte en partipolitisk profileringsfråga utan ett försök att komma med konstruktiva förslag. När man inser var problemen ligger måste man försöka lösa dem på något sätt. Därför anser vi att det kommunala flyktingmottagandet i hela Sverige bör ifrågasättas och omprövas så att ett mindre antal kommuner, som har arbetsmarknadspolitiska förutsättningar – vi har i dag överhettade regioner där arbetskraftsefterfrågan är mycket stor – skall kunna bygga tillfälliga bostäder och genomgångsbostäder och på det sättet lösa flyktingproblemet. Det hjälper inte om man förkortar väntetiderna för att få politisk asyl om väntetiderna för placering i olika kommuner samtidigt ökar.

Anf. 26 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Herr talman! Till Kenth Skårvik vill jag upprepa vad jag sade i mitt inledningsanförande, nämligen att statsrådet förutsätter att regeringen liksom tidigare kan besluta om ytterligare överföring och övriga åtgärder som kan bli nödvändiga under budgetåret. Flyktingkvoten ligger inte fast för alla tider, utan den är fastställd för det löpande budgetåret.

Till Rune Backlund vill jag säga att regeringen har som målsättning att invandrarverkets bord skall vara rent när den nya organisationen träder i kraft. Resurser har redan tillförts för att man skall kunna klara ärendebalansen.

Jag tror inte att Alexander Chrisopoulos lyssnar på vad jag har att säga. Jag har försökt att redogöra för den nya organisationen och för hur man försöker lösa bostadsfrågan i en försöksverksamhet.

Anf. 27 ERKKI TAMMENOKSA (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av vår motion Sf539. I vårt motionsyrkande begär Hans Göran Franck och jag att regeringen årligen skall redogöra för de invandrapolitiska erfarenheterna och åtgärderna. I detta fall handlar det alltså inte om flyktingpolitiken. Regeringen redogör ju årligen i en skrivelse till riksdagen för vad som har hänt på det området.

Jag är väl medveten om att kommuner och landsting har det största ansvaret i dessa frågor, och att kommunernas suveränitet att besluta i sina

ärenden inte skall rubbas. Men en redogörelse från regeringen skulle kunna bli en påminnelse för många kommuner i detta land.

Under de senaste åren har vi nåtts av negativa signaler från olika håll i landet. Signalerna har gällt kommunernas besparingsåtgärder, avseende skolan, sociala servicen, barnomsorgen etc. som har drabbat invandrarna.

Invandrarintressen har haft svårt att hävda sig. De har inte heller något stöd från massmedia. Vårt förslag är blygsamt: Man skall samla det gångna årets erfarenheter från centrala myndigheter som SÖ, kulturrådet och socialstyrelsen för att hjälpa regeringen – givetvis inte att glömma invandrarverket.

Utskottet hänvisar till budgetpropositionen, där man kan läsa om åtgärderna på invandrarområdet. Men som ni har förstått är inte detta tillräckligt. Jag får ändå konstatera, realist som jag är, att vi är ensamma om vårt krav, och avstår därför från att komma med ett yrkande i dag.

Anf. 28 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Jag vill ta upp en fråga som mycket kortfattat behandlas i socialförsäkringsutskottets betänkande 21. Det gäller kvinnliga asylsökande som har utsatts för sexuellt våld eller tortyr. Ett förslag som behandlas i betänkandet går ut på att de skall få möjligheter att förhöras av kvinnliga utredare och att kvinnliga tolkar skall delta vid förhöret. I utskottsbetänkandet konstateras "att utredningen i sådana asylärenden där sexuellt våld kan ha förekommit görs enligt samma principer som gäller för brottsutredningar om sexuellt våld i allmänhet, nämligen att det kvinnliga offret förhöras av en kvinna".

Jag har nyligen av en jurist, som har varit ombud för asylsökande och har bred erfarenhet på detta område, fått reda på att det inte förhåller sig på det viset. Detta kan tyckas vara en liten fråga, men för de kvinnor som det här gäller är det mycket väsentligt att de får möjligheter att förhöras av kvinnor, med tanke på vad de har upplevt tidigare.

Jag skulle vilja fråga utskottets företrädare om det verkligen är så att de kvinnliga asylsökande har denna möjlighet att förhöras av kvinnor. Jag vet att det är departementet som har försett utskottet med dessa uppgifter, och eftersom statsrådet är här kanske vi kunde få en upplysning av Georg Andersson också.

Anf. 29 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Herr talman! Vi har fått redogjort för oss i utskottet att det verkligen är så som det står i betänkandet. Men självfallet har utskottet anledning att se över denna fråga ytterligare.

Anf. 30 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Jag är tacksam om man gör en uppföljning av frågan. Jag tycker att det är viktigt för de kvinnor som är berörda att vi har korrekta uppgifter.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter debatten om socialförsäkringsutskottets betänkande 22.)

Kammaren övergick till att debattera socialförsäkringsutskottets betänkande 22 om bidrag till sjukförsäkringen m. m.

Bidrag till sjukförsäkringen m. m.

Anf. 31 NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Sjukvården är i kris! Det är en kris som kommer att förvärras och fördjupas och sannolikt kulminera i mitten av 1990-talet. Den yttrar sig i köer, bl. a. till några typer av behandlingar som har blivit mer omtalade än andra. Den yttrar sig i mycket svåra personalproblem. Den yttrar sig i en låsning av enskilda människor till en vårdorganisation som inte passar och inte kan passa andra.

Mot den krisen har socialdemokratin och utskottsmajoriteten inget annat botemedel än ständigt större doser av samma medicin som har ordinerats under många år och som genom att vara antingen verkningslös eller behäftad med svåra biverkningar har lett fram till just den krissituation vi har i dag. Moderata samlingspartiet menar att det är meningslöst att fortsätta med samma metoder som har visat sig verkningslösa eller skadliga.

Vi vet att det kommer att krävas stora resurser för att komma ur krisen, och vi tror inte att det går att mobilisera dessa resurser genom att bara vandra vidare i kända hjulspår. Vi har ett förslag om en annan finansiering av sjukvården, framför allt en försäkringsfinansiering. För allt fler människor beror möjligheten att få den vård och behandling man behöver på om man har eller kan skaffa större eller mindre penningssummor. Den som har god ekonomi kan alltid få vård. Den som inte har det får vänta i kön. Vi menar att en effektiv och rättvis sjukvårdsförsäkring skall kunna lösa det problemet på samma villkor för alla.

Eftersom det ständigt ifrågasätts vad vi egentligen menar, vill jag som vanligt upprepa att den sjukvårdsförsäkring vi föreslår är en obligatorisk sjukförsäkring som omfattar alla. Den är en social försäkring, där avgifterna betalas i proportion till inkomsterna, så att den fattige betalar litet eller intet och den rike betalar mycket. Förmånerna är lika för alla. Vi tror att med hjälp av ett sådant system kan vi få ett större utbud, ett rikare utbud och en större frihet att välja inom sjukvårdsorganisationen.

I betänkandet har vi två reservationer som tar upp detta, reservation nr 2 som direkt förordar det nya finansieringssystemet, och reservation nr 1 – som utgör en förutsättning för reservation nr 2 – som går ut på att den döda hand som ligger över hela vår svenska sjukvårdsorganisation och som går under det famösa namnet Dagmar måste avlägsnas. Innan det har skett finns inte mycket annat att göra.

Vi vet nu att Dagmar var en s. k. reform som hade positiva syften. Jag ifrågasätter inte de positiva syftena. Men reformen har fått ingen eller motsatt verkan. Den har inte löst några problem, den har skapat nya.

Ett exempel på detta är läkarförsörjningen i glesbygderna. Den har inte blivit bättre utan snarare sämre. Vi har på den punkten ett mera konkret yrkande om att stimulera läkarrekryteringen till glesbygderna, vilket måste ske genom positiva insatser – inte genom tvång och regleringar. Det är inte minst en taxefråga. Ingen kan etablera en rörelse som inte har utsikter att bli lönsam. En läkarpraktik ute i en glesbygd kan inte bli lönsam, den kan inte ens gå ihop med nuvarande taxesättning. Vi föreslår därför i reservation 10 förmånligare villkor på den punkten.

Vi har också ett besparingsförslag som vid det här laget är väl känt. Det gäller sjukpenningförsäkringen, och vi föreslår att under den första delen av en lång sjukperiod skall vi kunna ha en något lägre kompensation än i dag för inkomstbortfallet. Jag vill understryka att det förslaget skall ses i sitt sammanhang med moderat politik i övrigt och kopplas till förslag om skattereformer och ekonomisk politik. Ser man till den helheten finner man att förslaget icke innebär någon försämring för de försäkrade. Med en sjukpenningförsäkring av moderat modell och ett skattesystem av moderat modell får ingen sämre kompensation än i dag. De långtidssjuka får det t. o. m. väsentligt bättre.

Jag yrkar bifall till detta förslag.

Sedan, herr talman, vill jag i marginalen säga några ord om en mindre fråga. Vi har en reservation nr 16 som handlar om rabattering av p-piller till unga kvinnor. Den har vi avgivit tillsammans med vpk:s representant i utskottet. Att den reservationen finns beror först och främst på att vi blivit upplysta om att här föreligger en orättvisa. Det är ju så att de födelsekontrollerande metoderna i det enskilda fallet är inte resultatet av ett fritt val. Man är på grund av ålder och hälsa och mycket annat ofta hänvisad till en bestämd metod – när det gäller de unga kvinnorna då icke sällan p-piller. Dessa är ekonomiskt oförmånliga jämfört med andra metoder. Det är faktiskt så att de inkomstsvaga unga hänvisas till dyrare metoder än sina som regel mer välsituerade mammor, och vi tycker inte att det är rättvist. Därtill kommer att vi under de allra senaste åren har kunnat iakta en ökad abortfrekvens bland just de unga kvinnorna, och det kan inte uteslutas att det finns ett samband mellan de oförmånliga reglerna för rabattering av p-piller och den utvecklingen. Därför vill vi att systemet skall ses över, så att man får ett rättvisare och ur allmän samhällssynpunkt kanske effektivare system. Det gäller kvinnor upp till 20 års ålder – det är där vi som regel hittar de inkomstsvagaste.

Jag vill med dessa ord yrka bifall till reservation 16.

Detta betyder sammanfattningsvis, herr talman, att jag yrkar bifall till reservationerna nr 1, 2, 10, 16 och 20. Det finns fler moderata reservationer, men de kommer litet senare under debatten att tas upp av Gullan Lindblad.

Anf. 32 MARGARETA ANDRÉN (fp):

Herr talman! Det här utskottsbetänkandet berör, som vi har hört, bidrag till sjukförsäkringen m. m. I betänkandet behandlas bl. a. den ersättning du och jag skall ha när vi blir sjuka. Praktiskt taget alla människor berörs någon gång av de här frågorna om sjukvårdsersättning i samband med läkarvård och läkemedelsinköp, sjukhusvård och sjukresor m. m. En del människor

behöver utnyttja sjukförsäkringen ofta och under längre tider, andra mer sällan och kanske under kortare tider.

De sammanlagda utgifterna för sjukförsäkringen under budgetåret 1988/89 beräknas till 45 112 milj. kr. När man ser och hör sådana siffror och när dessutom debatten om sjukvårdens kris pågår så intensivt, ställer man osökt frågan om vi själva genom olika åtgärder delvis skulle kunna bidra till att vi inte så ofta blev sjuka. Gör vi vad vi kan för att försöka minska orsakerna till många sjukfall och arbetsskador? Under de senaste åren har ju antalet sjukskrivningsdagar ökat mycket kraftigt. Kan vi t. ex. förbättra vår psykiska och fysiska miljö för att därigenom också förbättra vår hälsa?

Jag kan inte låta bli att göra de här reflexionerna, eftersom vi om en liten stund här i dag också skall diskutera anslagen till hälsoupplýsning och till socialt behandlingsarbete. I den debatten kommer det att understrykas, tror jag, hur viktigt det ur hälsosynpunkt är att vi kan minska t. ex. alkohol- och tobakskonsumtionen. Alkohol och tobak är ju de mest sjukdomsrelaterade drogerna i vårt samhälle.

Kunde vi bättre komma till rätta med dessa orsaker, skulle vi säkerligen inte behöva tala om kris i sjukvården, och kostnaderna för sjukförsäkringen skulle kunna minskas drastiskt. Det här är viktigt att ha i åtanke, när vi i samband med det här betänkandet nu bl. a. behandlar olika besparingsförslag inom sjukpenningförsäkringen.

I dag har vi alltså tyvärr en sjukvårdskris. Det krävs naturligtvis långsiktiga åtgärder för att åstadkomma en förändring, och vi kan kanske inte gå in på dessa förändringar så mycket här och nu. Vi måste i dagens läge till största delen använda de resurser vi har och göra nödvändiga prioriteringar i fråga om de offentliga utgifterna – och det måste också beröra sjukförsäkringsområdet. Då det gäller sjukförsäkringen är det väl knappast rätt att prioritera dem som är snuviga eller har ont i halsen någon eller några dagar per år. Vi i folkpartiet tror faktiskt att man under några få dagar kan klara sin tillvaro ganska hyggligt även om man får ett par tre tiotior mindre om dagen i sjukersättning under en så begränsad tid.

Vi anser att vi måste prioritera dem som t. ex. står i kö för höftledsoperationer, kranskärlsoperationer eller gråstarrsoperationer. Vi menar också att alla skall ha rätt till adekvat sjukvård utan några åldersgränser.

Herr talman! Vi föreslår därför att resurser förs över från sjukpenningförsäkringen till sjukvården. Detta föreslår vi i motion Sf269 som behandlas i det här utskottsbetänkandet. I reservation nr 7 yrkar vi att detta skall ges regeringen till känna.

Nödvändiga besparingar i statsbudgeten måste utformas så att inte de svaga grupperna drabbas – de som vi från folkpartiets sida brukar benämna "det glömda Sverige". För dessa grupper kräver vi i stället ökade resurser, t. ex. för de handikappade. Besparingarna måste utformas på ett sådant sätt att effekterna på varje enskild individ blir så små som möjligt och genom att belastningen sprids ut på många människor.

Det är därför som vi i reservation 21 yrkat på en till 80 % sänkt kompensationsnivå under de 30 första dagarna per år och på en effektiv insjuknandedag. Om arbetsmarknadens parter önskar avtala om ytterligare kompensation inom ramen för tillgängligt löneutrymme bör detta inte

belasta den allmänna försäkringen.

Jag skall fortsättningsvis kommentera några av våra övriga reservationer. Det är ju många olika frågor som berörs i det här betänkandet.

Låt mig först konstatera att utskottet på en viktig punkt, där det väckts en hel del motioner, har lämnat ett enhälligt utlåtande, nämligen när det gäller högkostnadsskyddet.

Vi har från folkpartiets sida under flera år motionerat om att sjukresor skall ingå i högkostnadsskyddet och att befrielse från ytterligare avgift skall ges efter 12 stämplor under ett år. Ett enigt utskott anser nu att det finns anledning att göra en förutsättningslös utredning om hur det samlade förmånssystemet skall kunna reformeras för att det skall skapas större rättvisa. Utskottet föreslår med anledning av de aktuella motionerna att detta skall ges regeringen till känna.

I reservation nr 1 har folkpartiet tillsammans med moderaterna föreslagit att Dagmarsystemet skall avskaffas. Denna s. k. reform blev knappast vad man hade tänkt sig. Fördelningen över landet av reella sjukvårdsresurser har inte förbättrats – snarare tvärtom. Etableringskontrollen för privatläkare bör alltså upphävas, och vi bör snarast övergå till ett ersättningsystem som kan ge de av alla önskade effekterna.

I reservation nr 11 tas en annan angelägen fråga upp – frågan om skillnader i läkartaxan för läkare i och utanför läkarhus. Den reservationen har vi folkpartister avgivit tillsammans med centerpartisterna. Ersättning till privatläkare som arbetar utanför läkarhus är väsentligt lägre än för läkare som arbetar i läkarhus. Det innebär ofta att små läkarpraktiker motverkas, och detta kan slå hårt mot mindre orter. Regeringen bör därför ges till känna att läkartaxans utformning skall ses över.

I reservation nr 6 tar vi tillsammans med moderaterna upp det växande intresset från olika vårdyrkesgruppers sida att ge vård på entreprenad. Vi menar att sådant intresse bör tas till vara och tänker då bl. a. på arbetsterapeuter, barnmorskor och sjuksköterskor. Det är ju en brist att t. ex. dessa grupper inte kan få ersättning från den allmänna försäkringen. Vi menar därför att regeringen bör ges till känna vad som anförs i folkpartimotion Sf331, dvs. att regeringen skall analysera vad ett förslag om möjlighet för arbetsterapeuter, barnmorskor och andra att utöva sitt yrke på entreprenad skulle kunna tillföra hälso- och sjukvården.

När jag nu uppehåller mig vid olika yrkesgrupper som är verksamma inom sjukvården vill jag också ta upp psykoterapeuterna och psykologerna.

Vad först beträffar psykoterapeuterna så är situationen oroande, då rekryteringen till psykoterapeutisk utbildning minskat, bl. a. därför att psykoanalytikerna spelar en nyckelroll för utbildning av psykoterapeuter. Dagmarsystemet är ett hinder, och därför yrkar vi folkpartister tillsammans med moderaterna i reservation 4 författningsmässiga åtgärder för att förbättra rekryteringen till psykoanalytisk utbildning.

I det här sammanhanget kan noteras att ett enigt utskott dock fann anledning att på nytt till regeringen uttala att den tidigare av riksdagen – med anledning av en folkpartimotion – begärda utredningen om stöd till psykoanalytisk utbildning bör påskyndas.

I reservation 5, som vi folkpartister av misstag inte står med på, yrkar vi

tillsammans med moderaterna att privatpraktiserande psykologer skall ges möjlighet att inom den allmänna försäkringens ram utföra psykometriska undersökningar.

I reservation nr 12 – också den tillsammans med moderaterna – tas taxeutvecklingen för de försäkringsanslutna privatpraktiserande sjukgymnasterna upp. Riksförsäkringsverket har redan ett uppdrag att göra en undersökning av de här sjukgymnasternas ekonomiska villkor och en översyn av ersättnings- och arvodesbestämmelserna inför taxesättningen fr. o. m. den 1 juli 1989. Men sjukgymnasternas taxeutveckling har släpat efter så länge att vi reseranter anser att en skyndsam höjning av behandlingstaxan är nödvändig.

I reservation 14 tar vi upp patientavgiften för läkarvård m. m. Vi anser att en höjning av dessa avgifter bör eftersträvas och att – om förnyade förhandlingar med Landstingsförbundet för åren 1988 och 1989 inte kan tas upp – avgifterna i offentlig vård bör höjas i samband med nästa överenskomelse. Med hänsyn till att en höjning av patientavgifter för privat läkarvård bör göras samtidigt med en höjning av avgiften i offentlig vård, avstår vi från ett sådant yrkande nu. Annars skulle konkurrensförhållandena mellan offentlig och privat vård rubbas.

I vår motion Sf269 har vi begärt en offentlig utredning av sjukvårdens framtida finansiering, som i dag är ett brokigt och komplicerat lapptäcke. Utgångspunkten bör då vara, som vi framhåller i reservation nr 3, att sjukvården som hitintills huvudsakligen skall finansieras enligt ett slags försäkringsprincip, så att allä med skatter eller försäkringsavgifter betalar sjukvården och att sjukvård gratis eller till låg kostnad ges till dem som behöver vård. Den enskilda vårdtagaren skall på lika villkor kunna välja offentliga eller privata vårdgivare som är anslutna till finansieringssystemet.

Reservation 18 är en gammal bekant och gäller ersättning för glasögon. Vad vi från folkpartiets sida särskilt vill uppmärksamma är det stora behovet av synhjälpmedel hos de utvecklingsstörda, då vi vet att kostnaderna för dessa blir mycket kännbara – inte minst för lågavlönade och i hushåll där kanske flera familjemedlemmar är i behov av glasögon eller kontaktlinser.

Vad vi begär är en utredning om och hur ett förbättrat samhällsstöd skulle kunna utgå genom t. ex. den allmänna försäkringen eller genom särskilt bidrag. Utredningen bör också klarlägga kostnaderna både för en total reform med fria glasögon till ungdom under 19 år eller till alla utvecklingsstörda.

Till slut, herr talman, ett par ord om våra två särskilda yttranden. Det ena gäller de psoriasissjukas problem, där vi uppmärksammar de betydande ekonomiska påfrestningar som de drabbas av. Vi avstår från reservation, då vi nu förutsätter att de här frågorna kommer att behandlas både av utredningen om de handikappades hjälpmedel och av utredningen om en ytterligare nivå inom handikappersättningen liksom vid översynen av högkostnadsskyddet, som jag berört förut.

Det andra särskilda yttrandet berör prisedsättning på kostersättningsmedel för en liten grupp som drabbats av sjukdomen fenylketonuri (PKU) och med det höga kostnader för specialdestinerade livsmedel. Behovet är stort att ungdomar även efter fyllda 16 år skulle kunna få fortsatt prisedsättning.

Med hänsyn till att den här frågan också kan beröras av utredningen om en ytterligare handikappnivå och översynen av högkostnadsskyddet avstår vi från reservation.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna nr 1, 3, 4, 5, 6, 7, 11, 12, 14, 18 och 21 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 33 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Sjukförsäkringssystemet är komplext och fyllt av många regler som ger orsaker till irritation och som av den enskilde upplevs som orättvist och felaktigt tillämpade. Detta gäller alla våra krångliga och administrativt krävande regelsystem. Det gäller bostadssektorn, socialförsäkringssektorn och inte minst skattesystemet, för att påminna om andra komplicerade system.

Allt detta ger upphov till många motioner grundade dels på systemfel och krav på systemförändringar, dels på enskilda medborgares upplevelse av orättvis behandling i nuvarande system.

Vi från centerpartiet accepterar det avtal som reglerar sjukvårdersättningen. Genom de nya regler som genomfördes från prestationsrelaterade till per capita-relaterade bidrag till sjukvårdshuvudmännen har en mera rättvis fördelning av minskade resurser skett. Detta tycks alla partier numera ha accepterat, även om delar av förslaget ej accepteras av alla.

Från moderat sida vill man se en sjukförsäkring som följer den enskilde patienten. Det kan låta bestickande, men vad händer när medlen tagit slut? Vilken valfrihet återstår då? När det gäller sjukvårdskonsumtionen vill vi som enskilda medborgare ha allt. Det är därför jag är skeptisk mot moderaternas förslag. Hur satsar man inom det förslaget på förebyggande hälsovård, var tar man pengar till sådana saker? Det är den bästa satsningen för att dra ner på sjukvårdskostnader.

Vi måste kunna lita på de enskilda sjukvårdshuvudmännens förmåga att fördela resurser på det sätt som de anser bäst inom sitt område. De privata vårdalternativen har många fördelar att erbjuda, men den tunga, personalkrävande vården tar i första hand den offentliga sjukvården ansvar för. Det visar inte minst den nuvarande sjukvårdsdebatten, grundad på den s. k. sjukvårdskrisen.

Vi anser att den enskilda vården har inslag att lära ut till den offentliga vården, bl. a. det personliga omhändertagandet.

Den enskilda vården är mycket beroende av ett bra samarbete med landstingen som huvudmän. Det gäller inte minst vidare- och fortbildningsinsatser. Detta fungerar också väl på många håll i landet. Den enskilda vården är ett bra och nödvändigt komplement till den offentliga vården. Inom äldreomsorgen kan inte minst genom gruppboende många äldre få en aktiverande tillvaro. Den vårdformen kan med fördel drivas med enskilda vårdgivare som ansvariga. Även andra enskilda alternativ är utmärkta komplement till den offentliga vården.

När det gäller den bristande läkarförsörjningen måste andra åtgärder vidtas än enbart de som erbjuds genom sjukvårdersättningen. Nya läkare har tillförts glesbygden genom Dagmarsystemet, men inte tillräckligt många. Nya tjänster på sjukhusen har tagit de flesta läkarna. Detta har även

socialutskottet givit regeringen till känna. Vi anser därför att vi snart bör se dessa förslag presenterade ifrån regeringens sida.

De skillnader som finns när det gäller läkartaxan för läkare i och utanför läkarhus anser vi bör göras till föremål för en översyn. I reservation nr 11 yrkar vi på detta, och jag yrkar bifall till denna reservation.

När det gäller kopplingen mellan sjukförsäkringen och krav på rehabilitering har Rune Backlund och jag i en motion krävt en försöksverksamhet i Göteborgs och Bohus läns landsting för att använda dessa pengar på ett bättre sätt. Genom att bilda en fond med dessa pengar som skall fördelas lokalt skulle det skapas incitament för att på bättre sätt hushålla med dessa medel. Detta lär nu lösas genom rehabiliteringsutredningens arbete. Jag tror dock inte att man där avser att arbeta i den riktning som vi anger i vår motion. Vi har därför reserverat oss med anledning av denna motion, och jag yrkar bifall till reservation nr 8.

Riksdagen har beslutat att införa avgifter för sjukhusvård för även ålderspensionärer, detta har vi från centerns sida röstat emot. I sista stund beslutade så regeringen efter ett avtal med sjukvårdshuvudmännen att skjuta på ikraftträdandet till den 1 januari 1989. Är det valet som plötsligt dyker upp som ett orosmoln på den himmel som inte bör fläckas av onda anslag mot pensionärerna? Nog kan det verka troligt att detta har orsakat uppskjutandet av beslutet. Det kan naturligtvis vara krångligt med nya regelsystem, men det har inte hindrat andra stora förändringar att genomföras på rekordkort tid.

Avgiftssättningen har man kunnat förändra utan att också ta bort det fria året. Från centerns sida ser vi detta som ett hot mot många äldres möjlighet att kunna satsa på rehabilitering och kunna behålla lägenheten eller bostaden under även en rätt lång sjukvårdsperiod. Nu är vi tillsammans med vpk de enda partierna som fortfarande anser detta. Det har då resulterat i att vi gemensamt avgivit reservation nr 9, som jag yrkar bifall till.

Högekostnadsskyddet infördes före 1982 och är till stor fördel för familjer och enskilda som ofta måste anlita läkare och inköpa läkemedel. Sjukresorna har inte ingått i detta högekostnadsskydd. Centern har under ett antal år i motioner krävt att sjukresor skall ingå i högekostnadsskyddet, då vi insett vilka kostnader dessa resor orsakar redan ekonomiskt svaga och ofta sjuka människor.

Kostnadsfria läkemedel ges efter en särskild förteckning ut vid vissa sjukdomstillstånd. Inom riks försäkringsverket har en utredning visat på möjligheterna att dra in dessa kostnadsfria läkemedel. Detta har oroat de patienter som hittills fått dessa läkemedel utan kostnad. Nu har utskottet givit regeringen till känna att dessa frågor tillsammans bör lösas i en utredning. Vi hälsar detta med en stor tillfredsställelse från centerns sida. Jag förutsätter att denna utredning blir parlamentariskt sammansatt.

Kostersättningsmedel utgår med prisnedsättning för barn upp till 16 år. Utskottet är inte lika villigt att låta denna fråga ingå i den utredning som skall se över högekostnadsskyddet. Utskottet skriver att denna fråga kan komma att beröras i denna utredning, men vill inte göra något tillkännagivande till regeringen i ärendet. Naturligtvis skall vi arbeta för att frågan tas upp i denna utredning, men det gäller då att detta ges stöd av utredningsdirektiv och de övriga som deltar. Med anledning av denna osäkerhet har vi funnit det bäst

att reservera oss mot utskottsskrivningen. Vi vill inte bara se att frågan kan komma att tas upp, utan vi direkt önskar att den skall tas upp. Jag yrkar bifall till reservation nr 17.

Hemmamakar finns fortfarande. Deras sjukförsäkringsförmåner har aldrig varit särskilt stora. I en motion av Gullan Lindblad tas ett problem upp som berör de hemarbetande som har provat ett arbete under en kortare period och fyllt 55 år och vad som då händer med dem. De förlorar då möjligheten att återgå i den hemmameförsäkring som de förut varit anslutna till. Det gäller den frivilliga försäkringen.

Det är värt att se över. En utredning borde kunna visa vilka åtgärder som är möjliga att vidta för att erbjuda även denna grupp ett bättre försäkringskydd. Informationen rörande den frivilliga försäkringen har inte heller varit av det slaget att den trängt igenom. Jag kan inse att det finns vissa svårigheter att informera, men i vissa fall verkar det som om man medvetet inte förstärker informationsinsatserna. Det gäller då hemmameförsäkringen och de i annat sammanhang påtalade bristerna när det gäller information om vårdår för vård av egna små barn. Det finns all anledning att förstärka dessa informationsinsatser. Jag vill med detta yrka bifall till reservation nr 24.

Egenföretagare och småföretagare med låga nettointäkter har också mycket dålig täckning för inkomstförlust vid sjukdom. För dessa borde den frivilliga sjukförsäkringen kunna utökas så att sammanlagd obligatorisk och frivillig sjukpenning utgår med ett belopp motsvarande frivillig avtalsenlig lön i resp. yrke. Det är ett sätt att ge denna grupp ett bättre försäkringskydd. Vi anser att man borde göra en översyn av dessa personers förhållanden och sedan presentera ett förslag som kunde leda till att dessa lades till rätta. Vi har i reservation nr 25 yrkat bifall till detta förslag, och jag yrkar därför till sist bifall till denna reservation.

Anf. 34 MARGÓ INGVARDSSON (vpk):

Herr talman! Reservation nr 16 är gemensam för vpk och moderaterna och har avgetts till förmån för en socialdemokratisk motion om särskild rabattering av p-piller för flickor under 20 år.

Det är knappast unikt att vpk reserverar sig för socialdemokratiska förslag som är bra, möjligen är det mer unikt att socialdemokraterna fullt ut stöder egna motioner.

Socialutskottet har i samband med behandling av krav på kostnadsfria preventivmedel konstaterat att regeringen följer utvecklingen av p-pillerförsäljningen och förutsatt att regeringen vidtar åtgärder om abortfrekvensen skulle öka som en följd av höga kostnader för p-piller. Socialförsäkringsutskottet har nöjt sig med instämmande i denna uppfattning.

Socialstyrelsens abortstatistik för 1987 är nu klar. Av den framgår att aborterna stadigt ökat sedan 1984. Mellan 1984 och 1986, dvs. under två år, ökade aborterna med 2 252, och mellan 1986 och 1987, dvs. under ett år, ökade aborterna med 1 396. En fjärdedel av ökningen svarar gruppen 11–19 år för. Oavsett om ungdomskullarna är större, och jag är inte riktigt säker på att de är det, är ökningen oacceptabel. Vi borde haft en minskning eller åtminstone oförändrade aborttal i de yngsta åldersgrupperna. Ökningen pekar på brister i den förebyggande verksamheten. Det är nog inte möjligt att

bara peka ut en orsak till ökningen, men man kan inte utesluta att kostnaderna för p-piller och andra preventivmedel har haft betydelse. Eftersom regeringen noga följer utvecklingen vill jag veta hur regeringen bedömer ökningen. Är den tillräckligt stor för att regeringen skall vidta utlovade erforderliga åtgärder, som det står skrivet? Men nog framstår det som stötande att man kallt avvaktar en ökning av antalet aborter innan man beslutar att göra något.

Att ge en särskild rabatt på p-piller till flickor under 20 år borde vara motiverat utan att en ökning av antalet aborter sker. Många i den åldersgruppen har ingen egen ekonomi eller också lever de på knappa studiemedel. Bara misstanken att det finns ett samband mellan antalet aborter och kostnaderna för p-piller borde räcka för att se till att flickor under 20 år inte avstår från p-piller av ekonomiska skäl. Jag yrkar bifall till reservation nr 16.

Fr. o. m. 1989 kommer pensionärernas fria sjukhusår att avskaffas enligt tidigare riksdagsbeslut. Vpk, centern och kds har motsatt sig detta. Sloandet av det fria året kommer att kosta pensionärerna som grupp mer än 500 milj. kr. Sjukvården behöver mer pengar, det är helt klart, men de skall inte tas från pensionärerna. Om socialdemokraterna lägger fram ett förslag om att ta in pengar från de enorma tillgångar som nu finns hos det privata näringslivet – under socialdemokratisk regeringstid har ju antalet miljonärer och miljardärer ökat – kan jag lova att det blir majoritet för det förslaget här i riksdagen. En avgift för pensionärer från första vårdagen kommer att medföra att en del inte anser sig ha råd med sjukhusvård om sjukdomen inte är direkt livshotande. Om pensionären inte kommer under vård kan sjukdomen bli värre, och konsekvensen för samhället blir en dyrare behandling på sikt. Jag yrkar bifall till reservation nr 9.

Kroniska sjukdomstillstånd hos barn och ungdomar kan medföra betydande kostnader för deras familjer eller för dem själva. Likaväl som ungdomar upp till 19 års ålder får fri tandvård, anser vi att det är rimligt att de får fria sjukvårdande behandlingar. Vissa landsting medger kostnadsfria behandlingar hos sjukgymnaster vid kroniska sjukdomstillstånd men tillämpar inte motsvarande regler för andra sjukvårdande behandlingar. Vpk anser att regeringen bör ta upp detta i förhandlingar med Landstingsförbundet. Detta framgår av reservation 15, som jag yrkar bifall till.

Vi har också vid flera tillfällen föreslagit att normalansaffningskostnaderna för glasögon och linser inordnas i sjukförsäkringssystemet. Glasögon är dyra, även utan extravaganser, och i det enskilda fallet kan glasögonkostnaderna bli betungande. Våra förslag har hittills avvisats med hänsyn till samhällsekonomin. Men exakt hur dyrt det skulle bli för samhället vet vi inte, eftersom inga kostnadsberäkningar finns tillgängliga. Vi anser att frågan om kostnadsfria glasögon och linser behöver utredas. Jag yrkar bifall till reservation 19.

I betänkandet föreslås att regeringen ges till känna att det behövs en förutsättningslös utredning om högkostnadsskyddet. Vi välkomnar detta, för högkostnadsskyddet fyller inte längre funktionen som ett skydd mot höga vårdkostnader.

Vi är alltså överens om att begära en utredning, men vi ansluter oss inte till

varje mening i skrivningen. Utskottet anger att som en utgångspunkt för utredningen bör gälla att den försäkrades kostnader skall begränsas och att ett förändrat förmånssystem inte får leda till oskäligen höjningar av nuvarande avgifter. Vad som är oskäligt kommer vi förmodligen att ha skilda uppfattningar om. Vår utgångspunkt är att en förändring av högkostnadsskyddet skall leda till förbättringar jämfört med nuvarande förhållanden. Men vi reserverar oss inte, utan vi återkommer när vi sett utredningens förslag.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 35 ULLA JOHANSSON (s):

Fru talman! Allra först skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan i betänkande 22 och därmed bifall till proposition 1987/88:100, bil. 7 under punkt D 1 Bidrag till sjukförsäkringen.

Det har fogats många reservationer till detta betänkande – 26. Jag skall på en gång be att få yrka avslag på alla, även om jag endast kommer att kommentera de 13 första; de övriga kommer Nils-Olof Gustafsson att ta upp.

Det vore naturligtvis frestande efter Nils Carlshamres inledning att återuppta en debatt om den s. k. sjukvårdskrisen – vi hade en sådan debatt här i kammaren för en tid sedan. Det skall jag dock avstå från, för det hör inte hemma i debatten om detta betänkande. Däremot vill jag säga ett par ord om Dagmarsystemet. Det trädde i kraft den 1 januari 1985. Det beslut som fattades våren 1984 var grundat på en överenskommelse mellan sjukvårdshuvudmännen och regeringen om finansieringsfrågor inom hälso- och sjukvården. Därefter har överenskommelser träffats för 1987 och för åren 1988 och 1989. Systemet gäller även för dessa år med små förändringar. Vi hade tidigare ett prestationsrelaterat system, nu är det individrelaterat med vissa tillägg. Systemet har gällt några år, och man kritiserar att det inte är färdigutvecklat. Som vi sade den 17 december 1987 i debatten om socialförsäkringsutskottets betänkande 13 måste systemet få verka ytterligare några år, för det är först på sikt vi får se de fördelar med systemet som vi räknade med när systemet infördes.

Riksdagen gav 1982 genom hälso- och sjukvårdslagen ansvaret för befolkningens hälso- och sjukvård till sjukvårdshuvudmännen. Då är det riktigt och rimligt att dessa också får inflytande över hur resurserna fördelas, både ekonomiskt och personellt, mellan sjukvårdshuvudmännen och inom resp. geografiskt område. Hittills har rätt valfrihet enbart i storstadsområdena vad gäller tillgång till läkare, men på sikt räknar utskottet med en bättre fördelning och större frihet när det gäller läkarval över hela landet. Det har icke blivit försämringar utan en förbättring redan under den korta tid systemet verkat.

När det gäller finansieringen av sjukvården har vi ett sjukförsäkringssystem som omfattar alla och som finansieras genom arbetsgivaravgifter och statsbidrag. Nu vill moderaterna i en motion att sjukvårdsförsäkringen skall ersätta landstingsskatten för att finansiera hälso- och sjukvården. Den enskilde skall betala efter inkomst, och ersättning skall utbetalas för den vård som vårdtagaren väljer själv, privat eller offentlig. Det här vill också

folkpartiet ha en utredning om. Det skulle medföra en väsentligt förändrad roll för landstingen när det gäller ansvaret för hälso- och sjukvården.

De individuella försäkringsavgifterna slopades en gång genom den s. k. Hagaöverenskommelsen – en uppgörelse mellan folkpartiet och socialdemokraterna. Vi står faktiskt fast vid den överenskommelsen.

Beträffande rekrytering till psykoanalytikerutbildningen har utskottet tidigare betonat vikten av att behandling och utbildning inte får minska med det nya systemet. Vi tog upp dessa frågor i betänkande 1986/87:1. Vi sade att frågan borde utredas. Den 15 januari 1988 meddelade socialministern i ett interpellationssvar här i kammaren att beredning pågår i regeringskansliet. Hon meddelade vidare att antalet legitimerade psykoterapeuter hade ökat med 250 till 1 100 det senaste året. Det finns i dag 200 psykoanalytiker. I budgetpropositionen föreslås 16 ytterligare utbildningsplatser inom den statliga psykoterapeututbildningen. Vi understryker än en gång behovet och vikten av snabba utredningar och stöd för psykoanalytikerutbildningen. Vi tycker att vi inte behöver gå längre och inte behöver reservera oss.

Margareta Andrén talade här om vissa gruppers anslutning till sjukförsäkringen. Vi vill inte gå med på en analys om vilka nya grupper som skall få tillträde till sjukförsäkringen, utan vi vill avvakta. Vi tycker att nuvarande förhållande skall gälla, att nya anslutningar prövas av sjukvårdshuvudmännen. Vi tycker således inte att motionerna om detta behöver tillstyrkas, varför jag yrkar avslag på desamma.

Det har lämnats förslag om att sjukpenningförsäkringen skulle kunna tillämpas inom sjukvården, bl. a. för att förkorta sjukskrivningstiden – det har gjorts försök inom Bohusläns landsting – eller att man skulle sätta in pengarna på en fond inom resp. landstingsområde. Det pågår arbete inom rehabiliteringsutredningen. Denna kommer att undersöka möjligheterna till en bättre samordning av rehabiliteringsinsatserna än för närvarande. Utredningen skall vara slutförd sommaren 1988. Vi tycker inte vi behöver ingripa nu utan avvaktar utredningen.

Det s. k. avgiftsfria året har vi beslutat om en gång. Regeringen kommer att lägga fram en proposition om hur avgifter skall tas ut för ålderspensionärer och utförsäkrade förtidspensionärer. Man har räknat med ett slopande av det avgiftsfria året i den uppgörelse som gjorts mellan regeringen och Landstingsförbundet. Man har utgått från att det skall avskaffas den 1 januari 1989. Propositionen måste alltså komma snart. Vi avvaktar den propositionen. Att den kommer dagen efter valet, Karin Israelsson, beror på att man måste utarbeta bestämmelserna för hur man skall ta ut dessa avgifter och bestämma deras storlek i förhållande till pensionärernas ställning. Det kanske inte är så enkelt att räkna ut. Det var alltså inte vår avsikt att det skulle vara klart precis efter valdagen. Men sådana spekulationer har man kanske inom vissa partier, och då tror man att andra också har det.

När det gäller läkarförsörjningen fick vi i december i fjol en utförlig redovisning från socialutskottet av vilka utredningar och rapporter på detta område som var klara och med anledning av vilka riksdagen skulle föreläggas förslag om åtgärder. Regeringen och Landstingsförbundet diskuterar denna fråga i samband med sjukvårdsöverenskommelsen. De har tillsatt en grupp som skall utveckla styrmedel för att bättre tillgodose de län där det råder brist

på läkare. De beslutade också att bedöma inom vilka läkarglesa områden utanför stödområdena det skulle kunna bli en fri läkaretablering. Jag tycker att vi skall avvakta resultaten av dessa undersökningar och se vad regeringen och Landstingsförbundet kommer fram till, innan vi tillstyrker motionsförslag på detta område. Jag yrkar därför avslag på reservation 10.

Skilnaderna i nivån för ersättning till läkare som arbetar i och utanför läkarhus har utjämnats. Nivån på arvodeshöjningar för läkare som arbetar i läkarhus uppgick 1987 till 25 %. Någon generell höjning för läkare utanför läkarhus kan inte förordas. Man bör avvakta den sedvanliga bedömningen av taxeförhållandena.

I läkarvårdstaxan finns bestämmelser om vad som skall ingå i de olika arvodesgrupperna. Riksförsäkringsverket fastställer efter samråd med socialstyrelsen vilka åtgärder som skall ingå i grupperna för högre arvoden. Därför anser inte utskottet att riksdagen skall avgöra vilka enskilda åtgärder som skall ingå, men understryker vikten av att berörda myndigheter följer utvecklingen och håller förteckningen aktuell.

Riksförsäkringsverket har fått regeringens uppdrag att se över de försäkringsanslutna privatpraktiserande sjukgymnasternas kostnader och intäkter avseende 1987. Verket skall också göra en översyn av gällande ersättnings- och arvodesbestämmelser. Detta skall ske i sådan takt att resultatet av översynen kan behandlas när riksförsäkringsverket överlägger om taxenivån fr. o. m. den 1 juli 1989. Vi tror inte att vi kan gå fortare fram. Vi yrkar avslag på reservation 12.

När det gäller frågan om huruvida ersättning till sjukgymnasterna skall utgå efter läkarremiss eller inte anser vi att den medicinska kontrollen är viktig. Vi avstyrker därför den moderata motionen och yrkar avslag på reservation 13.

Fru talman! Jag vill än en gång yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 36 NILS CARLSHAMRE (m) replik:

Fru talman! Ulla Johansson sade att hon kände sig frestad att på nytt ta upp den debatt om sjukvårdskrisen som hölls här i kammaren för några veckor sedan. Jag känner Ulla Johansson som en sanningskär person. På denna punkt tvivlar jag emellertid något på hennes ord. Jag tror att hennes entusiasm att en gång till uppleva den avklädning av socialdemokratisk sjukvårdspolitik som försiggick i kammaren den dagen är begränsad.

Jag är inte säker på att Ulla Johansson vet hur systemet fungerar i dag. Hon sade att vi tidigare, före Dagmarreformen, hade ett prestationsrelaterat system för ersättning från sjukförsäkringen till huvudmännen. Det är rätt. Men hon sade också att vi i dag har ett individrelaterat system. Det är fel. Vi har ett kollektivrelaterat system. I dag utgår ersättning i klump, efter folkmängd, och inte alls efter vilka insatser man gör för den ena eller den andra individen.

Man kan aldrig vara nog tydlig när det gäller dessa förslag. Jag vill påpeka att vi icke har föreslagit att vi skall ersätta landstingsskatten med försäkringspengar. Vi tror inte alls att det går. Vi vill ha andra proportioner mellan skattefinansiering och försäkringsfinansiering än vi har i dag. Men vi tror inte alls att landstingsskatten kan försvinna som finansieringsmetod för sjukvår-

den. Den behövs i många fall. Landstingen kommer alltid att spela en stor och viktig roll i svensk sjukvård. Vi är helt övertygade om det. Det finns områden där åtminstone jag har mycket svårt att se att någon annan skulle kunna ta över ansvaret på lång tid. Dit hör bl. a. till stor del den förebyggande hälsovården.

Man kan inte finansiera allmänna förebyggande åtgärder ute i samhället med individuella försäkringar. Det tror vi inte heller. Denna verksamhet får landstingen finansiera även i fortsättningen. Individuellt förebyggande åtgärder skulle man kunna finansiera genom försäkring. Det är bara att formulera försäkringsvillkoren på ett sådant sätt att det passar.

Jag upprepar på nytt att den sjukvårdsförsäkring vi förespråkar skall vara allmän, obligatorisk, social i vad gäller avgiftssättning, och slutligen skall den icke ersätta landstingsskatten, utan den skall ta över en större del av finansieringen.

Anf. 37 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Fru talman! Ulla Johansson talar om skälen till att man inte kan slopa det avgiftsfria året vid sjukhusvård för ålderspensionärer förrän den 1 januari 1989. Detta förslag kom i budgetpropositionen 1986/87. Man har haft hela fjolåret på sig att förbereda reformen. Tanken var att den skulle genomföras under våren 1988. Men något hände. Jag tror fortfarande att det man anför bara är svepskäl för att man vill skjuta på ikraftträdandet av reformen till efter valet. Det verkar märkligt att det skulle behöva ta så oändligt lång tid. Nu är det plötsligt bråttom med propositionsförslaget. Ärendet är dåligt skött från departementets sida, om man inte inför budgetproposition 1986/87 hade tänkt igenom sitt förslag. I så fall ligger felet där.

Det handlar inte bara om när reformen skall träda i kraft, det handlar om tryggheten för de äldre och pensionärerna. Vi tycker att man tar ifrån dem tryggheten i och med att man tar bort det avgiftsfria året vid sjukhusvård. Jag är helt övertygad om att det påverkar deras möjligheter till rehabilitering.

Läkartaxan har betydelse för vissa läkares val av etablering. Taxan är inte jämlik när man tjänstgör i läkarhus eller utanför. Detta förhindrar att läkarna etablerar sig i mindre enheter. För privatläkarna är det nödvändigt att ha den möjligheten. Det är viktigt att man undanröjer de hinder som finns för läkare att etablera sig i områden där det råder brist på läkare.

När det gäller förhållandet mellan sjukförsäkringen och sjukvården är det viktigt att man gör uppenbart för konsumenterna och producenterna av sjukvård att det finns ett kostnadssamband. Vi hoppas mycket på rehabiliteringsutredningen. Men jag tror inte att man lyckas lösa alla problem där, trots att man försöker. Vi föreslår i vår motion en fond i landstingets regi, där man kan utnyttja de pengar som tillförs genom sjukförsäkringssystemet i resp. landsting. Vi står fast vid vår reservation.

Anf. 38 MARGARETA ANDRÉN (fp) replik:

Fru talman! Beträffande Dagmarsystemet vill jag säga att vi inte kan göra mycket åt det avtal som har träffats. Vi kan bara uttrycka vårt missnöje över de konsekvenser det har fått. Det gör vi tillsammans med alla dem som har kunnat konstatera att fördelningen över landet av de reella sjukvårdsresur-

serna efter avtalet inte alls har blivit vad man hade hoppats. Det kunde vi bl. a. läsa i dag i Dagens Nyheter, där man påpekar att läkare söker sig till Stockholm, men att det fortfarande är brist på läkare i glesbygderna. Även företrädare som försvarar detta avtal har bl. a. i denna kammare frågat sig hur vi skall få en bättre läkarfördelning och större frihet vid val av läkare, även om det inte har skett i dagens debatt.

Det finns fortfarande etableringshinder för privatläkare och sjukgymnaster. Ulla Johansson kan tala med landets sjukgymnaster, om hon inte tror på mig. Antalet privatläkare anslutna till sjukförsäkringen har ju också minskat drastiskt.

Det är, som har sagts här tidigare, bättre att införa någon morot för att försöka få läkare att söka sig till glesbygd än att införa regleringar och kontroller. Jag tänker då på olika stimulansåtgärder – som t. ex. glesbygdstillägg – som kan underlätta för yrkespraktiker att bosätta sig och öppna praktik i glesbygden. Vi är lika angelägna som några andra att få till stånd en rikstäckning när det gäller etablering av läkare, sjukgymnaster och andra kategorier sjukvårdspersonal. Men vi tror alltså mer på stimulans och valfrihet än på en reglering.

Det är betecknande för regeringen att man skjuter så mycket framför sig både när det gäller taxorna och när det gäller anslutningen; man vill utreda. Vi tycker att vi, som vi säger i våra reservationer, måste komma till skott. Jag tror att sjukvården verkligen skulle vinna på att vi fick fler vårdgivare som också blev anslutna till försäkringen. Vi skulle kunna minska mångas väntetider och sjukskrivningstider, om t. ex. sjukgymnaster, arbetsterapeuter och barnmorskor fick ansluta sig till försäkringen.

När det gäller psykoanalytikerna sade jag i mitt anförande att det var bra att utskottet blev enigt om tillkännagivandet till regeringen, men det är klart att vi andra hade önskat att vi hade kommit längre och att vi hade kunnat få till stånd en lagfäst förändring när det gäller anslutningen av psykoanalytiker. Vi tror att vi därmed skulle vinna mycket i form av kortare sjukskrivningar och större chanser till rehabilitering i många olika sammanhang.

Anf. 39 MARGÓ INGVARDSSON (vpk) replik:

Fru talman! Det var inte valet i höst som gjorde att regeringen sköt upp avskaffandet av pensionärernas fria år, sade Ulla Johansson. Orsaken var de krångliga regler som måste utformas för att systemet med avgifter för pensionärer skulle fungera.

Fru talman! Jag tycker att det är bra att socialdemokraterna erkänner att det blir ett mycket krångligt system. Men samtidigt är det givetvis oroväckande. Avgifter skapar alltid en onödig och ökande byråkrati. När man har räknat bort kostnaderna för själva byråkratin, dvs. vad det kostar att få in avgifterna, brukar det inte bli så mycket kvar av besparingen.

Däremot är det helt klart att avgifter – vare sig det är fråga om vård eller något annat – alltid fungerar som en spärr. Innan man söker vård tänker man sig för ett par gånger om det verkligen är motiverat och om man har råd att betala för att få vården. Därmed är vi inne i den situation som vpk befarar, nämligen att en del pensionärer inte anser sig ha råd att ligga på sjukhus, om inte sjukdomen är livshotande.

Jag skulle vilja fråga Ulla Johansson: Vad kommer att hända med de patienter som inte anser sig ha råd att betala kanske även en nedsatt avgift för sjukvården? Kommer de att hänvisas till socialtjänsten, eller skall de genomgå någon individuell prövning, liknande den som vi hade när vi hade differentierade avgifter för pensionärer – en förnedrande individuell prövning där man tvingas motivera vad man skall använda sina pengar till?

Anf. 40 ULLA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Man kan ju undra vem det är som skulle vara rädd för att upprepa debatten om sjukvården här i kammaren och vem som då blev avklädd. Men den debatten kan vi ta vid ett senare tillfälle.

När det gäller individrelaterade ersättningssystem tror jag att Carlshamre är så klok och ärlig att han förstod att jag menade att kostnaderna är relaterade till antalet individer inom området – däremot är kostnaderna inte relaterade till något kollektiv utan till antalet individer.

Hur långt den nya moderata försäkringen skall ersätta landstingsskatten när det gäller att betala sjukvården beror väl på olika faktorer. Skall vi tro det moderata ungdomsförbundet skall man t. o. m. avskaffa landstingen – då måste väl försäkringen helt få ersätta landstingsskatten.

Till Karin Israelsson vill jag säga att jag tror att tryggheten för de äldre finns. Det vill jag säga också till Margó Ingvardsson. I vårt land är det ingen som behöver komma till ett sjukhus och som första fråga få höra: Vem skall betala för dig? Behöver man vård får man vården.

Sedan måste man diskutera nivåerna på avgiften. Den kan omhänderhas av försäkringskassan; det behöver inte bli något administrativt problem. Men vi vill ha rättvisa också mellan pensionärerna och de lägre inkomsttagarna, och det är därför vi skall diskutera olika nivåer.

Vi har haft problem på landsbygden förr, Margareta Andrén. Där finns en del monument över försöken att locka läkare till landsbygden med stora och fina bostäder. Man hade även stipendier och annat för att locka dem, men de kom inte ändå. Det kanske inte är så enkelt att få ut dem dit, så länge de kan hamna i storstäderna. Vi har ännu inte hittat något som har lockat fler, men det håller regeringen och Landstingsförbundet på och arbetar med; man ser över hur fler kan stimuleras och hur man kan få till stånd ett effektivare utnyttjande av läkare och medel.

En patient som inte har råd att ligga på sjukhus finns inte i Sverige, så det behöver vi inte diskutera, Margó Ingvardsson.

Anf. 41 NILS CARLSHAMRE (m) replik:

Fru talman! Ulla Johansson avsåg väl egentligen inte det hon och jag har talat om när hon mycket kategoriskt sade att den som behöver vård får vård utan att någon frågar om man kan betala för den. Det är ju just där vi har hamnat i dag – den som inte kan betala för vården får den inte alltid.

Jag vet inte om Ulla Johansson lade märke till något som gick igenom våra media för någon vecka sedan. Det var en gammal man, jag tror det var i Stockholm, svårt sjuk, hade varit inne på lasarett, kunde inte botas, det var ett hopplöst fall. Han skickades hem för att dö; det fanns ingenstans han kunde få ligga kvar. Han skickades alltså hem, men det skulle sannolikt ta

några månader innan han dog. Under tiden kunde man erbjuda några timmars hemhjälp. Hans gamla hustru var reumatiker och kunde göra någonting. Hon löste problemet: Hon gick till banken och lånade pengar för att kunna betala 600 kr. per dag på ett privat sjukhem. De hade pengar, eller kunde skaffa pengar, och fick vård – annars hade de inte fått det. Det är i just de fallen som jag vill att försäkringen skall gå in och betala. Oavsett om man har pengar själv eller inte.

Sedan vill jag gärna ett ögonblick ställa mig på Ulla Johanssons sida när det gäller pensionärernas avgifter. När vi pensioneras har vi 10, 15, 20 år kvar att leva. Systemet med fritt år täcker ett av dessa år. Ju mer vår medellivslängd stiger, desto förmånligare blir systemet att betala för sig hela tiden men med låga och anpassade avgifter. Alternativet var det närmast föregående systemet med i många fall mycket höga avgifter. Det är en dålig hjälp för dem som kan behöva sjukvård under 10, 15, 20 år, att få ett år gratis och sedan få betala desto mer. Det var det systemet som detta avlöste.

Anf. 42 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Fru talman! Ulla Johansson verkar litet tveksam. Tryggheten tror jag finns, sade hon, och man hörde frågetecknet bakom. Det tror jag också överensstämmer med verkligheten – alla upplever nog inte den trygghet som man tror skall finnas. Ibland vaknar man, även som pensionär i vårt land, upp i en mycket bister verklighet.

För att få till stånd en avgift som är rättvis pensionärsgrupperna emellan krävs det alltså en så lång period av utredningsarbete. Vi får väl då i framtiden se hur rättvis avgiften blir.

Tanken bakom det första fria sjukvårdsåret är att det är under den första insjuknandeperioden som det finns ett incitament för rehabiliteringsinsatser i och med att man kan ha råd att behålla sin bostad. Den som har legat rätt många år på ett sjukhus har kanske funnit en annan tillvaro, och det har kanske också inträtt en viss uppgivenhet när det gäller rehabiliteringsinsatserna. Det finns många fördelar i att kunna gå tillbaka till en egen bostad. Mycket av vården i dag bygger också på detta. Därför bör det också finnas ekonomiska möjligheter härvidlag, men enligt vår mening blir det omöjligt att klara situationen, om man avgiftsbelägger sjukvårdens första år.

Ulla Johansson sade att det i dag inte finns en patient i Sverige som inte har råd med sjukvård. Men de finns de som tvekar inför sjukvårdsinsatser, vilket har berörts tidigare. Det har bl. a. gällt sjukvårdsresorna. Många avstår faktiskt i dag från sjukgymnastbehandling eller andra behandlingar på grund av de dyra resorna. Det finns säkert också andra grupper som tvekar, eftersom det krävs rätt stora ekonomiska uppoffringar.

Vi skall inte tro att vi klarar allt när det gäller trygghet. Fortfarande behöver rätt mycket åtgärdas för att det skall finnas en rejäl grundtrygghet. Det får vi naturligtvis återkomma till i andra sammanhang.

Anf. 43 MARGÓ INGVARDSSON (vpk) replik:

Fru talman! Det finns i vårt land fortfarande flera hundra tusen pensionärer som bara har folkpensionen och pensionstillskottet. Majoriteten av dessa pensionärer är kvinnor. För dem kommer en vårdavgift på 55 kr. om dagen

att innebära att sjukhusavgiften är en tredjedel av dagsinkomsten. Det är en väldig skillnad mellan att betala avgift på sjukhuset när avgiften utgör en tredjedel av inkomsten och att vara högvärdnad, så att man fortfarande har flera hundra kvar per dag även om man betalar en sjukhusavgift på 55 kr. Så Ulla Johanssons uttalande att det i vårt land inte finns en enda människa som inte har råd vittnar om att Ulla Johansson inte har klart för sig hur många pensionärer verkligen har det. Jag tycker att hon skall fråga PRO, pensionärsorganisationen, om organisationens inställning till avskaffandet av det fria sjukhusåret och höra hur man motiverar att man motsätter sig det här. Anledningen är ju framför allt den att pensionärerna inte anses ha råd att betala avgiften.

Jag tycker också att Ulla Johansson hade ett mycket bakvänt rättvisetänkande. Hon sade att det var en rättvisereform, det skulle bli rättvisa mellan pensionärer och andra grupper. Fortfarande har pensionärerna – det försvinner nästa år – rätt att vara ett helt år fritt på sjukhus. Nu tar man ifrån pensionärerna den rättigheten och säger att det på så sätt blir rättvisa mellan olika grupper. Det är, enligt min mening, ett mycket märkligt rättvisetänkande.

Anf. 44 MARGARETA ANDRÉN (fp) replik:

Fru talman! Jag vill bara göra en liten kommentar med anledning av att Ulla Johansson sade att det inte är så enkelt att när det gäller läkare få en rättvis och jämn fördelning över landet, framför allt då det gäller glesbygderna. Låt mig tillägga att detta även gäller andra vårdgivare. Detta var ju anledningen till att vi inom folkpartiet redan från början var kritiska till just Dagensystemet. Vi trodde aldrig att det skulle vara den riktiga lösningen. Ulla Johansson säger att man nu håller på att utreda och fundera och att det måste ta tid, eftersom det är svårt att hitta de riktiga lösningarna. Vi har också gång på gång i motioner och debatter återkommit till att Dagensystemet bör slopas och att man i stället bör pröva olika stimulansåtgärder. Det har ju gått flera år sedan förslagen lades fram, och därför borde man ha hunnit med att vidta ändringar.

Låt mig beträffande vårt förslag om en utredning om sjukvårdens finansiering understryka, finansieringen har ju också varit uppe i replikomgången, att vi bl. a. framhållit att utredningen bör tillsättas snarast. Som jag själv sade, och det var också Ulla Johansson inne på, tar det mycket lång tid. Låt oss därför inte spilla någon tid när det gäller det här utan göra den här utredningen, som enligt vår mening är nödvändig för att åstadkomma en förenkling av finansieringssystemet.

I min tidigare replik glömde jag en sak. Beträffande läkare i och utanför läkarhus sade Ulla Johansson att hon var ganska nöjd med att det bara är 25 % skillnad. Enligt vår mening bör det vara samma taxor, och därför har vi reserverat oss.

Anf. 45 ULLA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Först vill jag säga att jag inte tror att någon sjuk människa skulle ha haft det bättre, om vi hade haft en moderat sjukvårdspolitik i det här landet. Jag tror faktiskt inte att det hade varit så enkelt att få hjälp som

Nils Carlshamre vill göra gällande.

När det gäller Karin Israelsson och Margó Ingvardsson har jag en känsla av att de vill skapa otrygghet inom en del grupper, där man inte känner otrygghet. De vill säga att otryggheten finns, eftersom människor kanske inte skulle få råd att åka till sjukhus och att ligga på sjukhus. Jag tror inte att svenska folkpensionärer känner det på det sättet. Inte heller tror jag, Margó Ingvardsson, att PRO känner det så, eftersom den organisationen står bakom vårt förslag om att det avgiftsfria året skall slopas. 90 % av de folkpensionärer som Margó Ingvardsson talade om, som alltså inte skulle ha råd, har i dag faktiskt en inkomst som motsvarar ungefär 90 % av medelinkomsten för en industriarbetare. Räknar man med folkpensionen, pensionstillskotten, kommunalt bostadstillägg och det skattesystem som gäller för folkpensionärerna, kommer dessa i ett läge som gör att man måste se hur de har det i jämförelse med andra inkomsttagare.

När Margareta Andrén säger att folkpartiet redan från början var emot Dagmarsystemet verkar det i dag som om folkpartiet till varje pris måste återkomma med kritik och säga: Vad var det vi sade när förslaget genomfördes, det blev precis så illa som vi förutspådde. I stället borde man ha den inställningen att ett nytt system kan göras bättre. Vi skall pröva högkostnadsskyddet, resorna skall ses över, och vi skall i de grupper som har bildats mellan regeringen och Landstingsförbundet pröva läkarförsörjningen. Jag tycker att vi skall låta grupperna arbeta och inte komma med fördömanden, innan de är färdiga.

Förste vice talmannen anmälde att Karin Israelsson, Margó Ingvardsson och Margareta Andrén anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 46 GULLAN LINDBLAD (m):

Fru talman! I anledning av den tidigare debatten vill jag påstå att med moderat vårdpolitik hade människor i det här landet haft rätt till den vård de själva önskar och också haft rätt att få vård vid rätt tidpunkt.

Socialdemokratisk vårdpolitik har vi ju sedan länge praktiserat. Det är ju den som har orsakat dagens katastrofsituation, som det ju faktiskt handlar om. Nu är det hög tid att människor verkligen får rätt till vård, och det är också dags att pröva nya vägar: ett nytt sätt att se på sjukförsäkringen och en ny vårdpolitik.

Det här betänkandet innehåller ju, fru talman, många reservationer. Många talare har också redan varit uppe. Av praktiska skäl har vi bestämt oss för att dela upp de olika reservationerna på olika ledamöter. Nils Carlshamre har redan behandlat vissa reservationer, och min uppgift är att något kommentera de delförslag och reservationer som vi moderater i utskottet står bakom och som inte har debatterats tidigare.

Jag vill uttrycka min glädje över att ett enigt utskott kom fram till att vi skulle göra en förutsättningslös utredning beträffande högkostnadsskyddet. Bl. a. kommer den frågan att beröras i samband med de fria läkemedlen. Från vårt håll menar vi att sådana läkemedel som den enskilde absolut behöver för livsuppehållande åtgärder skall även fortsättningsvis vara fria.

Nu får den frågan tas upp i utredningen. Där kommer också att tas upp möjligheten att inlemma sjukresorna i högkostnadsskyddet. Det är ett annat moderatkrav som därigenom delvis har blivit tillgodosett.

Jag går sedan över till reservationerna och börjar med reservation nr 4, som behandlar rekryteringen till psykoanalytisk utbildning. Den reservationen har Margareta Andrén redan talat om. Reservationen grundas på en folkpartimotion, men det var en bra motion, och därför följde vi moderater upp den. Som sägs i reservationen har Dagmarsystemet inneburit att tillgången på psykoanalytisk behandling har minskat betydligt. Det är mycket allvarligt. Men det är också orättvist att de patienter som får behandling av en psykiater som är ansluten till försäkringen får behandlingen till en mycket låg kostnad eller ingen kostnad alls, medan de patienter som får behandling av legitimerade psykoterapeuter, som inte får vara anslutna till försäkringen, får stå för hela kostnaden själva. Under debatten har det sagts att regeringen har vidtagit vissa åtgärder i fråga om själva utbildningen, i enlighet med ett tidigare utskottskrav. Det är gott och väl. Men det gäller också friheten för dessa yrkesutövare att verkligen få utöva sitt yrke inom socialförsäkringens ram och rätten för patienterna att få snabb vård till lika kostnad. Vi anser därför att regeringen snarast bör vidta sådana författningsmässiga åtgärder som behövs för att öka möjligheten till psykoanalytisk utbildning och verksamhet. Jag yrkar bifall till reservation nr 4.

Reservation nr 5 grundar sig på en motion av mig och Anders Högmark, där vi har tagit upp de privatpraktiserande psykologernas möjlighet att utföra psykometriska undersökningar inom socialförsäkringens ram. Någon sådan möjlighet finns ju inte nu. I de flesta landsting är det brist på psykologer för sådana undersökningar. Väntetiderna och sjukskrivningstiderna blir därför alldeles för långa, och viktiga behandlingar fördröjs. För de sjuka människorna skulle det vara av utomordentligt stort värde om de privatpraktiserande psykologerna kunde anslutas till sjukförsäkringen. Jag yrkar därför, fru talman, bifall till reservation nr 5.

Vad vi har sagt om det viktiga i att psykologer m. fl. skulle kunna ansluta sig till sjukförsäkringen gäller också andra vårdyrkesgrupper, t. ex. arbetsterapeuter, barnmorskor och sjuksköterskor, som skulle kunna arbeta självständigt eller på entreprenad. Jag yrkar därför bifall till reservation nr 6, där en utredning begärs om möjligheterna för dessa grupper att utöva sitt yrke på entreprenad inom hälso- och sjukvården.

Här har diskuterats vårdfrågor i stort, och då måste det sägas att för dessa kvinnor – för det är ju ofta kvinnor som finns i de här yrkesområdena – råder det nästan ett yrkesförbud i dag, eftersom man inte får arbeta på lika villkor som när man befinner sig inom det offentliga monopolet. För vissa grupper är det också helt omöjligt att få utöva sitt yrke på fritid osv. Vi vill på alla sätt underlätta för olika yrkesgrupper att arbeta inom vården, men framför allt handlar det om ökade möjligheter för de sjuka människorna att få vård i tid.

I reservation nr 12 tar vi upp de privatpraktiserande legitimerade sjukgymnasternas situation. I ett interpellationssvar till mig den 8 december 1987 lovade socialministern att en översyn av taxesättningen och arvodesbestämmelserna skulle göras. Det har nu sagts i betänkandet att regeringen har gett riksförsäkringsverket ett sådant uppdrag i januari i år. Det är gott och

väl, men taxeutvecklingen för de privatpraktiserande sjukgymnasterna har släpat efter sedan 70-talet. Det är värt att notera att den yrkesgruppen utför 40–50 % av all sjukgymnastisk behandling i öppen vård. Man kan alltså säga att det handlar om en nyckelgrupp inom vården, inte minst för de handikappade. Dessa människor lever under knapphetens mycket kalla stjärna i dag. Det har hänt t. o. m. i Storstockholmsområdet att flera sådana här praktiker har lagts ner under de senaste åren, helt enkelt beroende på att ekonomin inte går ihop. Därför är det mycket hög tid att någonting händer. Jag yrkar bifall till reservation nr 12.

I reservation nr 13 följer vi upp vår motion om att slopa remisstvånget för sjukgymnastisk behandling. Också detta innebär stora problem, inte minst för rörelsehindrade och handikappade, som först skall till läkare och sedan till sjukgymnast. Det kan ju vara långa väntetider också. Vi anser att sjukgymnasterna har ett sådant yrkesansvar att de skulle kunna avgöra om vederbörande patient behövde behandling eller ej. Jag yrkar bifall till reservation 13.

Reservation nr 22 är en uppföljning av Görel Bohlin's och min motion om att se över den överkompensation som faktiskt råder inom sjukförsäkringen då den sjukpenninggrundande inkomsten grundar sig på naturaförmåner. Vi anser att det är stötande att sjukersättningen kan bli högre än vad inkomsten skulle vara om man vore i arbete, och det finns därför anledning att utreda vad som kan göras för att förhindra den här överkompensationen. Jag yrkar bifall till reservation nr 22.

Reservation nr 23 tar upp min motion om åtgärder för att förhindra att den enskilde förlorar på att ha både statlig och privat anställning. Det handlar om det s. k. arbetsgivarinträdet. Vid statlig anställning uppbär den enskilde löntagaren lön från sitt arbete i vanlig ordning vid sjukskrivning, medan arbetsgivaren får sjukpenningen från den allmänna försäkringen. Men det råkar vara så att om vederbörande har både statlig och privat anställning, behåller den statliga arbetsgivaren hela sjukpenningen medan löntagaren i fråga får lön endast för de dagar som han eller hon är borta från sin statliga anställning. För sjukdagarna i den privata anställningen får vederbörande inte ett öre. Det är helt fel. Det finns möjlighet att trassla sig ur detta om man begär utträde från arbetsgivarinträdet, men då dröjer det i regel minst en månad innan det blir någon ändring. Vi tycker att riksförsäkringsverket lätt skulle kunna komma med en rekommendation till sjukförsäkringskassorna om hur de skall förfara i dessa fall. Utskottet säger nu att reglerna om sjuklön och arbetsgivarinträde främst är en fråga för arbetsmarknadens parter, men för dessa människors skull anser jag att ansvaret ändå måste läggas någonstans, och eftersom riksförsäkringsverket i andra sammanhang verkligen inte är sent med att komma med rekommendationer, tycker jag att verket kunde göra det också här. Jag yrkar bifall till reservation nr 23.

Reservation nr 24 har avgetts med anledning av min och Sten Anderssons i Malmö motion om en utredning rörande förutsättningarna att erbjuda de hemarbetande någon form av grundtrygghet inom den allmänna försäkringen. Som bekant togs möjligheten till hemmakaförsäkring bort häromåret, bortsett från den som redan var inne i systemet. Alla andra får nu klara sin sjukförsäkring genom en frivillig försäkring. Men det finns en hake även i

detta system. De som tidigare har tillhört hemmamakeförsäkringen men under en kortare tid haft ett arbete som gett dem en sjukpenninggrundande inkomst kan inte gå tillbaka till hemmamakeförsäkringen – de är med andra ord helt nollställda – om de har fyllt 55 år. Här handlar det också om kvinnor som inte precis rosar arbetsmarknaden. Vi anser att dessa kvinnor är orättvist behandlade. De blir ju helt utan sjukpenning och annan trygghet. Vi vill därför att en utredning skall göras som skall se över detta.

Jag yrkar bifall till reservation nr 24, där vi också kräver ökad information om den frivilliga försäkringen. Informationen har nämligen varit mycket bristfällig. Nog skulle man kunna göra några TV-inslag även om den frivilliga hemmamakeförsäkringen och inte bara tro att det räcker med att det finns en broschyr på försäkringskassan.

Bara några ord om egenföretagarnas sjukpenningförmåner. Vi har i tidigare betänkande reserverat oss till förmån för bättre överensstämmelse mellan förmåner och avgifter både inom sjukförsäkringen och inom pensionsystemet. Att vi inte nu har någon reservation beror på att vi har fått reda på att det inom riks försäkringsverket för närvarande pågår en översyn av egenföretagarnas sjukpenningsskydd. Vi anser därför – i likhet med utskottsmajoriteten – att denna översyn bör avvaktas.

I reservation 26 reserverar vi oss till förmån för en motion av Margit Gennser, där hon anser att pensionärer som är bosatta i utlandet men genom dubbelbeskattningsavtal skall erlägga skatt på pensionsinkomster i Sverige också bör ha rätt till samma sjukvårdsförmåner som pensionärer bosatta i Sverige. Det är inte rimligt att pensionärerna skall avkrävas skatt utan att erhålla någon som helst del av de förmåner som skatten skall finansiera. Jag yrkar bifall till reservation 26.

Sedan bara några ord om det särskilda yttrandet rörande införandet av behandling med magnetkamera i läkarvårdstaxans förteckning över undersökningar som ersätts av den allmänna försäkringen. Yttrandet är föranlett av en motion av undertecknad och Anders G Högmärk. Vi anser att magnetkameran har öppnat helt nya möjligheter att undersöka en rad olika sjukdomar. Denna undersökning kan ju också ske helt utan någon form av besvär eller smärta för patienten. Det är alltså en mycket förnämlig undersökningsmetod, som kan kanalisera och katalogisera sjukdomar på ett sätt som man inte kan göra med någon annan metod. Vi menar att de privatpraktiserande läkare som skulle vilja införskaffa en sådan kamera – det är faktiskt en revolutionerande undersökningsmetod – också skulle ha rätt att få ersättning från den allmänna försäkringen. I dag finns magnetkamera endast vid ett fåtal av de större sjukhusen – närmast undervisningssjukhusen – och det är oerhört långa väntetider, kanske åtta månader eller mera. Detta är djupt otillfredsställande ur patientens synvinkel. Utskottet har nu understrukit vikten av att berörda myndigheter – närmast riks försäkringsverket och socialstyrelsen – noga följer utvecklingen och håller förteckningen aktuell. Vi avstår därför från att nu reservera oss i frågan.

Fru talman! Jag yrkar bifall till de moderata företrädarnas reservationer och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 47 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s):

Fru talman! Som Ulla Johansson sade, har jag fått i uppdrag att kommentera reservationerna 14–26. Eftersom det enbart rör sig om gamla bekanta frågor, tror jag att jag skulle kunna göra detta ganska kortfattat.

I reservation 14 föreslår utskottets folkpartister att patientavgiften vid läkarbesök skall höjas. I den motion som ligger till grund för denna reservation har jag läst att man föreslår att avgiften skall höjas till 75 kr. från nuvarande 60 kr. Reservanterna säger sig vara medvetna om att avgifterna inom den offentliga vården svårligen kan höjas under den tid som nuvarande överenskommelse gäller, dvs. t. o. m. 1989. Man vill ändå redan nu ge regeringen till känna sina synpunkter och önskemål. Den besparing det skulle bli fråga om tänker reservanterna använda till att förbättra högkostnadsskyddet.

Utskottsmajoriteten anser för det första att nuvarande avgifter är väl avvägda – jag tror inte att det i dag finns någon större beredvillighet att betala mer. För det andra, som framgår på ett annat ställe av betänkandet, föreslår vi ju en förutsättningslös utredning om hur högkostnadsskyddet skall se ut i framtiden. Naturligtvis får man i samband med en sådan utredning också studera hur detta skall finansieras. Med anledning härav yrkar jag avslag på reservation 14.

I reservation 15, som är avgiven av vpk, påtalar man att kroniska sjukdomstillstånd hos barn och ungdomar medför stora utgifter för familjen eller ungdomarna själva. Man vill att regeringen tar upp förhandlingar med Landstingsförbundet i syfte att ge dessa ungdomar kostnadsfri sjukvårdande behandling. Vi från utskottsmajoriteten säger att vi förstår dessa synpunkter och naturligtvis är medvetna om att detta kan vara ett problem. Men vi anser att vi åtminstone i dagsläget inte har ekonomi att klara de kostnadsökningar som förslaget skulle innebära. Med denna motivering yrkar jag avslag på reservation 15.

I reservation 16, där moderater och vpk har samsats, säger man att abortfrekvensen bland unga kvinnor visar en tendens att öka och att det inte går att utesluta ett samband mellan denna utveckling och de ökade kostnaderna för p-piller. Man vill ge regeringen till känna behovet av en särskild rabattering av p-piller för flickor upp till 20 år.

Denna fråga har tidigare behandlats här i riksdagen. Utskottet har då konstaterat att regeringen noga följer denna fråga. Utskottet har förutsatt att regeringen kommer att vidta de åtgärder som behövs om ett samband mellan denna ökning av antalet aborter och det högre priset på p-piller kan noteras. Utskottet har därför inte ansett att riksdagen behöver föreslå någon särskild åtgärd. Med denna motivering yrkar jag också avslag på reservation 16.

I reservation 17, som centern har avlämnat, påpekas att kostnaderna för kostersättningsmedel kan bli en stor belastning för dem som är beroende av dessa. Man vill ge regeringen till känna att en översyn bör göras om utformningen av ett ekonomiskt stöd till födoämnesallergiker som fyllt 16 år.

Också denna fråga har tidigare behandlats i riksdagen. Då har man inte ansett sig kunna göra något uttalande om utvidgat stöd för s. k. specialdestinerade livsmedel. Man har konstaterat att frågan bereds inom regeringskansliet. Såvitt i alla fall jag förstår kommer denna fråga att beröras i samband

med utredningen om en ytterligare nivå inom handikappersättningen och den översyn av högkostnadsskyddet som jag nyss nämnde. Jag har inte sett några direktiv om detta, varför sådana väl knappast finns. Jag utgår emellertid från att de här delarna skall ingå när man ser över dessa två frågor. Jag yrkar avslag på reservation 17.

Reservationerna 18 och 19 tar upp en fråga som också är välbekant för riksdagen, nämligen ersättning för glasögon. I reservation 18 föreslås en utredning, och i reservation 19 en reform. Denna fråga har som sagt behandlats här många gånger. Man har i betänkandena hänvisat till att det inom ramen för den hjälpmedelsersättning som utbetalas från sjukförsäkringen till sjukvårdshuvudmännen utgår ersättning till barn och ungdomar under 19 år för att kostnadsfritt eller till nedsatt pris tillhandahålla glasögon. I övrigt utges utan kostnad glasögon eller kontaktlinser som hjälpmedel till starropererade personer. Vidare har svårt synskadade personer möjlighet att få särskilda synhjälpmedel. Utöver detta har det av ekonomiska skäl inte ansetts möjligt att införa nya grupper för generellt samhällsstöd för anskaffande av glasögon. Trots att vi har en regering som är duktig på ekonomisk politik och trots att det nu ser betydligt ljusare ut än för några år sedan, får vi nog av samhällsekonomiska skäl ändå vänta med denna reform. Jag yrkar avslag på reservationerna 18 och 19.

I reservationerna 20 och 21, av moderaterna och folkpartiledamöterna, föreslås en sänkning av kompensationsnivån inom sjukförsäkringen från 90 till 80 %. Skillnaden är att moderaterna föreslår att den lägre kompensationsnivån bör gälla de första tre månaderna av en sjukperiod, medan folkpartiet nöjer sig med 30 dagar.

Vidare föreslår folkpartiet någonting som man kallar för effektiv insjuknandedag, vad det nu kan innebära. Det är inte första gången som borgerliga partier föreslår försämringar av sjukpenningen. Det är tvärtom så att det brukar vara ett populärt besparingsmål. Jag hörde att man i inläggen här gjorde gällande att detta förslag endast marginellt skulle påverka villkoren för den enskilde, men utskottsmajoriteten – och jag försäkrar även en bred opinion ute i samhället – anser att förslaget skulle få kännbara effekter för de försäkrade. Med anledning av det föreslår jag avslag på reservationerna 20 och 21.

I reservation 22 sägs att i de fall där den sjukpenninggrundande inkomsten grundar sig på naturaförmåner kan ersättningen vid sjukdom överstiga den förlorade inkomsten och att det skulle vara stötande. Jag tror att den här uppgiften är riktig – så kan det bli. Jag vet inte om det är fjärde eller femte gången som vi behandlar motioner med liknande syfte som denna, och vi har tidigare framhållit att när det gäller värdet av naturaförmåner vid beräkning av sjukpenninggrundande inkomst måste man bygga på en schablonmässig beräkning. För att få en helt rättvisande kompensationsnivå skulle man behöva göra en särskild utredning i varje sjukfall. Det skulle medföra administrativa kostnader och svårigheter som inte står i rimlig proportion till de besparingar som man eventuellt skulle kunna göra. Jag yrkar avslag på reservation 22.

I ytterligare en moderat reservation, nr 23, tar man upp de problem som kan uppstå då en arbetstagarare har både statlig och privat arbetsgivare. Gullan

Lindblad sade här att det i sådana fall kan bli problem. Reservanterna föreslår att riksförsäkringsverket skall få i uppdrag att se över frågan och att riksdagen skall ge regeringen detta till känna. Det skall givetvis inte vara så att någon försäkrad förlorar på att samtidigt ha både statlig och privat arbetsgivare. Om så är fallet så är det fel, men det är arbetsmarknadens parter som måste komma fram till en lösning på det problemet. Jag tror att arbetsmarknadens parter, när de nu har blivit uppmärksammade på detta problem, också kommer att göra det. Detta är som sagt arbetsmarknadens parter problem, och riksförsäkringsverket har icke där att göra. Avslag på reservation 23.

I reservation 24, som två av de moderata ledamöterna i utskottet och centern står för, tas hemmamakeförsäkringen upp. Reservanterna anser att sjukpenningsskyddet för hemarbetande är bristfälligt och begär en utredning om möjligheten att erbjuda hemarbetande någon form av grundskydd inom den allmänna försäkringen.

Vidare anser reservanterna att informationen om den frivilliga sjukpenningförsäkringen har varit otillfredsställande och att den bör intensifieras. Även denna fråga har utskottet behandlat tidigare, och utskottsmajoriteten har då hänvisat till att det numera finns möjlighet att teckna frivillig sjukpenningförsäkring för ett belopp som motsvarar garantibeloppet och att det då inte finns skäl att förorda ett motsvarande försäkringsskydd inom den allmänna försäkringen. Så tycker vi i utskottsmajoriteten även nu. Vi har inte kunnat finna att informationen har varit bristfällig. Information om denna förmån ges väl på samma sätt som i fråga om andra reformer inom sjukförsäkringen i form av broschyrer och sådant. Vi i utskottsmajoriteten utgår helt enkelt ifrån att om riksförsäkringsverket skulle finna att det i det här fallet är fråga om bristfällig information, så får man naturligtvis vidta ytterligare informationsåtgärder. Jag yrkar avslag på reservation 24.

I reservation 25 tar man upp egenföretagarnas sjukpenningförmåner. Reservanterna anser att den nuvarande frivilliga försäkringen borde utökas så, att sammanlagd obligatorisk och frivillig sjukpenning kan utgå med ett belopp motsvarande avtalsenlig lön i resp. yrke, och man begär en översyn av hur det skulle möjliggöras.

Riksförsäkringsverket håller för närvarande på med en översyn av egenföretagarnas sjukpenningsskydd. Därvid undersöker man bl. a. möjligheterna att införa frivillig försäkring för egenföretagare. Vi i utskottsmajoriteten anser att man bör avvakta resultatet av denna översyn innan man gör något uttalande i denna fråga. Jag yrkar avslag på reservation 25.

I reservation 26 slutligen, som de moderata ledamöterna står bakom, tas frågan upp om sjukvårdsförmåner för utlandsboende pensionärer. Reservanterna anser att i utlandet bosatta pensionärer, som enligt dubbelbeskattningsavtal skall erlägga skatt på pensionsinkomster i Sverige, skall ha rätt till samma sjukvårdsförmåner som pensionärer bosatta i Sverige. Detta är också en sådan fråga som har behandlats några gånger tidigare i riksdagen. Då har utskottet ansett sig inte vara berett att medverka till någon ändring av principerna för rätt till sjukvårdsförmåner. Utskottsmajoriteten har även nu den uppfattningen. Jag yrkar, fru talman, också avslag på reservation 26.

Anf. 48 MARGÓ INGVARDSSON (vpk):

Fru talman! Antalet aborter ökar igen – det visar socialstyrelsens statistik. Det oroande är att en fjärdedel av ökningen av antalet aborter mellan 1986 och 1987 svarar de yngsta för, dvs. kvinnor mellan 11 och 19 år. Då måste jag fråga, Nils-Olof Gustafsson: Hur skall det gå till i praktiken att ta reda på om det finns ett samband mellan det ökande antalet aborter och priset på p-piller? Jag förstår inte riktigt hur man skall kunna fastställa detta samband. Skall man fråga de kvinnor som har genomgått en abort?

Det enda rimliga måste vara att man omedelbart vidtar alla åtgärder som är möjliga. Det gäller givetvis en förbättrad sex- och samlevnadsundervisning i skolorna. Men det gäller också att göra p-pillren billigare, i första hand för gruppen under 20 år. Vpk har ett krav om fria preventivmedel över huvud taget, men om vi inte kan få alltihop, nöjer vi oss med att begära rabatter för de yngsta grupperna. Detta borde man genomföra i förebyggande syfte – inte bara sitta och avvakta och se om antalet aborter kommer att öka.

Jag vill upprepa den fråga som jag ställde i mitt inledningsanförande om hur regeringen bedömer ökningen av antalet aborter. Jag tycker att jag kan ställa den frågan här, eftersom det finns angivet i utskottsbetänkandet att regeringen mycket noggrant följer denna fråga. Då har man givetvis också satt sig in i den nya abortstatistiken och sett att antalet aborter ökar igen.

Anf. 49 MARGARETA ANDRÉN (fp):

Fru talman! Beträffande reservation 14 vill jag för att spara tid för kammaren bara hänvisa till vad jag sade i mitt huvudanförande. Jag gjorde vissa kommentärer beträffande vårt förslag om höjningen av patientavgiften. Jag konstaterade också att vi nu, som det verkar, kanske inte kan få till stånd någon förändring av den träffade överenskommelsen. Det innebär att vi då inte yrkar på en förändring av avgiften i den privata vården. Det skulle ju annars bli en snedvridning i balansen när det gäller konkurrensen.

När det gäller reservation 18 vill jag bara understryka det vi säger både i motionen och i reservationen, nämligen att vi inte omedelbart kräver en reform utan en utredning. Av Nils-Olof Gustafssons inlägg kunde man få intrycket att det handlade om ett förslag till en reform. Det är en utredning vi från folkpartiets sida begär. Det har visat sig vara ett stort behov bland de utvecklingsstörda att få just den här hjälpen.

När det gäller reservation nr 21 gav Nils-Olof Gustafsson också intryck av att han inte riktigt visste vad effektiv insjuknandedag innebär. Vi har emellertid diskuterat den här frågan i utskottet, så jag vet att Nils-Olof Gustafsson känner till detta; annars kan han återfinna det i vår motion. Här kan jag bara konstatera att vi i folkpartiet gör en annan prioritering än utskottsmajoriteten. Vi menar att det är lättare för oss som blir förkylda någon eller några dagar per år att bära en liten försämring om vi därigenom skulle kunna hjälpa dem som står i långa köer till höftledsoperation och kraňskärlsoperation. Det finns också många andra grupper som behöver prioriteras i detta sammanhang.

Jag vill härmed bara antyda vad som har sagts från Bohuslandstingets sida om vilka ekonomiska och mänskliga vinster man skulle kunna göra om man hade fått föra över pengar från sjukförsäkringen till sjukvården.

Anf. 50 GULLAN LINDBLAD (m):

Fru talman! Ett avslag blir inte bättre i sak bara för att det upprepas många gånger. Det är stötande, Nils-Olof Gustafsson, att sjukersättningen kan vara högre än den lön man har om man är frisk och ute i arbete. I andra sammanhang är socialdemokrater minsann inte rädda för administrativa kostnader, men i den här frågan räcker det tydligen att säga nej tillräckligt många gånger.

Beträffande arbetsgivarinträdet och de negativa effekter det kan ha för den enskilde om man har flera olika arbetsgivare vill jag säga följande. Vad vi har velat med vår motion är att få en viljeinriktning uttalad från utskottets sida, men det har vi inte fått. Utskottsmajoriteten säger bara rent allmänt att detta är en fråga för arbetsmarknadens parter. Varför då inte ge dem ett uppdrag att ta upp denna fråga? Nu litar Nils-Olof Gustafsson på att det skall hända något när de läser riksdagstrycket. Jag hoppas det, annars kommer jag igen med en motion, och jag kan nästa gång yrka att arbetsmarknadens parter i stället för riksförsäkringsverket skall få detta uppdrag. Jag tackar för tipset.

När det gäller hemmamekaförsäkringen vill jag säga att socialdemokrater väl inte är särskilt intresserade av de hemarbetandes situation. Men beträffande informationen om den frivilliga försäkringen, Nils-Olof Gustafsson, kunde ni väl ha gått med på att den skulle utökas. Riksförsäkringsverket är väldigt aktivt med information i TV om skyldigheten att betala sociala avgifter och exempelvis rätten att söka bostadstillägg, men jag har då aldrig sett den minsta lilla snutt om att den hemarbetande kan få teckna frivillig försäkring. Det hade varit bra med ett litet utskottsuttalande i den frågan.

Till sist, när det gäller sjukvårdsförmånerna för dem som är bosatta utomlands och som ändå betalar skatt här i landet: Detta har avslagits tidigare, säger Nils-Olof Gustafsson. Vilken är motiveringen till detta? Tycker Nils-Olof Gustafsson att det är rättvist att man skall betala skatt här, men inte skall få rätt till samma sjukvårdsförmåner som den som bor här och betalar samma skatt? Vi tycker att det här är en rättvisefråga.

Anf. 51 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s):

Fru talman! Nej, det är inte så, Margó Ingvarsson, att vi har en regering som bara sitter och tittar på och avvaktar. Regeringen följer naturligtvis utvecklingen av abortsituationen med stor uppmärksamhet. Det vet jag.

Jag är inte man att säga hur det i praktiken skall gå till att klara ut sambandet mellan det ökade antalet aborter och det högre priset på p-piller, men jag anser att det är nödvändigt att klara ut att det finns ett samband, annars är den här åtgärden verkningslös. Jag tror, liksom Margó Ingvarsson, att det mer handlar om andra åtgärder för att stävja den här oroande utvecklingen.

Margareta Andrén försöker förringa betydelsen av den sänkta kompensationsnivån för den som är sjuk. Det är klart att det låter sig göras i en sådan här diskussion, men jag kan försäkra att det blir ett annat ljud i skällan om hon kommer ut på en arbetsplats och berättar om försämringen.

Den effektiva insjuknandedagen är ett uttryck som jag aldrig har förstått. I praktiken är det ingenting annat än ett återinförande av en karensdag. Då

skall man faktiskt säga det.

När det gäller glasögonförsäkringen är det visserligen, vilket också sades, en utredning som begärs och inte en reform. Om man redan i utgångsläget är på det klara med att man inte har en ekonomi som tillåter en sådan reform, är det väl ganska meningslöst att genomföra en sådan utredning.

Gullan Lindblad fortsätter att hävda att det är stötande att man vid något tillfälle kan få en för hög kompensationsnivå i och med att man tillämpar en schablonberäkning beträffande naturaförmåner. Jag antar att schablonberäkningen gör att man också kan få en för låg kompensationsnivå. Jag hörde dock inte att Gullan Lindblad ondgjorde sig över detta. Jag tror att det är orimligt, om man nu vill ha en millimeterrättvisa, att införa en individuell prövning. Vi skulle få en byråkratisk apparat som är både kostsam och tidskrävande. Moderaterna brukar i andra sammanhang inte vara så pigga på att införa eller behålla den typen av system.

När det gäller hemmamakeförsäkringen och informationen tycker jag att det är litet fullt att insinuera att riksförsäkringsverket medvetet skulle underlåta att informera om den reformen. Jag vägrar tro att det förhåller sig på det sättet. Vi måste kunna förutsätta att om informationen inte är tillfyllest skall riksförsäkringsverket se till att den blir det.

Anf. 52 MARGÓ INGWARDSSON (vpk):

Fru talman! Nils-Olof Gustafsson försäkrar mig att regeringen inte bara avvaktar, utan noga följer utvecklingen inom abortområdet. Det tror jag säkert, men jag vill veta vad regeringen gör då den ser att antalet aborter åter stiger, såsom fallet är sedan 1984. Vi har haft en ganska ordentlig ökning nu mellan 1986 och 1987. Det oroväckande är just att de yngre åldersgrupperna svarar för en fjärdedel av denna ökning.

Jag måste fråga Nils-Olof Gustafsson: Om regeringen inte anser att denna ökning är tillräcklig för att göra något, hur många aborter skall vi då ha innan regeringen anser att det är dags att göra något?

Anf. 53 MARGARETA ANDRÉN (fp):

Fru talman! Min avsikt är inte att förringa effekterna av en sänkt kompensationsnivå, Nils-Olof Gustafsson, utan jag försöker se ganska sakligt på detta. Jag nämnde också i mitt anförande tidigare att det kan gälla ett par tre tiotus per dag, men ofta under en mycket begränsad tid.

Jag tror att vi har olika bedömning av vad svaga grupper är. Är man förkyld kanske en vecka per år klarar man en sådan här försämring, som Nils-Olof Gustafsson kallar det, men det är mycket svårare att klara en försämring om man är långtidssjuk. Vi vill alltså prioritera andra grupper, sådana som vi menar är svaga grupper i samhället.

Inte heller när det gäller effektiv insjuknandedag är det vår strävan att gömma den rätta benämningen, utan det är faktiskt en skillnad mellan den tidigare karensdagen och vad vi menar med effektiv insjuknandedag. Skillnaden är att vi menar att man inte skall kunna ringa t. ex. kvällen innan om man har varit i arbete men känner sig litet krasslig och få sjukpenning redan från nästa dag, utan den första dagen man är borta från sitt arbete är också insjuknandedagen.

Anf. 54 GULLAN LINDBLAD (m):

Fru talman! Jag hoppas, Nils-Olof Gustafsson, att vi kan vara överens om att de förmåner som vi ändå på sätt och vis ytterst är ansvariga för när det gäller sjukförsäkringen är så riktigt och rätt utformade som möjligt. Sedan kan vi måhända fortsätta den debatten en annan gång.

När det gäller hemmakeförsäkringen och den bristande informationen var det faktiskt inga insinuationer, utan de faktiska förhållandena talar för sig själva.

Jag är glad över Nils-Olof Gustafssons förmodande att riksförsäkringsverket nu kommer att vidta någon åtgärd i anledning av det vi har talat om i dag. Jag hoppas också att man där läser protokollet, när nu utskottsmajoriteten inte uttalar någon som helst viljeinriktning.

Anf. 55 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s):

Fru talman! Jag vill säga till Margó Ingvardsson att jag naturligtvis inte vet exakt vad man gör och inte gör i regeringen. Jag har inget svar på frågan vad regeringen tänker göra. Jag tycker att Margó Ingvardsson, som ju är flitig i kammaren, skall ställa den frågan till socialministern. Då tror jag hon kan få svar. Jag är för min del övertygad om att man seriöst tittar på detta och kommer med ett förslag i endera riktningen, men, som sagt: det är bäst att fråga statsrådet själv.

Margareta Andrén säger att hon inte försökte förringa försämringen av sjukpenningen. Nej, det är möjligt, men det lät misstänkt likt något sådant när hon talade om någon enstaka dag och litet snuva. Om siffrorna i motionen som ligger till grund för reservationen är riktiga, är det i alla fall en fråga om en indragning från de sjuka på nästan 3 miljarder kronor – 2,9 miljarder för att vara exakt.

Självfallet, Gullan Lindblad, skall reformerna vara riktiga och ge vad man har tänkt sig när man beslutat om dem. Men när det är schablonberäkningar kan man få finna sig i att inte alla gånger uppnå exakt millimeterrättvisa. Jag tycker uppriktigt sagt att det är nackdelar som man i så fall får ta för att få ett rationellt och bra system.

Sedan vidhåller jag och håller med om att om informationen om en reform som det ändå finns beslut om är bristfällig, får man lov att skärpa sig på verket. Vi får hjälpas åt att se till att de verkligen fullgör det som de är skyldiga att göra.

Anf. 56 MARGARETA ANDRÉN (fp):

Fru talman! Mycket kort till Nils-Olof Gustafsson, som läser ur motioner: Man kan också läsa en annan siffra än miljonsiffrorna, som gäller den totala besparingen. Det gäller 25 kr. för varje insjuknandedag under de 30 första dagarna. Det är andra perspektiv!

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Justitieutskottets betänkande 40

Mom. 1 (omfattningen av knivförbudet)

Utskottets hemställan bifölls med 255 röster mot 37 för reservation 1 av Elving Andersson och Ingbritt Irhammar. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (undantagsregeln)

Utskottets hemställan bifölls med 213 röster mot 76 för reservation 2 av Björn Körlof m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 och 4

Utskottets hemställan bifölls.

Socialförsäkringsutskottets betänkande 21

Mom. 1 (statens invandrarverk)

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 14 för reservation 1 av Margó Ingvardsson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (tvåmansbeslut i asylärenden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Nils Carlshamre m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (fristående asylnämnder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Barbro Sandberg och Ingrid Ronne-Björkqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (utnyttjande av organisationers kunskaper)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Karin Israelsson och Rune Backlund – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (åtgärder för invandrare)

Först biträdde reservation 5 av Barbro Sandberg och Ingrid Ronne-Björkqvist med 50 röster mot 16 för reservation 6 av Margó Ingvardsson. 225 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 249 röster mot 42 för reservation 5 av Barbro Sandberg och Ingrid Ronne-Björkqvist. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 18 (flyktingkvoten)

Först biträdde reservation 8 av Barbro Sandberg och Ingrid Ronne-Björkqvist med 39 röster mot 15 för reservation 9 av Margó Ingvardsson. 238 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdde reservation 7 av Nils Carlshamre m. fl. med 73 röster mot 55 för reservation 8 av Barbro Sandberg och Ingrid Ronne-Björkqvist. 164 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 168 röster mot 87 för reservation 7 av Nils Carlshamre m. fl. 37 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 25 (omfattningen av statens ekonomiska ansvar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Nils Carlshamre m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (översyn av det kommunala flyktingmottagandet)

Utskottets hemställan bifölls med 272 röster mot 15 för reservation 13 av Margó Ingvardsson.

Mom. 27 (sammanslagning av bidragen till kommunerna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Nils Carlshamre m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 28 (bosättningslån)

Utskottets hemställan bifölls med 189 röster mot 103 för reservation 15 av Nils Carlshamre m. fl.

Mom. 29 (kommunala mottagningscentra)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Margó Ingvardsson – bifölls med acklamation.

Mom. 31 (sjukvård för asylsökande m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Margó Ingvardsson – bifölls med acklamation.

Mom. 34 (utvärdering av invandrapolitiken)

Utskottets hemställan bifölls med 255 röster mot 35 för reservation 18 av Karin Israelsson och Rune Backlund.

Mom. 36 (åtgärder för att motverka rasism)

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 16 för reservation 19 av Margó Ingvardsson.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialförsäkringsutskottets betänkande 22

Mom. 1 (avskaffande av gällande system för ersättning från den allmänna försäkringen för sjukvård m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 183 röster mot 110 för reservation 1 av Nils Carlshamre m. fl.

Mom. 2 (finansiering av sjukvården m. m.)

Först biträdades reservation 2 av Nils Carlshamre m. fl. med 66 röster mot 40 för reservation 3 av Barbro Sandberg och Ingrid Ronne-Björkqvist. 187 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 184 röster mot 69 för reservation 2 av Nils Carlshamre m. fl. 40 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (rekrytering till psykoanalytisk utbildning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Nils Carlshamre m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (privatpraktiserande psykologers anslutning till sjukförsäkringen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Nils Carlshamre m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (arbetsterapeuters m. fl. anslutning till sjukförsäkringen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Nils Carlshamre m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (relationerna mellan sjukförsäkringen och sjukvården)

Först biträdde reservation 7 av Barbro Sandberg och Ingrid Ronne-Björkqvist med 38 röster mot 37 för reservation 8 av Karin Israelsson och Rune Backlund. 215 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 219 röster mot 39 för reservation 7 av Barbro Sandberg och Ingrid Ronne-Björkqvist. 35 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 7 (det s. k. avgiftsfria året)

Utskottets hemställan bifölls med 242 röster mot 50 för reservation 9 av Karin Israelsson m. fl.

Mom. 8 (åtgärder för en förbättrad läkarförsörjning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Nils Carlshamre m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (skillnader i läkartaxan för läkare i och utanför läkarhus)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Karin Israelsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (taxan för sjukvårdande behandling)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Nils Carlshamre m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (remisstvänet för sjukgymnastisk behandling)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Nils Carlshamre m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (patientavgifter för läkarvård m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Barbro Sandberg och Ingrid Ronne-Björkqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (sjukvårdande behandlingar för ungdomar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Margó Ingvardsson – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (rabatterning av p-piller)

Utskottets hemställan bifölls med 221 röster mot 57 för reservation 16 av Nils Carlshamre m. fl. 12 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 19 (prisnedsättning på kostersättningsmedel)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Karin Israelsson och Rune Backlund – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (ersättning för glasögon)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 18 av Barbro Sandberg och Ingrid Ronne-Björkqvist, *dels* reservation 19 av Margó Ingvardsson – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (besparingar inom sjukpenningförsäkringen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 20 av Nils Carlshamre m. fl., *dels* reservation 21 av Barbro Sandberg och Ingrid Ronne-Björkqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 24 (värdet av naturaförmåner vid sjukpenningberäkning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Nils Carlshamre m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (arbetsgivarinträde vid anställning hos flera arbetsgivare)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 23 av Nils Carlshamre m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 28 (hemmamaakeförsäkring)

Utskottets hemställan bifölls med 198 röster mot 90 för reservation 24 av Karin Israelsson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 29 (egenföretagares sjukpenningförmåner)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Karin Israelsson och Rune Backlund – bifölls med acklamation.

Mom. 31 (sjukvårdsförmåner för utlandsboende pensionärer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 26 av Nils Carlshamre m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

8 § Föredrogs

socialutskottets betänkande

1987/88:17 om anslag till socialt behandlingsarbete m. m. (prop 1987/88:100 delvis).

Anf. 57 BLENDA LITTMARCK (m):

Fru talman! Det betänkande vi nu skall behandla gäller socialt behandlingsarbete, och huvuddelen av betänkandet tar upp alkohol- och narkotika-behandlingsarbetet.

Jag vill först, fru talman, yrka bifall till samtliga reservationer i betänkandet där moderata namn finns med. Jag vill också kort kommentera vad vi har tänkt oss.

Bakgrunden är den oro vi känner för att det hittills tydligen varit praktiskt taget omöjligt att minska missbruket av alkohol och droger i övrigt. Skadorna ökar, både de som direkt kan hänföras till missbruket och de som på goda grunder kan antas vara alkoholrelaterade sjukdomar. Vi har fått skiftande uppgifter om vad de alkoholrelaterade sjukdomarna kan kosta, och siffran 40 miljarder kronor har nämnts. Vi får fortsätta att ta ställning till och försöka hejda och bota familjesplittring, brottslighet och annat, men hittills fortsätter allt som tidigare.

I reservationerna föreslår vi moderater – i flera fall tillsammans med de andra borgerliga partierna – kraftiga folkrörelseinsatser för att förändra attityden till alkohol och för att få ut information om skadeverkningar bland ungdom tidigt, redan i skolan.

Vi vill att det alkohol- och narkotikapolitiska rådet skall ha tillräckliga resurser för sitt arbete. Dess verksamhet har behandlats positivt också i betänkandet i övrigt, men vi tycker att det saknas resurser, och vi anser att rådet skall ha mera preciserade uppgifter och stå fritt gentemot departementet, som i sin tur också har ett stort arbete på detta område. Vi vill ha en klar avgränsning mellan det alkohol- och narkotikapolitiska rådets uppgifter och socialdepartementets.

Vi finner också att det är dags för en ny kampanj mot langning och för att skapa drogfria ungdomsmiljöer. I samband med detta efterlyser vi en genomgripande undersökning av ungdomars alkoholvanor.

Vad som också krävs för en bekämpning av drogproblemen är en snabb och effektiv organisation som har överblick över hela strukturen och snabbt kan ingripa. Vi förordar att man bygger upp samordnande organ lokalt, regionalt och centralt, med representanter från polis, skola och alla slags organisationer som man möjligen kan få hjälp av: Hem o. Skola, elevorganisationer, kyrkor och samfund. Dessa organ skall fortlöpande följa utvecklingen och, som jag sade tidigare, snabbt kunna ingripa med hela sin erfarenhet och kunskap.

Herr talman! I och med att vi införde helhetssynen inom socialtjänsten och avskaffade de områdesbestämda nämnderna försvann en ovärderlig specialistkompetens. Vi är inte nu beredda att återinföra sådana obligatoriska nämnder, men vi tänker oss en försöksverksamhet med nykterhets- och narkotikanämnder. På missbruksområdet måste specialistkompetens garanteras vid behandlingen.

Herr talman! De frivilliga organisationerna utför ett storartat arbete i kampen mot missbruk. Jag vill bara påminna om de insatser som görs av LP-stiftelsen. Vi moderater vill därför räkna upp bidraget till organisationer-

na med 15 milj. kr., dvs. ge dem 15 milj. kr. mer än propositionens förslag. Det gäller de organisationer som bedriver rehabiliteringsarbete.

Vi vill att man ytterligare utvecklar alternativa vårdmetoder och prövar nya vägar. Propositionen behandlar också denna fråga men inte med tillräcklig kraft. Efter att ha sett och studerat t. ex. Hazeldenmetoden tycker vi att regeringen snarast bör ta itu med förnyelsen – här finns mycket att hämta.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 58 PER ARNE AGLERT (fp):

Herr talman! Jag vill till att börja med yrka bifall till ett antal reservationer, nämligen 3, 7, 8, 9, 12 och 15, och i övrigt till utskottets hemställan.

När det gäller droger av olika slag har vi en sådan politik i Sverige att vi säger att knarket skall bort helt och hållet. Det är målsättningen.

Det pågår för närvarande en kraftfull kampanj mot tobaken och dess skadeverkningar. Tobaken skall bli dyrare och det skall bli svårare att hitta en plats där man kan öva den lasten i fred. Jag förstår på många som fortfarande är kvar i den att de känner sig närmast trängda i nuvarande läge. Det skadar inte. Det är ju inget förstådligt de håller på med.

Alkoholen är enligt många en materia som vi skall umgås fint och förnuftigt med. Vi skall reglera bruket och bekämpa missbruket. Vi skall också minska totalkonsumtionen med 25 % fram till sekelskiftet.

Minst lika straffbart och klandervårt som det är att sälja knark och väl snart också blir att bruka knark eller ha knark i sig – även om strafförlagen kanske är litet tandlösa – lika starkt och lika kraftfullt borde vi enskilt och som samhälle reagera mot dem som förser minderåriga och missbrukare med alkohol. Domen bör vara lika hård över föräldrar som förser sina barn och ungdomar, över äldre kamrater som är "hyggliga" och langar till yngre kamrater som inte själva har rätt att köpa och över langare som langar för inkomstens skull. Domen bör vara lika hård över dem som langar alkohol som över dem som säljer knark.

Vi kräver i reservation 3 kraftfulla åtgärder mot langningen av alkohol. Vi gör det för ungdomens skull, för folkhälsans skull, för de alkoholskadades skull, för alkoholsjukvårdens kostnaders skull och för trafikoffrens skull. Vi gör det också för att upprätthålla respekten för oss själva, våra beslut och vår målsättning här i denna kammare om 25-procentig nedgång i alkoholkonsumtionen i landet fram till sekelskiftet. Vi tycker därför att det är så viktigt med en rikskampanj mot langning. Jag tycker personligen att vi också kunde ta med hembränningen och smugglingen av alkohol i den kampanjen. Jag yrkar bifall till reservation nr 3 än en gång.

När det gäller reservation 7 är det fråga om motiveringen till mom. 14 i hemställan. Vi skulle vilja att man prövar att återigen samla kompetensen när det gäller vård av alkohol- och narkotikaskadade i frivilliga, tillfälliga nykterhets- och narkotikanämnder. Majoriteten avstyrker det. Jag tycker inte att man skall avvisa vare sig nya eller nygamla förslag som har positiva syften.

Reservation 8 gäller Familjehemmens riksförbund. Utskottets majoritet säger många vackra ord om detta. Det är en värdefull verksamhet. Personalen på dessa hem som tar emot bl. a. skadade ungdomar och äldre har behov av utbildning för att klara många svåra problem. Vi tycker att man bör ge hemmen den utbildningen och de resurser som utbildningen kräver.

Det behövs pengar till det. Därmed kommer jag också naturligt in på en tillstyrkan av reservation 9.

Reservation 12 bygger på motion So266 av folkpartister och centerpartister. Den syftar till insatser för tidig upptäckt av alkoholproblem. Jag tror att vi alla är medvetna om hur nödvändig den förebyggande och uppsökande verksamheten är för att man verkligen skall kunna få tag i och göra något åt dem som alldeles för tidigt har kommit att bruka alldeles för mycket alkohol och knark. Jag yrkar därför bifall till reservation 12.

Den sista reservationen jag yrkar bifall till är reservation 15. Det skrivs ganska mycket i betänkandet även om den. Mycket av det är väldigt bra. Det talas mycket om bekymren med att missbruket börjar utvecklas och utökas också bland kvinnor. Var sjätte missbrukare i dag är kvinna. Missbruket är dolt. Man söker hjälp för sent, om man alls söker hjälp. Man söker inte för sin alkoholism, utan man söker hos läkare för andra åkommor. Det kan gälla blodbrist, magproblem eller gynekologiska besvär. Psykvården får ta hand om kvinnliga missbrukare som har depressioner och sömnsvårigheter. Kvinnor kommer också ofta dit i samband med självmordsförsök. Kvinnliga missbrukare känner mer skam och skuld än manliga. Det förekommer också i det sammanhanget mycket misshandel och många sexuella övergrepp. Graviditeten är en period som är utomordentligt känslig för bruk av alkohol och narkotika. Det är dessutom ett gyllene tillfälle att sätta in aktiviteter under en sådan tidsperiod i kvinnans liv. Man skulle här kunna tala väldigt mycket om kvinnornas situation just då. I reservation 15 föreslår vi vissa insatser för kvinnorna utöver dem som i övrigt föreslås i betänkandet.

Vi talar här om mycket allvarliga frågor i vårt samhälle, narkotikan och spriten. På en enda punkt har det lyckats oss att få med hela utskottet i ett tillkännagivande. Det gäller missbruk av teknisk sprit. Jag behöver därför inte säga särskilt mycket om det. Jag är glad över att vi har kommit dit tillsammans och att vi ger regeringen detta till känna.

Det finns 34 moment i utskottets hemställan i detta betänkande. När jag läser de momenten finner jag orden "avslår" eller "avvisar" i 32 fall. Man blir litet beklämd när man läser det på det sättet. Vi har här ett i och för sig bra förslag som vi till stora delar är överens om. När vi försöker förbättra det på olika punkter blir resultatet bara ett upprepande av orden avslår och avvisar.

I ett enda fall föreslås att vi skall ge regeringen ett tillkännagivande, nämligen om att det behövs bättre åtgärder för att teknisk sprit inte skall gå att dricka. Jag beklagar alla avstyrkanden. Jag har redan gjort mina yrkanden.

Anf. 59 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! I alkoholpolitiska sammanhang hänvisar man ofta till riksdagens alkoholpolitiska beslut från 1977. Det har sin speciella förklaring. Det var första gången som vi här i riksdagen fattade beslut om kraftfulla

åtgärder för att komma till rätta med alkoholproblemen. Grunden lades då för en kraftfull alkoholpolitik, vars främsta syfte var att sänka alkoholkonsumtionen. Det var ett beslut som togs i politisk enighet, och det fick även stöd av de olika nykterhetsorganisationerna. Alkohol försäljningen minskade, och därmed också de alkoholrelaterade sjukdomarna.

Konsumtionen av öl, vin och starksprit ökar emellertid. Man kan nog tyvärr dra den slutsatsen att ett stort antal yngre män och kvinnor i dag dricker oftare och större kvantiteter än vad någon annan tidigare generation har gjort.

Efter beslutet om att avveckla socialstyrelsens nämnd för alkoholfrågor tog regeringen initiativ till bildandet av det alkohol- och narkotikapolitiska rådet, det s. k. AN-rådet. Rådet knöts till socialdepartementet. Vi har här i riksdagen vid flera tidigare tillfällen haft anledning att diskutera rådets arbetsformer.

Under de senaste åren har flera motionärer riktat kritik mot rådets sätt att arbeta, och framför allt mot dess brist på initiativ. Man har vissa resurser för information som är avsedd att väcka opinion kring ungdomens alkohol- och narkotikavanor. Upplysning och information har stor betydelse, särskilt när det gäller de unga, i ansträngningarna att minska alkoholkonsumtionen. Förutom information krävs det åtskilliga insatser om man vill komma till rätta med alkoholproblemen. De måste bekämpas på bred front. Det har riksdagen också tidigare påpekat.

Alkoholfrågan brukar i olika sammanhang betecknas som den största olösta frågan på det sociala området, och skadeverkningarna talar också sitt tydliga språk.

Det räcker alltså inte med information. Också andra åtgärder behövs, och därför efterlyser vi att det när det gäller AN-rådets uppgifter ges en noggrann beskrivning från regeringens sida samt att en uppdelning mellan rådets och socialdepartementets insatser sker.

Det av riksdag och regering fastställda målet för den svenska alkoholpolitiken, att med utgångspunkt från 1984 års konsumtion fram till år 2000 sänka den totala alkoholkonsumtionen med 25 %, måste uppnås. Men för att vi skall kunna nå målet krävs en av alla parter väl genomförd offensiv alkoholpolitik. Som ett led i detta arbete är det angeläget att man inriktar sig på tidig upptäckt av drogproblem och på tidiga insatser. Det är lättare att stämma i bäcken än i ån.

Alkoholforskningen har under de senaste åren i stort kommit att handla om vård- och behandlingsforskning, och under de kommande åren bör man därför prioritera bl. a. forskning om det förebyggande arbetets metodik och pedagogik.

Det traditionella kvinnliga dryckesmönstret karakteriseras av få dryckes-tillfällen och små kvantiteter. Men det nya kvinnliga dryckesmönstret är en utökning av det traditionella, med större kvantiteter och tätare konsumtions-tillfällen. Kunskaperna om kvinnors missbruk och deras liv som missbrukare är mycket vaga. Det dolda missbrukets offer utgörs till stor del av kvinnor. En mycket dystert bild kan tecknas för de kvinnor som genom ett oskyldigt vindrickande har blivit alkoholberoende. Om både kvinnan och mannen i en familj överkonsumerar alkohol leder det till mycket svåra konsekvenser. inte

minst för barnen. Behandling och rehabilitering av kvinnor med alkoholproblem kräver speciella insatser. I socialstyrelsens skriftserie från februari 1987 sägs bl. a. att utifrån dokumentationen kan vi konstatera att det finns alla skäl att ställa särskilda krav på vården för kvinnliga missbrukare. Det är någonting att ta fasta på vid all planläggning av vården för kvinnliga missbrukare.

Barnens situation kommer Rosa Östh att ta upp vid behandlingen av socialutskottets betänkande 18.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till de reservationer i anslutning till socialutskottets betänkande 17 där centerens ledamöter i utskottet finns med, och i övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 60. INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Frågan om en översyn av narkotikabegreppet har tidigare diskuterats här i riksdagen, men utan att det föranledde någon åtgärd. Det har då anmärkts att den nuvarande uppräkningsdefinitionen gör det svårt att möta inflödet av nya syntetiska droger. Narkotikalagstiftningen kommer att släpa efter och blir inte tillämplig på nya rusmedel förrän dessa blivit uppförda på narkotikaförteckningen. Även om tiden för sådana beslut kan minskas något genom att man uppmärksammar den här frågan i andra länder är det i dag så att samhället i praktiken saknar möjligheter att föregripa en hotande utveckling. Vi kan i viss mån ha legalt knark i samhället utan att det går att göra någonting åt det.

Den lucka som finns i den svenska narkotikalagstiftningen är betydande, den är stor, den är svår, särskilt som man, i varje fall inte för närvarande, kan skönja något slut på raden av nya rusmedel, särskilt s. k. skraddarsydda analoga droger eller – för att använda ett annat uttryck – designade droger. Den amerikanska erfarenheten på detta område är mycket oroande. Företagsamma kemister kan framställa substanser som är mellan 200 och 4 000 gånger starkare än heroin. Man har beräknat att det bara behövs 6 kilo av de här medlen för att tillfredsställa ett helt års behov av droger för samtliga USA:s 500 000 heroinister. Detta undergräver förstås den traditionella narkotikakontrollen, med dess nuvarande inriktning på att kontrollera utbudet av vissa, på särskilda förteckningar uppförda kemiska ämnen.

I USA är en stor del av de här preparaten, de här designade drogerna, klassade som narkotika, men så är det inte här hos oss. För något år sedan beslagtogs den narkotikaliknande drogen MDMA, den s. k. Ecstasy-drogen, i Stockholm. I det mål som beslaget föranledde – vilket blev mycket uppmärksammat – frikändes de båda tilltalade, då domstolen ansåg att utredningen "inte med säkerhet visar att tablettorna utgör narkotika i narkotikastrafflagens mening". De beslagtagna tablettorna lämnades t. o. m. tillbaka till de åtalade.

Dessa s. k. designade droger är farligare än vanlig narkotika. De tillverkas genom att man gör små förändringar i molekylerna hos en kontrollerad substans. Resultatet kan bli ett ämne som är mellan 20 och 4 000 gånger starkare än heroin. Det betyder att en "normal" dos för en heroinist motsvaras av ett saltkorn eller mindre, och ett par milligram är en dödlig dos. De här drogerna kan alltså tillverkas och även användas legalt. Nya droger av

denna typ finns inte på vår narkotikaförteckning. Jag tycker det är en stor brist.

De vinster man kan få på denna tillverkning är givetvis hisnande. För 2 000 dollar i utrustning kan man tillverka knark till ett värde av 1 biljon dollar. 1 gram av något som betecknas som 3-metyl-fentanyl är tillräckligt för att göra 1 miljon doser knark. Undra på att detta är lockande och lönsamt! En enda insats i ett laboratorium kan ge pengar som räcker för ett helt liv.

Den här verksamheten kommer att utvecklas både i vårt land och på andra håll i världen. I USA är detta redan, som jag sade, ett stort problem. Det är, herr talman, tyvärr bara en tidsfråga innan vi har samma elände här. Vi har haft något av detta, men det är nog mycket mer att vänta.

Vpk föreslår i en motion att man skall se över narkotikastrafflagen för att parera denna händelseutveckling. Man måste titta på denna fråga ur många aspekter. Den rymmer ju både juridik, narkotikapolitik och vetenskap.

Någon enkel lösning kanske inte finns på det här problemet, som alltså är sammansatt av just narkotikapolitik, juridik och vetenskap. Som ett led i den fortlöpande översynen av samhällets åtgärder mot narkotikamissbruk och narkotikabrottslighet bör, menar vpk, en utredning startas med syfte att allsidigt granska det nuvarande narkotikabegreppet samt föreslå åtgärder som är nödvändiga för att möta utvecklingen och tänkbara hot i framtiden. Det är självfallet att till utredningen måste knytas juridisk, medicinsk och narkotikapolitisk sakkunskap.

Så till en annan fråga i detta betänkande, herr talman, nämligen invandrarungdomar. Vpk har motionerat om särskilda resurser till kommunerna för ett socialt stödprojekt för invandrarungdom. I vårt förslag ingår att invandrare anställs för arbete inom sin egen nations- och språkgrupp. Invandrarorganisationerna skall också spela en stor roll i verksamheten. Vi anser att ett sådant stödprojekt skulle förhindra många sociala problem och stärka invandrarungdomars identitet och självkänsla.

Man uppskattar att 14 %, dvs. ca 150 000, av Sveriges ungdomar har utländsk härkomst. Hälften bor i storstadsregionerna och en tredjedel i Stockholm. Boendesegregationen inom storstäderna förstärker koncentrationen av invandrarungdomar till vissa områden. Invandrarungdomarna går oftare än andra den "korta" utbildningsvägen, och arbetslöshetstalen bland invandrarungdomarna är i vissa åldrar dubbelt så höga som för andra ungdomar. Att detta leder till sociala problem är inte konstigt men måste mötas på ett sätt som gör att det etniska ursprunget blir berikande i stället för att skapa rasmotsättningar.

I budgetpropositionen lade ungdomsministern fram 100 förslag till åtgärder för Sveriges ungdom. Bland förslagen fanns allt från stöd till Isolera Sydafrikakommittén till knivförbud. Det mesta var gammal skåpmat. Det fanns inga progressiva förslag om särskilda insatser för att förbättra invandrarungdomars sociala situation. Samtidigt blossar det upp invandrarhat och främlingsfientlighet på allt fler platser i landet. Inte minst här i Stockholmsområdet har det förekommit öppna konfrontationer mellan rasister och invandrare.

Vårt förslag om ett socialt stödprojekt för socialt utsatta invandrarungdomar är ett förslag för att rädda ungdomar från utslagning och i stället ge dem

möjlighet att utveckla sina resurser i skolan eller i ett stimulerande yrke.
Jag yrkar bifall till vpk:s reservationer till betänkandet.

Prot. 1987/88:115
5 maj 1988

Anf. 61 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Jag vill först yrka bifall till socialutskottets betänkande 17, och till Per Arne Aglerts och andras upplyftande yrka avslag på reservationerna.

I själva verket är vi inte så oeniga. När man avstyrker motioner sker detta därför att man inte kan uttala sig exakt. Texten i utskottsbetänkandet borde egentligen ha tillfredsställt reservanterna. Där står ofta att ärendet följs noga, och detta kan man säga när det gäller behandlingen av alkohol- och narkotikaskadade.

Men det är icke lätt, herr talman, att klara upp detta enormt stora problem i vårt svenska samhälle. Jag vill än en gång upprepa: Man kan aldrig vårda bort vare sig knark- eller alkoholmissbruk. Det går inte. Det måste till en alkoholpolitik om man skall komma till rätta med dessa frågor.

Vårt svenska samhälle och våra vanor är sådana att vi kommer att ha problemet kvar även i framtiden – jag höll på att säga för all framtid, för det är ett gammalt problem. Men vi kan minska skadorna, och vi kan minska konsumtionen. Vi vet att konsumtionen och skadorna hör ihop. De linjerna i statistiken följer varandra noga.

Jag vill ta upp ett par frågor som har blivit aktualiserade här. Vi har AN-rådet och vi har fått en särskild beredningsgrupp med det i denna kammare icke okända namnet BOMAN, där Anna Lindh är ordförande. De har redan uträttat mycket, och man kan säga att de är starkt på gång.

Frågan om langningen säger vi i utskottet är en fråga som AN-rådet får bedöma. Frågan är alltid när man bör gå in med en kampanj. Man kan inte ha två kampanjer samtidigt, och man måste arbeta i den ordning man finner riktig.

Langningen, framför allt till unga människor, är förbjuden. Det är straffbart att langa. Ändå följs inte denna bestämmelse. Jag tycker detta är ett exempel på att man kan ha lagar, men att om människorna inte vill följa dem uppstår ändå problem. Man skulle vilja nita fast ordentligt i samhället och människorna att det är förbjudet att langa till sina barn och till sina kamrater, att det är förbjudet att langa utanför Systembolaget till unga människor som inte får köpa. Det behövs säkert en kampanj igen för att tala om detta ordentligt, det måste alltså nitas in hos den svenska allmänheten.

Vi kommer snart att få en ny debatt i samband med LVM-betänkandet, men jag tänkte ändå ta fram den förändring som sker när det gäller 11 § i socialtjänstlagen: Socialnämnden skall aktivt sörja för att den enskilde missbrukaren får den hjälp och vård som han behöver för att komma ifrån missbruket. Nämnden skall i samförstånd med den enskilde planera hjälpen och vården och noga bevaka att planen fullföljs.

Med denna förstärkning – och det har redan tidigare skett en förstärkning – säger man att socialnämnden har en skyldighet.

Anledningen till att detta framhävs är kanske att socialnämnderna inte riktigt har tagit itu med dessa frågor. Därför förstärks denna paragraf. Med det vill jag också ha sagt att socialnämnden har en central roll när det gäller behandling.

Alkohol- och narkotika-
politik, m. m.

Det finns förslag om att inrätta en ny nämnd på alkohol- och narkotikaområdet. Det verkar något egendomligt. Det är att ta ansvaret ifrån socialnämnderna, och det kan inte vara bra.

Däremot skulle man gärna se att det utvecklades många fler alkohol- och narkotikapolitiska program i kommunerna och i landstingen. Det skulle man behöva. Men socialnämnderna måste ha en central roll i behandlingskedjan. Man har också att ta hjälp av alla de frivilliga organisationer som finns och ställer upp här. Vi har all anledning att vara mycket glada över att det finns människor som känner för dem som verkligen har det svårt. Detta måste vi konstatera.

Jag vill i detta sammanhang ta upp frågan om statsbidraget. Detta statsbidrag schabloniserades för några år sedan. Syftet var gott, som det mesta som vi fattar beslut om här i kammaren, nämligen att jämställa institutionsvården och den öppna vården. Kommunerna skulle få välja det som de ansåg vara bäst. Vi har nu erfarenhet att framför allt den tunga vården har kommit i bakgrunden. Nu kommer emellertid 35 milj. kr. extra att anslås för att en upprustning skall kunna ske i fråga om detta.

Underförstått har vi sagt att statsbidraget bör ses över. Och socialutskottet har vänt sig till riksdagens revisorer och begärt att de skall se över statsbidraget. Riksdagens revisorer skall uttala sig om huruvida statsbidraget är bra utformat eller om det behöver ändras. Riksrevisionsverket har regeringens uppdrag att se över det, och jag utgår från att det sker en samordning av dessa undersökningar. Vi måste emellertid få klart för oss om det schabloniserade statsbidraget behöver ändras så att det blir mer riktat.

Nu är det framför allt på det frivilliga området, dvs. där det hos de enskilda människorna finns en någorlunda socialt bra bakgrund och där familjeförhållandena är någorlunda hela, som det finns ganska goda möjligheter. Och samhället har ställt upp. Men hur går det för dem som är verkligt nedgångna? Vi bör därför ta reda på om statsbidraget i detta sammanhang är bra utformat. Vi får anledning att återkomma till detta, men jag har i mitt anförande velat lyfta fram denna fråga.

När det gäller AN-rådet är målet för alkoholinformationen att den skall inriktas på att begränsa det traditionella bruket av alkohol. Denna målsättning återfinns inte i den moderata reservationen nr 1. Jag vet inte om det är av misstag eller om man har tänkt igenom frågan. Men det som står på tre rader på s. 8 i betänkandet är mycket betydelsefullt.

Till slut, herr talman, vill jag säga några ord med anledning av det som Inga Lantz sade om narkotikabegreppet. Om det är som Inga Lantz säger, och jag tror att hon har undersökt detta ordentligt, så följs detta mycket noggrant av socialstyrelsen. Förra året undersökte vi detta i socialutskottet, och vi kom fram till att de bestämmelser som vi har på detta område är tillräckliga. Som det nu är kan samhället mycket snabbt reagera och föra upp nya narkotikamedel på den lista som gäller. Man kan knappast komma närmare ett system som innebär att man följer denna fråga så noga som för närvarande sker. Därför har vi inte heller på denna punkt kunnat ansluta oss till en särskild skrivning till regeringen.

Än en gång, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan i socialutskottets betänkande 17 och avslag på reservationerna.

Anf. 62 PER ARNE AGLERT (fp) replik:

Herr talman! Jag är naturligtvis medveten om hur det går med motioner som man väcker här i riksdagen. Jag har ju visserligen suttit i riksdagen bara en bråkdel av den tid som Evert Svensson har suttit här, men jag har inte suttit här så länge att jag har blivit så avslagen som han låter när han säger att det inte är så lätt att åstadkomma något.

Jag menar att det i motionerna finns väldigt mycket som skulle kunna leda till en viss förbättring av alkoholpolitiken. Det får gå som vanligt med motionerna, bara det går som det brukar, nämligen att regeringen plockar ett och annat rassin ur dem och tar in dem i sina rätta sammanhang.

När det gäller kampanjen mot langning tror jag att det som man menar i samtliga motioner är att den bör förberedas nu. Det har gått tillräckligt lång tid. Jag säger däremot inte att den omedelbart skall sätta i gång. Men AN-rådet och regeringen bör ta fasta på detta och börja förbereda en sådan kampanj mot langning.

När det gäller centralnämnderna i kommunerna som arbetar med alkohol- och narkotikafrågor är jag medveten om att man kanske inte har uttryckt betydelsen av dem så bra. Men det finns ett behov av dem, vilket kom fram i socialberedningen när det talades om LVM. Där det finns distriktsnämnder och kommundelsnämnder riskerar man att den goda kunskapen försvinner om de svåra frågorna när det gäller att hjälpa alkoholister och narkotikaslävar. Men när denna motion avslås kan det hända att man i kommunerna ändå kan hitta något sätt att sköta detta centralt. Om vi inte får riksdagen med oss på detta, får vi väl i de kommuner där det behövs sköta det själva, det brukar kunna gå det också ibland.

I övrigt håller jag med Evert Svensson om att vi i stort sett är överens när det gäller detta betänkande. Men det hade blivit litet bättre om en del motioner hade tillstyrkts och inte bara en av dem.

Anf. 63 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Evert Svensson började med att säga att vi inte är särskilt oeniga. Jag vill instämma i den bedömningen. Men vad vi i våra reservationer trots allt efterlyser är en rad åtgärder. Vi vill satsa på t. ex. ett effektivt alkohol- och narkotikapolitiskt råd, en omfattande kampanj mot langning, drogfria ungdomsmiljöer, familjevård genom ett statligt stöd till Familjehemmens riksförbund, insatser för att upptäcka alkoholproblem på ett tidigt stadium, behandlingsinsatser med inriktning på kvinnors speciella problem och stöd till frivilliga organisationer. Alla dessa åtgärder skulle ha stor betydelse i förebyggande syfte. Man kan därför dra slutsatsen att våra reservationer vittnar om en större iver och en högre ambitionsnivå från vår sida för att komma till rätta med drogproblemen än från utskottsmajoritetens sida.

Anf. 64 BLEND A LITTMARCK (m) replik:

Herr talman! Till Evert Svensson vill jag först säga att vi inte på något sätt vill avskaffa socialnämnderna eller sätta dem åt sidan, utan vi vill ha en försöksverksamhet, eftersom det obestriddligen är så att man med det ökade antalet bidragssökande får lov att handlägga sådana ärenden först. Därför

kommer detta åt sidan. Och som jag sade i mitt anförande har en mycket stor specialistkompetens försvunnit sedan vi avskaffade nykterhetsnämnderna, även om det var länge sedan, och denna specialistkompetens har inte återuppbyggts. Det borde därför finnas människor som är utbildade för detta. Och jag upprepar att vi vill att detta skall vara en försöksverksamhet. Vi har uttryckt oss mycket försiktigt i fråga om detta. Vi vill överväga om inte försöksverksamhet med t. ex. nykterhets- och narkotikanämnden bör få förekomma. I varje fall kunde man pröva sig fram. Evert Svensson och jag är i alla fall överens om att allt man kan göra på detta område skall man göra.

Vad beträffar motionen förstod jag inte riktigt vad som där menas. Jag skulle naturligtvis ha reagerat redan när vi skrev reservationen. Det måste i alla fall bli en minskning av den totala konsumtionen innan man kan säga att en kampanj har gett resultat. Det behövs en helt ny attityd till alkoholbruket och missbruket. Det framgår av motionen, och jag tycker att det även framgår av klämman.

Anf. 65 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! I dag är knark helt legalt. Som jag sade är de "designade" drogerna mycket allvarligare än vanligt knark. Det behövs mikroskopiska doser för att åstadkomma ett rus. Risken för överdos är uppenbar. För att åstadkomma ett rus krävs mindre än ett mikrogram, en miljondels gram. Ca 300 000 doser lär kunna få rum i en tablett som inte är större än en vanlig Magnecytablett. Det går inte heller att upptäcka dessa "designade" droger genom blodprov eller urinprov som tas t. ex. på våra kriminalvårdsanstalter. Det krävs helt andra analysmetoder för att upptäcka dessa. Därför är dessa droger idealiska för smuggling. Vi vet att 65–70 % av dem som finns på våra kriminalvårdsanstalter redan i dag använder droger. Detta kommer att bli ett väldigt stort problem i framtiden.

Jag tycker att man åtminstone kan begära att det görs någon sorts återkoppling till USA så, att när ett medel där har klassats som narkotika borde det automatiskt också bli klassat som narkotika här. Detta borde man kunna organisera via internationell polis.

Nu vill man vänta och se i stället för att föregripa. Som jag sade är "designade" droger mycket farligare och starkare än vanligt knark. Jag har uppgifter om ett medel som kallas LO-Fentanyl. Det är 6 000 gånger starkare än morfin. Detta gör alltså att det kommer att bli allvarliga problem.

Vpk föreslår att man tillsätter en utredning med uppgift att studera frågan om "designade" droger. Jag kan inte förstå den kallsinnighet som utskottets representant visar inför denna mycket allvarliga fråga, som kommer att skölja över oss. Då kommer vi att fråga oss: Varför har vi inte gjort någonting tidigare? Det är inte så väldigt avancerade saker vi begär, bara en utredning för att se på frågan. Jag tycker att det borde ha varit i socialutskottets intresse att tillstyrka vår motion.

Anf. 66 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Kan, Inga Lantz, en utredning klara av definierandet bättre än den expertis som vi redan har i socialstyrelsen? Jag tror det är nödvändigt att läsa upp vad utskottet skriver på denna punkt. Utskottet gjorde

bedömningen ”att det fanns klara fördelar med en uppräkningsdefinition av den typ som för närvarande tillämpas då en sådan definition gör att det är möjligt för var och en att skaffa sig kunskap om ifall ett visst ämne är narkotika eller inte. Definitionen är dessutom enkel och juridiskt exakt och därigenom tillfredsställande ur rättssäkerhetssynpunkt. Utskottet ansåg” – det var förra året – ”att beredskapen för att möta en situation då det på den svenska marknaden uppträder nya narkotiska ämnen eller preparat är god.”

Vi har alltså redan byggt upp en apparat som bevakar frågan. Om inte den klarar den här uppgiften, har jag svårt att tänka mig att en utredning skulle kunna göra det. Jag tycker att det nästan – jag har svårt att ta ordet i min mun – är oförskämt att tro att de som bevakar frågan inte har den kunskap som behövs. Att en utredning skulle kunna göra det bättre har jag som sagt väldigt svårt att tro.

Däremot understryker jag än en gång det som Inga Lantz sade om faran. Det är naturligtvis riktigt. Och är det så som Inga Lantz säger måste det gå att få dessa preparat ganska snart införda i förteckningen.

Det har sagts i replikerna att skillnaden mellan våra uppfattningar inte är så stor. Jag vill än en gång understryka att socialnämnden har en central roll i behandlingsarbetet. Vi anser att socialnämnderna hittills inte har gjort vad de borde göra. Detta har också understrukits av socialberedningen. Jag har vidare sagt att vi kanske får tänka över hur statsbidragen skall utformas.

Anf. 67 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! I sin förra replik sade Evert Svensson att om det är så som Inga Lantz säger är det allvarligt. Det är faktiskt så allvarligt. Jag är förvånad över att utskottets ledamöter inte har uppmärksammat frågan mera. Det finns en hel del skrifter om detta. En tjänsteman från utredningstjänsten har studerat frågan i USA och skrivit om det. Det kommer forskningsrapporter från USA, och man kan också läsa om detta i kvällstidningar hos oss. Det är en allvarlig okunskap hos Evert Svensson som gör att han hanterar den här frågan så lättvindigt som han gör. Jag menar att man måste skaffa sig beredskap inför det som kommer. Den här frågan är ju både juridisk, vetenskaplig och narkotikapolitisk, och den behöver utredas.

Vi hade en hearing i utskottet om dessa frågor förra året. De som vi hade bjudit dit var ganska kallsinniga. Man sade att man kan ”greja” detta i efterhand. Men vad jag önskar är en förebyggande verksamhet, så att vi inte i vårt land får en legal förekomst av sådan här fruktansvärd narkotika, som kan få oerhört skadliga effekter.

Vi behöver alltså en utredning om klassningen av narkotika. Man kan fråga sig hur allvarligt problemet skall tillåtas bli innan socialutskottet reagerar. De siffror och de effekter som jag har redogjort för här är verklighet. Därför menar jag att det är hög tid att riksdag och regering tar tag i frågan.

Anf. 68 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Det är inte så att vi nonchalerar den här frågan, och det är inte så att vi inte tror på vad Inga Lantz säger om nya narkotikapreparat. Vi vet att marknaden ibland översköljs av importerade nya narkotiska medel.

Men jag tillbakavisar det Inga Lantz säger om oss andra i utskottet, att vi inte skulle ta frågan på allvar. Det tror jag att jag med mycket stor styrka kan göra å mina kamraters vägnar.

Däremot säger vi: Det finns ett regelsystem och en myndighet som följer utvecklingen. Den myndigheten har all den expertis som den behöver, och har den inte det får den skaffa sig det.

Jag skulle råda Inga Lantz att skicka över sitt anförande i förbättrat skick till socialstyrelsen och be dem att ta upp det hela. Men jag tror att det är helt onödigt, eftersom socialstyrelsen följer frågan.

Tredje vice talmannen anmälde att Inga Lantz anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 69 MARGARETA ANDRÉN (fp):

Herr talman! Eftersom jag som motionär är inblandad i flera av de motioner som behandlas i det här betänkandet, vill jag göra några kommentarer. En del av mina motionsyrkanden har nämligen även föranlett reservationer.

Men jag känner det angeläget med ett inlägg i debatten också av bl. a. två andra skäl: dels den alldeles färska SIFO-undersökningen som visar att ungdomsdrickandet ökar, dels att Folknykterhetens dag infaller om bara en vecka.

För att börja med det sistnämnda – Folknykterhetens dag – tror jag det är viktigt att vi som riksdagsledamöter med kraft och klarhet engagerar oss i de olika arrangemang som bl. a. nykterhetsrörelsen och olika samarbetskommittéer ordnar på många platser runt om i landet just den dagen. Oberoende av vår egen personliga inställning till alkoholen, bör det inte vara svårt för oss att med verklig uppriktighet och med engagemang hjälpa till att på den här dagen påtala den kris som alkoholen orsakar inom t. ex. sjukvården, i trafiken, i brottsammanhang, i produktionen – och framför allt kanske i våra medmänskliga relationer.

Den insikt och kunskap vi som riksdagsledamöter har på det här området bör vi framföra även utanför utskottsrum och plenisal. Även om vårt budskap inte alltid blir så populärt, är det nödvändigt att även obehagliga sanningar sägs, om vi menar allvar med vårt löfte till Världshälsoorganisationen, WHO, att radikalt sänka vår alkoholkonsumtion.

Men, herr talman, det är inte heller enbart obehagliga sanningar som behöver framföras. Vi måste nämligen komma ihåg att poängtera allt det positiva som ett minskat alkoholdrickande för med sig. Exempel på detta är så lätta att finna, att jag inte ens behöver nämna några.

Att jag här berört Folknykterhetens dag beror inte enbart på att den är så nära förestående. Nej, ett skäl är också att den är en del av den upplysning, information och attitydförändring som det talas om i det här betänkandet och som vi alla anser vara viktiga inslag när det gäller alkohol- och narkotikapolitiken.

Ett exempel på att behovet är stort när det gäller att minska alkoholkonsumtionen är den alldeles färska SIFO-rapporten om att ungdomar har fortsatt att öka sitt alkoholdrickande. Genom de intervjuer som gjorts vid

personliga besök hos ungdomar i åldern 14 till 24 år har det framkommit att sedan förra året har ungdomarna druckit 15 % mer starksprit, 13 % mer starköl och 20 % mer folköl. Omräknat till ren alkohol har alkoholkonsumtionen ökat med 11 % sedan motsvarande undersökning gjordes förra året.

Bl. a. mot den här bakgrunden vill jag yrka bifall till den borgerliga reservationen nr 3 i det betänkande som vi här behandlar. Där anförs, med anledning av en motion från Sigge Godin och mig och en partimotion från folkpartiet, att det nu behövs en kampanj, såväl för att rent allmänt dra uppmärksamheten till alkoholfrågorna som för att stärka opinionsbildningen mot langning. Vad Sigge Godin och jag bl. a. framhållit är vikten av att försöka ersätta den negativa stämpel som alkoholpolitiken fått genom att man ger alkoholupplysningen en klarare och mera målinriktad karaktär av folkhälsoupplysning.

Behovet av krafttag mot langning, som både Per Arne Aglert och Evert Svensson var inne på, understryks allvarligt av den erfarenhet vi fick nu senast under valborgsmässöfirandet.

Inte minst polisen och sjukvårdens personal berättar med oro och förfäran att det är allt yngre ungdomar som grips för fylleri och som förs in för nödvändig avgiftning och behandling. Dessa unga ungdomar kan inte komma över alkohol om inte någon langar!

Låt mig också i det här sammanhanget bara understryka vad några av oss i riksdagens nykterhetsgrupp säger i en av motionerna. Vi påpekar där behovet av information till ungdomar – och då särskilt unga kvinnor – men också särskilda insatser till de anställda i arbetslivet.

Som jag redan nämnt är det oerhört viktigt att försöka få ungdomar att inte börja dricka alkohol. Men vi kan inte heller lämna dem som redan hamnat i missbruk åt sitt öde. Tyvärr är det många som är så grava missbrukare och så svårt skadade att de missbrukar även teknisk sprit och liknande preparat. För de flesta av dessa mycket vårdkrävande missbrukare räcker det inte med socialtjänstens eller sjukvårdens vårdinsatser.

Några av oss riksdagsledamöter har under flera år krävt att det måste bli svårare att få tag i teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat. Vi har begärt en skärpning av bestämmelserna för sådan försäljning. Vi har också i våra motioner begärt att de nuvarande preparat som används av missbrukare – främst gäller det T-röd – så långt möjligt måste ersättas av andra medel.

Ibland har vi motionärer som påtalat de hälsovådliga effekterna av sådana här preparat nästan förlöjligats. Bl. a. därför – men framför allt för ökade möjligheter att nu rädda människoliv – är det med stor tillfredsställelse som jag nu konstaterar att ett enigt socialutskott i det här betänkandet föreslår att regeringen ges i uppdrag att skyndsamt komma med förslag om hur man skall komma till rätta med missbruket av teknisk sprit m. m. Olle Grahn och jag, som motionerat om det i flera år nu, är mycket tacksamma mot socialutskottet för den behandling vår motion fått.

Herr talman! Det finns naturligtvis många fler angelägna synpunkter som skulle behöva föras fram i det här sammanhanget, men jag skall avstå från det nu.

Även om jag själv inte är helt nöjd med behandlingen i utskottet av alla motionsyrkandena, finns det ändå i en del av utskottets skrivningar och i vissa

reservationer glädjande skärpningar och markeringar när det gäller inställningen till alkohol- och narkotikapolitiken. Jag hoppas också att den inställningen blir mer och mer framträdande och att den skall komma att gälla hela riksdagen och inte bara socialutskottet.

Herr talman! Jag ber med det här att få yrka bifall till reservationerna nr 3, 7, 8, 9, 12 och 15 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 70 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! I betänkandet behandlas ett par yrkanden som jag framfört i motion 1987/88:So249. Det ena yrkandet syftar till en lagändring som innebär att nykterhetsnämnder blir obligatoriska i samtliga kommuner.

För ett antal år sedan hade varje primärkommun en nykterhetsnämnd. De politiska partierna hade i regel nominerat sådana personer till nämnderna som var ideellt engagerade och intresserade att hjälpa personer och familjer som fastnat i alkoholism.

När nykterhetsnämnderna i kommunerna lades ned – eller måhända mer korrekt uttryckt gick upp i socialnämnderna – skedde detta med motiveringen att socialnämnderna mer skulle kunna se till helheten, det sociala sammanhang i vilket de alkoholberoende levde, än vad nykterhetsnämnderna kunnat. Det är lätt att känna sympati för detta resonemang, men det fungerar dåligt i praktiken.

Nykterhetsnämnderna hade förvisso alla möjligheter och allt intresse att se till människans totala situation och gjorde det också. Socialnämnderna har i dag så många, stora och var och en för sig viktiga uppgifter att de snarare kommer att se människan ur ett snävare perspektiv än vad nykterhetsnämnderna gjorde.

Jag påstår således att nykterhetsvården och den förebyggande och hejdande verksamheten inom alkoholpolitiken i de flesta fall fungerade bättre ute i kommunerna på den tid då kommunerna höll sig med nykterhetsnämnder.

Herr talman! Jag har med glädje konstaterat att några representanter i utskottet valt att reservera sig mot utskottets skrivningar för att i stället uttala att det bör övervägas om inte en försöksverksamhet med t. ex. nykterhets- och narkotikanämnder bör få förekomma. En sådan försöksverksamhet skulle självfallet kunna ge nya erfarenheter och utgöra ett underlag för att avgöra vilken organisation för de kommunala nämnderna som bäst kan motverka alkoholmissbrukets skadeverkningar.

Jag vill också säga några få ord med anledning av mitt andra yrkande i motion So249. Den gäller satsningar på familjevården. Det finns positiva skrivningar i betänkandet, framför allt när det gäller vården av alkoholmissbrukare, där det talas om variation och mångfald i utbudet av behandlingsmöjligheter.

Alkoholmissbrukare kan knappast rehabiliteras om inte hans eller hennes familj också samtidigt rehabiliteras. Det är i själva verket en absurd värdidé att ta alkoholisten ur dennes ofta söndertrasade och miserabla familjemiljö och efter ett antal veckor placera honom eller henne tillbaka till samma sociala miljö. Samtliga familjemedlemmar måste motiveras och delta i rehabiliteringen för att den nödvändiga sammanläkningen skall kunna ske.

Därför måste familjevården byggas ut.

Herr talman! Under våren har samtliga partiledare varit inbjudna till LP-stiftelsen, till Erik Edin och Sonia Gillberg. Edin och fru Gillberg har mycket sakligt kunnat redovisa, som Edin själv uttrycker det, vilket skriande behov det finns av en utbyggd familjevård. Erik Edin säger, och det har han sagt till företrädare för samtliga partier, att stiftelsen dagligdags får rop på hjälp. Människor skriver eller ringer och tigger och ber om en plats i den familjevård som LP-stiftelsen består med. Men stiftelsen kan inte gå alla önskemål till mötes, man har inte plats och resurser – trots att LP-stiftelsen har byggts ut rejält. Både Erik Edin och Sonia Gillberg säger också att man efter någon eller ett par veckor inte vågar ta kontakt med dem som har skrivit eller ringt och bett om hjälp, eftersom det mest tragiska i regel då redan har hunnit hända.

Det är viktigt att vi lyssnar på dem som talar utifrån en sådan gedigen erfarenhet som man har inom LP-stiftelsen och som naturligtvis också kan finnas inom andra verksamheter av samma karaktär. Det är också viktigt att samhället försöker att satsa mer på familjevård än vad som vanligtvis har varit, och kanske fortfarande är, fallet.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till motion So249 samt till reservationerna 1, 2, 3, 4, 6, 8, 10, 11, 12, 13 och 15.

Anf. 71 BARBRO NILSSON*(s):

Herr talman! Socialutskottet har behandlat en rad motioner om stöd till organisationer som arbetar för att främja nykterhetspolitiken.

Det finns både stora och små organisationer som har hela sin verksamhet uppbyggd kring målsättningen att bredda den alkoholfria sektorn i vårt samhälle. En sådan ideell förening är Föreningen Fruktdrycker. Den gör sig påmind här i riksdagshuset vid Luciafirandet, då vi i föreningen bjuder på alkoholfri glögg. Jag har skrivit motionen So257 angående det statliga stödet till föreningens arbete för alkoholfria drycker.

Många uppfattar Föreningen Fruktdrycker som en försäljningsorganisation. Inget kan vara mera felaktigt. Det vi möjligtvis säljer är informationsmaterial i form av broschyrer, dekaler, video och böcker om alkoholfria alternativ. Men vi säljer inte några drycker. Dem bjuder vi i stället på vid demonstrationer och avsmakningar. Vi erbjuder vårt kunnande.

Flera stora arbetsplatser, t. ex. skolöverstyrelsen och Bankföreningen, har senast under 1987 fått vår medverkan med presentation av alkoholfria drycker, mest genom frivilliga insatser.

Föreningen Fruktdrycker, som är en riksförening, grundades 1951 av en av riksdagens tidigare ledamöter som insåg vikten av alkoholfritt till måltider och förfriskning. Föreningen fick ursprungligen sitt verksamhetsstöd via den årliga budgetpropositionen. Det första året var anslaget 25 000 kr.

Det står i betänkandet att vi får 300 000 kr. i organisationsstöd och därutöver stöd till särskilda projekt. Jag är föreningens ordförande och vet en del om vår ekonomi. Vi fick ett bra anslag för 1987, på 300 000 kr. Men för 1988, när vi samtidigt genomför ett särskilt projekt som kallas Kvinnor och alkohol, gick vårt verksamhetsanslag ned till 195 000 kr. Alla som något ägnat sig åt opinions- och föreningsarbete inser att det är svårt att tappa en

tredjedel av det årliga verksamhetsanslaget. Att genomföra ett projekt är att göra något utöver det vanliga. Och att det behövs mera kunskap om alkoholfritt fick vi i förra veckan bl. a. veta vid en lunch som vi inbjöd till inom ramen för vår kampanj Kvinnor och alkohol. Vi hade räknat med ett femtiotal deltagare. Vid 90 anmälda måste vi säga nej till fler gäster!

Föreningen Fruktdrycker ser som sin viktigaste uppgift att informera om det rika utbud av alkoholfria drycker som finns i dag. Och det är vi bra på! Vi följer upp vad riksdagen beslutade år 1977 beträffande alkoholpolitiken här i landet, nämligen att främja konsumtionen av alkoholfria drycker som alternativ till alkoholdrycker. Vi hyllar principen att det när det bjuds också skall bjudas alkoholfritt. Det handlar om valfrihet och omtanke. Att ha en fest och vara värd eller värdinna betyder att man skall tillgodose önskemålen från alla sina gäster.

Min motion går ut på att Föreningen Fruktdrycker borde få ha ett fast underkonto till punkten 2 inom anslagsposten H3 Bidrag till organisationer.

Utskottet har avslagit motionen med hänvisning till de årliga anslag som vi genom beslut i socialstyrelsen får för vår verksamhet. Men att ha ett eget underkonto i den årliga statsbudgeten kunde ge en ökad uppmärksamhet åt föreningens arbete. Jag är ganska säker på att socialutskottets ledamöter inser behovet av Föreningen Fruktdryckers viktiga opinionsbildning. För oss vore det emellertid en framgång att kunna planera arbetet med en något större trygghet.

Herr talman! Att ha ett särskilt yrkande mot det eniga utskottet ser jag som lönlöst. Däremot finns det anledning för mig att återkomma i ärendet.

Anf. 72 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Vi i socialutskottet har inte ansett oss kunna förändra den gällande ordningen. Vi håller därför fast vid att Föreningen Fruktdrycker skall kunna få anslaget över socialstyrelsen och att styrelsen därvid får göra den bedömning som sker och den jämförelse som görs med andra som söker bidrag. Jag tror att detta kan vara lika säkert som att så att säga ha en egen anslagspost.

Men det är inte främst för att säga detta som jag har begärt ordet, Barbro Nilsson, utan det är för att understryka att Föreningen Fruktdrycker inte är en kommersiell försäljningsorganisation. Jag tror att det behöver sägas. Det är fråga om en ideell organisation som vill föra fram det alkoholfria alternativet och vara opinionsbildande. Föreningen skall alltså behandlas från dessa utgångspunkter och inte betraktas som en organisation som ser till att försäljningen av alkoholfria drycker ökar för att musterierna därmed skall tjäna pengar.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 2 och 3 (information om alkoholens skadeverkningar, m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Blenda Littmarck m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (det alkohol- och narkotikapolitiska rådet)

Utskottets hemställan bifölls med 186 röster mot 99 för reservation 2 av Ulla Tillander m. fl.

Mom. 5 och 6 (en kampanj för minskad alkoholkonsumtion, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 147 röster mot 138 för reservation 3 av Daniel Tarschys m. fl.

Mom. 10 (drogfria ungdomsmiljöer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Ulla Tillander m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (undersökning av ungdomars alkoholmissbruk)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Blenda Littmarck m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (lokal och regional samordning av åtgärder mot missbruk)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Blenda Littmarck m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (nykterhets- och narkotikanämnder)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i motion So249 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 7 av Daniel Tarschys m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 15 (stöd till Familjehemmens riksförbund)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Daniel Tarschys m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (anslag till Bidrag till organisationer)

Utskottets hemställan bifölls med 215 röster mot 67 för reservation 10 av Blenda Littmarck m. fl. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 19 (insatser för tidig upptäckt av alkoholproblem)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Daniel Tarschys m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (nya vårdmetoder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Blenda Littmarck m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 24 (familjevård)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion So249 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Prot. 1987/88:115
5 maj 1988

Anslag till socialdepartementet m. m.

Mom. 27 (ett socialt stödprojekt bland invandrarungdom)

Utskottets hemställan bifölls med 268 röster mot 15 för reservation 14 av Lars-Ove Hagberg.

Mom. 29 (kvinnors missbruk)

Utskottets hemställan bifölls med 147 röster mot 138 för reservation 15 av Daniel Tarschys m. fl.

Mom. 31 (definition av narkotika)

Utskottets hemställan bifölls med 262 röster mot 20 för reservation 16 av Lars-Ove Hagberg.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

9 § På förslag av tredje vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenum.

10 § Föredrogs

socialutskottets betänkande

1987/88:18 om anslag till Socialdepartementet m. m. (prop. 1987/88:100 delvis).

Anslag till socialdepartementet m. m.

Anf. 73 BLENDA LITTMARCK (m):

Herr talman! Betänkande nr 18 som vi nu skall behandla är ganska litet kvantitativt sett, men det rymmer faktiskt litet dynamit. Det är nämligen flera motioner som utgör grunden för reservationerna. I dessa motioner begärs en översyn av socialtjänstlagen.

Socialtjänstlagen möttes ju med stora förväntningar då den trädde i kraft 1982. Jag skall inte gå in på allt som stod i portalparagrafen – det är känt för alla här – men man måste komma ihåg att helhetssynen skulle bli utmärkande för socialtjänsten. Genom rätten till bistånd skulle den enskilde tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Kommunen skulle ha det yttersta ansvaret för att de som vistades i kommunen fick det stöd och den hjälp de behövde.

Grunden för socialtjänstreformen, som tillkom efter över nio års arbete, då samhällsutvecklingen rullade snabbare än någon gång tidigare, lades i en tid då man betraktade ekonomisk tillväxt som någonting alldeles tvärsäkert även för framtiden. Verkligheten blev emellertid en annan. I en tid av vikande resurser lämnar ramlagstiftningen i vissa fall utrymme för resursnedskärningar i strid med lagens målsättning. Jag vill bl. a. hänvisa till JO:s beslut beträffande LVU- och LVM-vården.

Bristen på detaljreglering av rätten till bistånd lämnar utrymme för olika tolkningar socialnämnderna emellan. Den rätt till ekonomisk och annan hjälp som lagen avser att tillförsäkra den enskilde är inte längre lika förutsebar.

Den frihet som lagstiftningen avsett att tillförsäkra nämnderna har successivt fyllts ut av domstolarnas avgöranden. Rättspraxis tenderar att överta lagstiftarens roll.

Helhetssynen har, som jag nämnde i ett tidigare anförande, visat sig medföra stora påfrestningar på socialtjänsten. Socialarbetarna har tvingats till en anpassning som förutsätter kunskaper inom nära nog alla delar av samhällslivet.

Reglerna om det yttersta ansvaret har skapat stora svårigheter, främst när det gäller ansvarsfördelningen mellan landstingskommunen och kommunerna. Detta har kunnat leda till att den enskilde av och till blivit utan hjälp och många gånger blivit utsatt för ett långdraget förhandlande mellan de två storheterna landsting och kommun. Även frågan om vistelsekommunens ansvar har skapat svårigheter.

Herr talman! Som jag sade i början har socialtjänstlagen nu varit i kraft sedan 1982. Det finns betydande erfarenheter hos enskilda och kommuner om hur lagen fungerar och i vilken utsträckning den främjar de övergripande målen. Det är därför nu tid, tycker vi, att göra en allsidig utvärdering av lagen liksom dess anknytning till LVU och LVM. I samband med denna översyn är det lämpligt att överväga bl. a. följande frågor: Bör socialtjänsten styras av en målinriktad ramlag, eller kräver den enskildes rättssäkerhet en högre grad av detaljreglering av verksamheten? Bör rätten till bistånd ges en mera entydig bestämning? Har möjligheten att överklaga ett beslut om bistånd i tillräcklig grad kunnat tillgodose den enskildes rättssäkerhet? Hur har helhetssynen fungerat?

Herr talman! Det jag nu har sagt framförs i reservation 1, och jag ber att få yrka bifall till den.

Den andra stora reservationen gäller domstolarnas behandling av omsorgslagen i samband med överklaganden. Det har framkommit att länsrätterna inte bara tar hänsyn till huruvida rätt till särskild omsorg föreligger, utan dessutom omfattar rättsens domslut ett ställningstagande i fråga om såväl omsorgsformen som till vilken tidpunkt omsorgen skall beredas. Rätten tar inte heller hänsyn till landstingets ekonomi. Detta är fel, enligt förarbetena till lagen, där det står att domstolen enbart skall pröva om rätt finns till den eller den särskilda omsorgen.

När lagrådet på sin tid granskade detta ärende, uttalade det samma sak, nämligen att domstolen inte skall bestämma omfattningen och inte heller utformningen av omsorgen.

Därför tycker vi det är riktigt att man nu ser över tillämpningen av överklagandereglererna i omsorgslagen. Vi vill att detta skall utredas och att nödvändiga förändringar av reglerna genomförs. Detta var reservation 3. Jag yrkar bifall till den och till de gemensamma borgerliga reservationerna 4 och 5.

Anf. 74 INGRID RONNE-BJÖRKQVIST (fp):

Herr talman! Socialtjänstlagen är en ramlag. Riksdagen har alltid hävdad att det är viktigt att ramlagar utvärderas. Därför betonade riksdagen också när socialtjänstlagen antogs att tillämpningen måste följas upp kontinuerligt. Socialberedningen fick uppdraget att följa upp och utvärdera *hela* reformen. Trots att delar återstår att utvärdera har regeringen beslutat lägga ned socialberedningen. En del av den uppföljning som återstår har lagts på socialstyrelsen, men dess uppdrag täcker inte hela det återstående fältet. Vi i folkpartiet tycker fortfarande att det är viktigt att det sker en samlad utvärdering av *hela* socialtjänstreformen och att den bör genomföras med parlamentarisk medverkan. Därför yrkar jag bifall till reservation 2 angående utvärdering av socialtjänstlagen.

Forskning om barn och deras livsvillkor och om alkoholskador berörs i reservationerna 4, 5 och 6. Jag skall här bara påminna om att ca 100 000 barn lever i missbrukarhem, oftast under mycket svåra förhållanden. Ca 75 % av all misshandel, särskilt kvinnomisshandel, utförs av alkoholberusade personer.

Utskottet uttalar att forskning om barn och deras livsvillkor och forskning om alkoholbrukets ekonomiska och sociala skadeverkningar är mycket angelägen – för att sedan hänvisa till några smärre, spridda forskningsprojekt, enstaka seminarier och "tema Barn" i Linköping, som bl. a. skulle uppfylla behovet av ett forskningscentrum för barn, som folkpartiet pekar på i sin partimotion.

Forskningsledaren vid "tema Barn" i Linköping skriver i ett brev den 25 april 1988 bl. a. följande: "De små resurser temat förfogar över lägger emellertid hinder i vägen för en mera kraftfull insats. Vi skulle t. ex. gärna anta ett tiotal doktorander, men våra resurser tillåter inte att vi tar så många.

Din fråga gäller närmast temats möjligheter att starta forskning om barnet till missbrukaren. Eftersom professorstjänsterna ännu inte är tillsatta är det naturligtvis svårt för mig att uttala mig. Med stor säkerhet kan emellertid sägas att det tar några år att bygga upp en väl fungerande forskningsorganisation. Den viktigaste uppgiften blir också att ge forskarutbildningen stadga och profil. Dessutom dröjer det ju minst fem år innan de doktorander som antas i år kan lägga fram sina avhandlingar. Även om flera av doktoranderna skulle välja att studera barn i missbrukarfamiljer kan därför inte några resultat av en sådan forskning väntas förrän en bra bit in på 1990-talet.

Jag bifogar det verksamhetsprogram statsmakterna fick som underlag vid beslutet om att starta Tema Barn. Som framgår av s 2 bör temat försöka granska samhällsutvecklingen ur barnens perspektiv och intressera sig för vanliga barns förhållanden. Under förberedelserna valde vi medvetet bort 'eländet' som forskningsprofil."

Alltså: det verksamhetsprogram som antagits visar att "tema Barn" inte skall syssla med de mest utsatta barnens livsvillkor.

Här framgår tydligt att "tema Barn" ingalunda kan tänkas infria de stora förväntningar som utskottet har på verksamheten. Det är alltså ytterst tveksamt om det forskningscentrum för barn som alla är överens om behövs skall finnas i anslutning till "tema Barn". Även andra alternativ borde prövas.

När det gäller forskning om alkoholens skadeverkningar har mycket kompetenta forskargrupper inom barnmedicin, barnpsykiatri, socialmedicin och sociologi utarbetat projektplaner för hur kartläggningen skall kunna genomföras på maximalt ett år. Det är alltså möjligt att på kort tid få fram underlag för erforderliga åtgärder. Men den forskningen kan inte ske via "tema Barn". Jag yrkar bifall till reservationerna 4, 5 och 6.

I reservation 7 berörs forskning om barns skolmiljö. Sedan 1978 omfattar arbetsmiljölagen också skolelever i årskurs 7. Skolöverstyrelsen har utarbetat förslag till tillämpningsföreskrifter, eftersom lagen är en ramlag. SÖ föreslog 1980 att krafttag skulle tas för att *alla* elever skulle kunna få en dräglig skolmiljö. Men ärendet ligger fortfarande kvar hos utbildningsdepartementet. Det som har hänt på åtta år är att SÖ:s rapport har flyttats från någon byrålåda på socialdepartementet till utbildningsdepartementet. Under tiden har olika rapporter duggat tätt om de arbetsförhållanden i skolan som barnen får stå ut med och som vore otänkbara för vuxna. Nu senast har vi en redovisning från en temadag om olycksfall i skolan arrangerad av landstingets primärvård i Luleå. Det framkom att antalet olycksfall i skolan fördubblats under den senaste tioårsperioden, att barn skadas oftare när de är i skolan än när de är lediga och att risken är större att barn skadas i skolan än att vuxna skadas på sin arbetsplats. Många av skadorna uppkommer genom våldshandlingar elever emellan.

Det är stor skam att 340 anställda forskar om vuxnas arbetsmiljö vid arbetsmiljöinstitutet, medan skoleleverna endast bevärdigas några enstaka smärre forskningsprojekt. Arbetsmiljöinstitutet, som har specialiserat sig på arbetsmiljöforskning – t. ex. olycksfall, buller och miljögifter – bör kunna samordna eventuell befintlig forskning om skolmiljön och ta initiativ till en välbehövlig komplettering.

Jag yrkar bifall till reservation 7.

11 § Kammaren beslöt kl. 17.53 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

12 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av förste vice talmannen.

13 § Anslag till socialdepartementet m. m.

(forts. socialutskottets betänkande 18)

Anf. 75 ROSA ÖSTH (c):

Fru talman! Det betänkande som vi nu diskuterar handlar till stor del om forskningsinsatser på det sociala området och inte minst när det gäller alkoholmissbrukets skadeverkningar i olika avseenden.

Det har förvisso forskats en hel del om alkohol och om följderna av bruk och missbruk, men det finns fortfarande tämligen vita fält på området. Man vet t. ex. alldeles för litet om de förhållanden som gäller för barn som växer

upp i missbrukarfamiljer och om hur dessa barn påverkas på kortare och längre sikt av sina tidiga upplevelser.

Vi kunde under en följd av år se en ganska klar nedgång i alkoholkonsumtionen, och man kunde frestas att tro att den trenden var någorlunda stabil. Men så var det inte. Det vet vi nu efter att åter ha kunnat konstatera en viss uppgång i konsumtionen.

Det visar att man aldrig får slå sig till ro med vad som redan har gjorts. Det behövs tvärtom ständig aktivitet för att hålla opinionsbildningen levande. Trots att samhället använder sig av en rad instrument för att nedbringa konsumtionen och missbruket, är det helt säkert så att ingenting är mer effektivt än om man med saklig information och propaganda kan påverka människors attityder, och det gäller naturligtvis inte minst den yngre generationens. Men för att man som informatör och som opinionsbildare skall stå på fast grund är det nödvändigt att man har tillgång till aktuella och tillförlitliga forskningsuppgifter.

Som jag redan tidigare sagt behöver vi veta mer om situationen för de barn som växer upp i missbrukarfamiljer. Det är en uppfattning som det tycks råda stor enighet omkring. Det har framkommit genom socialutskottets uttalanden men också genom regeringens uttryckssätt i aktuella propositioner. Det är därför något förbryllande att man från majoritetens sida inte vill utnyttja de möjligheter som står till buds för att snabbt få till stånd en forskning på just det angelägna området.

Det finns i dag en rad kompetenta forskare inom barnmedicin, barnpsykiatri, socialmedicin och sociologi som redan har gjort det viktiga förarbetet. De har planer framtagna för hur en sådan här kartläggning skall kunna genomföras. Det är därför enligt centerpartiets mening resursslöseri att inte ta till vara en sådan möjlighet.

Nu skjuter utskottsmajoriteten i stället frågan på en osäker framtid. Man fortsätter bl. a. att hänvisa till "tema Barn", som ju verkligen inte är särskilt relevant. Det har också framgått av Ingrid Ronne-Björkqvists inlägg här tidigare.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 4. Jag yrkar samtidigt bifall till reservation nr 5, som mer allmänt tar upp frågan om angelägna forskningsuppgifter på det alkoholpolitiska området.

Från centerpartiets sida har det väckts flera motioner med förslag om forskningsprojekt angående barns hälsa med utgångspunkt i den påverkan olika miljöfaktorer kan ha. Ett exempel är den motion som Marianne Andersson och Jan Hyttring har väckt. Där föreslås att statens miljömedicinska laboratorium i samverkan med några landsting skall genomföra projekt som går ut på att belysa sambandet mellan miljö, levnadsvanor m. m. och vissa sjukdomar hos barnen. Syftet är givetvis att genom ökad kunskap kunna undanröja riskfaktorer.

Utskottet är allmänt positivt till motionsförslaget, men varför man ändå avstyrker det framgår tyvärr inte av betänkandet. Vi har behandlat liknande frågor helt nyligen, och centern hade då en reservation. I det här sammanhanget yrkar jag bifall till reservation nr 8.

Jag vill slutligen ta upp den fråga som berörs i reservation nr 9, nämligen forskning kring åldrandet. Vi har i Sverige en alltför bristfällig forskning

också på det området. Det är egentligen bara under en tioårsperiod som man ägnat sig åt att närmare studera åldrandets sjukdomar. Det finns därför en helt otillräcklig kunskap om t. ex. demenssjukdomarna. Alltför ofta har man jämfällt olika demenssymptom och vårdat patienter med sådana på ett likartat sätt, medan det i själva verket har kunnat finnas helt olika bakomliggande orsaker. Med en bättre kunskap på det här området skulle man kunna uppnå bättre behandlingsmöjligheter och en mer adekvat vård för de äldre. Det är viktigt för vårdplaneringen för en växande grupp äldre personer att man kan genomföra ett sådant projekt.

Fru talman! Jag yrkar alltså bifall till reservationerna nr 4, 5, 8 och 9 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 76 KARL-ERIK PERSSON (vpk):

Fru talman! Jag tänker beröra en reservation som vpk fogat till det här betänkandet.

Det föreligger ett stort behov av forskning kring åldrandet. Den åldrande människan och hennes levnadsvillkor i samhället rymmer problemställningar som kommer att få ökad betydelse. Detta område har dock inte haft den plats i forskningen som är motiverad.

I reservation nr 10, som jag vill yrka bifall till, föreslår vi från vpk att man tillför en miljon till verksamheten vid Institutet för gerontologi i Jönköping. Forskningsverksamheten har en beteendevetenskaplig inriktning och är av tvärvetenskaplig karaktär. Samarbete bedrivs med företrädare för andra discipliner och andra forskningsinstitutioner, både nationellt och internationellt.

Den tillämpade forskningen är av stor betydelse för verksamheten i det praktiska livet. Den rör förhållanden inom den öppna äldreomsorgen och service och vård på institutioner. Forskningen ger underlag för beslut rörande omsorgen om de äldre i samhället. Den verksamhet som bedrivs vid institutet i Jönköping har alltså stor betydelse för utvecklingen av äldreomsorgen i hela landet.

I utskottsbetänkandet talar man om att delegationen för social forskning och forskningsrådsnämnden givits i uppdrag att utarbeta ett samlat program för äldreforskningen. Det är bra, men det står inte i motsatsförhållande till den i reservationen från vpk föreslagna satsningen, utan skulle i stället hjälpa till att få fram mer fakta på detta område. Dessutom skall man först den 15 september 1989 redovisa för regeringen vad man kommit fram till.

Anf. 77 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Fru talman! I socialutskottets betänkande nr 18 behandlas medelsanvisningar till bl. a. socialdepartementet och till forsknings- och utvecklingsarbete. Till utskottets betänkande finns tio reservationer fogade. Forskning inom det sociala området behandlades utförligt för ett år sedan, när forskningspropositionen diskuterades och antogs.

I reservationerna nr 1 och 2 begärs en utvärdering av socialtjänstlagen. När riksdagen behandlade propositionen om socialtjänstlagen uttalade socialutskottet att en så omfattande reform borde bli föremål för en systematisk utvärdering. En parlamentarisk beredning borde tillsättas som kunde följa

och utvärdera den sociala vårdlagstiftningen. Det gav då riksdagen regeringen till känna.

Socialberedningen tillsattes, och den hade som en av sina huvuduppgifter att följa upp och utvärdera socialtjänstreformen. Beredningen har sedan dess avlämnat tio betänkanden. Regeringen beslöt i januari i år att socialberedningens arbete skulle upphöra, och socialstyrelsen har fått i uppdrag att genomföra en utvärdering av socialtjänstlagen. Uppdraget skall vara slutredovisat i januari 1990.

Utskottet anser att en allmän utvärdering av socialtjänstlagen är en mycket omfattande utredningsuppgift. Olika utredningar inom socialtjänstens område har pågått sedan början av 1970-talet, och det är tveksamt om den fortsatta uppföljningen av reformen skall ske på samma sätt.

Det kan vara mer angeläget att ta upp frågor där problem i tillämpningen uppträder. Vissa frågor kan lämpa sig för en utredning, medan andra kan hanteras inom ramen för länsstyrelsernas och socialstyrelsens tillsynsverksamhet. Formerna för den fortsatta uppföljningen av socialtjänsten omfattas av socialstyrelsens uppdrag, och man bör därför avvakta tills detta är slutfört och resultatet har redovisats.

I två reservationer behandlas behovet av alkoholforskning. Reservation 4 gäller vikten av att förhållanden för barn i missbrukarfamiljer undersöks. I reservation 5 tas upp vikten av undersökningar av vilka medicinska, sociala och ekonomiska skador som åsamkats av alkoholmissbruket.

Socialutskottet har vid flera tillfällen uttalat den uppfattningen att det behövs forskning om alkoholens sociala och ekonomiska skadeverkningar för missbrukarnas familjer och att det är särskilt viktigt att undersöka förhållanden för barn i missbrukarfamiljer.

I årets budgetproposition har alkoholforskningen prioriterats. Medel har avsatts för stipendier, dvs. tjänster för alkoholforskning med social-, samhälls- och beteendevetenskaplig inriktning inom områdena alkohol och missbruk samt behandling och rehabilitering.

För att få fram en beskrivning av problemområdet, en presentation av aktuell forskning och en diskussion om forskningsbehoven kommer ett seminarium att anordnas i juni där bl. a. forskare och representanter för olika frivilligorganisationer kommer att delta. De teman som också kommer att behandlas är missbrukets konsekvenser för familjer och familjens roll i behandlings- och rehabiliteringsarbetet.

Delegationen för social forskning har också i sin verksamhetsplan prioriterat forskning om missbrukarna, deras familjer och anhöriga.

För den familjepolitiska forskningen finns "tema Barn" vid universitetet i Linköping. Delegationen för social forskning följer med stort intresse uppbyggnaden av "tema Barn" och institutionens kommande forskningsarbete.

I reservation 7 föreslås att det vid Institutet för arbetsmiljöforskning skall tillkomma forskning med speciell inriktning på barns och ungdomars arbetsmiljö i skolan. Arbetsmiljöinstitutet är inte engagerat i projekt på skolmiljöområdet, men forskning pågår redan. Skolöverstyrelsen har i olika skrifter redovisat forskningsprojekt angående barns skolmiljö. Arbetsmiljöfonden har lämnat bidrag till skolmiljöforskning.

I reservation 9 tas upp forskning kring åldrandet. Äldreberedningen har pekat på en rad områden som är angelägna för forsknings- och utredningsverksamhet. Beredningen föreslog att forskningsrådsnämnden och delegationen för social forskning skall ges i uppdrag att utarbeta ett samlat program för äldreforskning. Ett sådant uppdrag har också beslutats av regeringen i år. Uppdraget skall slutredovisas senast den 15 september 1989.

I reservation 10 föreslås ett anslag för gerontologiforskning med hänvisning till Institutet för gerontologi i Jönköping.

Forskningen om äldres levnadsförhållanden och om service och vård till äldre finansieras framför allt av delegationen för social forskning. Andra finansierare är medicinska forskningsrådet, riksbankens jubileumsfond, byggforskningsrådet samt humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet.

Institutet för gerontologi i Jönköping är en enhet inom Jönköpings läns landsting som bedriver forskning, utbildning och rådgivning. Vid institutet finns sex fasta forskartjänster med beteendevetenskaplig inriktning. Forskningen är tvärvetenskaplig.

Äldreberedningen uttalar bl. a. i fråga om forskningsmiljön att det är angeläget att skapa goda förutsättningar för en kvalitativ och kvantitativ utveckling av äldreforskningen i landet, vilket kräver att en långsiktig forskarkompetens utvecklas.

För att bl. a. främja den långsiktiga kunskapsuppbyggnaden bör delegationen för social forskning avsätta ett antal forskarstipendier för äldreforskningen, anser äldreberedningen. Gerontologin bör vara ett tvärvetenskapligt kunskaps- och forskningsområde, där olika teorier och metoder tillämpas.

En proposition aviseras i maj om den framtida äldreomsorgen, och det har också sagts att aktuella forskningsbehov skall preciseras där.

Fru talman! Med detta vill jag yrka avslag på samtliga reservationer och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 78 ROSA ÖSTH (c) replik:

Fru talman! Maud Björnemalm säger att utskottet flera gånger har uttalat att det är angeläget att kartlägga situationen för barn i missbrukarfamiljer. Det är riktigt, men det räcker inte alltid med att göra frejdiga uttalanden.

Om man tar del av utskottets betänkande framgår det att utskottet visserligen har en ambition i detta sammanhang men att man nätt och jämnt är inne i planeringsstadiet. Det hänvisas till seminarier där dessa frågor skall diskuteras och, som jag har sagt, till "tema Barn". Men för "tema Barn" finns än så länge bara en forskningsledare, och enligt uppgifter tyder ingenting på att forskningsledningen kommer att prioritera just den uppgiften.

Det dröjer minst två tre år innan det kommer fram forskningsresultat över huvud taget, och om det till äventyrs skulle komma resultat på just detta område, dvs. barn i missbrukarfamiljer, dröjer det ytterligare minst två år. Det är därför som det är så obegripligt att utskottsmajoriteten fortsätter att avvisa den möjlighet som står till buds när det gäller kompetens, där det har utförts ett förberedande arbete.

Jag vill direkt fråga Maud Björnemalm vad anledningen är till att utskottsmajoriteten hela tiden avvisar denna möjlighet.

Jag har fortfarande inte fått något riktigt svar på frågan varför utskottsmajoriteten har avvisat motionen som gäller angelägenheten i att forska omkring sambandet mellan barns miljö och barns sjukdomar. Jag hoppas att jag kan få ett klarläggande.

Anf. 79 BLENDA LITTMARCK (m) replik:

Fru talman! Jag vill bara för säkerhets skull stryka under att vi inte alls är nöjda med utskottets skrivning om hur man skall göra utvärderingen av socialtjänstlagen. Vi vidhåller naturligtvis vår reservation.

Utredningar som görs bitvis, styckevis och delat har vi tråkiga erfarenheter av från andra områden, bl. a. just när det gäller äldreforskningen, beträffande vilken jag denna gång inte avgivit någon reservation. Det finns 700 forskningsrapporter om äldres boende, men det har inte gjorts någon sammanställning av dessa rapporter. Av forskning som är utplacerad på så många händer har man ingen nytta.

Förslaget om en utvärdering av socialtjänstlagen syftar till en bred och sammanhängande utredning om hur denna har fungerat i praktiken.

I mitt anförande ställde jag några viktiga frågor, som jag skall upprepa. Jag vill dessförinnan bara peka på vikten av att man får en principiell bedömning, som kan ligga till grund för en ordentlig policy för framtiden.

Jag frågade: Bör socialtjänsten styras av en målinriktad ramlag eller kräver den enskildes rättssäkerhet en högre grad av detaljreglering av verksamheten? En sådan fråga överlåter man inte åt ett statligt verk som socialstyrelsen, utan detta är en parlamentarisk uppgift.

Jag frågade också: Bör rätten till bistånd ges en mer entydig bestämning? Har möjligheterna att överklaga ett beslut om bistånd i tillräckligt hög grad kunnat tillgodose den enskildes rättssäkerhet? Hur har helhetssynen fungerat?

Allt detta är oerhört viktiga principfrågor som kräver utvärdering, översyn och eventuellt en omvärdering.

Utskottet skriver att man anser att motionärernas önskemål i stor utsträckning har tillgodosetts. Men jag är som sagt inte nöjd. Här krävs ett allvarligt arbete och möjligen också ett ganska långvarigt – det påpekanudet från utskottets sida kan det ligga någonting i.

Anf. 80 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Fru talman! Till Rosa Östh vill jag säga att det på flera håll i landet bedrivs forskning om barn och barns villkor. Däremot finns ingen institution som har till uppgift att samla forskningen om barn. Jag vill också erinra om att "tema Barn" startade den 1 juli 1987. Enligt propositionens förslag inrättas från den 1 juli i år två professorer för denna forskning. Det tar naturligtvis tid att bygga upp ett forskningsinstitut av det här slaget, men jag kan inte inse att det skulle gå fortare om man byggde upp ett centrum för forskning om barn.

Om alkohol forskas det också en hel del. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning har i sin rapportserie våren 1987 redovisat aktuell forskning om alkohol och narkotika. Socialstyrelsen har i rapporten Alkohol och sjukvård bl. a. redovisat dels en undersökning om alkoholbetingat sjukvårdsutnyttjande, dels ett hälsopolitiskt handlingsprogram angående

hälso- och sjukvårdens möjligheter att tidigt upptäcka och ta hand om patienter med hög alkoholkonsumtion.

Blenda Littmarck är inte nöjd med att socialstyrelsen skall göra en utvärdering av socialtjänstlagen. Jag tycker att man på s. 6 i utskottets betänkande får en ganska utförlig redogörelse för de uppgifter som regeringen gett socialstyrelsen när det gäller denna utvärdering.

Prot. 1987/88:115
5 maj 1988

Anslag till socialdepartementet m. m.

Anf. 81 ROSA ÖSTH (c) replik:

Fru talman! När det gäller forskningen om sambandet mellan barns miljö och sjukdomar är det som sägs från utskottets sida mycket fattigt. Man hänvisar till en allergiutredning. En sådan är naturligtvis inte alls heltäckande i sammanhanget. Jag tror att det helt enkelt är så att utskottsmajoriteten inte tänkt i de banor motionärerna gjort och som jag redogjort för. Det är förmodligen många miljöfaktorer som kan leda till en rad sjukdomar. Detta problem har man inte alls belyst i betänkandet.

När det gäller alkoholforskningen har jag inte alls bestritt att det förekommer sådan. Vad som föranlett reservation 4 är, som jag sade i mitt anförande, den situation som barn i missbrukarfamiljer befinner sig i. Jag vill uppmana Maud Björnemalm att ta kontakt med forskningsledaren för att få bekräftat av honom att det kommer att dröja fem sex år innan man eventuellt uppnått några forskningsresultat på detta område. Om forskningen däremot skulle genomföras på det sätt som föreslagits i motioner från alla oppositionspartier, skulle viktiga resultat kunna föreligga inom ett år. Det är faktiskt en stor skillnad. Om man har ambitionen, vilket hela utskottet säger sig ha, att komma till rätta med dessa frågor, skall man naturligtvis utnyttja det alternativ som ger det snabbaste resultatet.

Anf. 82 BLENDA LITTMARCK (m) replik:

Fru talman! Jag är inte alls imponerad över vad utskottet skriver på s. 6. Det gäller här allvarliga och principiellt viktiga saker som det åligger parlamentariker att ta ställning till. Jag vidhåller mitt missnöje med utskottets ställningstagande.

Anf. 83 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Fru talman! Jag ställer mig tvekande till påståendet att forskare kan ge garantier för att man skall kunna uppnå resultat inom ett år. I mål och riktlinjer för forskning och forskarutbildning inom "tema Barn" finns det ingenting som motsäger att verksamheten kan ge resultat inom några år eller inom den tid som forskning när det gäller barn och barns livsvillkor kan ta.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

14 § Föredrogs

socialutskottets betänkande

1987/88:19 om anslag m. m. till Hälsouppllysning (prop. 1987/88:100 delvis).

Anf. 84 STINA GUSTAVSSON (c):

Fru talman! Det övergripande målet för hälsopolitiken är en bättre folkhälsa. Sedan slutet av 1970-talet har ett omfattande arbete utförts inom sjuk- och hälsovårdsområdet med sikte på ett nytt principprogram för hälso- och sjukvården för 1990-talet. Delresultat av arbetet har publicerats i ett stort antal utredningsrapporter.

Sedan 1983 gäller en ny lagstiftning på hälso- och sjukvårdens område. Landstingskommunerna har fått ett vidgat ansvar för befolkningens hälsa och är ålagda att bedriva ett sjukdomsförebyggande arbete, inriktat på både samhälle och individer. Hälso- och sjukvårdspersonalen är skyldig att informera de vårdsökande om sådana faktorer som påverkar deras hälsa, bl. a. på kostområdet. På sjukhusen ägnas kostfrågan inte alltid tillräckligt intresse. God och näringsriktig kost i lagom mängd är emellertid ett viktigt led i terapin vid alla slags sjukdomstillstånd och kan gynnsamt påverka tillfrisknandet.

Det nya hälsopolitiska synsätt som finns i den nya hälso- och sjukvårdslagen omfattar alltså större insatser i alla led i form av förebyggande åtgärder. Tyvärr avspeglas inte så mycket av detta synsätt i det betänkande om hälsouppllysning som vi nu behandlar.

Riksdagsmajoriteten har valt att krypa bakom en lång rad s. k. allmänna råd, projekt, enkäter, regeringens rapport om folkhälsans utveckling och några rapporter från livsmedelsverket, Spri och socialstyrelsen. Med dessa skrifter som grund borde det inte vara så svårt att ange färdriktningen.

Fru talman! Jag skall i det följande uppehålla mig vid de reservationer av centerens företrädare som finns fogade till betänkandet.

I reservation nr 3 krävs ett åtgärdsprogram för minskat tobaksbruk. Det råder inte längre något tvivel om att tobaksrök är det mest cancerframkallande ämnet i vår miljö. Inte endast de som röker drabbas utan även de som utsätts för passiv rökning. Det är synnerligen viktigt att samhällets insatser och regler överensstämmer med strävanden att begränsa tobaksbruket och om möjligt undvika att nya ungdomsgenerationer blir rökare.

I regeringens skrivelse om folkhälsans utveckling redovisas att andelen rökare bland såväl män som kvinnor ligger strax under 30 %. Här anges också att försäljningen av tobaksvaror minskat medan snuskonsumtionen ökat.

Ett observandum utgör rapporten när det gäller ungdomar i årskurs 9. Sedan 1983 har antalet rökare här inte minskat. Det finns därför all anledning att intensifiera det allmännas åtgärder mot tobaksbruket. Ett samlat åtgärdsprogram för att begränsa tobaksbruket bör utarbetas.

Reservation nr 5 tar upp kostens betydelse i vården. På senare tid har framkommit att kost- och näringskunskaperna ofta är otillräckliga hos yrkesverksamma inom sjukvården och den sociala omsorgen. Delvis hänger det samman med de allmänna rekryteringsproblemen. Men det är också så, att dessa frågor inte har tillräckligt utrymme i den ordinarie skolan och i yrkesutbildningen.

Utskottsmajoriteten betonar att kosten är av central betydelse i vården.

Menar man något med detta uttalande så borde man också ha angett på vilket sätt man vill förbättra situationen. Vi vill från centern framhålla nödvändigheten av att dessa frågor ges ytterligare plats i grundskola, vårdyrkesutbildning och i utbildningen av vårdpersonal.

I reservation nr 6 tar vi upp anslag till Hushållningssällskapens förbund. Kostens betydelse för hälsan tilldrar sig allt större intresse från allmänheten. Enligt socialstyrelsen finns det också starka skäl för att förbättra folkhälsoverksamheternas möjligheter att bedriva förebyggande och hälsofrämjande verksamheter i egen regi. I årets budgetproposition anges att hälsoupplýsningen är en viktig del av folkbildningsarbetet. En av de organisationer som aktivt arbetar med frågor kring kost och näring är hushållningssällskapen via sina hemkonsulenter. Hemkonsulenterna finns i så gott som varje län, och ofta får de ställa upp för rådgivning i kost- och hälsofrågor, eftersom något annat organ inte finns att vända sig till i dessa frågor. Den kursverksamhet som hemkonsulenterna också bedriver inom nämnda ämnesområden är mycket efterfrågad. Enligt vår uppfattning i centern är denna verksamhet så värdefull för samhället att ett anslag bör ställas till förfogande för detta ändamål.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag härmed bifall till reservationerna 3, 5 och 6 och i övrigt till utskottets hemställan i socialutskottets betänkande nr 19.

Anf. 85 INGA LANTZ (vpk):

Fru talman! Jag skall tala över två ämnen i detta betänkande, dels om preventivmedlen, dels om rökning och snus.

Edgar Borgenhammar skrev för någon tid sedan att det är en medicinsk, social, ekonomisk och politisk skandal att vi ännu inte fått något förslag från regeringen mot rökning. Jag är beredd att hålla med honom.

För varje år som går upptäcks nya risker och skadeverkningar av tobaken. Det kan väl hända att man nu mer uppmärksammat tobakens risker, men fortfarande saknas kraftfulla åtgärder för att minska bruket. Och skall frågan om tobaken begravas i ytterligare en utredning så kommer kanske år att gå innan något kan göras.

Några saker förtjänar ett påpekande:

- 10 000 människor dör varje år av tobakens skadeverkningar.
- Den passiva rökningen har uppmärksamats först på senare år.
- Det finns inget rimligt skäl för att barn inom barnomsorgen skall behöva utsättas för passiv rökning och heller inget skäl för att skolbarn inte skall kunna garanteras en helt rökfri skolmiljö och en skola som motverkar en tobaksdebut.
- Andelen dagligrökare bland framför allt unga kvinnor har ökat under senare år så att kvinnornas andel nu ligger lika högt som männens.
- Storrökarna har också ökat sin konsumtion. År 1970 såldes 10 miljoner cigaretter, och år 1987 var man uppe i 11 miljoner, trots att man säger att konsumtionen har gått ned. Mest beklagligt tycker jag det är att unga lågutbildade kvinnor inom LO-kollektivet röker i så stor utsträckning som till 40 %.

Snusningen har ökat. Snuset har ersatt cigaretterna. En av tre män i åldern 18–24 år snusar nu dagligen, och det är en dramatisk ökning sedan 60-talet.

Snusandet är särskilt populärt inom ungdomsgrupperna. År 1969 såldes 2 400 ton snus i Sverige, och i dag säljs 4 700 ton. Det är alltså en mycket kraftig ökning av snusförsäljningen.

Det borde vara självklart att offentliga lokaler skall vara rökfria, och det finns ju rekommendationer om detta. Men det räcker inte. De utvärderingar som VISIR gjort visar att rekommendationerna inte är tillräckliga. Fortfarande har rökaren företrädé. Det är dags att upphöja rekommendationen till en bindande regel.

Man borde också – det är min personliga åsikt – överväga om inte en åldersgräns borde gälla för inköp av en så hälsofarlig produkt som cigaretter – ju faktiskt är. En annan personlig reflexion är att man också borde överväga om inte cigaretter skulle säljas i speciella butiker. Dessutom måste prisinstrumentet användas för att pressa ner konsumtionen.

I reservation 1 krävs att barn som vistas i barnomsorg skall ha rätt till en rökfri miljö och att skolbarn också skall garanteras en rökfri skolmiljö. Ett minimikrav är att dessa två områden borde garanteras vara rökfria, men inte ens det har utskottet kunna godta. Man hänvisar till socialstyrelsens rekommendationer och säger att det i och för sig är angeläget att miljön görs rökfri – men inget annat. Man hänvisar också till en uppföljning, men det ger ju i sig inte våra barn någon rökfri miljö.

Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 4.

Så till preventivmedlen.

Vpk har under många år krävt en utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen för att på så sätt förebygga behovet av aborter. Antalet aborter har hållit sig konstant under en längre tid, men på senare år har en ökning skett. År 1986 gjordes 33 090 aborter och år 1987 var man uppe i 34 486. Det är alltså en ökning med 1 396 aborter, och denna ökning slår också igenom i ungdomsgrupperna. Det finns all anledning att försöka begränsa antalet aborter.

Det finns stora brister i preventivmedelsrådgivningen, både vad gäller kvantiteten och kvaliteten i rådgivningen. 1980 års abortkommitté, som jag hade förmånen att tillhöra, anser i sitt betänkande Familjeplanering och abort när det gäller den kvantitativa delen av rådgivningen att ambitionsnivån bör ligga på 500 besök årligen per 1 000 fertila kvinnor. Då skulle man också nå de kvinnor som inte har sin preventivmedelsfråga löst. Det är också vid denna nivå, dvs. att ge varannan kvinna preventivmedelsrådgivning, som en verklig abortförebyggande effekt kan uppnås. I dessa beräkningar från abortkommittén ingår ingen individuell preventivmedelsrådgivning till män, utan beräkningen är baserad på enbart kvinnor.

Fortfarande är 25 % av alla fullföljda graviditeter oplanerade. Jag tycker att det är en mycket hög siffra. Vart fjärde barn som föds är således oplanerat. Det betyder att man inte har tänkt sig något barn. Det blev en graviditet därför att man inte använde något preventivmedel eller inte hade något som fungerade.

Denna siffra presenterades också av abortkommittén. Den gäller förmodligen även i dag. En stor del av de barn som föds är således oplanerade. Därmed vill jag inte säga att dessa barn inte skulle vara välkomna eller att föräldrarna inte skulle glädjas åt barnet eller åt graviditeten. Från början var

det emellertid en oplanerad graviditet av någon anledning. Jag tror att det mestadels beror på dåligt fungerande preventivmedel.

En utbredd preventivmedelsrådgivning, tillgång på preventivmedel och ekonomiska möjligheter för preventivmedelsanvändning är grundläggande faktorer när det gäller att nedbringa antalet aborter i vårt land. Abortkommittén påvisar i sitt betänkande att ansvaret för familjeplaneringen och födelsekontrollen till största delen åvilar kvinnorna.

Ett sätt att stimulera användningen av preventivmedel är att göra dem kostnadsfria. Jag tror att det skulle finnas ett positivt samband mellan att göra preventivmedlen gratis och arbetet med att få ner antalet aborter. Preventivmedel och rådgivning borde vara gratis. Det skulle både individerna, kvinnorna och männen, och samhället tjäna på.

Tidigare utgick en särskild ersättning till landstingen för preventivmedelsrådgivning. Detta bidrag har numera ersatts av ett schablonbidrag för landstingens hela hälso- och sjukvårdsverksamhet. Det föreligger en stor risk för att den önskvärda utbyggnaden av preventivmedelsrådgivningen inte kommer till stånd. Vpk anser att man skall återinföra det specialdestinerade bidraget för denna verksamhet i landstingen.

Vi menar dessutom att socialstyrelsen måste få de resurser som behövs för att kunna följa, bevaka och samordna det abortförebyggande arbetet. Numera saknas den tidigare kopplingen mellan mödrahälsovård och preventivmedelsrådgivning å ena sidan och den abortförebyggande upplysningen å andra sidan.

Det behövs ett intensifierat upplysningsarbete i sex och samlevnadsfrågor i vid bemärkelse. Preventivmedelskunskap är en viktig del av det. Den begränsade samlevnadsundervisning som nu bedrivs är mer inriktad på teknisk information än på samtal om andra aspekter på samlevnad, såsom t. ex. känslor och relationer. Elevernas möjlighet att få insikt om homosexualitet är också nästan helt obefintlig.

I cancerkommitténs betänkande (SoU 1984:67) redovisas att sexualvanorna kommer på tredje plats när det gäller orsaken till cancer. Mycket tid måste också ägnas åt denna del av samlevnadsundervisningen. Läkare – gynekologer – och barnmorskor är bäst lämpade att förmedla undervisning i denna del. Vpk menar att det måste skapas förutsättningar för att dessa specialister skall kunna beredas möjlighet att medverka i denna del av undervisningen i sex och samlevnad.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till samtliga vpk-reservationer i betänkandet.

Anf. 86 GUNNAR STRÖM (s):

Fru talman! I betänkandet om hälsoupplýsning behandlas tobaksbruk, kostnadsupplýsning, anslag till Hushållningssällskapens förbund samt preventivmedelsrådgivning. Den största och dominerande frågan i betänkandet är emellertid tobaksbruket. Många motioner har väckts och många diskussioner om tobaksrökningen har ägt rum i denna kammare sedan början av 1970-talet.

Ett av kraven i motionerna har varit förbud mot rökning i offentliga lokaler. Vid behandlingen av ett liknande motionskrav förra våren sade

utskottet att utgångspunkten måste vara att ingen skall behöva utsättas för tobaksrök mot sin vilja. Utskottet ansåg att rökning därför inte bör få förekomma i offentliga lokaler. Det konstaterades samtidigt att en viss förbättring har inträtt under senare tid i vad gäller rökningen. Medvetenheten har blivit större bland rökarna om att tobaksröken är störande för vissa människor och att den dessutom har skadliga effekter även för andra än rökarna själva.

Utskottet ansåg att denna medvetenhet och attitydförändring var en bra början till att få rökfria offentliga lokaler. Man skulle då inte lagstifta om ett förbud som det skulle bli svårt att upprätthålla. Nu säger utskottet att det finns anledning att överväga ytterligare insatser för att påskynda utvecklingen mot rökfria offentliga lokaler och arbetsplatser. Om inte de fortsatta åtgärderna ger resultat utesluter man inte en lagstiftning.

Socialministern föreslår nu att man skall tillsätta en särskild utredare, som skall utreda olika åtgärder för att ytterligare minska tobaksbruket. Enligt kommittédirektiven skall den särskilda utredaren bl. a. överväga frågan om förbud mot tobaksbruk, åtgärder som kan vidtas för att tillförsäkra allmänheten tillgång till rökfri miljö i gemensamhetslokaler och på allmänna kommunikationsmedel och hur priser påverkar tobakskonsumtionen. Det skall således bli en bred utredning. Det ges också möjligheter att fritt ta fram övriga åtgärder.

Fru talman! 10 reservationer är fogade till betänkandet. I reservation 1 av folkpartiet och vpk tas en rökfri barnomsorg och skola upp. Vi är överens om att barnomsorgen och skolan bör vara rökfri. Våra meningar skiljer sig emellertid däri att utskottets majoritet anser att tillämpningsföreskrifterna från socialstyrelsen och skolöverstyrelsen har och har haft stor betydelse i frågan. Föreskrifternas och de allmänna rådets effekter är nu dessutom föremål för uppföljning. Utskottet utgår ifrån att man tar initiativ till ytterligare insatser om uppföljningen ger anledning till detta. Därmed yrkar jag avslag på reservation 1.

Reservation 2 har skrivits av folkpartiet. Reservanterna vill att man skall uppsätta mål för att minska tobaksbruket. En liknande motion behandlades av utskottet våren 1987. Man konstaterade då att arbetet mot tobaksbruket har en mycket hög hälsopolitisk prioritet och bedrivs på många områden. Utskottet ansåg att det inte fanns några skäl till att förorda uppställandet av övergripande mål, eftersom dessa skulle bli mycket allmänt formulerade och inte tjäna till mycket ledning för det praktiska arbetet. Utskottet har samma inställning i dag. Jag yrkar därför avslag på reservation 2.

Folkpartiet, centern och moderaterna behandlar i reservation 3 åtgärdsprogram för minskat tobaksbruk. Jag vill erinra om att åtgärder mot tobaksbruket redan är starkt prioriterade i det förebyggande hälsoarbetet. Regeringen har också kraftigt markerat vikten av åtgärder på detta område. Jag vill dessutom påminna om den utredare som nu kommer att tillsättas. Härmed yrkar jag avslag på reservation 3.

Reservation 4 av folkpartiet behandlar åtgärder mot snus. Utskottet delar uppfattningen att det är angeläget att vidta åtgärder för att vända konsumtionskurvan för snus nedåt. Socialstyrelsen har tagit initiativ till en rad åtgärder för att ge kunskap om snusets skadeverkningar. Varningstexter

kommer också på paketen. Den utredning som jag tidigare har nämnt skall även se på denna fråga. Jag yrkar avslag på reservation 4.

I reservation 5 tas kostens betydelse i vården upp. Utskottet instämmer i att kosten har stor betydelse inom vården. Det sade också socialministern i ett interpellationssvar i december månad. Hon ansåg det emellertid inte påkallat med något regeringsinitiativ, eftersom det inom detta område pågick många projekt och aktiviteter. Denna uppfattning delas av utskottsmajoriteten. Jag yrkar avslag på reservation 5.

I reservation 6 vill centern ha anslag till Hushållningssällskapens förbund. En liknande motion behandlades för ett år sedan. Inget nytt har framkommit i frågan, varför utskottet även i år yrkar avslag på motionen. Det innebär att jag yrkar avslag också på reservation 6.

Reservation 7 av moderaterna handlar om ett socialt åtgärdsprogram för att undvika aborter. I betänkandet SoU 1987/88:2, vilket behandlades för en tid sedan, redovisas utförligt abortförebyggande arbete. Utskottet hänvisar till denna framställning och ser inte skäl för initiativ som syftar till ett sådant program. Jag yrkar avslag på reservation 7.

Reservationerna 8 och 9 av vpk handlar om utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen och kostnadsfria preventivmedel. Båda dessa frågor behandlades under hösten 1987. Utskottet hänvisade till att det är sjukvårdshuvudmännen som har att avgöra hur rådgivningen skall bedrivas. Initiativ har också tagits av socialstyrelsen och av försvarets sjukvårdsstyrelse. Beträffande fria preventivmedel förutsätter utskottet att regeringen följer p-pillerförsäljningen och vidtar åtgärder om abortfrekvensen skulle öka på grund av för höga kostnader för p-piller. Utskottet ansåg i övrigt inte att skäl förelåg att ta upp frågan om ytterligare prisreduktion på preventivmedel. Jag yrkar avslag på reservationerna 8 och 9.

Reservation 10 av vpk handlar om specialdestinerat statsbidrag för preventivmedelsrådgivning vid sidan av den ersättning som utgår till sjukvårdshuvudmännen. Men denna ersättning skall även täcka kostnaderna för rådgivningen, och jag yrkar avslag på reservation 10.

Fru talman! Jag får härmed yrka bifall till socialutskottets betänkande 1987/88:19 i dess helhet och, som jag redan sagt, avslag på samtliga reservationer.

Anf. 87 STINA GUSTAVSSON (c) replik:

Fru talman! Gunnar Ström hänvisade till en utredare på tobakens område. Det är bra att något sätts i gång, men det vore bättre om riksdagen i dag hade kunnat säga ifrån att det skall utarbetas ett åtgärdsprogram på tobaksområdet.

Enligt centerns uppfattning behöver vi i denna fråga, liksom på många andra samhällsområden, vara uppmärksamma på vad som händer dels här hemma, dels i andra länder. Inom EG t. ex. har antagits ett program med 14 långtgående förslag till åtgärder mot tobaksbruket. I Sverige måste vi noga följa utvecklingen och överväga motsvarande åtgärder. Som socialt föregångsland bör Sverige ligga långt framme även när det gäller åtgärder mot tobaksbruket.

När det så gäller kostens betydelse i vården finns mycket som talar för att

ökade kunskaper om sambandet mellan kost och hälsa inte i önskad grad kommer till uttryck i samhället i allmänhet och inom vården i synnerhet. Det är därför viktigt att denna fråga ytterligare beaktas inom såväl grundskolans värdeyrkesutbildning som fortbildningen av vårdpersonal.

Gunnar Ström tog också upp vår reservation om anslag till hushållnings-sällskapen. Utskottet hänvisar till ett betänkande från förra riksmötet. I nämnda betänkande hänvisas till att konsumentverket har möjlighet att lämna bidrag till dylik verksamhet. Då vill jag fråga Gunnar Ström: Har något sådant bidrag beviljats?

Anf. 88 INGA LANTZ (vpk) replik:

Fru talman! Gunnar Ström sade att man inte behöver göra något i abortfrågan och hänvisade tryggt till att regeringen följer frågan när det gäller preventivmedelsrådgivning och kostnaderna för preventivmedlen. Men jag tycker att det är en oroande tendens med ökningen av antalet aborter. De har ökat till nästan 34 500 under 1987, medan vi i många år har varit nere på 30 000 efter den minskning som skedde vid satsningen i samband med den nya abortlagen. Det visar att man inte får förtröttas. Man måste fortsätta med preventivmedelsrådgivning och upplýsning i den här frågan.

Aborterna har ökat med 1 400 under ett år. Jag tycker det är en oroande ökning. Vad som framför allt är oroande är att tonårsaborterna har ökat mest, procentuellt sett. 1987 hade vi 150 aborter i åldrarna 11–14 år. Jag tycker att denna siffra borde oro både regeringen och Gunnar Ström.

För åldrarna 11–19 år är det en mycket kraftig ökning. Vi har kunnat glädja oss åt att just tonårsaborterna gått ned, men nu har de faktiskt gått upp. 1986 gjordes 5 479 aborter, och 1987 var det 5 874. Det är alltså en ökning med 395 aborter på tonåringar. Jag tycker inte att man som Gunnar Ström lugnt och förtröstansfullt kan säga att det inte behöver göras något. Jag tror att det finns ett samband, dels med kostnaden för preventivmedel, dels när det gäller tillgängligheten på preventivmedelsrådgivningen, dels också när det gäller den abortförebyggande verksamheten. Här har man missat, och man har mycket kvar att göra. Jag tror det vore klokt att följa det förslag som lades fram av abortkommittén, nämligen att satsa på en utbyggnad så att vi med preventivmedelsrådgivningen når varannan kvinna, och satsa även på speciella ungdomsmottagningar.

Jag skulle vilja fråga: Hur stor tycker man på regeringshåll och från regeringspartiets sida att ökningen skall vara innan man ingriper? Hur cynisk skall man vara? Hur mycket skall man tillåta aborterna att öka innan man säger att någonting måste göras? När skall vi vidta de utlovade erforderliga åtgärderna – när är abortfrekvensen tillräckligt stor för det?

Anf. 89 GUNNAR STRÖM (s) replik:

Fru talman! Till Stina Gustavsson vill jag först säga att det är klart att vi skall hänga med i utvecklingen vad gäller tobaken. Jag är övertygad om att vi också gör det. Jag tror att vi får ut en bra information till ungdomen, och jag tror att vi kommer att fortsätta på den vägen, för det är så vi kan nå fram till ett bra resultat. Jag misströstar ingalunda.

I Finland har det kommit en lag mot rökning i offentliga lokaler. Jag har själv i Finland hört sägas att det är ett blaha, blaha. Ungdomen demonstrerar och går på Helsingfors centralstation med en cigarett mellan fingrarna och röker och polisen kan inte ingripa. Jag tror inte på en lag i detta fall, men om utredningsmannen kommer fram till att det bör vara en lag, får vi väl acceptera den. Jag är dock rädd för att det i vissa situationer kan bli en tendens till att ungdomen då vill visa att "här är det jag som är en tuffing".

Beträffande kosten har jag sagt att många saker pågår. Unga människor som skall börja i vården utbildas på olika stadier, på högskolan och på gymnasiet t. ex. Där finns program för detta, och det är en förutsättning för att det skall bli bättre. Jag tycker inte vi skall misströsta på det området.

Vad gäller hemkonsulenterna inom hushållningssällskapen tror jag inte att jag sade att konsumentverket skulle ge pengar till dem. Men jag sade att de har ett samarbete med konsumentverket som gör att de får hjälp med mycket, billiga trycksaker och annat sådant. Jag vet också att det finns möjligheter för hushållningssällskapen att få pengar, men de har inte lagt in någon ansökan. Nu har de lagt in en ansökan till socialstyrelsen, och det kommer då, såvitt jag kan förstå, att finnas möjligheter för dem att under nästa budgetår få pengar.

Inga Lantz talade om aborter. Det stämmer att antalet aborter har ökat. Men det kanske beror på att det nu är en annan situation, bl. a. på grund av abortlagens tillkomst, som har medfört att kvinnan nu har möjlighet att göra abort. Det är ju kvinnan som bestämmer om hon skall göra abort eller ej.

Jag är förvånad över att dagens ungdom får för dålig upplysning, eftersom det i skolan och på andra håll finns läkare, skolsköterskor och andra som talar om det sexuella, samlevnad och preventivmedel. Jag är verkligen förvånad över att denna information inte når fram. Det är mycket underligt att våra ungdomar inte lyssnar på den information som de får.

Anf. 90 STINA GUSTAVSSON (c) replik:

Fru talman! Min fråga till Gunnar Ström ställde jag med anledning av den hänvisning som utskottet gjorde i socialutskottets betänkande 1986/87:20 där det står: "Mot bakgrund av vad lagutskottet anfört om möjligheterna för konsumentverket att lämna bidrag till denna verksamhet, anser socialutskottet emellertid inte att motion 1986/87:So445 (c) påkallar någon åtgärd av riksdagen."

Jag kan förstå att Gunnar Ström inte ville svara på min fråga om bidrag till Hushållningssällskapens förbund, eftersom det måste vara genant att tala om att hushållningssällskapen för ett abonnemang på 150 kr. per år erhåller tidskriften Råd & Rön samt några broschyrer.

Anf. 91 INGA LANTZ (vpk) replik:

Fru talman! Jag vill till Gunnar Ström säga att vi inte skall ifrågasätta abortlagen. Det hoppas jag att han inte gör. Den lagen skall vi ha kvar, även om vi skall göra en översyn av gällande tidsgränser. Denna fråga tas emellertid upp i ett annat utskottsbetänkande.

De flesta graviditeter som leder till abort orsakas av en bristande preventivmedelsanvändning. Både mänskligt och ekonomiskt skulle samhäl-

let alltså tjäna på att preventivmedlen var gratis. Tillsammans borde en uppsökande verksamhet, upplysning och gratis preventivmedel kunna nedbringa antalet aborter högst väsentligt. Jag tycker att det borde vara i samhällets intresse att med alla medel medverka till detta.

Gunnar Ström är förvånad över att man i skolan inte känner till mer om sex och samlevnad. Men samlevnadsundervisningen har en mycket svag ställning i grundutbildningen för berörda lärare. Och de förslag till en förstärkning som gjordes av USSU, utredningen rörande sex och samlevnad, redan 1974 har i stort sett lämnats utan åtgärd. Samlevnadsundervisningen i skolan och inom lärarutbildningen måste få ett mycket större utrymme. Då skulle man kanske kunna nå skolungdomarna med information.

Jag ställde en fråga till Gunnar Ström. Var går smärtgränsen innan man skall börja se över och göra något åt det stora antalet aborter? Hur mycket skall man tillåta antalet aborter att öka innan man förstår att detta är allvar? Speciellt allvarligt är det förstås när det gäller tonåringarna. Vi kunde ju glädja oss åt att antalet tonåringar som gjorde abort minskade i och med abortlagens tillkomst, eftersom man då satsade på preventivmedelsrådgivning och förebyggande verksamhet. Men nu har man tagit bort bidraget för detta till landstingen. Det har försvunnit in i landstingens allmänna verksamhet. Då har det blivit som vpk befarade att det skulle bli när detta togs bort, nämligen att antalet aborter ökar. Det är ett mycket högt pris som kvinnorna får betala. Jag tror inte att någon kvinna går oberörd genom en abort. Därför skulle man med samhällets alla medel se till att antalet aborter begränsas. För mig är dessa siffror helt oacceptabla. Varje abort är i sig en tragedi. Därför tycker jag att det vore önskvärt om man kunde vidta de åtgärder som vpk har föreslagit i denna partimotion.

Anf. 92 GUNNAR STRÖM (s) replik:

Fru talman! Nu säger Inga Lantz att det har låg status att tala om sex och samlevnad i skolan och att lärarna därför inte är så intresserade och inte lägger ned så mycket möda på den undervisningen. Det är beklämmande att höra. Jag tycker att de borde göra det. Men det är farligt att gå ut med en sådan kritik i detta sammanhang när lärarna inte har möjlighet att försvara sig.

Sedan frågade Inga Lantz mig var smärtgränsen går när det gäller antalet aborter. Jag har sagt att socialstyrelsen och regeringen noga skall följa upp detta, och så fort de märker att det går för långt skall åtgärder vidtas. Var smärtgränsen exakt går kan jag inte säga – om det t. ex. är vid 3 100 aborter.

Det viktigaste i fråga om hälsan tycker jag nog är att vi tar tag i problemet med tobaksrökningen på ett vettigt sätt. Jag menar då att vi skall gå ut och informera ungdomen i skolan. Då skall vi inte gå ut med skrämselpropaganda mot tobaksrökning, utan vi skall gå ut och tala med dem som bröder och systrar och förklara hur farligt tobaksbruket är. Jag är helt säker på att vi då kommer att få ett bra resultat. Vi ser ju nu hur den s. k. rökfria generationen arbetar. Det tycker jag är något fint. Och jag tror att det kommer att bli förbättringar på detta område. På det sättet kommer svenska folket också att bli betydligt friskare.

Anf. 93 MARGARETA ANDRÉN (fp):

Fru talman! Vi har ju haft många heta och intensiva debatter under den senaste tiden. En av dessa närgångna debatter gäller krisen inom sjukvården. Det är oerhört angeläget att olika åtgärder, satsningar och omprioriteringar görs, så att patienter inte utsätts för onödigt lidande eller en för tidig död. Om vi skall lyckas med att lösa vårdkrisen måste naturligtvis också personalen få drägligare arbetsvillkor.

Låt mig i det här sammanhanget, när vi behandlar anslag m. m. till Hälsoupplýsning, peka på en faktor som i mycket hög grad påverkar sjukvårdens resurser och kris – nämligen tobaken. Precis som Inga Lantz påpekade dör varje år mer än 10 000 svenskar i sjukdomar förorsakade av tobak. Begränsar vi oss inte bara till Sverige utan tar hänsyn till hela världen, vet vi att det inträffar två och en halv miljon för tidiga dödsfall varje år på grund av tobaken.

För att göra dessa siffror litet mer påtagliga vill jag säga att det motsvarar att 20 jumbojetplan störtar varje dag under hela året – år ut och år in. För Sveriges del innebär det att en fullsatt DC-9:a störtar varje vecka. Hur kommer det sig att detta inte får samma rubriker i massmedia som t. ex. just en flygolycka?

Men jag skall nu inte bara vara missbelåten över sådant som inte uppmärksammas utan faktiskt uttala min belåtenhet över att Världshälsoorganisationen, WHO, valde att fira sin egen 40-årsdag med att uppmärksamma tobaksproblemen. Det blev den första internationella tobaksfria – dvs. både rök- och snusfria – dagen. Även här i Sverige uppmärksammades denna dag på ett bra sätt. Egentligen borde det inte ha varit så märkligt, eftersom tobaksrelaterad sjukdom är den orsak till död och lidande över hela världen som vi har de bästa möjligheterna att göra något åt.

Mot den här bakgrunden är jag litet besviken över att socialutskottet i sin helhet inte tillstyrkt min och tidigare andre vice talmannen Karl Erik Erikssons motion om ett konkret hälsopolitiskt mål för samhällets arbete för minskat tobaksbruk. Det är också ett yrkande som framförs i en av folkpartiets partimotioner.

WHO har rekommenderat sina medlemsländer att just ställa upp klara mål för tobakspolitiken. WHO har också föreslagit att detta mål skall vara en halvering av den nationella tobakskonsumtionen och minskning av andelen rökare till 20 % till år 1995. Vi kan väl ändå inte låta bli att fästa stor tyngd vid en sådan rekommendation från WHO?

Som ledamot av tobakskommittén var jag också för några år sedan med om att föra fram krav på att en klar målsättning skulle läggas fast när det gäller statsmakternas tobaksprogram.

Visst är det bra att det på många områden nu skett en skärpning när det gäller tobaksbruket. Och det är också bra att vi i många av dessa frågor inte har så stora meningsskiljaktigheter. Men detta är ju ingen orsak till att inte nu också lägga fast ett övergripande mål – något som socialutskottets majoritet dock anser.

Att ett sådant mål skulle bli så allmänt formulerat att det inte ger mycket ledning för det praktiska arbetet är väl inte alls självklart. På ett angränsande område – alkoholpolitiken – har det ju visat sig att det är av stort värde att ha

det övergripande målet att minska alkoholkonsumtionen med 25 % från 1985 till år 2000. Utan det målet hade vi nog inte fått det uppvaknande och den attitydförändring som vi trots allt fått. Detsamma borde ju kunna bli fallet när det gäller tobakspolitiken!

Fru talman! I fråga om det här motionsyrkandet ber jag att få yrka bifall till reservation nr 2 av Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist, där de bl. a. anser att socialstyrelsen borde få i uppdrag att utarbeta de konkreta hälsopolitiska målen för samhällets arbete att minska tobaksbruket. Reservanterna håller också med oss motionärer om att dessa mål bör föreläggas riksdagen för stadfästade.

När det gäller behandlingen av min motion om åtgärder mot snus har samma reservanter nu fått sällskap av vpk-ledamoten Margö Ingvardsson. I den reservationen, nr 4, får vi motionärer – dels jag, dels Margareta Winberg m. fl. – gehör för våra yrkanden om åtgärder mot snusandet.

Reservanterna anser att det är dags att genomföra samma kampanj mot snuset som under många år pågått mot rökningen. Och det bör vara socialstyrelsen som skall få det uppdraget. Utskottsmajoriteten går alltså inte lika långt, även om dess inställning till våra motionskrav också är positiv.

Även när det gäller det alltmer utbredda snusandet i världen har WHO efterlyst kraftigare restriktioner. Det internationella centret för cancerforskning och några andra organisationer och myndigheter har slagit fast att även de s. k. rökfria tobaksvarorna är hälsofarliga och beroendeframkallande. Bl. a. har svenska experter beräknat att det varje år i vårt land inträffar fyra fem fall av cancer i munhålan på grund av snusning. Det kanske inte verkar så dramatiskt, men detta antal cancerfall ligger i samma storleksordning som de cancerfall som beräknas uppkomma i Sverige på grund av Tjernobylnkatastrofen!

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 4.

En annan motion som jag något vill beröra är den av Börje Stensson och mig som gäller behovet att lagfästa rätten till rökfria miljöer. Utskottet går tyvärr inte riktigt lika långt som vi motionärer men om man gjort en något positiv skrivning.

I vår motion pekade vi bl. a. på att Stockholms Central borde vara rökfri med tanke på bl. a. alla allergiker och andra som måste finnas bland alla resenärer på Centralen. Dessutom pekade vi på den nära förbindelsen till T-centralen och dess rökförbud och risken för svåra bränder. En brand hade ju ganska nyligen innan vår motion lämnades inträffat i Londons tunnelbana.

Till vår glädje kan vi nu konstatera att Stockholms Central är rökfri – något som jag tror uppskattas av de allra flesta. Vi bör alla hjälpas åt att se till att det beslutet efterlevs.

Vi motionärer kommer nu med intresse att följa frågan om flera rökfria offentliga lokaler och arbetsplatser. Vi tar fasta på utskottets löfte om att lagstiftning kan aktualiseras om inte de åtgärder som utskottet förutsätter att regeringen skall ta initiativ till kommer att ge resultat.

Bevakningen och uppföljningen av de allmänna råden om begränsning av tobaksrökning liksom av olika informationsinsatser och andra åtgärder är viktiga. Som Stina Gustavsson var inne på får vi i Sverige se upp så att vi inte blir sämst bland de nordiska länderna när det gäller att begränsa tobaksbru-

ket. Jag var själv med på Nordiska rådets session i Oslo tidigare i våras när Nordiska ministerrådet rekommenderades att utreda restriktivare bestämmelser om tobaksbruket.

Jag hoppas och förutsätter att den utredning som riksdagen begärde av regeringen i februari, i syfte att få till stånd ett förbud mot annonsering av tobaksvaror, kommer att arbeta mycket snabbt. Även om andra frågor om åtgärder mot tobaksbruket skulle läggas på denna utredning, något som antyds i utskottets skrivning, och nämndes här av Gunnar Ström, är det angeläget att arbetet sker skyndsamt.

Fru talman! Jag har redan yrkat bifall till reservationerna 2 och 4, men vill sluta med att också yrka bifall till reservationerna 1 och 3.

Anf. 94 CARL-JOHAN WILSON (fp):

Fru talman! Det är ganska svårt att välja sina ord, när man skall tala emot bruket av tobak. Man vill inte såra sina rökande eller snusande vänner, och man vill inte gärna agera som någon sorts förmyndare för dem. En vuxen bör naturligtvis ha rätt att själv avgöra vilka risker han eller hon vill utsätta sin kropp för när det gäller att ge sig ut i trafiken, åka skidor i snabba backar, delta i andra strapatser, röka eller snusa.

På samma sätt som vi arbetar för att minska riskerna på alla möjliga andra områden, bör vi naturligtvis – i kraft av ökad kunskap – också ta ansvar för information om tobakens skadeverkningar. Därför får rökare och snusare ursäkta. Det blir då och då litet debatt om deras vanor och om de risker de utsätter sig själva – och andra – för.

Det väckte stort uppseende när en stor japansk undersökning 1984 tydde på att s. k. passiv rökning fördubblade risken för lungcancer hos vuxna. Sedan dess har rapporterna duggat tätt angående vådorna med passiv rökning.

Barnen verkar vara känsligare än vuxna för det här miljögiftet. För det ofödda barnet resulterar mammans rökning i hämmad tillväxt, ökad risk för missbildningar och avsevärt ökad dödlighet i samband med förlösningen.

Passivt rökande småbarn löper dubbelt så stor risk för lunginflammationer och andra luftvägsinfektioner, och de har en avsevärt ökad risk att få blodcancer.

Fortfarande lär sig barn saker genom att titta på andra. Det är därför ingen överraskning att rökning hos omgivningen är det främsta skälet till att ungdomar börjar röka. Därför är det så viktigt att barnomsorg och skola är rökfria.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 1 angående rökfri barnomsorg och skola.

I WHO:s Europastrategi föreslås ett konkret mål för samhällets arbete mot tobaksskadorna. Socialstyrelsens tobaksutredning ansåg att statsmakterna borde fastställa ett konkret mål. Tobakskommittén föreslog som konkret mål bl. a. att högst 15 % av den vuxna befolkningen skall använda tobak år 2000.

När det gäller alkoholpolitiken har riksdagen fastlagt som mål att alkoholkonsumtionen skall ha minskat med 25 % till år 2000. Nu säger utskottet när det gäller tobaksbruket att det inte finns skäl att uppställa

konkreta mål, eftersom de målen inte tjänar till någon ledning i det praktiska arbetet.

Var finns egentligen logiken i utskottets bedömning?

Om man menar allvar med att tobaksbruket skall minska, bör ett konkret åtgärdsprogram vara en självklarhet. Vi måste kunna enas om ett mätbart mål för minskningen, en tidpunkt för när målet skall vara nått, hur arbetet skall bedrivas och vem som skall ha ansvaret.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 2 och 3 angående mål och åtgärder för minskat tobaksbruk.

Reservation 4 handlar om åtgärder mot bruk av snus. Vi vet att snus innehåller en rad farliga ämnen, som är både frätande och cancerframkallande. Därför har flera länder infört förbud mot snus. I Sverige däremot ökar snusförbrukningen snabbt.

På 15 år har snusandet fördubblats. Varje snusare gör i genomsnitt av med 5,5 kg snus om året. Många ungdomar som börjar använda tobak för snusning går över till att använda tobak för rökning.

Snusarna får muncancer. Den är inte lika farlig som rökarnas lungcancer. Däremot tyder färsk svensk forskning på att snusaren löper avsevärt större risk att få högt blodtryck, hjärtinfarkt och kärlkamp än rökaren.

Snus är långt ifrån så ofarligt som man tidigare har trott. WHO rekommenderar därför totalt förbud i länder där snuset inte redan är vanligt förekommande.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 4 angående åtgärder mot snus.

Anf. 95 GÖTE JONSSON (m):

Fru talman! Jag vill bara med en mycket kort motivering yrka bifall till reservation 7 som är fogad till betänkandet. I den tar jag upp frågan om ett breddat åtgärdsprogram i fråga om att minska antalet aborter. Jag vill säga att jag är precis lika oroad som Inga Lantz över den negativa utveckling som framgår av den senaste statistiken, och jag tror att vi måste pröva nya vägar för att minska antalet aborter. Jag menar att vi måste gå in med förebyggande insatser, insatser för att undanröja sociala och ekonomiska hinder för fullföljandet av en graviditet.

Min reservation är föranledd av en motion som Alf Svensson har lagt fram. I den finns vissa förslag till möjligheter att bredda ett sådant här åtgärdsprogram. Det finns säkerligen också en rad ytterligare åtgärder som kan vidtas. Jag ser det som nödvändigt att regeringen ges till känna uppfattningen i motionen och i min reservation, och jag ber än en gång att få yrka bifall till reservation 7.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

15 § Föredrags
näringsutskottets betänkande
1987/88:25 om näringspolitik.

Anf. 96 ERIK HOVHAMMAR (m):

Fru talman! I den näringspolitiska debatten talas det ofta om behovet av att låta fler människor ta del i ekonomiska beslut. Delaktighet stärker arbetsmotivationen och stimulerar också till ekonomiskt tänkande. Det finns *ett ekonomiskt system* som gör de enskilda människorna delaktiga i miljontals sådana beslut, och det systemet heter *marknadsekonomi*.

Inget annat ekonomiskt system bygger på ett så decentraliserat beslutsfattande. Konsumenten väljer vad han eller hon vill köpa i ett fritt utbud av varor och tjänster. Producenterna tvingas att vara effektiva för att vinna konsumenterna. Steg för steg utvecklas produkterna. Steg för steg pressas priserna på tekniskt högtstående varor. Varor som till en början bara var överkomliga för ett fåtal har snabbt blivit möjliga att köpa för det stora flertalet.

Marknadsekonomins fördelar börjar också gå upp för företrädare för de socialistiska krafterna i Östeuropa och ännu längre bort. Det kunde vi konstatera vid vår utskottsresa för någon månad sedan. Man inser nu att man inte klarar utvecklingen av människors välfärd utan ett stort och ökande inslag av marknadsekonomi. I årtionden har man där låst in den mänskliga friheten att tänka fritt och vägrat utnyttja människors skaparförmåga som företagare. När staten och fackföreningarna också blir dominerande företagsägare finns det ingen som kan kontrollera utvecklingen. Ingen vågar tala av risk för repressalier. Ingen för egentligen konsumenternas talan. Här i Sverige måste vi ta lärdom av denna negativa utveckling.

Denna lärdom måste bli: mer marknadsekonomi och mindre planekonomi. Tyvärr verkar det inte som om socialdemokraterna riktigt på allvar förstår det hot som kommer från den ökade kollektivering. Trots bekännelsen till marknadsekonomi för man samhället sakta men säkert mot mer kollektivering. Löntagarfonderna, den femte AP-fonden och, steget efter, löntagarfonderna är bara några exempel. Andra kan hämtas från den s. k. allmännyttan på bostadssektorn. Vidare leder den skattepolitik som socialdemokraterna för till maktkoncentration och kollektivering. Familjeföretag tvingas sälja av skatteskäl, och enskilt aktieäggande diskrimineras.

Fru talman! På samma sätt leder den socialdemokratiska vårdpolitiken till ökad kollektivering i form av en ökande offentlig sektor. Oviljan att släppa in privata alternativ i form av entreprenörer förhindrar och fördröjer en rationalisering och effektivisering av vårdsektorn.

Liksom på andra områden i vårt samhälle måste det här finnas tusentals anställda som bär på nya idéer för tjänste- och varuproduktion. I dag är deras enda chans att utveckla dessa inom monopolet. Resultatet är givet: bara ett fåtal idéer tas till vara.

När någonting inte fungerar som det skall, när pengarna inte räcker till, då är det vanligt att se sig om efter alternativ. Men vad händer i denna viktiga del av vårt samhälle? Jo, det enda svar som ges är att monopolet måste få kosta mer pengar. Och kanske är det så. Men att ge mer pengar utan att pröva alternativ tycker jag egentligen är oanständigt. I den socialdemokratiska vårdapparaten är det tydligen producenten som skall bestämma och inte konsumenten.

I stället för ökad kollektivisering och ökad maktkoncentration vill vi moderater sätta en ökad satsning på småföretag och ett ökat konsumentinflytande i form av fler alternativ.

Fru talman! Småföretagen svarar i dag för ca 20 % av industrins totala omsättning samt cirka en sjättedel av utvecklings- och forskningsinsatserna. En miljon svenskar är sysselsatta i småföretag. Det är i småföretagen de nya jobben skapas.

En av de stora frågorna i den allmänna debatten just nu gäller miljön – och detta med all rätt. Men man har i mitt tycke glömt den kanske viktigaste miljöfrågan: Hur skall vi på bästa sätt ta vara på naturresursen småföretagare? På detta område är Sverige nämligen, vågar jag påstå, lyckligt lottat. Vi har riklig tillgång på företagare. Det gäller bara att föra en näringspolitik som ger dessa det rätta incitamentet för att blomma ut.

Från moderata samlingspartiets sida menar vi att det nu är hög tid att ändra på politiken så att företagets och den enskilde företagarens situation förbättras. Men här håller socialdemokraterna på att göra sitt största misstag på området, när man glömmar bort personen bakom företaget. Ett uttalande som bekräftar detta gjordes för en tid sedan av lönenminister Bengt K Å Johansson. Han sade:

Det är ingen som klagat, men om någon klagat gäller det oftast de egna, personliga förutsättningarna. Han eller hon vill ha sänkta skatter, men då är det personen som talar, inte företaget.

Detta tycker jag visar att inte minst finansdepartementets ledning inte har förstått särskilt mycket av småföretagarens villkor och sätt att fungera, att just sambandet mellan ägare och företag är så intimt, vilket har sagts många gånger från denna talarstol. Ofta är ju ägare-entreprenör och arbetare en och samma person.

Därför måste man, fru talman, också tala om äganderätt, näringsfrihet, skatter, fri konkurrens och arbetsrätt när man talar om småföretagsfrågor – det kommer man inte förbi.

Från moderat håll menar vi att äganderätten liksom näringsfriheten måste stärkas. Skattetrycket måste sänkas. I första hand bör en rejäl marginalskattereform genomföras, men därutöver är det nödvändigt att sänka förmögenhetsbeskattningen. Rättssäkerheten vid beskattningen måste stärkas. Floran av regleringar och kraven på uppgiftsskyldighet måste begränsas.

Även inom arbetsrätten krävs stora förändringar. Kostnaderna för olagliga strejker bör höjas. Reglerna om facklig vetorätt bör avskaffas och anställningsreglerna reformeras. Detta är kända och väl dokumenterade krav från småföretagarna.

Vi från moderata samlingspartiet har gjort en hel del reservationer som helt enkelt innebär att vi som alternativ sätter ett spritt ägande framför maktkoncentration och alternativt framför monopol.

Jag tänker inte beröra särskilt många av dessa reservationer. Flera av dem har vi dessutom tillsammans med de två andra icke-socialistiska partierna. Man kan nog säga man inte i något annat utskott visar upp en så enhetlig front när det gäller att slå vakt om marknadsekonomin som just vi i näringsutskottet gör. Detta är glädjande och lovar gott inför framtiden.

I reservation 1, som handlar om grundsynen på näringspolitikens uppgif-

ter, för vi fram vår åsikt om att ett näringsliv grundat på marknadsekonomi, konkurrens och enskilt ägande ger de bästa förutsättningarna för en ökad välfärd.

Som jag nyss nämnde går detta nu sakta men säkert upp även för en rad kommunistiska regimer i öster. De gigantiskt uppbyggda kollektiva monopolen har visat sig oförmögna att skapa både efterfrågade produkter och välfärd. Här finns inga enskilda incitament andra än möjligtvis makten. Finns ingen konkurrens, så varför skall folk då anstränga sig? Men nu riskerar vi att få en utveckling åt samma håll. Den märks ännu inte i näringslivet, eftersom kollektiviseringen av bl. a. kapitalet inte har hunnit tillräckligt långt. Men de negativa erfarenheterna kommer i takt med den tilltagande kollektiviseringen.

Fru talman! Det är viktigt att i dag se till att minska kollektiviseringen. Jag tror att vi skall markera detta ganska kraftigt. Avskaffa löntagarfonderna och avveckla successivt de statliga och kommunala monopolen, som utgör en hämsko på utvecklingen av skilda slag av privata tjänsteföretag!

Om kollektivisering betyder tröghet innebär skattesystemet i stället rika möjligheter för samhället att stimulera företagande.

Även om skatterna inte tillhör näringsutskottets område – jag vet att detta från olika håll har påpekats när vi har talat om näringspolitik – måste jag ändå säga till min värderade ordförande i näringsutskottet att det är omöjligt att diskutera förutsättningarna för småföretagarna utan att också beröra skatterna. Sänkta marginalskatter och avskaffandet av förmögenhetsskatten på kapital som arbetar i familjeföretag kan få mycket goda effekter. Det är ingen nyhet, och jag har länge pläderat för detta.

En förutsättning för att företagen skall kunna konkurrera på likvärdiga villkor är att offentliga subventioner inte utgår. Under senare år har vi emellertid sett hur statliga myndigheter och verk samt kommunala företag ökat den kommersiella verksamheten. Se t. ex. på posten, televerket, SJ och vissa kommuner. Men för privata företag är det i längden omöjligt att konkurrera med en verksamhet som bygger på subventioner. När det offentliga företaget går dåligt får man stöd via skattsedeln eller det offentliga monopolen, och när det går bra bygger man ut.

Fru talman! Jag vill här gärna slå fast att vi om vi skall få en sund konkurrens måste se till att undan för undan avveckla den offentliga affärsverksamheten. Det är därför som reservation 4 är så viktig.

För landet i dess helhet och inte minst för konsumenterna är det av stor betydelse att näringspolitiken inriktas på att vara vad vi brukar kalla småföretagarvänlig. Vikten av att hänsyn tas till ägaren eller ägarna till företaget kan inte nog understrykas, med hänsyn till att deras vilja att investera, nyanställa och ta ansvar är så intimt förknippad med vad de tror om framtiden och hur de upplever politikernas inställning till deras arbete. Alltför länge har politiken inriktats efter de förhållanden som råder på större företag, vilket har inneburit att småföretagarna "fått över sig" en byråkrati och lagstiftning som de omöjligt kan hantera. Därför behövs det nu kraftfulla åtgärder för att få till stånd en politik som för småföretagarna kan upplevas som utvecklingsfrämjande. Reservation 5 understryker detta förhållande.

Fru talman! Näringspolitiken får inte bara vara inriktad på dagens

företagare. Den måste också stimulera till nyföretagande. Här bör regeringen kunna göra betydligt mer. Det gäller också möjligheterna att för alla våra invandrare på ett lättfattligt sätt anpassa tillståndsgivning m. m., så att de som vill kan vara med och starta företag på likvärdiga villkor som svenska medborgare. Detta framgår av reservation 9.

I reservationerna 12 och 13 behandlas en av de avgörande frågorna vad avser näringsfriheten. Från olika håll attackeras denna med krav som etableringskontroll och kompetenskontroll när det gäller den som skall starta företag. Ofta framförs dessa krav från de fackliga organisationerna och ibland även från vissa branschförbund hos företagarna. Men etableringskontroll är inget annat än en sammansvärjning mot tredje man, dvs. konsumenten. Hade vi haft etableringskontroll med avseende på kompetensvillkorsnivå, vågar jag påstå att vi antagligen varken hade haft IKEA eller Kapp Ahl. Det finns alltid skäl för de etablerade att stoppa nykomlingar – så har det alltid varit, och så kommer det att förbli. En etableringskontroll med kompetensvillkor är därför inte något annat än en klasslag som slår hårdast mot de lågutbildade. Och märk väl att det ofta är bland dessa som grunden till det svenska småföretagandet finns. Tror man på marknadsekonomi måste man alltså säga ett direkt nej till etableringskontroll.

Den socialdemokratiska politiken tenderar att bli alltmer producenttillvänd och i allt mindre grad konsumenttillvänd. Etableringskontroll är, som jag nyss nämnde, bara ett exempel.

I reservation 27 finns ytterligare ett exempel. Socialdemokraterna har fallit undan för Handelsanställdas förbund och vill nu utreda de fria affärstiderna. På vems uppdrag gör man egentligen detta? På konsumenternas? Nej, men väl på producenternas. Om det inte funnits efterfrågan på kvälls- och söndagsöppet, så hade vi naturligtvis inte haft dessa öppettider – svårare är det inte. Men i takt med alltmer dubbelarbete i familjerna och alltmer av s. k. ob-arbete ökar naturligtvis också kravet från konsumenterna att kunna handla när man anser sig ha tid – inte när producenten eller facket behagar ha öppet. Detta är marknadsekonomi i praktiken, fru talman.

Statens uppgift i näringspolitiken är att föra en politik som uppmuntrar till nyföretagande och investeringar. Utbildning och forskning är områden som staten kan satsa på för att stimulera näringslivet. Ett högkvalitativt utbildningssystem och en riktig internationell medverkan i de stora forsknings- och utbildningsprojekten inom EG kan ge Sverige mycket god avkastning på insatt kapital. Vår och folkpartiets reservation 29 understryker vikten av att regeringen verkligen satsar ordentligt på dessa områden.

Jag vill avslutningsvis också betona vikten av en satsning på forskning och utveckling på ett alldeles speciellt område, nämligen det svenska glaset, som ligger mig varmt om hjärtat eftersom jag under en stor del av min aktiva tid har arbetat inom denna bransch. I ett projekt som heter Q GLAS visas behovet av kvalificerad forskning och utveckling rörande nya användningsområden för glas. Tyvärr har branschen själv inte råd att satsa mer än en del av de resurser som behövs. Genom en statlig satsning kan nya produkter bli verklighet och nya arbetstillfällen skapas samt nya marknader förhoppningsvis också öppnas, och det utan att konkurrensen på nationell nivå störs. Jag utgår från att industriministern nogsamnt tar del av vad länsstyrelserna i

Kronobergs och Kalmar län har anfört i detta ärende.

Fru talman! Med detta vill jag yrka bifall till samtliga de reservationer där moderata samlingspartiet har medverkat.

Anf. 97 GUDRUN NORBERG (fp):

Fru talman! Marknadsekonomi är en förutsättning för välfärden. Ett fritt företagande är den bästa garanten för att människors kreativitet och skaparförmåga kommer till sin rätt. Att ha möjlighet att starta och driva företag tillhör de mänskliga fri- och rättigheterna.

Utan ett fritt näringsliv finns ingen demokrati. Ingenstans i världen har ekonomisk planhushållning och centralstyrning kunnat förenas med politisk demokrati.

Därför vill vi slå vakt om marknadsekonomi – den skall blomstra, inte stävjas.

Detta, fru talman, är folkpartiets grundsyn på näringspolitiska förutsättningar. I den grundsynen ingår också den fria konkurrensen. Alla producenter skall på lika villkor tävla om konsumenternas gunst. Det innebär de största förutsättningarna att uppfylla människors behov och önskemål. Det ger den mångfald och valfrihet som ett demokratiskt samhälle bör ha. Och den fria konkurrensen har två plustecken till: den utvecklar nya idéer och den pressar priserna.

Marknadsekonomi och konkurrens är alltså två viktiga hörnpelare i ett utvecklat näringsliv. En tredje hörnpelare är näringsfriheten.

Fri etablering är en nödvändig förutsättning. Folkpartiet anser att användandet av tillståndsvång är principiellt förkastligt och att det endast i undantagsfall kan accepteras. Näringsfriheten bör vara grundlagsskyddad i likhet med andra fundamentala friheter.

I en trepartimotion tillsammans med moderaterna och centern yrkar vi på grundlagsskydd för näringsfrihet. Inom den sociala servicesektorn t. ex. är nuvarande statsbidragsregler ett hinder för enskilda initiativ inom vård, omsorg och utbildning. Detta hinder är till skada för såväl människors valfrihet som produktiviteten och måste därför undanröjas.

Enskilda initiativ bör i stället uppmuntras. Företagaren som person måste mötas med uppskattning – inte med misstänksamhet. Vi måste få ett samhälle där initiativ och skapande välkomnas och där toleransen mot enstaka misslyckanden blir större; ett samhälle där socialistisk misstro ersätts med liberal tilltro.

Den fjärde viktiga hörnpelaren är skattesystemet. I folkpartiets partimotion om skattepolitiken presenteras ett antal förslag om viktiga skatteförändringar för att stimulera tillväxt och företagande. Det viktigaste kravet är kraftigt sänkta marginalskatter och återinfört inflationsskydd. Därigenom stimuleras arbete, sparande, utbildning och nyföretagande. Det måste bli lönsamt att göra extrainsatser, att öka sin energi och kompetens, att utveckla och att ta risker. Så länge dessa människor "straffas" genom orimligt höga marginalskatter främjar det inte tillväxten i svensk ekonomi.

Fru talman! Småföretagen utgör en viktig del i svenskt näringsliv. Småföretagen är viktiga för sysselsättningen och för regional balans. De är en bra miljö för nya idéer. Här sker en stor del av det nytänkande, som leder till

Småföretagens närhet till kunderna gör marknadsekonomins signalsystem effektivt. Genom sin smidighet kan de mindre och medelstora företagen med kort varsel anpassa sig till förändrade krav. Ett stort antal småföretag ökar konkurrensen och mångfalden och därmed konsumenternas möjlighet att styra vad som skall produceras.

Ett antal reservationer i betänkandet tar upp just frågor som särskilt gäller småföretagspolitiken. Och folkpartiet har i sin motion N322 om bättre villkor för småföretagen pekat på en rad punkter och förslag som skulle förbättra betingelserna för små och medelstora företag.

Låt mig i korthet bara nämna:

- avskaffa löntagarfonderna,
- underlätta frivilliga andel-i-vinst-system,
- öka rättssäkerheten och ge fasta spelregler som präglas av långsiktighet,
- underlätta myndighetskontakter och minska blankettkrånglet,
- öka lärlingsutbildningen med fler platser och bättre statsbidrag.

Fru talman! Människans förmåga att använda händerna har sedan ursprunget varit förutsättningen för vår existens. Hantverket, som i gången tid praktiserades fram, lever alltjämt kvar i förfinad form och utfört med förbättrade redskap. Hela vårt samhälle har sitt ursprung i hantverket, även sådant arbete som i dag utförs med automatik och robotar.

Vi har genom åren i allt högre grad lärt oss tillverka maskiner som kan utföra tidigare hantverksarbete, maskiner som kan tillverka i rasande fart, ge exakthet och producera varor i stor mängd av moderna råvaror, som ger prisbilliga produkter. Människan har blivit teknikberoende.

Ett levande hantverk skall dock inte ställas i motsatsställning till expansiv och framtidsinriktad industriell produktion. Även hantverket måste få existera – inte endast av tradition och som kulturvärde utan också för att det är en förutsättning för såväl civilisation som industri och teknik. Det finns ett ömsesidigt beroende, som gör att både dagens och framtidens samhälle behöver såväl hantverk som industri.

Vi lever i ett sårbart samhälle. Konsekvenserna av t. ex. ett strömvabrott leder ofta till stora besvär för enskilda och företag.

Ändå – om man ser sig om i en orolig världssituation – är några timmars eller dagars energistörningar förhållandevis små bekymmer. Samhället är hjälplöst när tekniken går i baklås. Och varje gång detta händer blir det en liten påminnelse om den tid då hantverket var en förutsättning för att tillvaron skulle fungera.

I händelse av kris och avspärrning skulle vi få svårt att hinna anpassa oss till hantverksnivån, även om kunnandet fanns kvar. Men det går inte att magasinera hantverksyrken i malpåse och tro att kompetensen finns den dag vi behöver den.

För de flesta människor är det också viktigt att känna till något om sitt ursprung och sin historia. Kulturen vi ärvt utgör den müll där vi människor har våra rötter. Och för ett samhälle är kulturarvet något av det viktigaste att bevara. En väsentlig del av detta arv omfattar kunskaper i hantverksyrkena.

Men många hantverksyrken är i dag utrotningshotade. Mer än hundratalet

yrken brottas med stora problem och har svårigheter att överleva.

Tyvärr har socialdemokraterna inte visat någon förståelse för hantverkets främjande utan avstyrkt folkpartiets yrkande i vår kommittémotion N254. Ett antal reservationer i betänkandet berör dessa frågor.

Slutligen, fru talman, vill jag kort beröra även detaljhandeln.

I dag koncentreras näringspolitiken i stor utsträckning till de tillverkande företagen. Trots detaljhandelns stora betydelse tilldrar den sig betydligt mindre intresse. Detaljhandeln är den viktiga länken mellan producent och konsument, och handeln har stor betydelse för boende, trafik och kommunikationer, turism m. m. Kort sagt – detaljhandeln är viktig för alla människor i vårt land. Även här måste vi slå vakt om den fria konkurrensen. Alltför stora blockbildningar kan minska detaljhandelns möjlighet att differentiera varutbudet och kan leda till dyrare varor för konsumenten.

Det måste bli stopp för prisstopp. Erfarenheter tyder på att långvarig användning av prisstopp liksom prispförhandlingar med enskilda företag och branscher inte har någon återhållande effekt på prisstegringstakten.

De fria affärstiderna måste behållas. Extraprissystemet bör få finnas kvar, och dessutom vore det värdefullt om kommunerna uppmärksammades på värdet av ett blandat butikssystem i citydelarna. De små och mer oansenliga butikerna är ett viktigt komplement till de stora kedjebutikerna och varuhusen.

Fru talman! Med det sagda vill jag yrka bifall till betänkandets 24 reservationer som biträds av folkpartiets företrädare i utskottet.

Anf. 98 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! Först vill jag beklaga att näringsutskottets betänkande om näringspolitik tycks ha blivit ett restärende i kammaren. Det har flyttats i flera dagar och blivit ett kvällsärende. Jag tycker att detta är synd, och jag tycker också att det är synd att man från departementets sida inte visar näringspolitiken större intresse än att man kan utebli från kammarens behandling av näringspolitiken. Målet för näringspolitiken måste, enligt centerpartiets uppfattning, vara ett starkt näringsliv som ger hög sysselsättning, anställningstrygghet och resurser för välfärdsutveckling över hela landet.

Det behövs en kraftfull satsning på nyetablering och den mindre företagssamheten för att balansera det ökade beroendet av svenska storföretag och internationella företag. De mindre och medelstora företagen måste främjas i förhållande till de stora för att ett fungerande näringsliv över hela landet skall kunna upprätthållas.

Åtgärder för att stimulera nyföretagandet måste ingå som en viktig del i näringspolitiken.

Det svenska näringslivet präglas i dag av en utveckling mot stark ägarkoncentration, ökad internationalisering och fortsatt strukturomvandling. Det påverkar den regionala utvecklingen och därmed också balansen mellan olika regioner i landet.

De senaste åren har ett stort antal företag, ofta familjeföretag, köpts upp av större företag eller olika former av investmentbolag.

Sedan det s.k. börsraset i oktober 1987 har ett trettiotal stora och

uppmärksammade företagsköp genomförts i vårt land. Svenska börsnoterade företag har helt eller delvis köpt andra företag för totalt ca 40 miljarder kronor. Den här fusionsgaloppen måste hejdas, herr talman! Socialdemokraternas politik har skapat förutsättningar för dagens fusionsvåg i svenskt näringsliv. Den tredje vägens ekonomiska politik ökar maktkoncentrationen i samhället, den minskar konkurrensen på marknaden och gynnar snabba klipp framför hårt industriellt arbete. Löntagarfonder och en femte AP-fond är också exempel på inslag i näringspolitiken som är negativa.

PK-bankens köp av Pensers Carnegie Fondkommission är ytterligare ett anmärkningsvärt och mycket uppmärksammat exempel den senaste tiden. Den affären, herr talman, ökar maktkoncentrationen ytterligare. Regeringens stöd till PK-bankens köp av Carnegie Fondkommission är anmärkningsvärd från många olika utgångspunkter.

Den 1 maj häcklade socialdemokratin från talarstolar runt om i landet de s. k. finansvalparna.

Den 2 maj gör socialdemokraterna storaffärer för att etablera sig i samma kretsar och medverka till fortsatta fusioner. Jag tycker att avståndet mellan ord och handling är långt, och jag vill fråga Nils Erik Wååg hur han känner sig i den här situationen.

Centerpartiet kräver att regeringen stoppar affären mellan PK-banken och Carnegie. Centerpartiet har i många olika sammanhang aktualiserat kampen mot maktkoncentrationen och har aktivt arbetat för att främja ett spritt ägande framför institutionellt offentligt ägande och stark privat maktkoncentration. Det är viktigt att betona detta i dessa dagar, då vi upplever att koncentrationen ökar.

Utmärkande för företagsköpen under det senaste halvåret är att det ofta rör sig om stora affärer. Enbart MoDo:s olika företagsförvärv uppgår till ca 10 miljarder kronor.

Stora företagsförvärv och fusioner leder samtidigt till att det bildas nya och förstärkta maktsfärer inom näringslivet.

Inom dessa maktsfärer kontrollerar ett begränsat antal personer och stora aktieägare flera andra företag, strategiska produktionsresurser och tusentals anställda.

Den starka koncentrationsutvecklingen inom skogsindustrin torde till icke ringa del ha som främsta syfte att genom kartellbildning kunna pressa virkespriserna i inköpsledet. Det finns alltid motiv bakom de olika fusionerna.

Storföretagens uppköp av andra företag leder också ofta till att stora företagskonglomerat bildas, där en rad olika produkter och verksamhetsinriktningar ingår.

Det är anmärkningsvärt att socialdemokraterna stillatigande suttit och åsett den ökade koncentrationen.

Jag vill fråga Nils Erik Wååg, socialdemokraternas företrädare: Vad beror det på att ni socialdemokrater stillatigande accepterar den kraftigt ökade koncentrationen i näringslivet?

Tillkomsten av löntagarfonderna är till stor nackdel för en positiv näringslivsutveckling. Löntagarfondssystemet innebär en omfattande överföring av kapital från småföretag till stora och börsnoterade företag. I regel

innebär det också kapitalöverföring från glesbygdsregioner till expansiva regioner.

Den ökande internationaliseringen av svenskt näringsliv kommer stegvis att förändra villkoren för svensk industri.

För att balansera beroendet av några stora och starkt utlandsorienterade företag är det viktigt att få en positiv småföretagsutveckling. Ett nätverk av småföretag behövs. Detta gäller inte minst i regioner där de stora svenska exportföretagen är lokaliserade. Det gäller också i områden som har ett ensidigt näringsliv – ofta med staten som ägare.

Regeringsskiftet 1976 innebar att socialdemokraternas koncentrationsinriktade näringspolitik ersattes med ett nytt synsätt. Småföretagens utveckling prioriterades och gavs en central roll. Näringspolitiken i sin helhet fick en decentralistisk inriktning.

Den centerledda regeringen lade 1977 fram det första samlade utvecklingsprogrammet för de mindre företagen. De regionala utvecklingsfonderna inrättades. Insatserna mot krångel, byråkrati och onödiga uppgiftskrav påbörjades. Kapitalbeskattningen lindrades genom en lägre skatt på arbetande kapital i företag.

När socialdemokraterna återkom till regeringsmakten 1982 innebar det samtidigt en återgång till den mer koncentrationsinriktade näringspolitik som bedrevs före 1976.

Den ökande maktkoncentrationen inom näringslivet har regeringen inte förmått att bryta. Tvärtom. Makt- och ägarkoncentrationen har stimulerats. Detta är en effekt av den tredje vägens ekonomiska politik.

Herr talman! Grundläggande för möjligheterna att föra en offensiv näringspolitik är utformningen av det ekonomiska systemet. Centerpartiet står för en politik fri från såväl socialism som renodlad kapitalism. Enligt centerpartiets uppfattning måste grunden för det ekonomiska systemet vara en marknadsekonomi byggd på socialt och miljömässigt ansvarstagande hos individer, intressegrupper och samhälle: Statliga, privata och kooperativa företag måste finnas samtidigt i samhället.

Det behövs en kraftfull satsning på nyetablering och den mindre företagssamheten för att bl. a. balansera det ökade beroendet av svenska internationella företag. I den nyetableringsprocessen spelar inte minst kvinnorna en betydelsefull roll. Det kvinnliga nyföretagandet har utvecklats positivt sedan slutet av 1970-talet.

Åtgärder för att stimulera nyföretagandet måste ingå som en viktig del i näringspolitiken, liksom teknikutvecklingen i landet. Erik Hovhammar tog upp detta i sitt anförande, och han betonade också att staten mer än hittills måste satsa på teknikutveckling med inriktning på regional balans. Jag kan instämma i detta. Vi har också undertecknat samma reservation. Jag kan också instämma i mycket av det som Gudrun Norberg sade om hantverkets betydelse i näringspolitiken.

I en offensiv och framtidsinriktad näringspolitik har småföretagsamheten en strategisk betydelse för möjligheterna att skapa arbete, utveckla industrier och serviceföretag.

Omkring 1 miljon anställda finns i företag med mindre än 200 anställda. Ca 350 000 arbetar i företag med mindre än 10 anställda. Egenföretagarna utgör

också en stor och viktig grupp i näringslivet. Dessa företag tillsammans har en avgörande roll för möjligheterna att skapa tillgång på arbetstillfällen i landets olika delar.

De mindre och medelstora företagen måste främjas i förhållande till de stora. De mindre företagen måste få bättre arbetsvillkor. Kort sagt: centern vill skapa en gräddfil för småföretagen.

De mindre företagen svarar ofta för innovationer, teknisk utveckling och nya affärsidéer. Samtidigt bidrar de till att skapa ny sysselsättning. De stora företagen däremot tvingas ofta genom strukturförändringar minska antalet anställda, vilket skapar problem för berörda regioner.

För att skapa fler jobb är det viktigt att sänka skatten på arbete. För småföretag och egenföretagare är arbetsgivaravgifterna en tung börda, som förhindrar möjligheterna till utveckling och nya arbetstillfällen. I flera avseenden är också avgiftsuttaget orättvist.

Den lägre sjukfrånvaron i de mindre företagen motiverar en väsentligt lägre sjukförsäkringsavgift. Därför bör sjukförsäkringsavgiften för anställda i småföretag och bland egenföretagare sänkas. Målet bör vara en sänkning med ett belopp motsvarande 5 procentenheter av avgiftsuttaget för de första 15 anställda.

Egenföretagarnas roll i näringslivet är väsentlig. Skatte- och avgiftsuttaget är dock orättvist för denna företagsgrupp. Schablonavdraget på 3 000 kr. kan inte utnyttjas av den som är egenföretagare.

ATP-avgift tas ut på hela lönesumman. Däremot ges ingen pensionspoäng för inkomster under ett basbelopp. För många småföretagare innebär detta att de tvingas betala ATP-avgift utan att få någon motsvarande pensionsförmån. Enligt centerns uppfattning är detta förhållande inte tillfredsställande.

För att skapa ökad rättvisa föreslår vi en ordning där egenföretagare befrias från arbetsgivaravgifter på inkomster upp till ett basbelopp.

I konsekvens med vår syn på löntagarfonderna föreslår vi att den s. k. vinstdelningsskatten avskaffas, likaså den särskilda löntagarfondsavgiften på 0,2 %, som är en del av arbetsgivaravgiften – liksom självfallet också att hela löntagarfondssystemet avvecklas.

Dagens system för företagsbeskattningen är komplicerat och svåröverskådligt, vilket många småföretagare kan omvittna. Det kräver specialkunskaper i ekonomi och juridik, vilket missgynnar småföretagen eftersom de oftast inte har tillgång till sådan kompetens inom företaget.

Dagens skattesystem leder även till stora skillnader i skattebelastning mellan företag i olika branscher, i skilda tillväxtskeden och med varierande storlek.

Skattesystemet skapar också skillnader mellan företag med olika lönsamhetsnivåer, skilda ägarkategorier och varierande skuldsättning. Detta är ofta till stor nackdel för småföretagare.

De mindre företagen beskattas generellt hårdare än de större. De har heller inte lika stora möjligheter till överföringar mellan olika bolag och till omfattande bokslutsdispositioner.

Normer och regler som är svåröverskådliga kan bli betungande för småföretagen. Det är därför viktigt att arbetet med avbyråkratisering och avreglering drivs vidare med större kraft än hittills.

Med hänsyn till regeringens långsamma agerande på detta område anser vi det vara angeläget med en parlamentarisk återförsäkring, vilket lämpligen kan ske genom inrättande av en parlamentarisk delegation med uppgift att följa och påskynda avregleringsarbetet.

Dessutom bör det, som centern föreslagit, ske förenklingar i företagens olika och många myndighetskontakter. I dag tvingas en småföretagare till en mängd olika kontakter med flera olika statliga myndigheter och organ. Detta upplevs som besvärande. Därför bör kontakterna förenklas och förslagsvis endast ske med en lokal samhällsmyndighet.

Herr talman! Stiftelsen Småföretagsfonden inrättades 1984 som en del av löntagarfondssystemet. Från centerpartiets sida konstaterade vi när Stiftelsen Småföretagsfonden inrättades att det endast var ett försök av regeringen att skaffa sig ett alibi hos småföretagarna för införandet av löntagarfonderna. Därför menar vi att Stiftelsen Småföretagsfonden bör avskaffas.

Som tidigare talare har berört, utgör handeln en viktig del av näringslivet, men det finns stora behov av och förutsättningar för förnyelse och utveckling inom dagligvaruhandeln. En fråga som särskilt bör uppmärksammas är möjligheterna för handeln att tillgodose behovet av service också på andra områden än enbart dagligvarusektorn, delvis efter mönster från andra länder och vad som nu sker inom t. ex. vissa glesbygdsområden. Därför bör en särskild utredning tillsättas med uppgift att kartlägga och lägga fram förslag till olika åtgärder för förnyelse av handeln. Detta har centern föreslagit, och vi har också pekat på det i en av reservationerna vid detta betänkande.

Också kooperativa företag är en viktig del av näringslivet. För ungdomar som snabbt vill satsa på företagsamhet kan ofta kooperativa företag vara en bra inträdesbiljett. Därför bör – som Elving Andersson har motionerat om – utvecklingsfonderna öka sina insatser för att främja kooperativt företagande. Som Elving Andersson föreslagit bör man också öka resurserna för den kooperativa forskningen. Det är viktigt för förnyelsen av näringslivet att skapa alternativa arbetstillfällen och alternativa företagsformer.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till de reservationer som centern har undertecknat i detta betänkande.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 99 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Jag vill först förutskicka att jag kanske måste ta någon minut av kammarens tid i anspråk utöver den begärda tiden. Den inriktning som debatten har fått, mot en maktdebatt, en debatt om demokratin och en debatt om kapitalismen – eller marknadsekonomin som den kallas – som demokratins främsta garant, kräver ett antal kommentarer. Dem skall jag också göra i samband med mitt anförande.

Vad är näringspolitik? Ja, denna något provokativa fråga kan tveklöst ställas om man anser att de bidrag, lån och stöd som ges genom anslag från riksdagen styr näringslivet i Sverige i dag.

Debatten om löntagarfonder och samhällsfonder inom arbetarrörelsen handlade i stor utsträckning om makten över jobben, om investeringar, om

nya inflytandeformer och delvis om att bryta storfinansens makt. Denna debatt förstärktes av insikten om att AP-fondsmedlen ingick som en viktig del i ett samhälleligt kapital av ansevärda dimensioner. Kravet på nationalisering av bankerna restes under denna tid. Drömmen om att det också skulle genomföras en beskattning av vattenkraftsvinsterna, som också skulle tillföras dessa samhällsfonder, gav stöd åt tanken att här skulle läggas grund för en industripolitik inriktad på att tillfredsställa folkliga behov av varor av hög kvalitet, energisnåla systemlösningar och varor där man redan vid tillverkningsplaneringen såg till att råvaror och material kunde återvinnas utan miljöstörningar.

Lika självklart uppfattade vi som deltog i denna debatt att en sådan näringspolitik skulle bygga på hög förädling, självständig teknikutveckling och en stark styrning av transporter så att miljövänliga transportsystem som tåg och sjöfart skulle ges förtur.

Självfallet togs det också för givet att de statsföretag som redan fanns etablerade inom viktiga sektorer i Sverige skulle kunna utnyttjas som motorer i en sådan utveckling.

Ingen drömde väl heller vid den tiden om att vi skulle underordna oss något utländskt teknikembargo eller några inskränkningar i rätten till vidare export.

Nu har inga av här nämnda förhoppningar infriats. Näringspolitik handlar i dag om uppbyggandet av en struktur som gynnar företag, vars främsta drivfjäder är vinstmaximering, optimalt utnyttjande av produktionsmedel och en miljöpolitik där man mer eller mindre motvilligt anpassar sig till de skyddsregler som samhället måste utarbeta för att något hejda miljöförstörelsen.

Jag övergår nu till att något kommentera det som har sagts tidigare här i debatten.

Erik Hovhammar ansåg att kapitalismen, marknadsekonomi, var djupt demokratisk. Han anförde delvis utvecklingen inom småföretagssektorn, men han gjorde inte någon riktig boskillnad mellan kapitalet över huvud taget och småföretagssektorn i denna sin bedömning.

Fusionerna och utvecklingen i Sverige under senare år och även tidigare utveckling under kapitalismen – redan Marx förutsåg ju en omfattande kapitalkoncentration – har jävat sådana påståenden. Allt färre bestämmer över alltmer av den svenska industripolitiken, den svenska investeringspolitiken och den svenska miljöpolitiken så som denna utformas av företagens verksamhet. Den här utvecklingen förstärks av det nuvarande systemet med olika röstvärde i fråga om aktierna. Den här utvecklingen förstärks också av den enorma och ökade kapitaltillgång som företagen har fått genom den tredje vägens politik med låga nominella löneuttag, som har gett företagen sådana här vinster.

Vidare är det helt felaktigt att den offentliga sektorn skulle vara ett hinder för kapitalismens utveckling, om man nu inte menar att man där skulle få nya marknader för sin verksamhet, för sina möjligheter att tjäna ytterligare pengar. I en utvecklad kapitalistisk produktion behövs det nämligen en enorm infrastruktur i form av kommunikationssystem, transportmedel, utbildning/skolor, vård, barnomsorg etc. Den här utvecklingen av den

offentliga sektorn har garanterat en kunnig, erfaren arbetarstam – detta ord kan lika gärna översättas med tjänstemannastam eller tjänstekvinnostam, ja, det är bara att välja. Men faktum kvarstår: Det svenska samhällets utveckling mot service i form av hög utbildning, bra kommunikationer, bra telekommunikationer och bra transportlösningar har varit en förutsättning för den industriella utvecklingen – och då även för den högindustriella utvecklingen. Självfallet har också utbildningsväsendet, utbildningssystemen, samma funktion.

Alltså: Det finns inga hinder för kapitalet att utveckla sin produktion, sina vinster etc. på grund av att man har en väl utbyggd offentlig sektor. Det enda hindret är att man inte där får en enorm marknad på vilken man kan göra nya profiler. Därför angriper man, naturligtvis, vid varje tillfälle den offentliga sektorn.

När det gäller frågan om fondavvecklingen som gång efter annan har tagits upp är det ju så, att löntagarfonderna arbetar på börsens villkor. Man har vinstmaximeringskrav på sina placeringar. Det har faktiskt delvis också inneburit att fondernas förekomst har trissat upp börsvärdena, därför att man under vissa perioder har varit tvungen att göra riktade köp när det gäller dessa fonder.

Vidare anförde Erik Hovhammar utvecklingen i de socialistiska länderna, deras nya försök att effektivisera sin produktion som ett bevis på socialismens ohållbarhet och på att det saknas en marknad. Men teoretiskt är det inte korrekt att resonera som Erik Hovhammar gör. Även planekonomier arbetar ju mot en marknad i planekonomin. Ur den synpunkten är även planekonomin en marknadsekonomi, även om man har en planerad produktion.

Norrboten är ett län där staten äger mycket betydande tillgångar av energi och av icke utnyttjad energi, stålverk, gruvor och vissa företag. Bristen i strukturen är inte att den är alltför planerad, att den är alltför centralstyrd, utan bristen är att man har stannat på halva vägen. I stället för att utveckla de här företagen, i stället för att ge dem ägartillskott, nya produktprogram och nya utvecklingsincitament har man stannat på vägen och låtit företagen sakta tyna bort. Man har nämligen inte velat driva företagen mot effektiva, bra produktionsanläggningar.

Det finns naturligtvis ytterligare saker att nämna. Men jag hävdar bestämt att aktiebolagen inte är några demokratiska institutioner. Ett fåtal människor sitter ju på de dominerande aktieportföljerna i storföretagen. Det sker en enorm kapital- och maktkoncentration i det svenska näringslivet i dag. Det finns ingen demokratisk utveckling inom det svenska näringslivet, utan det sker enbart – som sagt – en koncentration. Som bekant är översättningen av ordet demokrati folkmakt, om man nu strikt håller sig till grekiskan.

Sedan skall jag kommentera de vpk-reservationer som är fogade till detta betänkande.

Först gäller det reservation 20 beträffande forskning om kooperativ verksamhet. Vi finner det angeläget att man fortsätter den inledda forskningen och att den utvecklas. Vidare är det viktigt att den får en acceptabel samhällelig finansiering. Regeringen bör lägga fram förslag härom.

I reservation 33 behandlas frågan om alternativ högteknologi. Vi i

vänsterpartiet kommunisterna anser att frågan om utvecklandet av en alternativ högteknologi bör lyftas fram och att denna teknologi bör ges resurser när det gäller att forska och vidareutveckla tekniken i detta sammanhang. Det krävs en samhällelig kraftsamling för att man skall kunna slå vakt om den nationella självständigheten. Ett sådant teknologiprogram kunde inriktas mot miljöteknik, mikroelektronik, optiska datorsystem och teknik för ett större hänsynstagande vad gäller sociala mål. Regeringen bör ges i uppdrag att utforma ett sådant program.

I reservation 35 framhålls nödvändigheten av att man satsar på utveckling av skogs- och lantbruksmaskiner. Vi i vpk hävdar att det behövs utvecklingsinsatser inom detta område. Riksdagen bör ge regeringen i uppdrag att se till att ett program för sådana utvecklingsinsatser tas fram. Jag vill betona att speciellt utvecklingen när det gäller arbetsskador bland skogsarbetarna visar att det behövs ett ganska brett och ergonomiskt riktat program i detta avseende.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 20, 33 och 35 samt i övrigt till utskottets hemställan i betänkandet.

Anf. 100 ERIK HOVHAMMAR (m) replik:

Herr talman! Paul Lestander, som jag känner rätt väl från vårt arbete i näringsutskottet, har dokumenterat sig som en mycket renlärig kommunist och förespråkare av planhushållning. Det respekterar jag honom för. Han har den uppfattningen. Jag har den motsatta uppfattningen och kämpar för marknadsekonomi och fri företagsamhet med allt vad det innebär. Glädjande är att man i länderna i den kommunistiska världen är litet på glid mot marknadshushållning. Jag nämnde det i mitt förra inlägg, och det verkar som om även Paul Lestander i någon mån tog det ad notam. Bonden som vi såg utanför Östberlin får köra in till staden och sälja sina produkter på torget. Detsamma kan hans kollega i Beijing göra. Med fullastade vagnar kom de till staden tidigt på morgonen. Det gav familjen en extra ekonomisk fördel, som den säkerligen väl behövde.

Det enda ekonomiska system som kan ge medborgarna en ekonomisk trygghet under personlig frihet, märk väl under personlig frihet, är marknadsekonomi. Det finns inget annat system i världen som kan det. Det är bara så.

Vinster, Paul Lestander, är inget fult, för att övergå till de praktiska synpunkterna. Det är inte fult att tjäna pengar. Det tror jag Paul Lestander gör också. Han har också ett företag, och jag vet att han har rätt mycket mark uppe i nordligaste Sverige. Om man skall driva ett företag, antingen det är statligt, kooperativt eller privat, måste det generera en viss vinst. I annat fall går företaget omstyr. Därför är vinsten nödvändig för alla slags företag.

Löntagarfonderna skapar inga nya arbetstillfällen. Man hade trött att de skulle starta nya företag, gärna mindre företag, innovationsföretag. Men pengarna placeras i de stora börsnoterade företagen. Det är den nakna sanningen. Därför har detta blivit en stor flop.

Det behövs både stora och små företag för utvecklingen. Electrolux t. ex. behöver sina många hundra underleverantörer för att klara att marknadsföra företaget över hela världen. Vi skall inte dra några gränslinjer mellan stora

och små företag. Sedan kan det vara riktigt – det kan jag erkänna – att det som har gjorts under de senaste åren på vissa håll kanske inte är i linje med den uppfattning jag företräder.

Prot. 1987/88:115
5 maj 1988

Näringspolitik

Anf. 101 PAUL LESTANDER (vpk) replik:

Herr talman! Jag skall inte diskutera Erik Hovhammars ekonomi från denna talarstol. Jag vägrar lika enständigt att diskutera min egen ekonomi här.

Så mycket kan man klart säga att vinsten inom ett kapitalistiskt företag är en nödvändighet för att generera ny verksamhet och hålla uppe den verksamhet som finns. Men den enorma vinstutvecklingen har lett till en oerhörd ökning av maktkoncentrationen till ett fåtal storkapitalister och storkapitalistiska företag. Erik Hovhammar och jag förde en diskussion om huruvida denna utveckling var demokratisk eller inte och huruvida den var en garant för ökad demokrati eller eventuellt ett hinder för en ökad demokrati. Jag menar att ingenting i Sverige i dag pekar på att det kapitalistiska samhällssystemet och storföretagens nuvarande verksamhet leder till en ökad demokrati.

Vi är överens om att löntagarfonderna satsar sina medel i börsnoterade företag och att de inte har startat några fabriker. Det finns inga delade meningar på den punkten. Jag uttryckte i mitt första inlägg mina förhoppningar om vad som skulle ha skett om vi infört samhällsfonder. Men det har ingenting med löntagarfondernas utveckling i ett senare skede att göra.

Jag vill ta upp ytterligare en fråga som Erik Hovhammar försiktigt nog inte kom tillbaka till. Det gäller den offentliga sektorn. Jag menar att Erik Hovhammars önskan om att denna skulle privatiseras är ytterst en fråga om att skaffa sig en ny lönsam och lysande marknad för innovationer av det kapital som under senare år har koncentrerats så oerhört.

Anf. 102 ERIK HOVHAMMAR (m) replik:

Herr talman! Vinsten är nödvändig. Jag tror att Paul Lestander delvis erkänner det också. Som han nyss sade måste alla sorters företag lämna ett överskott, om de skall kunna existera och vidareutvecklas.

Det talas mycket från kommunistiskt håll om den förkättrade privata kapitalismen. Men det finns också en statsägd kapitalism i fantastiskt stora företag. Jag tror inte att de som arbetar i de företagen har mer att säga till om än de som arbetar inom de privata storföretagen såsom t. ex. Electrolux-koncernen.

Jag tror på de små företagen. Det är de som kommer att behärska situationen mer och mer. Det gäller inte bara i Sverige, utan det är trenden runt om i världen. De bygger på privat ägande och enskild företagsamhet.

Jag vill avsluta med att säga att jag inte vill dra några gränslinjer mellan stora och små företag. De är beroende av varandra. Men faktum är, Paul Lestander, att det inte finns *något ekonomiskt system* som i så hög grad tillförsäkrar den enskilde individen frihet som *marknadsekonomin*. Det går inte att komma ifrån. Det går inte att göra jämförelser i detta avseende med kommunistiska länder där man har planekonomi.

Anf. 103 PAUL LESTANDER (vpk) replik:

Herr talman! Man måste vara klar över på vilken sida om skranket man står. Om man är företagare och har ett antal anställda vars väl och ve man kan dirigera – man kan sparka dem, man kan lägga ned företaget, man kan gå i konkurs, man kan använda alla möjliga metoder för att göra sig av med dem eller man kan fortsätta att berika sig på deras arbete – är samhället naturligtvis ur företagarens synpunkt idealiskt, ett samhälle som ger honom stor frihet och en högt utvecklad form av demokrati och ett betydande mått av makt. Men den som står ute i produktionen, den som är grunden för det mervärde som kapitalägaren kan tillgodogöra sig, ser naturligtvis inte detta på samma sätt. MoDo-skogsarbetaren Paul Lestander och Erik Hovhammar kan nog inte ha riktigt samma uppfattning om detta.

Anf. 104 NILS ERIK WÅÅG (s):

Herr talman! Jag är full av beundran inför mina kamrater i utskottet. Jag beundrar Paul Lestander för hans briljanta analys. Men jag beundrar än mer de borgerliga kamraterna, som har framfört sina åsikter här, för deras utomordentliga politiska skicklighet.

Jag tillåter mig att citera:

”Rekordmånad för svensk massaindustri

Mars blev en alla tiders rekordmånad för massindustrin. Leveranserna till Västeuropa var tio procent högre än någonsin tidigare. Trots nya alarmerande signaler om obalanserna i världsekonomin går massindustrin för högtryck. Kapacitetsutnyttjandet är i stort sett hundraprocentigt och ännu syns enligt branschföreträdare inga större moln på himlen. – Marsstatistiken visar att leveranser till Västeuropa från Nordamerika och Norden var 700 000 ton. Det är 10 procent högre än tidigare rekord och cirka 20 procent mer än vad det normalt brukar vara, säger Bernt Stenberg, direktör på Svenska Cellulosa- och Pappersbruksföreningen (SCPF).”

Det här var ett citat ur förra veckans nummer av Svenska Cellulosa- Pappersbruksföreningens SCPF-nytt, som kommer ut varje vecka. Det måste vara mycket svårt att mobilisera någon kritik mot den svenska näringspolitiken just nu. Det har aldrig gått så bra för svensk industri!

1982–1987 var industriproduktionen i ständigt ökande – den har ökat med 20 % på denna tid. Industriinvesteringarna har ökat med 60 %, och industriinvesteringarna är ju ett belägg för storfinsansens och övriga företagsamhetens, näringslivets, förtroende för landets ledning. En god lönsamhet har rått, och bättre soliditet har därmed skapats i de flesta branscher. Exportföretagen har stärkt sin konkurrenskraft. Nyföretagandet är högt. Aktiekurserna har sedan 1982 stigit med mer än 300 %. Strukturomvandlingen har fortgått i rask takt, och det har gjorts möjligt tack vare det sociala skydds nätet men också tack vare det regionalpolitiska skydds nät som vi har här i landet. Svensk industri står därför bättre rustad inför framtiden än industrin i flertalet av konkurrentländerna.

Hur skall man då hantera uppgiften att vara opponent, att driva oppositionspolitik mot den svenska näringspolitiken? Hur skall man med någon trovärdighet kunna påstå att betingelserna för svensk företagsamhet har försämrats på sex år? Det är ju helt omöjligt. Att över huvud taget rikta

bärande kritik mot den näringspolitik inför 1990-talet som riksdagen fattade beslut om för ett år sedan är att göra sig – snällt sagt – föga trovärdig.

Erik Hovhammar och jag har diskuterat det här avsnittet av näringspolitiken så länge näringsutskottet har funnits till. Vi har bytt roller – för sex år sedan hade jag ungefär den roll som Erik Hovhammar nu har: att kritisera den förda näringspolitiken, som den gången var borgerlig. Jag måste säga att det var väsentligt enklare. Jag tycker att Erik Hovhammar har en utomordentligt svår uppgift. Men han har löst den skickligt.

Det faktum att vi sedan 1970 har diskuterat de här frågorna gör det absolut nödvändigt för mig – eftersom detta med den ärendefördelning som fru Radesjö uppehåller hos oss är det sista ärende jag har i kammaren – att tacka Erik Hovhammar för en trivsamtid tillsammans i de roller vi haft.

Nå, vad gör då oppositionen? Jo, man håller eleganta valtal i stället för att gå in på vad utskottets betänkande innehåller eller rikta bestämd kritik mot den svenska näringspolitiken, den som vi fattade beslut om för ett år sedan. Jag skall något gå in på reservationerna, men låt mig dessförinnan bemöta en liten synpunkt som anförts här i debatten. Två talare – Paul Lestander var den ene, och Erik Hovhammar den andre – har satt i fråga löntagarfondernas roll i nyföretagandet här i landet. Ni sade att det inte har blivit några nya företag. Det är en rätt vanlig föreställning, men den är felaktig.

De som hade tillfälle – de som inte av utskottsordföranden förhindrades till det – att i förmiddags besöka Ventureklubben och dess föredragning här i huset fick del av en tabell som visar att den svenska småföretagsamheten och nyföretagandet har finansierats på följande sätt:

internationella venture-kapitalföretag	363 miljoner
nationella venture-kapitalföretag	372 miljoner
regionala venture-kapitalföretag	94 miljoner
löntagarfonderna	267 miljoner
fjärde AP-fonden	470 miljoner
Investeringsbanken	480 miljoner

Det betyder att 60 % av nyföretagandet bland de mindre och medelstora företagen har betalats med medel ur AP-fonderna, löntagarfonderna och Investeringsbanken.

De skickliga valtal som här har hållits borde naturligtvis bemötas från många synpunkter, men låt mig erinra om att ni har vidgat begreppet näringspolitik till det ute bland människor gängse. Jag nödgas hålla mig till näringspolitiken i den bemärkelse som vi i riksdagen lägger i ordet, dvs. den politik som behandlas i näringsutskottet. Det är alltså industripolitik med energi och utrikeshandel. Ni har med skicklighet varit inne på alla möjliga områden, från PK-bankens affärer och skatter till kultur och liknande. Jag kommer nu emellertid att ta upp de reservationer ni avgivit till utskottets betänkande – det är ju egentligen det som vi har samlats för att diskutera.

I reservation 1 diskuterar folkpartiet och moderaterna i nu nämnd ordning näringspolitikens inriktning. Man säger att regeringens inställning till marknadsekonomi och till det enskilda ägandet framstår som tvetydig eller direkt negativ. "Framstår" var ordet!

Det påminner mig om Luther, som kastade bläckhornet på en fantasifigur

på väggen. Ni har inget verkligt mål för detta påstående – det här är en fantasifigur och ingenting annat.

I reservation 1 förordas mindre styrning över de näringspolitiska förhållandena. I reservation 2 däremot yrkar er borgerlige broder Per-Ola Eriksson, med Elving Andersson till hjälp, på åtgärder för att gynna de mindre företagen i förhållande till de större. De vill bromsa utvecklingen mot ökat beroende av de stora exportföretagen. Det kräver mer styrning – eller hur, Per-Ola Eriksson? Vad har Per-Ola Eriksson för styrmedel att föreslå för att åstadkomma det? Hur går det ihop att de nya och gamla liberalerna vill ha mindre styrning och att centern vill ha mer styrning? Hur är det då med den borgerliga front som Erik Hovhammar påstod var så sällsynt enig i näringsutskottet? Det måste vara värre på andra ställen då!

Näringsutskottets majoritet vet emellertid vad den vill i den här frågan – den vill varken ha mer eller mindre styrning. Därför yrkar jag avslag på de båda reservationerna.

Åt företagsbeskattningen och dess näringspolitiska effekter vill moderaterna, folkpartiet och centern att regeringen skall ägna stor uppmärksamhet då den tar ställning till kommande förslag från bl. a. företagsskatteberedningen. Det är ju ett alldeles onödigt utropstecken. Har regeringen en företagsskatteberedning tar den naturligtvis hänsyn till den.

Över huvud taget nödgas jag vara litet kritisk, även om jag inte vill det – jag garanterar att jag verkligen inte vill vara det. Man missbrukar gärna, tycker jag instrumentet uttalande från riksdagen och yrkar att riksdagen skall uttala en mening. Om riksdagen verkligen skall uttala en mening eller ge någonting till känna skall det ju vara någonting allvarligt och djupt förankrat. Att ge bara en nyans till känna verkar rätt meningslöst. Över huvud taget kan man fråga sig varför riksdagen skall ge regeringen till känna – regeringen är ju grundlagsenligt skyldig att läsa allt som riksdagen producerar.

I fråga om den offentligt bedrivna kommersiella verksamheten anser moderaterna, folkpartiet och centern – de tre borgerliga partierna i enighet – i reservation 4 att den kan vara en fara för marknadens funktion och att en översyn av verksamheten behövs. Om det kan sägas att särredovisning redan tillämpas och att frågan om konkurrensen ingående belyses av regeringen.

Den gamla kära småföretagspolitiken har vi diskuterat sedan utskottet kom till. Moderaterna, folkpartiet och centern vill att de små och medelstora företagen skall anses vara av största betydelse för näringslivets förnyelse och för marknadsekonomin funktion. Vem har någonsin bestritt detta? Det håller alla med om! Det är alltså inte bara kattgluggen utan hela dörren som är öppen.

Jag vill erinra om att SIND har uppmärksammat detta. Dessutom vill jag erinra om den s. k. småföretagsbarometern, som klart pekar i en annan riktning än den som motionärerna uppger sig vara ute i.

I reservation 6 om småföretagens betydelse för den regionala utvecklingen vill Per-Ola Eriksson och Elving Andersson ha en sektorsövergripande, konsekvent och långsiktig politik i decentralistisk riktning. Med vilka styrmedel vill då Per-Ola Eriksson åstadkomma denna goda karamell i borgerlig enighet?

I reservation 7 om ett särskilt regelsystem för småföretag vill folkpartiet i

möjligaste mån undanröja hinder för småföretagsamhet, dvs. sådana hinder som är i vägen när småföretag skall etableras. Detta är också en självklarhet – det vill samtliga. Det pågår ett arbete inom regeringen, och det behövs verkligen inget ställningstagande från riksdagen.

I reservation 8 vill reservanterna på ett kraftfullare sätt än vad som torde vara möjligt inom ramen för den s. k. normgruppen underlätta nyetableringar. Ingen vet hur kraftfullt normgruppen kan förmås att arbeta, men utskottsmajoriteten har inte funnit skäl att desavouera den utan förlitar sig på att den utför detta uppdrag.

Reservation 9 handlar om invandrares möjligheter att starta företag. Reservanterna kritiserar de regler som begränsar utlänningars möjligheter att starta och driva företag i Sverige. Det måste klargöras om det är utländska medborgare eller invandrare som avses. Riksrevisionsverket har lämnat ett underlag för ett allmänt arbete med den regelförenkling som förordas, och det finns alltså inte skäl att nu begära någon åtgärd från regeringen.

I reservation 10 om lokala samhällsmyndigheter vill Per-Ola Eriksson och Elving Andersson att regeringen skall vidta åtgärder för att förenkla kontakterna mellan myndigheter och företag, och de vill inrätta lokala samhällsmyndigheter som skall möjliggöra detta.

De vill alltså ha mer myndigheter, vilket jag hoppas att moderater och folkpartister observerar. I reservation 11 kommer nämligen ett annat yrkande, om att arbetet med avreglering och regelförenkling skall bedrivas med större kraft än nu. Centern är med också på det yrkandet, så det går tydligen bra att ta bägge ståndpunkterna.

Reservation 12 handlar om fri etablering. Reservanterna vill inte ha någon etableringskontroll, därför att det är "ett olämpligt medel mot ekonomisk brottslighet". Det har aldrig förutsatts att etableringskontroll skulle vara något medel mot ekonomisk brottslighet – det har i varje fall inte utskottsmajoriteten gjort. Den frågan bevakas inom regeringskansliet.

Reservation 13 gäller kompetensvillkor för företagare. I en motion föreslås att vissa kompetensvillkor för företagare skall införas, vilket reservanterna inte vill gå med på. Utskottsmajoriteten tycker däremot att tanken är värd att fundera över.

Det hör till saken att dessa tankegångar har framförts till utskottet vid många diskussioner med företagare, som har sagt att vi måste ordna en vettig kontroll av dem som blir företagare, om de verkligen kan sitt jobb, känner till skyddsbestämmelser m. m. Det är skälet till att utskottsmajoriteten har anslutit sig till tanken att motionärernas förslag borde prövas.

De borgerliga partierna tar upp Industrifonden i två reservationer. I reservation 14 vill moderater och folkpartister ta bort dess verksamhet, och i reservation 15 vill centern ombilda den. Jag är inte helt övertygad om det borgerliga samarbetet, Erik Hovhammar.

Småföretagsfonden vill de borgerliga partierna avveckla. Jag kan där bara säga att riksdagen sent i fjol fattade beslut om att anslå ytterligare 100 miljoner till småföretagsfonden. Vi får nog hålla den första statsmakten i helgd, genom att inte rycka besluten fram och tillbaka så mycket. Anslås 100 miljoner det ena året, måste väl organet i fråga få vara kvar det andra året.

I reservation 17 vill moderaterna, folkpartiet och centern att kravet på

personlig borgen på något sätt skall lättas upp, därför att det är så betungande, i synnerhet när företagen nu utsätts för främmande effekter som de inte styr över. Tanken är inte ointressant, men jag vill fråga: Hur vill ni att det skall gå till? Kravet på personlig borgen är ett utslag av marknadsekonomi. Hur vill ni begränsa marknadsekonomi just i det fall där det skall ställas borgen?

I reservation 18 vill ni att det statliga finansiella företagsstödet skall avvecklas. Ni säger: "Genom den dynamiska utvecklingen på kapitalmarknaden under senare år torde behovet av särskild statlig finansiering ha minskat starkt." Ja, förledet i påståendet är ett erkännande av vad som har skett på kapitalmarknaden och inom företagsamheten här i landet. Det erkännandet kan noteras, men i övrigt kan reservationen självfallet inte biträdas. Skälet är att det redan har anmälts att en översyn skall påbörjas i regeringskansliet.

Nästa reservation gäller stöd till ungdomskooperativ. Per-Ola Eriksson och Elving Andersson vill att statligt stöd till nyföretagande i betydligt större omfattning skall styras över till den kooperativa företagsformen. Detta sysslar SIND med, och jag utgår från att också utvecklingsfonderna beaktar frågan.

Forskning om kooperativ verksamhet vill centern och vpk ha. På grund av de åtgärder som har räknats upp i utskottsbetänkandet behövs inte något initiativ från riksdagens sida i detta läge.

Har vi då sjungit småföretagsamhetens lov en stund, är det naturligt att vi också sjunger hantverkets lov. Här vill moderater och folkpartister att åtgärder skall vidtas för att främja hantverket. Det är alla positiva till, men något särskilt uttalande av det slag som ni efterlyser behövs inte, eftersom också regeringen står bakom denna allmänna viljeinriktning.

I reservation 22 föreslår de tre borgerliga partierna att försöksverksamheten med musikinstrumenthantverk i Leksand skall permanentas. Jag hänvisar på denna punkt till den lösning som utskottet redovisar i betänkandet.

De önskemål som framförs i reservation 23 om ett nordiskt hantverkscentrum är i princip redan tillgodosedda och därför behövs inget uttalande.

I reservation 24 om detaljhandeln vill reservanterna att större uppmärksamhet skall ägnas åt den viktiga länk mellan producent och konsument som detaljhandeln utgör. "Uppmärksamhet" må vara, men förslag till konkreta åtgärder efterlyses.

Reservationerna 25 och 26 avser förslaget om en utredning av dagligvaruhandeln. Industridepartementet har ett råd som redan arbetar med frågor som gäller handeln och tjänstesektorn, och det finns därför inte något skäl för ett riksdagsinitiativ.

Reservation 22 gäller frågan om affärstidsregleringen, där utskottet emellertid inte föreslår att en reglering skall återinföras. Vad det gäller är endast en översyn av frågan huruvida en reglering bör övervägas eller inte.

Reservation 28 gäller frågan om kommunala varuförsörjningsplaner. Naturligtvis bör varje kommun få besluta hur långt man i detta fall vill gå. Frågan är vilka styrmedel kommunerna har i det avseendet.

I reservation 29 om teknisk utveckling vill reservanterna att forskningens integritet gentemot såväl politiska organ som uppdragsgivare inom näringsli-

vet skall säkerställas. Det låter ju bra, men det framförs inga konkreta förslag till ändringar när det gäller det praktiska handlandet. Detta är för övrigt en viljeinriktning som den andra statsmakten verkligen redan har.

I reservation 30 om teknisk utveckling och regional balans anser reservanterna att politiska beslut inom alla samhällssektorer skall främja en god regional balans. Detta är en sak som verkligen redan har uppmärksammats av regeringen, som vidtagit långtgående åtgärder på detta område.

Reservation 31 gäller statligt stöd till teknikcentra. Utskottsmajoriteten anser att gällande riktlinjer med förtröstan kan tillämpas. I reservation 32 av centerledamöterna om statligt stöd till teknikcentra föreslås en spridning av utbyggnaden av dessa, medan man i reservation 31 vill ha bestämda definitioner av vad som är teknikcentra. Jag förmodar att de ledamöter som står bakom reservationerna 31 och 32 inte har samma uppfattning om vad som är teknikcentra och hur dessa skall fungera.

I reservation 33 föreslår Jörn Svensson ett program för utveckling av alternativ högteknologi. Utskottsmajoriteten hänvisar till att denna fråga vid flera tidigare tillfällen tagits upp i riksdagen och att denna diskussion alltså inte är ny. Jörn Svensson säger att ett sådant program "bör ha ett vidare syfte än att minska beroendet av amerikansk högteknologi". Det kan jag verkligen instämma i, och det kan vem som helst hålla med om.

I reservation 34 om småskalig teknikutveckling föreslår centern ett preciserat uppdrag. Detta uppdrag har redan styrelsen för teknisk utveckling, och därmed är reservationskravet tillgodosett.

Paul Lestanders motion om utveckling av skogs- och lantbruksmaskiner följs upp i reservation 35 av Jörn Svensson. Detta är en fråga som STU redan arbetar med och ger stöd till.

Att hitta en gemensam borgerlig linje är inte lätt. De reservationer jag berört innehåller inga revolutionerande yrkanden. Det är huvudsakligen fråga om uttalanden och skrivningar, och eftersom en del av yrkandena motsäger varandra är det lugnast för kammaren att rösta för mitt yrkande, nämligen om avslag på reservationerna och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 105 ERIK HOVHAMMAR (m) replik:

Herr talman! Näringsutskottets värderade ordförande började med att helt riktigt konstatera att exempelvis massindustrin i vårt land har högkonjunktur. Visst är det så. Men det är fallet inte bara i Sverige, utan det råder högkonjunktur runt om i världen i skilda branscher – inte bara inom massindustrin, utan jag skulle kunna räkna upp den ena branschen efter den andra som är på frammarsch. Man har högkonjunktur även i många länder som inte har en socialdemokratisk regering – de flesta länder har som bekant inte begåvats med en sådan.

Nåväl, det är inte bara välfärden i Sverige som är hög. Jag läste häromdagen att Sverige år 1970 i fråga om välfärd låg på tredje plats i världen, medan vi nu ramlat ner till sjunde plats. Socialdemokraterna lovade så sent som i december att man inte skulle höja skatterna. Men nu har vi fått en ny omsättningsskatt på värdepapper, vi har fått en höjning av bensinskatten och oljeskatten samt en höjning av arbetsgivaravgiften. Och nu hotar ni med en femte AP-fond. Det är ingen progressiv och bra näringspolitik, Nils Erik Wååg.

Häromdagen höjde riksbanken diskontot. Det tycker jag var en ordentlig bakläxa för regeringens ekonomiska politik. Räntan blir nu högre än utomlands, och det har gjort att många företag tvingas låna i utlandet. Det är ingen bra näringspolitik.

Inflationen ökar, och bytesbalansen försämras. Jag såg för en tid sedan i en skrift att bytesbalansen i februari försämrades med 1,9 miljarder. Det är mycket pengar. Priserna har stigit med 2 %. Konjunkturinstitutet räknade i december med en inflationstakt på 5,8 % om lönekostnaderna ökade med 7 %. Nu vet vi alla att lönekostnaderna kommer att öka betydligt mer. Kjell-Olof Feldts propå om 4 % är nu inte mer än en skön saga.

Allt är alltså inte bra. Men mycket har vi att tacka konjunkturen för. Vi har också att tacka våra dugliga företagare och anställda som bidrar till denna tillväxt, trots att de många gånger arbetar i stark motvind.

Det är inte bra att, som vi kunde läsa i tidningen i går, utländska företagare säger till sina svenska vänner att de inte vågar investera i Sverige eftersom vi här har för höga skatter. Det är en dålig politik som lett dithän.

Per-Ola Eriksson ställde en fråga till Nils Erik Wååg angående den förkättrade storfinansen och om spelet Penser, Carnegie och PK-banken. Jag tycker att det skulle vara intressant att få en kommentar till den frågan av utskottets ordförande.

Anf. 106 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman: Vår värderade ordförande använde en stor del av sitt anförande för att betygsätta oss andra. Jag tolkar vissa bitar som smickrande och tackar för det. Jag tackar också för att ordföranden tog så lång tid på sig för att ytterligare precisera våra reservationer till betänkandet, eftersom vi själva inte hade anmält oss för så lång taletid. Han utvecklade emellertid våra argument, och det tackar jag också för.

Jag noterar emellertid med förvåning att Nils Erik Wååg inte tog upp den pågående koncentrationen i näringslivet. Han svarade inte heller på mina frågor om hur han känner sig i det här läget när man på första maj talar om att nypa åt finansvalparna och dagen därefter tillåter PK-banken göra stora affärer med en finansman som i andra sammanhang brukar framställas som suspekt i socialdemokratiska ögon.

Vad beror det på att socialdemokraterna så stillatigande accepterar den pågående koncentrationen och fusionsraseriet inom näringslivet? Det skulle vara intressant att få ett svar på den frågan i den här debatten.

Jag vet inte om Nils Erik Wååg har läst min rapport som jag har döpt till Fusionsgaloppen och som är en studie av effekter av den socialdemokratiska näringspolitiken. Jag ber i alla fall att få överlämna den till Nils Erik Wååg i kväll.

Småföretagen behandlas faktiskt i dag ganska styvmoderligt trots det vackra talet från Nils Erik Wååg. Småföretagen har inte tillnärmelsevis fått ett sådant stöd som Saab och Volvo har fått. De fick exempelvis köpa förlustavdrag från Svenska Varv, och det är betydligt mera värt än det vi satsar på småföretagsutveckling i det här betänkandet. Det kan vara värt att notera.

Nils Erik Wååg försöker sätta motsatsförhållanden mellan olika reserva-

tioner. Vi har exempelvis inte skrivit under moderata och folkpartistiska reservationer. Jag ser här inte några motsatsförhållanden, utan vi har gått litet längre på vissa punkter. Det gäller teknikutveckling, småföretagsutveckling osv., och jag tror att det är viktigt och nödvändigt att ett parti som bekänner sig till decentralistiska principer och vill verka för ett decentraliserat samhälle ligger längre fram än andra med sina förslag.

Lokala samhällsmyndigheter är inga nya myndigheter, Nils Erik Wååg. Vi har i vår motion föreslagit att man skulle förenkla myndighetskontakterna så att företagen på ett enda ställe, på en enda myndighet lokalt skall kunna rapportera till handelsregister, mervärdesskattekontor osv. Jag rekommenderar Nils Erik Wååg att läsa vår motion. Då tror jag att han ser att det inte gäller en ny myndighet utan att förslaget innebär en ordentlig förenkling.

Herr talman! Jag ber att än en gång få yrka bifall till våra reservationer.

Anf. 107 PAUL LESTANDER (vpk) replik:

Herr talman! Nils Erik Wååg hävdar att vi hade fel när vi betygsatte löntagarfondernas verksamhet, fast kanske från något olika utgångspunkter. Jag tror dock att om vi studerar protokollet – jag har inget skriftligt manuskript till den replik det gäller – kommer vi att se att jag sade "starta företag". När man går in i förväntningskapitalmarknaden är det ju inte så att man startar företag utan man ger ett kapitaltillskott som sedan används som delfinansiering av starten. Utifrån mitt språkbruk och utifrån mitt sätt att se på begreppet "starta företag" som något som man gör ensam menar jag nog att löntagarföretag inte har startat företag. Har jag fel är det bra om Nils Erik Wååg utpekar de företag som löntagarföretag har startat, vilka de eventuellt har köpt och driver ensamma. Det är intressant också med tanke på de regler som man har för löntagarfondernas verksamhet.

Anf. 108 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Nils Erik Wååg säger att oppositionen har svårt att mobilisera kritik mot socialdemokratin. Jag höll på att säga: Tack, snälla socialdemokraterna, för högkonjunkturen ute i industrivärlden och här i Sverige! Tänk, att man skall behöva påminna näringsutskottets ordförande om att det är skillnad på högkonjunktur och lågkonjunktur, att socialdemokraterna år efter år försöker låtsas som om den skillnaden inte fanns, och att socialdemokraterna nu har haft turen att regera under en mycket lång och intensiv högkonjunktur! Det måste sätta sina spår inom näringslivet – det skulle vara verkligt dåligt annars!

Nils Erik Wååg sade också att vi har ett bra regionalpolitiskt skyddsnet i Sverige. Då måste jag fråga: Varför då dessa krispaket – krispaketet för Bergslagen, krispaketet för Norrbotten, krisen i sydöstra Sverige och övriga satsningar som måste ske av regionalpolitiska hänsyn därför att det är kris?

Är verkligen nu allt så bra i näringspolitiken och i näringslivet i Sverige att det är orimligt att ställa några förslag? De förslag vi har kommit med måste vi få tala för och debattera utan att bli beskyllda för att hålla eleganta valtal. Nils Erik Wååg säger att han nödgas hålla sig till näringsutskottets frågor. Jag vill ifrågasätta huruvida man gör det i betänkandet, när man t. ex. behandlar hantverksfrågorna. Jag vill återkomma till dem.

Varför skjuter näringsutskottet ifrån sig den frågan? Man vill inte ta i den utan hänvisar till andra utskott och till centrala hantverksrådet och menar att det är deras sak att sköta. Men nog är väl hantverksyrkena ett väldigt stort intresse för just näringsutskottet! Och nog borde näringsutskottet kunna uttala någonting om vikten av hantverk och om vad som behöver göras för att stödja hantverket.

Så säger näringsutskottets ordförande att dörren står helt öppen när det gäller småföretagsförslag och att vi slår in öppna dörrar. Varför då inte ställa sig bakom folkpartiets förslag och tala för att löntagarfonderna kommer bort, att vi får stimulera andel-i-vinst-system, att vi minskar byråkratin och sätter litet tändar i normgruppen och släpper in näringslivsfolk i stället för att låta avbyråkratiseringen avstanna?

Och så det här med valstrategi och borgerlig splittring: Jag tror nog att svenska folket kan glädja sig över att vi inte har ett tvåpartisystem i Sverige!

Anf. 109 NILS ERIK WÅÅG (s) replik:

Herr talman! Om jag skall börja med Gudrun Norberg så tycker jag nog att hon är litet otacksam. Här har jag gjort allt för att berömma henne, och sedan säger hon att jag är oförskäm. Kanske har hon missuppfattat mig och tror att jag var elak. Om det var avsikten eller inte lämnar jag därhän.

Jag skall uppehålla mig litet mer vid Gudrun Norberg. Skillnaden mellan Sverige och omvärlden är att vi i Sverige har 1,5–2 % arbetslösa. I den omgivning som är våra handelspartner arbetar man med 10–11 % arbetslöshet. Det är ingen konst att då hålla inflationen nere. Det är verkligen något som bör vägas in när vi bedömer Sveriges standard i världen. Och krispaketen ingår just i det regionalpolitiska skyddsnet som vi har och som vi underhåller.

Så till Paul Lestander: Jag kan naturligtvis inte namnge något företag så här på ögonblicket. Jag citerade ur den skrift som Ventureklubben spred i morse, någon ytterligare kunskap har jag inte om frågan, men där står uttryckligen att löntagarfonderna har bidragit med 267 miljoner kronor, vilket ju åtminstone är ett betydande belopp.

Per-Ola Eriksson vill pressa mig på vad jag tycker om PK-bankens affär. Om det säger jag: Låt oss vänta och se några dagar så skall jag kommentera det sedan.

Per-Ola Eriksson pekar på koncentrationen inom näringslivet, och jag måste fråga, i den mån det nu går att besvara: Hur skall det gå till att förhindra koncentration? Hur skall staten uppträda för att förhindra den koncentration som ni finner anmärkningsvärd och med vilka medel?

Jag skulle vilja passa på att ställa en fråga till Per-Ola Eriksson. Några talare, och jag tror även Per-Ola Eriksson, förde arbetsgivaravgiften på tal. Har det presenterats någon utvärdering av effekterna av nedsättningen av arbetsgivaravgiften i Norrbotten i allmänhet och i Svappavaara i synnerhet? Berätta i så fall om den i nästa replik.

Jag vill sedan säga några ord till Erik Hovhammar. Om Erik Hovhammar underkänner alla mina mått finns det ändå här ett par ovedersägliga klart borgerliga mått. Mellan 1982 och 1987 har t. ex. industriinvesteringarna ökat med 60 %. Det är således ett mått på näringslivets förtroende för gamla

Sverige. Vi har vidare det verkligt borgerliga måttet – aktierna. Aktiekurserna har ökat med 300 % sedan 1982.

Prot. 1987/88:115
5 maj 1988

Näringspolitik

Anf. 110 ERIK HOVHAMMAR (m) replik:

Herr talman! Vad gäller det sista som Nils Erik Wååg sade är ju att märka att aktierna är en måttstock på utvecklingen i näringslivet. Den 19 oktober i fjol var den svarta dagen. Aktiekurserna sjönk då i hela världen. De har nu kommit tillbaka och är på väg uppåt. Det är helt riktigt.

Nils Erik Wååg har goda kunskaper om småföretagande. Jag blir emellertid litet förvånad när han som näringsutskottets ordförande kan acceptera förslaget om kompetensvillkor för företagare och godta en generell etableringskontroll. Vilken myndighet kan utfärda ett körkort för företagare? Jag har mycket svårt att förstå det. Jag är säker på att den borgerliga fronten när det gäller småföretagspolitiken kommer att hålla. Den stundande valrörelsen kommer att bekräfta detta.

Herr talman! Till sist vill jag med glädje notera de vänliga ord som min gode vän Nils Erik Wååg nyss riktade till mig. Detta blir förmodligen den sista riksdagsdebatten mellan Nils Erik Wååg och mig. Vi har som nämnts debatterat näringspolitik här i kammaren i 20 år. Dessförinnan har vi i många år gjort det runt om i Sverige på skilda företagarmöten och konferenser. Vi har arbetat med tonvikt på småföretagandefrågor. Det är ganska naturligt, eftersom vi båda har varit egenföretagare under många år.

Vi har haft olika uppfattningar i vissa frågor. Det har jämväl kommit till uttryck i dagens debatt. Det har vi råd med. I en demokrati har vi råd att ha skilda uppfattningar. Jag har för övrigt markerat det tidigare här i dag.

Jag vill allra sist säga att det har varit stimulerande att möta en så generös politiker som Nils Erik Wååg. Jag ber att uppriktigt få tacka honom för dessa givande år. Tack!

Anf. 111 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Nils Erik Wååg sade att om vi väntade någon dag, så skulle han ge besked om hur han såg på PK-banksaffären och handeln med Erik Penser. Jag har sett fram emot det uttalandet. Jag hoppas att det inte dröjer så länge.

Jag skulle också gärna vilja efterlysa Nils Erik Wåågs uppfattning när det gäller den tilltagande maktkoncentrationen i övrigt i näringslivet och den fusionsgalopp som har pågått, inte minst under det senaste halvåret. När kommer Nils Erik Wåågs och socialdemokraternas reaktion på den punkten?

Nils Erik Wååg sade att aktiekurserna har stigit med mer än 300 %. Man kan ju ställa sig frågan om vem som i första hand har tjänat på det. Hur har förmögenhetsfördelningen blivit i riket? Jag är inte så säker på att aktiekurserna har varit jämt fördelade och att värdestegringen har varit jämnt fördelad mellan olika individer i samhället. Det har nog varit ett begränsat antal människor och företag som har tjänat på det. Antalet miljardärer och miljonärer har visserligen ökat något under de senaste åren. Jag vet inte om Nils Erik Wååg är nöjd med den utvecklingen. Jag tycker att det finns vissa tivelaktiga inslag i den.

Socialdemokraternas politik har i alltför stor utsträckning varit storföreta-

gens och koncentrationens politik. Det är därför som Kjell-Olof Feldt och Thage G Peterson har blivit något av storföretagens guldgossar.

Centern vill skapa en gräddfil för småföretag. Vi behöver småföretag över hela landet. Vi behöver lägre arbetsgivargifter för dem, ökad satsning på teknikutveckling, ökad satsning på innovationer, stöd för uppfinnare och inte minst en satsning på de tekniska högskolorna för att man tillsammans med småföretagen skall kunna utveckla produkter och affärsidéer. Det är också mycket värdefullt för de anställda i företagen att kunna få ökat inflytande. Inflytandet i de mindre företagen ökar jämfört med i de stora företagen.

Herr talman! Jag har inte varit så många år i riksdagen som Erik Hovhammar och Nils Erik Wååg. Under de år jag har haft förmånen att tillhöra näringsutskottet har jag dragit fördel av det arbete som Nils Erik Wååg har gjort, och jag har enbart positiva erfarenheter av detta. Nils Erik Wåågs sätt att leda utskottet har varit uppskattat. Jag vill också ansluta mig till de tack som Erik Hovhammar riktade till Nils Erik Wååg. Detta är när det gäller näringspolitiken troligen vår sista debatt här i kammaren.

Jag kan också passa på att tacka Erik Hovhammar för hans insatser i näringsutskottet och till den mycket stimulerande debatten.

Nils Erik Wååg ägnar sig också åt det norrländska näringslivet. Trots att han är bosatt i Skåne leder han Norrlandsfonden. Det fanns en del som var skeptiska när Nils Erik Wååg blev ordförande för Norrlandsfonden. I dag tror jag inte så många är skeptiska.

Anf. 112 PAUL LESTANDER (vpk) replik:

Herr talman! Ja, vi är överens om att löntagarfonderna inte har startat några nya företag. Vi har hela tiden vetat om att fonderna har satsat pengar i olika börsnoterade företag – om detta råder det inga delade meningar.

Angående frågan om börsvärdestegringarna är det bara att konstatera att de är ett uttryck för att utsugningen har skärpts. Stegningarna är också ett uttryck för att man ännu inte har återvunnit 1976 års nivå på reallönerna bland LO-grupperna. Det är faktiskt denna fördelning av reallönerna som har lett till de enorma vinstökningarna.

Några ord om dessa paket. Norrbottenspaketet och Bergslagspaketet har faktiskt kommit till på initiativ av centern, folkpartiet, moderaterna och vpk. Vi krävde förslag till ytterligare infrastrukturella satsningar. Det är ju välkommet att förslag på sådana satsningar äntligen har lagts fram.

Till sist vill jag ansluta mig till raden av tackare. Som innehavare av en suppleantplats i utskottet har jag inte i samma utsträckning som de ordinarie ledamöterna, som har varit i riksdagen länge, kommit i beröring med Nils Erik Wååg och Erik Hovhammar. Men tack i alla fall!

Anf. 113 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Socialdemokraterna kan inte ta åt sig äran av att det har rått en högkonjunktur under flera år, men Nils Erik Wååg säger att de i alla fall har hållit arbetslösheten nere, och att den är mycket låg i Sverige. Det underlättar om man kan få fram bra arbetslöshetssiffror. Men man skall betänka att det finns mellan 150 000 och 200 000 personer i Sverige som är

föremål för sysselsättningsåtgärder av olika slag trots denna högkonjunktur, och det är kanske inte en så lyckad politik.

Jag vill också avsluta med att bli litet sentimental. Även jag uppskattar Nils Erik Wååg mycket både som person och som ordförande i näringsutskottet. Inte heller jag har någon lång erfarenhet, men mina tre år i näringsutskottet har i alla fall lett till att jag har gjort en mycket trevlig bekantskap.

Anf. 114 NILS ERIK WÅÅG (s) replik:

Herr talman! Nu har alla varit så vänliga, så nu nödgas jag hålla inne med de spetsiga repliker jag hade tänkt komma med. Därmed får jag tacka för den här debatten.

Anf. 115 LARS AHLSTRÖM (m):

Herr talman! Jag måste börja med att fråga Paul Lestander en sak. Han sade i sitt anförande någonting som jag hoppas att jag missförstod: Näringspolitiken gynnar företagen. Jag uppfattade att Paul Lestander var kritisk till att näringspolitiken gynnade företagen. Men det är väl just det vi skall sträva efter, att genom en förständig näringspolitik skapa förutsättningar för företagen att utvecklas och därmed bereda sysselsättning och medverka till ökat välbefinnande och till framåtskridande, till gagn för oss alla.

Till Nils Erik Wååg vill jag säga att visst gläds vi alla åt det som står i småföretagsbarometern. Men det finns ändå en sak i den som oroar och har oroat hela tiden som denna småföretagsbarometer har funnits. Det gäller viljan till nyanställningar. I den senaste småföretagsbarometern står: Där emot har andelen företag som ökat antalet sysselsatta minskat betydligt sedan i höstas, detta trots att fler haft planer på att öka sysselsättningen.

Småföretagarnas erkända arbetslöshetskassa konstaterar en uppgång av arbetslösheten under 1987 och beräknar också att denna arbetslöshet bland småföretagen kommer att öka under 1988, vilket är beklagligt, men ändå måste konstateras när vi nu gläds åt den allmänna uppgången.

Herr talman! Hantverkets ursprung ligger av naturliga skäl så långt tillbaka i tiden att det sammanfaller med människans eget. Det är i själva verket så, att det var förmågan att tillverka stenredskap som var början till att människan skilde ut sig från de övriga arter som befolkade jorden. Genom alla tider har hantverkarskunnandet varit en förutsättning för framåtskridande och ökat välbefinnande. Utövat som konsthantverk har det berikat våra liv i en utsträckning vi knappast kan fatta.

Inte ens industrialismens genombrott under senare hälften av 1800-talet eller den under 1900-talet dynamiska, tekniska utvecklingen har kunnat göra oss oberoende av hantverkarens tjänster. Tvärtom, vi har aldrig tidigare varit i så stort behov av välutbildade hantverkare. Nya områden har tillkommit som kräver service av skickliga yrkesmän. Till kraven på att bevara hantverkarskunnandet hör de anspråk som med all rätt ställs – nämligen att kunna bevara kulturarvet i stort. Kunskapen om hur byggnader och föremål bör rustas upp och underhållas framstår som alltmer betydelsefull.

Det är därför väsentligt att hantverkarna inte stannar i utvecklingen. Vidareutbildning, öppenhet inför de nyheter som kan utnyttjas och tillämpas, känsla för att ta upp nya produkter och för att utveckla ny teknik är några

förutsättningar för hantverkets fortbestånd och utveckling.

Är vi då medvetna om allt detta? Inser vi den stora roll hantverket spelar i dagens Sverige? Ja, många gör det. Småföretagens riksorganisation, som verkat sedan 1905, har genom åren tagit sitt ansvar, senast dokumenterat genom bildandet av Stiftelsen Hantverksfrämjandet, som under sig har bl. a. Centrala hantverksrådet och Hantverkets folkhögskola i Leksand.

I samband med den under senare år alltmer diskuterade regionalpolitiken har vi moderater i motioner och uttalanden starkt betonat den betydelse de små företagen har när det gäller att skapa bättre förutsättningar för tillväxt i landets alla regioner. För att detta skall vara möjligt krävs i första hand ett bättre allmänt företagarklimat med allt vad det innebär i form av sänkt skattetryck, begränsning av regleringar och krav på uppgiftsskyldighet, reformer på det arbetsrättsliga området etc.

Jag har betonat att vi måste se som en viktig uppgift att på olika sätt ta till vara hantverkets rättmätiga intressen och medverka till att stärka denna betydelsefulla del av svenskt näringsliv.

Det är angeläget att konstatera att moderaterna, liksom också folkpartiet och centern, genom väckta motioner även i handling eftertryckligt visar att man inser nödvändigheten av att inom ramen för de medel som via industridepartementet anvisas statens industriverk stödja de verksamheter som är lokaliserade till Leksand, i första hand Centrala hantverksrådet. Det är beklagligt att utskottsmajoriteten inte heller i år kan medverka till ett i enighet fattat beslut i dessa för de minsta företagen så vitala frågor.

Vi anser att i Leksand finns förutsättningarna, kunnandet, entusiasmen och de för sina uppgifter hängivna människorna. Där kan – med alla goda viljors hjälp – inrättas ett nordiskt hantverkscentrum, ett institut för instrumenthantverk och en databas. En ytterligare förstärkning av Centrala hantverksrådet skulle göra det möjligt för rådet att på ett avsett – och fullgott – sätt utföra sina uppgifter. Det gäller att:

samordna intressenter som vill behålla och utveckla den tradition och kunskap som finns beträffande hantverksfrågor,

vara idégivare, pådrivare och stimulerande för utveckling och nyskapande, bevakat att yrken bevaras,

tillse att det värdefulla hantverksarvet förs vidare,

initiera och samordna utbildning inom hantverksområdet,

bevakat att värdefulla arkiv, bibliotek och andra tillgångar så långt möjligt bevaras och hålls levande.

medverka till att efterfrågade produkter och tjänster inom hantverksområdet utvecklas för att skapa sysselsättning med egen ekonomisk bärkraft.

Herr talman! Sverige behöver hantverket.

Jag yrkar bifall till de reservationer där moderaterna finns bland under-tecknarna.

Tillåt mig också att sälla mig till de talare som härifrån tidigare framfört ett varmt tack till Nils Erik Wååg för det sätt på vilket han genom många år som ordförande har lett utskottets arbete.

Anf. 116 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Lars Ahlström ställde en fråga till mig – om jag verkligen kunde mena det jag har sagt.

Lars Ahlström har, såvitt jag kan förstå, inte förstått inledningen av mitt anförande. Jag målade min idealbild av hur en socialistisk näringspolitik i det här landet skulle utformas, med stöd av de fonder en nationalisering av bankerna kunde ge och med en produktion baserad på mänskliga behov. Sedan jag hade målat upp den bilden sade jag: "Näringspolitik handlar i dag om uppbyggandet av en struktur som gynnar företag vars främsta drivfjäder är vinstmaximering, optimalt utnyttjande av produktionsmedel och en miljöpolitik där man mer eller mindre motvilligt anpassar sig till de skyddsregler som samhället måste utarbeta för att något hejda miljöförstöringen." Inga ytterligare kommentarer!

Det här innebär att jag växlade över från min beskrivning av den ideala näringspolitiken till att säga vad det faktiskt handlar om i dag.

Jag sitter själv i den regionalpolitiska nämnden, som är politisk rådgivare till SIND när det gäller det samhällsstöd som man där ger ut till olika företag. Det finns företag som man vid skilda tidpunkter måste stödja i deras verksamhet. Men utifrån mitt synsätt om vad som borde vara den ideala näringspolitiken, så är det inte den vi talar om i dag.

Anf. 117 LARS AHLSTRÖM (m):

Herr talman! Jag tackar Paul Lestander för detta klarläggande. Vi kan väl ändå vara överens om att målet för näringspolitiken måste vara att företag av olika slag skall ges förutsättningar att skapa trygghet för de anställda och medverka i en positiv utveckling som alla i Sverige har nytta och glädje av.

Anf. 118 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Jag är inte så säker på att Lars Ahlström och jag lägger in samma begrepp i frågan om hur ett företag positivt skall gagna varje del i Sverige. Det finns företag vilkas verksamhet i sig innebär sådana faror för miljön och för de anställda att det inte är säkert att en utveckling av sådana företag är gynnsam för någon människa.

Men utifrån de olika ideologiska synsätt som jag och Lars Ahlström har lär vi väl aldrig komma till någon konsensus om vad som är bra för Sverige. Vi lär nog aldrig bli eniga.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

16 § Föredrogs

näringsutskottets betänkande

1987/88:24 om vissa anslag inom industridepartementets område (prop. 1987/88:100 delvis).

Anf. 119 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande nr 24 behandlas i huvudsak den del av budgetpropositionen som gäller anslag inom industridepartementets ansvarsområde.

Jag vill göra herr talmannen uppmärksam på att detta betänkande justerades i utskottet den 17 mars. Om riksdagen fattar beslut om det i morgon, vilket är osäkert, innebär det att det sker två veckor efter det att betänkandet bordlades i kammaren. Jag har svårt att inse att detta kan bero på utskottet och dess värderade ordförande, som även jag vill tacka liksom tidigare talare i kväll. Utskottet har nämligen minimala möjligheter att påverka ärendelistan här i kammaren.

Som framgår av de reservationer som har fogats till betänkandet har moderata samlingspartiets företrädare i utskottet reserverat sig till förmån för en betydligt lägre kostnadsnivå i jämförelse med regeringens förslag.

Våra förslag skall ses i relation till de åtgärder – framför allt på skattepolitikens område – som vi har föreslagit i syfte att främja näringslivets konkurrenskraft och framtida lönsamhetsutveckling. Dessa förslag utgår från vårt synsätt att en generell ekonomisk politik bättre kan befärma näringslivets utveckling än en politik som innebär selektiva bidrag. Avregleringar och avmonopoliseringar är också nödvändiga.

Den viktigaste åtgärden för att förbättra näringslivets villkor är emellertid en politik som stärker marknadsekonomins funktionssätt och som lägger grunden till ett förbättrat konkurrensläge för näringslivet.

Från kommittéanslaget bestrids utgifter för ett antal branschpolitiska råd och delegationer samt viss utredningsverksamhet. Värdet av branschråden och liknande samrådsorgan är enligt vår mening tvivelaktigt. De medför en onödig formalisering av kontakterna med näringslivet och drar dessutom betydande kostnader. De bör läggas ned. Även andra besparingar på utredningsanslaget bör kunna göras.

I reservation nr 2 föreslår vi tillsammans med folkpartiet att anslaget minskas med 8 milj. kr. i förhållande till regeringens förslag.

I samband med övervägandena år 1983 om industriverkets organisation riktades från moderata samlingspartiets sida stark kritik mot regeringens förslag. Kritiken gällde bl. a. de ökade resurserna för branschutredningar och olika slag av riktade stödsatser. Det finns skäl att på nytt ta upp frågan om myndighetsorganisationen. Genom en övergång från selektiva stödformer till generellt verkande åtgärder inom industripolitiken bör huvuddelen av den verksamhet som för närvarande bedrivs inom SIND kunna avvecklas i motsvarande delar. De viktiga myndighetsuppgifter som i dag handläggs inom SIND bör tillsammans med en stor del av berörd personal under nästa budgetår kunna överföras till andra myndigheter, främst styrelsen för teknisk utveckling, STU.

En begränsning av SIND:s verksamhet bör kunna inledas redan nu. I första hand bör den pågående utredningsverksamheten avvecklas. Jämfört med liknande utredningsverksamhet vid t. ex. IUI, SNS, STU och IVA har SIND:s verksamhet lett till begränsade resultat. Huvudprogram 1, utred-

ningsverksamhet, bör därför avvecklas. Vi beräknar i reservation nr 3 ett minskat anslag med utgångspunkt i detta synsätt. SIND:s utredningsverksamhet styrs i stor utsträckning av industridepartementet. De utredningar regeringskansliet önskar kan genomföras av andra myndigheter eller enskilda konsulter. Genom besparingar på andra program bör utredningar nära slutskedet färdigställas.

Det extra anslaget B 2 för experter och tillfällig personal, m. m. bör sålunda kunna utgå i sin helhet.

De exportfrämjande åtgärder som administreras av industriverket bör överföras till Exportrådet. Det skulle underlätta ett effektivt, långsiktigt och samordnat svenskt exportfrämjande om en större del av det totala statliga stödet till verksamheten kanaliseras genom Exportrådet. Genom en sådan överföring skulle det reala värdet av det i den här delen aktuella anslaget i stort kunna bibehållas.

Kostnaderna för de regionala utvecklingsfondernas företagsservice och administration m. m. bestrids, tillsammans med kostnader för bl. a. utbildnings- och nyetableringsinsatser för småföretag, från anslaget till småföretagsutveckling. Det är otillfredsställande, herr talman, att industriministern, liksom var fallet även under de närmast föregående åren, inte närmare specificerar hur de olika anslagsposterna har beräknats.

Vi vill inte bestrida att sammanföringen under ett anslag av medel för en rad olika aktiviteter på småföretagsområdet har inneburit praktiska fördelar för regeringen och för SIND. Samtidigt har förfarandet lett till att riksdagens insyn i – och därmed även dess möjligheter att påverka – fördelningen av resurser för småföretagsutvecklingen har minskat starkt. Detta är särskilt betänkligt som vissa av de verksamheter som finansieras från anslaget är politiskt kontroversiella.

Som exempel pekar vi i våra reservationer nr 21, 23 och 25 på bidraget till SIFU, som tidigare anvisades i form av ett särskilt anslag, och som därmed också årligen prövades av riksdagen. Fr. o. m. innevarande budgetår har emellertid anslaget gått upp i anslaget till småföretagsutveckling, vilket innebär att riksdagen inte längre får någon information om stödets storlek. Underlaget för motioner och för utskottsbehandling försämrats därmed väsentligt. Till yttermera visso har i det nämnda exemplet regeringen fört ned besluten om stöd till myndighetsnivå, vilket innebär att riksdagen inte ens har möjlighet att i efterhand granska besluten.

Vad beträffar SIFU konstaterar vi att det finns ett stort antal organisationer och företag på utbildningsområdet som tillhandahåller kurser avsedda främst för deltagare från små och medelstora företag. SIFU bör liksom övriga kursarrangörer finansiera verksamheten genom avgifter. Det finns inget bärande skäl för att SIFU skall ges konkurrensfördelar genom bidrag från staten. Endast i den mån det kan påvisas att SIFU alltså belastas av merkostnader till följd av lokaliseringen till Borås bör visst statligt stöd kunna komma i fråga. Behovet av sådant stöd får dock prövas i regionalpolitiskt sammanhang sedan eventuella merkostnader för SIFU har redovisats.

Vi reser vanter finner det i sig tillfredsställande att SIFU:s tjänstebrevsrätt nu skall upphöra. Däremot kan vi inte godta regeringens uppfattning att särskild kompensation för tjänstebrevsrätten bör utgå. Det finns inte någon

som helst grund för sådan kompensation. Dessutom saknas det motiv för den inskränkning av skattskyldigheten som SIFU åtnjuter. SIFU:s verksamhet har numera en kommersiell inriktning och konkurrerar direkt med annan liknande verksamhet som bedrivs av enskilda företag. Den konkurrensfördel som uppkommer för SIFU genom att överskott hos stiftelsen i huvudsak är skattefria bör, som vi framhåller i reservationen nr 22, undanröjas.

Åtgärder i syfte att skapa samverkan i större enheter av de nuvarande 24 utvecklingsfonderna är angelägna. Utvecklingsfonderna bör därför koncentrera sig på rådgivnings- och konsultinsatser med inriktning på nystartade företag och mindre företag, vilkas kompetens när det gäller t. ex. ekonomisk planering, marknadsföring och tillämpning av ny teknik kan behöva förbättras. En större andel av utvecklingsfondernas tjänster bör i princip avgiftsfinansieras. En effekt härav skulle antagligen bli att kvaliteten på fondernas tjänster skulle kunna förbättras.

Kreditgivningen till näringslivet bör handhas av banker och kreditinstitut. Dessa har stor kompetens när det gäller kreditbedömningsfrågor och dessutom ett vittförgrenat kontorsnät. En successiv avveckling av utvecklingsfondernas rörelselån bör genomföras. Utvecklingsfondernas behov av finansieringsmedel minskar därigenom.

I samband med kommande förhandlingar mellan staten och landsting och berörda kommuner för att ändra villkoren i avtalen om de regionala utvecklingsfonderna bör även frågor om ändrade riktlinjer för fonderna tas upp, bl. a. i fråga om ökad avgiftsfinansiering och minskad utlåningsverksamhet. Åtgärder i detta hänseende bör leda till att belastningen på statsbudgeten begränsas. Riktpunkten bör, som vi anför i reservationen nr 14, vara att ca 200 milj. kr. av utvecklingsfondernas likvida medel skall kunna återföras till staten under nästa budgetår.

STU har en mycket viktig uppgift i att främja teknisk forskning och utveckling. För att detta skall kunna ske krävs att det vid STU finns en god teknisk och ekonomisk kompetens. Den av oss i vår motion föreslagna inriktningen för SIND innebär att STU kommer att få överta en del arbetsuppgifter. Med hänsyn till detta kan vi i stort biträda den av regeringen föreslagna nivån för anslag till STU:s verksamhet.

I reservation nr 30, slutligen, ställer sig de borgerliga partiernas företrädare i utskottet bakom den kritik som framförs i motionerna om riktlinjerna för det fortsatta svenska deltagandet i det europeiska rymdsamarbetet ESA.

Förslaget innebär att Sveriges andel i ESA:s totala budget – trots en viss höjning av anslagsnivån i början av 1990-talet – kommer att minska från för närvarande ca 2,1 % till ca 1,7 % inom några år, jämfört med en svensk andel av ESA-ländernas BNP av nära 4 %. Den minskande svenska andelen av ESA:s budget ter sig anmärkningsvärd mot bakgrund av att Sverige – som är ett av de få länderna i Europa med en avancerad flygindustri – har utomordentligt goda förutsättningar att nyttiggöra ESA-samarbetet industriellt.

Regeringens beslut om att Sverige skall avstå från deltagande i Columbusprojektet, liksom beslutet om att deltagandet i Hermesprojektet skall ske med en så låg andel som 1,3 %, innebär allvarliga risker för att utbytet av samarbetet för de svenska företagen kommer att försämrast. Enligt vår

mening är regeringens negativa ställningstagande till Columbusprojektet förhastat. Som framgått kommer projektet, för det fall att förhandlingarna med Förenta Staterna inte leder till ett för ESA godtagbart resultat, att omvandlas till ett rent europeiskt projekt. Det finns alltså ingen anledning att räkna med att projektet kommer att få en sådan utformning att ett svenskt deltagande är olämpligt från utrikespolitisk synpunkt.

Sveriges möjligheter att följa med i den industriella utvecklingen på rymdområdet skulle alltså försämrats om det svenska engagemanget i ESA trappades ned. Detta skulle långsiktigt få negativa konsekvenser för viktiga delar av svensk industri.

Sverige måste således vara öppet för fortsatta förhandlingar och snabbt komma fram till en överenskommelse med ESA. Redan under innevarande år kommer grundläggande beslut att tas och kontrakt att läggas ut. Om svensk industri, svenska myndigheter och forskare skall kunna delta i den framtida europeiska utvecklingen måste vårt land vara med från början.

Herr talman! Jag ber att med det anförda få yrka bifall till samtliga de reservationer som utskottets moderata ledamöter har ställt sig bakom.

Anf. 120 GUDRUN NORBERG (fp):

Herr talman! Folkpartiets grundinställning vad gäller näringslivet är att politiken skall utformas så att den skapar goda förutsättningar för ett utvecklande näringsliv. Svenskt näringsliv skall vara internationellt konkurrenskraftigt, marknadsekonomiskt format och helst ha en ekonomisk bärkraftighet som gör det oberoende av statligt stöd.

Det är utgångspunkten. Men vi är samtidigt medvetna om att näringslivet ständigt påverkas av olika betingelser som ändras i tiden, som ändrar karaktär, som ändras geografiskt och som ändras från en grupp till en annan.

Därför har vi målsättningen att försöka minska det statliga stödet med den ena handen, samtidigt som vi med den andra handen vill ge mera utrymme för egen företagsutveckling, egen expansion genom mindre styrning och pålagor från statens sida.

Statliga bidrag i lagom portioner kan vara den stimulans som företag behöver i speciella skeden. Det är helt klart att det också finns en stor grupp företag som nästan alltid lever mera på marginalen än andra. Jag syftar då på de små och medelstora företagen.

Livskraften hos småföretagen är oändligt viktig för vårt land. Vi har i Sverige mer än en miljon människor direkt verksamma där. Bara om vi tar vara på utvecklingskraften i redan etablerade mindre företag och stimulerar till nyföretagande kan vi få nya jobb i olika delar av landet.

Detta vill vi skall ske genom mindre pålagor, mindre regleringar, skattelättnader på aktier och arbetande kapital, ökad näringsfrihet och över huvud taget ökad förståelse för småföretagandets villkor. Vi tror att det är bättre än riktade stödinsatser och branschutredningar.

Enligt folkpartiets uppfattning bör användandet av olika råd och delegationer begränsas, liksom det egentliga utredningsarbetet. Också utredningsarbetet vid SIND bör reduceras. Därför föreslår vi en minskning av anslagen för dessa ändamål, vilket innebär 8 miljoner mindre till industridepartementets utredningar och 3 miljoner mindre till SIND:s. Om SIND drar ner sin

utredningsverksamhet så är det rimligt att också kunna minska förvaltningskostnaderna där med 10 milj. kr.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2 och 4.

Det särskilda stödet till industridesign anser vi bör slopas. Liksom andra selektiva stöd innebär denna stödform risk för konkurrenssnedvridning. Riksdagen bör därför inte anvisa ytterligare medel för ändamålet.

Jag yrkar bifall till reservation nr 5.

Herr talman! Jag tänkte också mycket kort beröra frågan om utvecklingsfonderna. Den har under mina tre år i näringsutskottet varit ständigt återkommande.

Det är säkert känt för kammaren att folkpartiet har uppfattningen att de regionala utvecklingsfonderna har ett orättvist och otidsenligt målgruppsområde. Att begränsa målgruppen till enbart tillverkande företag – i ett läge då tjänstesektorn och även hantverkssektorn blir allt aktuellare – innebär att stå stilla i tiden.

Jag yrkar bifall till folkpartiets reservationer om utvecklingsfonderna.

Hantverksfrågorna har jag berört utförligt i det föregående ärendet, och jag vill här bara tillägga att vi tror att hantverksyrkena skulle kunna ges ett stöd om en hantverkskonsulent tillsattes i varje län. I stället väljer regeringen att tillsätta ytterligare en hemslöjdskonsulent i varje län.

Hemslöjd är också hantverk – men endast en del av hantverkssektorn. Det är ganska ologiskt, tycker jag, att två konsulenter per län skall ägna sig åt enbart hemslöjd och lämna alla övriga hantverksyrken utanför. Jag har svårt att förstå varför inget mer parti än moderaterna i utskottet insåg att folkpartiets modell med en breddning av konsulentverksamheten skulle kunna bli till praktisk nytta också för många hantverksyrken.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 18.

Slutligen vill jag nämna det europeiska rymdsamarbetet. I flera motioner har kritik framförts mot regeringens förslag till riktlinjer för det fortsatta svenska deltagandet i det europeiska rymdsamarbetet. Förslaget innebär att Sveriges andel av ESA:s totala budget kommer att minska från för närvarande ca 2,1 % till ca 1,7 % inom några år. Sveriges andel borde snarare vara ca 4 %, då medlemsländernas bidrag till ESA:s obligatoriska basprogram beräknas på grundval av BNP.

Den här frågan har betydelse för svenskt näringsliv. Den har också stor regionalpolitisk betydelse. Genom internationellt engagemang på rymdområdet har det skapats anläggningar i Kiruna på Esrange till ett värde som är flerfaldigt större än den svenska kostnadsandelen. Den större delen av investeringarna har gjorts av andra – i huvudsak av det europeiska rymdorganet ESA. Om Sverige sparar på satsningar i ESA-samarbetet drabbar det bl. a. Esrange. Det vore olyckligt om ESA:s satsningar i Kirunaområdet skulle minska.

I detta sammanhang skall man också ha i minnet att industrikontrakten i programmen i princip skall fördelas mellan de deltagande länderna i proportion till resp. lands insats. Den minskade svenska andelen av ESA:s budget ter sig anmärkningsvärd mot bakgrund av att Sverige – som är ett av de få länderna i Europa med en avancerad flygindustri – har utomordentligt

goda möjligheter att nyttiggöra sig ESA-samarbetet industriellt.

Jag yrkar bifall till reservation 30.

Herr talman! Jag har inte omnämnt alla reservationer men yrkar bifall också till de övriga reservationer som stöds av folkpartister i utskottet.
(forts. prot. 119)

17 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

18 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 4 maj

1987/88:486 av Karin Falkmer (m) till utrikesministern om hjälp åt dödsdömda svarta sydafrikaner:

Anhöriga till de dödsdömda svarta sydafrikaner som internationellt är kända som The Sharpville Six har varit i Sverige för att be om hjälp.

På vilket sätt ämnar utrikesministern verka för att de sex får en ny rättegång?

Om en ny rättegång beviljas, är utrikesministern då villig medverka till att en svensk jurist bereds tillfälle att följa den som observatör?

den 5 maj

1987/88:487 av Lars Werner (vpk) till statsministern om enskilt inflytande i PK-banken:

Vpk har från början motsatt sig att släppa in privata delägare i PK-banken. Vi vill behålla det helstatliga ägandet, och däri ser vi en grund för att PK-banken kan fungera som en motvikt till det privata bankkapitalet.

Erik Penser representerar inte endast en typ av makt och förmögenhetsutbyggnad som allmänt bör motarbetas. Erik Penser är också engagerad i vapenproduktion och vapenhandel.

Det är enligt min mening en skymf mot arbetarrörelsens värderingar att släppa in denna man i PK-banken.

Med hänvisning till ovanstående frågor jag statsministern:

Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta som förhindrar att vapenhandlaren Erik Penser får något ägande och inflytande i PK-banken?

1987/88:488 av Ulla Orring (fp) till justitieministern om informationen om livsmedelskontrollen:

I två aktuella domar i kammarrätt och regeringsrätten har fastställts att ett offentliggörande av resultatet av miljö- och hälsoskyddsmyndighets inspektio-

Prot. 1987/88:115

5 maj 1988

Meddelande om frågor

ner ej fick ske, utan det var sekretessbelagt. Konsekvensen blir att offentlighetsprincipen därmed ej gäller restauranger och livsmedelsbutiker som slarvat med hygien. Konsumenterna hindras därigenom att ta del av viktig information för deras konsumtion och hälsa.

Med anledning härav vill jag fråga om justitieministern är beredd att vidta åtgärder som möjliggör för konsumenter att få kännedom om de resultat livsmedelskontrollen leder till, och därmed lätta på sekretessen?

19 § Kammaren åtskildes kl. 22.54.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Olof Marcusson

Förteckning över talare

(Siffrorna avser sida i protokollet)

Prot.

1987/88:115

Torsdagen den 5 maj

Talmannen 3, 18
Aglert, Per Arne (fp) 68, 75
Ahlström, Lars (m) 133, 135
Andrén, Margareta (fp) 36, 47, 51, 59, 61, 62, 78, 103
Backlund, Rune (c) 20, 30, 32
Björnemalm, Maud (s) 27, 31, 33, 34, 89, 92, 93
Carlshamre, Nils (m) 35, 46, 49
Chrisopoulos, Alexander (vpk) 24, 31, 32
Eriksson, Per-Ola (c) 113, 128, 131
Gustafsson, Nils-Olof (s) 56, 60, 62
Gustavsson, Stina (c) 94, 99, 101
Hovhammar, Erik (m) 107, 120, 121, 127, 131
Ingvardsson, Margó (vpk) 42, 48, 50, 59, 61
Irhammar, Ingbritt (c) 9, 12, 13, 15, 16
Israelsson, Karin (c) 40, 47, 50
Johansson, Ulla (s) 44, 49, 51
Jonsson, Göte (m) 106
Körlof, Björn (m) 8, 11, 12, 15
Lantz, Inga (vpk) 71, 76, 77, 95, 100, 101
Lestander, Paul (vpk) 117, 121, 122, 129, 132, 135
Lindblad, Gullan (m) 16, 52, 60, 62
Littmarck, Blenda (m) 67, 75, 84, 92, 93
Magnusson, Göran (s) 13, 15
Mårtensson, Ingela (fp) 34
Nilsson, Barbro (s) 81
Norberg, Gudrun (fp) 111, 129, 132, 139
Persson, Karl-Erik (vpk) 89
Ronne-Björkqvist, Ingrid (fp) 86
Skårvik, Kenth (fp) 18, 30, 32
Ström, Gunnar (s) 97, 100, 102
Svensson, Alf (c) 80
Svensson, Evert (s) 73, 76, 77, 82
Svensson, Sten (m) 136
Tammenoksa, Erkki (s) 33
Tillander, Ulla (c) 69, 75
Wilson, Carl-Johan (fp) 105
Wååg, Nils Erik (s) 122, 130, 133
Östh, Rosa (c) 87, 91, 93

